NICOLAE COSTIN

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA ZIDIREA LUMII PÂNĂ LA 1601

PREDOSLOVIE LETOPISEȚULUI

Nime mai bine şi mai pre scurt toata desfătarea istoriei au cuprinsu, iubite cetitoriule, decât acela domnul oroavei râmieneşti, Țițero, carele o au numit otcârmuire ții; că cu aceia voroavă a lui toată roadă a tuturor bunătăților şi a învățăturilor cuprinzindu-o, au deşteptat &ța oamenilor cătră giudecățile istoriei a le tixi. Intru aciasta părere fost-au şi Tucidides, carele pre istorie o numeşte a fi l mai ales şi mai mare a vieții omeneşti visteriu; mărturisind e> cum că nice odănăoară să nu fie istoriia osebită den ^ânule stăpânitorilor şi a sfetnicilor țărâlor, ca o înfrânare W desfrânați, agiutorindu-să cu cetirea ei, să poată ^prăvi trebuințăli, şi a să feri de tâmplările primejdioasă, nd să privăd pricini ca acelea. Că nice o înțălepciune neniască altă nu-i, decât luarea-aminte primejdiilor şi ierurilor viitoare, dentru cele trecute, ca dentr-un izvor oasă ştiința; care singura istorie, mai mult decât alte ştiință ă socoteşte a fi; că istoriia, precum pre toate ştiințăle cu ^murire împodobeşte cu înțălepciunea sa, aşea pre cei tineri Uru otcârmuire îi înțălepțeşte; direptu cu cei bătrâni îi

potriveşte; iară pre cei bătrâni întru ispita tâmplarilor şi vremilor de primejdii, cu dovadă întăreşte-i, şi pre cei neînţălepţi cu cunoştinţa vremilor celor primejdioasă trecute, la cele ce-s de faţă, mai treji îi face.

Că norocit să socoteşte acela, pre carele îl fac primejdiile streine triaz. Vede-să dar ispita istoriei, aşea întru scoale de sfat, cum întru lucrurile şi isprăvile războaelor, că poate mai mult adeverit lucru iaste, decât o mie de întrebări soficeşti.

Istoriia întâi învaţă pre sfetnicul cum să sfătuiască binele de obşte, cu urmarea acelor de mai-nainte trecute giudecăţi, obiceiurile, primejdiile şi învăţăturile, care aduc mare folos cătră părerile sale, şi orice greutăţi întru ale giudeţălor şi alegerea sfatului a dezlega poate.

Aşijdirea pre otcârmuitorii oştilor, în războae tari şi norociţi îi face cu pildele şi ispitele tâmplarilor şi vremilor trecute, agiutorindu-i de vreme ce, ca pe o tablă zugrăvită, acelor prea puternici împăraţi, acelor prea viteji hatmani şi a multelor năroade, izvorul şi lucrurile isprăvite, mutanta stăpâniile răsipite cu tăriia şi vicleşugul vrăjmaşilor, oştite meşterşuguite, mijlocele meşterşugurilor, vicleşugurile aflările, înşălăciunile vrăjmaşilor, dobânda oraşelor şi cetăţilor, istoriia dă socotială.

Aşijdirea a nedejdui, a nu să teme şi pre norocul - carele necăiuri multă şădere la un loc nu are — cum să muta, biruitoriul cum să veseleşte de izbândă, gonind pre cei biruiţi, pre urmă ciia ce fug, cum să fac biruitori asupi"' acelor biruitori mai întâi, cum bucuriia de sirgu să întoarce în scârbă, şi scârba în bucurie. Toate acestea dentru cetiala istoriei să cunoscu. Marco Lucul, neştiind nice un meşterşug a războaelor, fără numai dentru singura cetială nepărăsita a istoriilor, aşea de mare hatman a romanilor au eşit, cât acelui

prea puternic Mitridat a Asiei, şi a Mării Albe, şi a lui Tigranes Ţărâlor Armeneşti împăraţi, oştile cu sabiia şi cu foame de istov li-au stânsu, şi pre singur Mitridat, stăpânind niamuri 22, a căror şi limbi li ştiia, l-au izgonit de la mare şi den Asiia şi den ţărâle armenilor, supuindu-le locul supt stăpâniia Ramului.

Uite-să toţi ostaşii cu căpeteniile lor la istorii, şi să-ş aducă aminte de acei vestiţi oarecând hatmani şi oşteni, să să deştepte cu oarecare nevoinţă a laudelor celor trecuţi, şi cu veste a numelui nemuritorii!; că istoriia deştiaptă şi pre cei leneşi şi neştiuţi spre mare lucruri, şi pre cei răi şi făcători de rău, cu certări şi cu griji a numelui celui rău, îi opreşte istoriia de răutăţi; iară celor blagorodnici, pintini le dă istoriia; şi că pildele acelor vechi şi de demult cetiţi, mai de folos sintu spre a-i deştepta, a-i pleca, şi a le aprinde inimile, decât pravilele lui Solon şi a lui Licurgu.

Că toţi ne tragem după nevoinţa laudei şi a numelui celui kun şi vecinie şi fiecare mai bun, după laudă să povăţuiaşte; Pecum şi acela Alexandru Machedonianul, când s-au tăbărât la Sighet, la mormântul lui Ahilevsu, fiindu aprinsu de lauda acelui răsunat la lume pre acele vacuri, Ahilevsu, spinând den pieptu, să fie strigat Alexandru zicând: „O ărocite tânărule, carele a văruiţilor tale crainic şi martor ai flat pre Omirul!" De nu ar hi fostu Omirul, mormântul la, care cu trupul şi fapteii şi numele nu numai a lui Ahilevsu, ce a tuturor grecilor şi a vitejilor elenilor, de tot r fi îngropat şi astupat cu ţărna; a cărora bunătăţile, Uuţile, cu scrisorile Omirului şi a altora, sintu apărate de tare; precum zice oarecare Lacon: „O sfintă şi mare a Porocilor osteniala! Toate cu sorţi le apuci şi dărueşti °anienilor muritori văcuire".

De ari stânge cineva numai istoriia a lucrurilor făcute, şi faptele cele arătate de toţi cei muritori oameni, abiia de s-ari cunoaşte viaţa oamenilor den dobitoace. Că, de. nu ar Pi istoriia, mare greşală şi întunerec a tuturor lucrurilor ar fi în lume şi în vacul acesta, şi viaţa oamenilor puţin s-ar despărţi de dobitocul cel mut: cu care şi nemurirea oamenilor s-ari stânge, de nu am avea în cuget lucrurile trecute şi cele viitoare cu socotială întriagă, şi de cei mai bătrâni cu pildele de nu i-am socoti, aşea mare şi nespusă greşală ni-ar căuta a avea. Aşea de zidirea lumii şi a omului celui dentâi, a strămoşului nostru Adam, şi de Dumnăzău şi de poroncik lui, şi de învăţătura mântuirei noastre, nice o ştiinţă nu am avea, de nu ni-ar Fi descoperit şi arătat noaă Moisii den Duhul Sfint, Istoriia sfântă, Bibliia. Şi pre urmă Ezdra şi alţi proroci de nu ar fi lăsat vecilor următori, şi mai pre urma de aciia, de minunată şi de mirată întrupare a Domnului şi Dumnăzăului nostru Iisus Hristos şi de patima şi lăudata înviiare den morţi, şi alte prea slăvite lucruri mântuitoare, cine dentru noi ari avea ştiinţă de nu ni-ar fi scris istoriia de acestea cei patru evanghelişti? Cine ari şti faptele troadenilo* şi a grecilor, de nu ar fi scris Omirul cu stihuri nemuritoare? Cine îndraznirea lui Iraclie, cine vitejiia a marelui Alexandru întru stăpânirea lumii ari ţine minte? Cine ar şti astăzi a hatmanilor romanilor vestite războae, şi de otcărmuirea ei cea de obşte şi de altor împăraţi şi de căderile împărăţâelof şi de strămutarea vremilor? Adevărat, toate aceste odoara şi ştiinţăle s-ari fi stânsu la aceşti veci de pre urmă, de nu ar fi istoriia. Să ar fi cutezat acela Tarcvinie, craiul al cincele a romanilor, zece milioane de galbeni de aur, nu trei sute, a da pre cărţile Sivilii Cumea, care cărţi li-au aruncat Sivila Cumea în foc de au arsu, văziind că pentru mare osteniala ei^au luat plată de la Tarcvinie cu preţ numai de 300 ughi. De,ar fi ştiut Tarcvinie ce taine să închidea în cartea aceia a. Sivilii Cumei, care mai pre urmă într-alte cărţi cunoscându-să, li-au plătit cu mare jeale a sa şi a toatei republicii a romanilor; şi pre noi cu neîndămână ni-au făcut, căci acolo în cartea Sivilii era prorocie scrisă de păgâni, precum Fiiul lui Dumnezău era să să întrupează, şi seri ia de căderile şi schimbările stăpâniei cei de obşte a romanilor. Sivila aceia den Duhul Sfint prea de-amănuntul şi pre orânduială au fostu scris. Care carte pre urmă cu mare cinste ᶜra ţinută în visterile Ramului. Că adevărat nu numai cu toare pilde şi de cinste, ce deosăbit den suflarea Duhului Sfânt era povăţuiţi a vacului celui vechiu. Oamenii cei mvăţaţi şi mai pre urmă fămeile şi multe fecioare, lucrurile Şi/faptele a strămoşilor săi, aşea la războae arătate, cum la P~e, au scris cu mare socotială şi tocmală.

Aciasta dară, singură nemurire de lauda lui Iraclie, a lui ^ileu, a lui Chir, a lui Filip, a lui Alexandru, a lui Themistocles, a lui Leonid, a lui Alţibiad, a lui Epaminend, ᵃ Eştipionilor, a lui Anibal, a lui Mărie, a Siliei, a lui Pompeiu cel Mare, a lui Iulie Chesarului - scrisă cu mari ᶜᵃʳţi faptele râzboaelor, de unde si astăzi, nu asea dentru ᴰˡʳumţăle adese a lor, cum dentru scrisori le cunoaştem - au ᵉ^ţat la mari şi cinsteşe lucruri şi pre alţii mulţi, pre urma ᵃᶜᶜlora nenumăraţi şi îndrăzneţi bărbaţi, carii s-au împinsu ^ᵃ *nari hărnicii şi laude, a cărora pomenire nice odănăoară ᵛᵉᶜhitura vremilor nu o va stânge den cărţile vieţii. Că acei oralii şi vechi oameni, în vredniciile sale de s-ari fi îndoit ᶜᵘ nepomenirea lor în vecii ceşti viitori, nu ş-ar fi lăsat viaţa ˢᵃ întru atâtea primejdii şi griji şi cu cumpăna vieţii lor. Ce ᶜʳᵃ încredinţaţi şi întăriţi, că după ostenele şi arătare

faptelor vrednice de laudă şi bine menite ale sale, vor lua roadă dentru scrisoarea a oameni învăţaţi, cu pomenire de dânşii la vecii viitori, precum nu s-au înşălat în socotelele lor.

Să pomeneşte în istoriile ungureşti, cu mare laudă, Mătiiaş Huniiad, craiul ungurescu, să fie avut acestu obiceiu la ospeţăle sale: după ce părăsiia de oştit, având oameni învăţaţi, le asculta voroavele, şi mai multu pre ciia ce era prea ştiuţi întru istorii; făcea voroave cu aciia de lucrurile împăraţilor şi altor oameni aleşi şi vrednici; sau poronciia cântăreţilor de cânta în canoane faptele a oameni bine-numiţi şi îndrăzneţi la râzboaele cu turcii, în stihuri, scrisă pre limba a lor de moşie. Care obiceiu şi în Italia,? la turci, şi în Ţara Sirbască, şi în alte ţări, şi aicea în ţara la noi, vedem şi până astăzi, la mesăli domnilor, cântând lăutarii cântecele domnilor trecuţi: cu nume bun şi cu laudă celor buni, iară cu ocară celor răi şi cumpliţi. Aciasta ş Ahilevsu avea obiceiu, şezând supt cortu, fără altă zăbavă, cânta în cobuz faptele a oamenilor viteji.

De vreme dară că am arătat lauda şi rodul istorie" socotit-am, iubite cetitoriule, că şi aicea în ţara noastră multu folos va face letopisăţul ţărâi noastre, arătând descă' lecarea ţărâi noastre de cine-i descălecată, şi pe ce vreme \ vinit Traian, împăratul Romei, întru aceste părţi de loc, Ş ; den ce pricină şi cum o au aşezat-o? |

Aşijdărea avum să arătăm: mai-nainte de vinirea l [Traian împăratul, ce niam au lăcuit pre aceste locuri şi | nume au avut, şi de unde au nemerit pre aceste locuri? j care vom arăta sămînţiile şi altor năroade, începând de dup { potop, şi vom arăta şi ce stimă au avut ţara încă de mai în de vinirea lui Traian, măcar că mai pre scurt de cum ar ^ datoriia să scriem; că nu puţină osteneală iaste a lua de câte

sute de ani trecuţi peste mie. în care ani nime n-au ameliţat eu scrisoarea, fără o samă de basne a unui Misăil călugăr, şi aiuriţii Simion, de pre carii s-au fostu lunecat şi răpăosatul Prigorie Ureche vornicul; iară mai pre urmă, tatăl nostru, Miron Costin logofătul, cu multă osteneală şi în orecâţi ani au început a scrie descălecarea ţărâi de Traian; iară mai pre seurtu de cum vei afla acestu letopisaţu al nostru, căci vremea nu l-au lăsat a-l scrie mai pre largu. Insă de la dânsul avăm începătură, şi lui i-au fostu milă a arăta ocărăle şi basnele a lui Misail călugăr şi a lui Simion. Şi după ce vom arăta descălecarea ţărâi noastre, cum s-au pomenit mai sus, arăta-vom pre urmă câtă vreme au trăit pre aicea descălecarea lui Traian şi pre urmă cine o au pustiit şi pre ce vreme, şi de au mai trăit pre aceste locuri vreun niam, după ce s-au pustiit? Pre urmă vom scrie şi descălecarea ţărâi cu Dragoş °dă pe ce vreme s-au tâmplat, încheind şi letopisăţul scris de-Ureche vornicul până la domniia lui Aron vodă; însă mai pre largu vom scrie, pomenind şi alte stăpânii megiiaşe şi ce ~au lucrat în părţile megiiaşilor noştri; şi de la Aron vodă, de unde au început a scrie Miron logofătul, până unde ne lungi Dumnezău vremea şi viaţa.

Iară a pomeni de nişte letopisăţe pre urmă scrisă de o samă de boiari de ţară, nu socotescu altă, fără cât ocară li să fece la vecii viitori de i-aş pomeni; că şi la istorii a le scrie deplin şi pre largu, trebue şi învăţătura şi ştiinţa altor ţări, are aciia nu o au avut.

Aşea ce am putut, nu cu puţină osteneală, ce câtva ani am preunat toate, şi den toate unul acesta letopisaţu.

Nice să socotiască oricine că iaste puţin lucru a scrie şi lăsa în veci scrisoare cu faptele a stăpâniilor. Şi de vei ceti Jetopisăţăle altora, şi uitându-te şi la acesta unul şi întru unul

toate, vei cunoaşte pre largu osteniala noastră, şi ca pentr-o oglindă vei prăvi şi a megiiaşilor lucruri.

Priimeşte, dar, iubite cetitoriule, şi aciasta a noastră osteniala; care o închin cu bună priinţă şi voe plecată; pre lângă care, rog pre Dumnezău, să-ţ dăruiască cuget bun, să ceteşti cu inimă bună şi cu îndemnare, prăvind ca pren oglindă viaţa a domnilor trecuţi, şi a noastră trudă neuitându-o pururea. Amin.

De bine voitorii!, iubitului cetitoriu

Nicolae Costin vel logofătu

IZVODIRE DE ISTORICI

pre carii punem marturi letopisăţului *Descălecatul târâi dentâi şi de niamul dachilorpre aceste locuri,* cum şi de a doa descălecare de Dragoş vodă: Berosie *De niamuri,* Dion *învăţătura lui Traian,* Evtropii, Iulii Capitol, Bernand, Bomfin, Topeltin, lan cel Mare, Istvanfie, Cromer, Stricovschii> Baronie, Carion, Cavaţius, Dlugoş liah, Belschii, Mehovie, Vapovschii, şi alţii câtva, pre carii nu-i pomenim, pentru ca numai ce au ameliţat.

PENTRU ZIDIREA LUMII
CAP I

De zidirea sau făptura lumii, multe păreri şi dovăzi a filosofilor şi a poiaticilor păgâneşti era. Că unii socotiia a fi zidită lumea den haos, adecă den amestecarea lucrurilor şi a stihiilor, între carii şi părerea poiaticului Ovidie au fost,

unde zice în stihurile sale *De Metamorfos* 1 aceste: „Mainte de mare şi de pământ şi cât acopere ceriul, un chip era a firii fotoată lumea, cărui chip i-au zis haos, groasă şi neamistuită raamină, i proci". Iară Thales Milisie, care să număra între cei 7 prea înţălepţi greci, socotiia cu dovadă că toate lucrurile sint făcute den apă, urmând întru aciastă părere a s&pre Omir cel vechiu, aflătoriul a toatei filosofiei, careli la XVI cap *Iliad* au scornit începătura a tuturor lucrurilor a fi ocheanul, marea ce încungiură pământul. Iară Hiparh pre urmă şi Iraclit Efîsianul într-altu chip: socotiia a fi den foc si den apă lumea făcută. Empidoclei, Epicur, Dimocrat, Dio Ubertan, Zeno, Pithagora şi alţi greci, lăsindu-să pre mari minţile sale, feliuri de feliuri şi multe începături a lumii a fi socotiia. Pre urma lor Aristotel, Ţiţero, Xenofan, i procii, socotiia lumea a fi vecinica, fără început şi fără sfârşit. Iară după ce să priciia acestea toţi cu minţile mari între sâne, - ʿum mărturisăsc - Ţinsorin şi Cornilie Agrippa *De deşertarea Ştiinţei* la cap LI: Oare oaăle au pasările s-au făcut întâi, de ʿterne ce nice oaăle fără pasiri, nice pasările fără oaă a să naşte ^ poate; după multe şi îndelungate întrebări între dânş, putându-să de ou şi de pasări tocmi, au întărit aciastă Părere a sa, precum lumea şi toată zidirea iaste fără început trăesc în veci. împrotiva cărora păreri era alţii. Ce toţi, cu ʿât mai adâncii vrea să-ş arete părerile sale, cu atâta mai °ţărâţi au greşit, - fiind fără ştiinţa de atotputerniciei lui ^Winezău, cela ce toate den nemic şi den deşert, pline au făcut. Unul numai dentre dânşii, Plato, cum socotesc unii au cetit Svinta Biblie, ori că au avut den dumnezăiasca suflare, deschis zice întru o carte a sa, ce să chiamă *Ti?neo,* m lumea iaste făcută de Dumnezău, şi a toate altor zidiri, Pricina a lui Dumnezău bunătate şi putere pune că iaste;

pentru ce i-au zis acestui Plato, dumnezâescul filosof. Că şi Ovidie pre semne dentru acest Plato au luat, când zice: „Fost-au om născut; pre acesta ori den sămânța dumnăzăiască l-au făcut acela meşterul lucrurilor, a lumii cei mai bune, izvorul i proci." Şi aşea să mai apropie de adevăr, măcar că era păgâni, mărturisind pre Dumnezău a fi zâditoriul şi începătura a tuturor lucrurilor, presemne urmând Scriptura a lui Moiseiu.

Pentru aceia şi noi mai adevărat şi mai dovedit temeiu a începăturilor, a dovedirilor şi a orânduirii istoriei noastre, în care arătăm cu alte niamuri şi niamul dachilor, cu mare ostenială, cu lungă nevoință şi cu mare oserdie vecilor viitori, de aiurea nu am putut cunoaşte fără dentru Svinta Scriptura, ca dentru o fântână şi izvor ştiinții şi învățătura de Dumnezău, carele iaste zâditoriul, otcârmuitoriul, înmulțitoriul şi începătoriul tuturor lucrurilor. Şi iată aşea ne învață Scriptura a Duhului Svint, pren Moiseiu întâi, şi cu aceste cuvinte toate den istorii începe: Den început au făcut Dumnezău ceriul şi pământul, soarele, luna, stelele şi toate alte zâdiri în văzduh, în mare şi pre pământ viețuind i proci.

Apoi a şease zi, den lut, den pământu, au făcut pre om după asămânarea sa, cu obrazul spre ceriu înnălțat, şi-fl suflarea Duhului său l-au înviiat şi l-au însuflețit, viețuind şi în veci nemuritoriu, cu ințalegere, cu înțălepciune, şi cu alte daruri dumnăzăeşti decât toate alte zâdiri deplin împodobit. Precum şi Mancineglu carte IV slăveşte, zicând: „Şi fieştecine iaste pilda lui Dumnezău întru chip mic i proci".

Dat-au Dumnăzău lui Adam şi soție de asemenea pre Evva, den coasta a trupului lui Adam făcută de Dumnezău;

cu; aceiaş suflare a sa însuflețindu-o; i-au sălăşluit pre amândoi în raiu, într-o priință împreună moştenitori şi petrecători desfătărilor raiului; pentrucă fiind ei decât toate alte zâdiri înnălțați, slobozi de păcate şi de moarte; iară după călcarea poroncii, date lor de Dumnezău, dentru svatul viclianului, îndată rămasără păcatului şi morții supuşi, de care avăm în Svinta Biblie deschisă mărturie şi învățătură. Nu voiu să zăbăvăscu pre cetitoriul cu lungă voroavă, fără cât să ştie că lumea aciastă lată s-au început şi s-au înmulțit dentru aceste începături, şi că Adam şi Eva sint de Dumnezău făcuți; carii amândoi sint sămânța şi temeiul înmulțirii tuturor năroadelor şi niamurilor omeneşti, oriunde viețuitori supt soare, în lume, precum vei videa mai gios dovada de ficiorii lui Noe.

Aşijdirea îndată la începutul zidirii lumii, Dumnăzău cel prea puternic, ca un prea înțălept întru orânduiala sa, casaşi ˈu aşezat căpetenie şi orânduiala puterii, când au dat lui Adam putere de stăpânit toate zâdirile pre pământu şi în rnare, să le păzască toate acele lucruri, şi să aşează bună ˈânduială între dânsele. Şi aciasta poroncă a lui Dumnezău iaste cea întâi începătura a giudecăților şi a legilor orânduite, ^ a toată stăpânirea den nafară a monarşilor, a crailor, a domnilor şi a altor deregătorii duhovniceşti şi lumeşti, pentru ˈŞezarea adevăratei laudei lui Dumnezău, a orânduialei tuturor lucrurilor, certării şi aşezământului dreptății lui Dumnezău, întru ce toate pentru poronca date lui Adam, Dumnezău foarte iubeşte.

De aicea şi beserica lui Dumnezău cea de obşte adevărată ˈu luat începătură atunce, că îndată fu poroncă lui Adam şi **Ivci, cum ari păzi şi an arăta frica şi credința lor înnaintea** Evei, cum ari păzi şi ari arăta fri **li-au arătat Dumnezău** lui Dumnezău. Iară după ce greşiră

moarte vecinică. însă îndată împrotiva morţii, dentru miloserdiia sa dumnezăiască, au făgăduit mântuitoare solie: adecă precum era să vie Hristos Mesia să zdrobască capul şarpelui, supt care era diiavolul, ce au înşălat în raiu pre Ewa> şi pre noi să ne mântuiască den păcat şi den moarte vecinică. Cu nedejde ca aceia, Adam şi Evva s-au mângâiat întru scârba lor, fiind urgisiţi şi scoşi den raiu, ca de o vesela şi mântuitoare prorocie de la singur Dumnezău dată, de vinirea Domnului Hristos. Şi aşea de atunce-ş întru aceste două chipuri s-au început beserica cea adevărată, întâi, precum svintul Epifanie, episcopul de Chipru, aiave dovedeşte împotriva ereticilor la carte I, tim I.

Aşijderea ne mărturiseşte Svinta Scriptură, precum Cain, feciorul lui Adam, pentru zavistie şi răutatea sa de* fire, au ucis pre Avei, frate-său, om bun şi temătoriu de Dumnezău, nu pentru altă, ce pentru bunătatea şi dreptatea lui ce avea Avei către Dumnezău, căriia au zavistuit Cain că jărtvele ce jărtviia Avei dentru agonisita sa, den oi şi dentru alte dobitoaci, le priimiia Dumnezău; că den ce era mai bune şi mai grasă dobitoace giunghia şi apringea pre jărtâvnic Ş să înnălţa sfara dreptu la ceriu, şi priimiia Dumnezău jărtva lui Avei. Iară Cain era den fire rău şi den roadă ţarin sale, ce era mai proastă pâne şi pleave aprindea şi jărtviia lui Dumnezău, şi fumul nu să suia spre ceriu, ce să tindea gi° pre pământ; şi de aicea întâi, dentru îndemnarea diiavolului începutu-s-au goana asupra besericii cei de obşte.

Cain apoi, precum mărturiseşte Filon, de 15 ani, îndoifl' du-să de miloserdiia lui Dumnezău, povăţuit fiind d cunoştinţa sa cea rea, fugit-au de la faţa tătâne-său, lui Adarfl> spre răsărit, unde den soru-sa, anume Temeh, ce-i era făme' au născut fecior anume pre Enoh. Pre numele acelui

făcut-au cetate mare şi o au numit Enohia, supt muntele Livan; de care Berosie la carte I, Iosif şi Moisăiu prorocul svirit, mai pre largu mărturisâscu. Iară Filon jidovul scrie că acest Cain au făcut oraşe de toate, carele să chiamâ: Enoc, Mavli, Leed, Tehe, Ţelez, Iebbat, care li-au răsipit potopul.

Pre urmă pre Cain, al şeaptele urmaş lui, sau strănepot den săminţiia lui Lameh orbul, feciorul lui Mathusal, l-au ucis la vânat cu săgiata, den tâmplare, neştiind de dânsul, precum în Biblie mai pre largu scrie. Şi aşea Cain fu omorât, precum şi el au omorât pre fate-său Avei. Vieţuit-au Cain ani 730; iară tot au aflat Cain lăudorii săi şi urmaşi den povăţuirea diiavolului, că au fost eretici spurcaţi, carii îl rnăriia pre Cain de patriiarh lor şi zicea că cu cale au omorât Cain pre frate-său i proci; de care ceteşte pe Epifanie la carte 1> tim 3 împrotiva Cainenilor lit iereticie.

Iară ficiorii lui Cain şi strănepoţii lui, ficiorii lui Lameh °rbului, au aflat întâi toate meşterşugurile: Toval au izvodit °rturi şi toată agonisita a face cu arătură şi cu dobitoc, ce % agonisita la casă. Ioval au izvodit musichia şi tot ^eşterşugul cântării. Toval-Cain s-au făcut meşter de hier, lâcătuş, potcovar şi zlătariu, zugrav, şi toate lucrurile ce trebue °Ştenilor. Noema, strănepoata lui Cain, fata lui Lameh, au ^prinsu toate torcăturile de lână, de in, ţăsătura şi altu lucru °t în casă fămeesc: a strânge brânză şi untu i proci.

Acelaş Lameh orbul, al şeasele săminţie a lui Cain, ciorul lui Mathusal, au avut 77 săminţii den doaă muiari: ^n Ada şi den Sela, carii toţi de năboiu potopului celui mare perit, pentru mari răutăţile lor, cât tot niamul calmilor l oţărât să stânsă den temelie; în care niam s-au arătat întâi răscumpărarea lui Dumnezău cea driaptă pentru vărsarea de

singe nevinovat a lui Avei, în al treile şi a patra săminție, cercând răscumpărare nedreptății.

Născutu-s-au pre urmă lui Adam, de la zâdirea lumii în ani 230, al treilea fecior, anume Sith, în locul lui Avei dreptului celui ucis, şi în locul lui Cain ucigaşului. Acesta Sith, petrecându-ş viața întru Dumnăzăire şi sămințiia sa, pre urmă patriiarşii, din carii după trup au purces Domnul Hristos, întru aceleaş obiciaiuri a să teme de Dumnezău i-au învățat, şi lauda lui Dumnezău cea adevărată au înmulțit-o şi au lățit-o.

Scrie Iosif istoricul în istoriile cele vechi jidoveşti, precum Adam şi fiiu-său Sith, fiind cu prea înțălepciune şi ştiința a lucrurilor cereşti luminați, au făcut doi stâlpi, unul de piatră şi altul de cărămidă, pre cari stâlpi au săpat slove: voia lui Dumnezău şi învățătura lui şi prorociile prin care să păzeşte cuvântul lui Dumnezău. Şi pentru aceia au făcut doi stâlpi, unul de piatră şi altul de cărămidă, prevăzind den cursul ceresc, că era Dumnezău să certe lumea cu doaă certări: cu apă şi cu foc. Ce nu ştiia, care urgie era să vie întâi. Pentru aceia au pus stâlpu de piatră, ca, de va trimite Dumnezău urgiia sa în lume pen apă, să rămâe stâlpul cel de piatră; iară de va trimite prin foc, să va topi stâlpul cel de piatră şi a rămâne cel de cărămidă, de pomenire întru sămnul vechiu şi a sămințíi sale.

Aşijderea scrie, precum aceşti doi patriiarşi au împărțit cu orânduiaiă anul în 12 luni şi de mirare cursurile ceriurilor, şi vârtejiturile lor întâi den suflarea Duhului Svint aflat, şi pre urmă sămințiia sa, dentru aceleaş învățături i-au învățat, că neputincios lucru să poată a cuprinde şi a scorni singur mintea omeniască lucruri supțiri şi înnalte şi de mirat ca acelea, a şti crângurile şi vârtejăle cereşti, de nu li-ar fi lot

descoperit şi arătat sângur Dumnezău. Şi aşea şi învățătura şi ştiința lui Dumnezău, şi scornitura slovelor la scrisoare, şkoate învățăturile, oricât sint, întâi de la Dumnezău, apoi deda Adam şi de la Sith fiiu-său că sânt să credem; de care avăm mărturii multe la greceştii istorici, că scriptura şi învățăturile de la patriiarşii jidoveşti toate s-au aflat, precum şi: Irodot scrie în cartea a cincea, precum grecii toate învățăturile şi slovele au luat de la rinichi, carii sint şi aciia de niamul jidovăscu, măcar că grecii după basnele sale, deprinşi să numere multe, zicând că ari avea acestea ce am zis mai sus, de la Cadmosul lor şi de la alții. Iară Berosie la carte I *De lucrurile vechi,* la începutul ostenelei sale cu dovadă scrie, precum haldeii mai nainte de potop, cu scrisoare haldeiască, pre stâlpi de piatră au scris urgiile ce era să fie în lume, si îngroziia pre oamenii cei răi, pre uriiaşii, sămințiia lui Cain, trăgându-i de la răutățile lor; den ce să vede precum scrisoarea haldeilor, sau mai întâi de cea jidovască, sau tot pe o vreme că s-au aflat.

Trăit-au Sith, feciorul lui Adam, ani 912, precum mărturiseşte Toliman Stela Signinianul; iară după ce au născut pre feciorul său Enos, era de 105 ani.

Adam, văzându-să îmbătrânit, şi prevăzindu-ş, den arătarea lui Dumnezău, sfârşitul său, chematu-ş-au muiarea [illegible] feciorii şi toată sămințiia sa şi i-au învățat, aducându-le ainte, să aibă frică de Dumnezău şi i-au îngrozit cu doaă urgii a lui Dumnezău, ce era să vie în lume: una cu apă şi alta cu foc, pentru oțărîtele răutățile omeneşti. Şi aşea, tuturor dându-le blagosloveniia sa cea de apoi, au murit, vieţuind ani 930, înnainte de la naşterea lui Noe cu 120 ani.

Enos, ficiorul lui Sith, nepot lui Adam, au slujit deplin înaintea lui Dumnezău, întru ruga sa şi întru nepărăsite

jirtve, în care bunătăţi învăţat-au pre ficiorii şi pre nepoţii săi; de a cărue săminţie şi a fieştecăruia vac, cu mare ostenială de noi vei afla scris, până la sămenţiia lui Noe patriiarhului şi a feciorilor lui, ce dentr-înşii toate niamurile omeneşti în lume s-au înmulţit.

Murit-au Enoh patriiarhul, vieţuind 905 ani. Şi aicea trec istoriile jidoveşti, care fiecine poate să vază, cetind la Biblie şi la losif jidovul „De lucrurile vechi jidoveşti", căci nu sa atingu de istoriia şi lucrul nostru.

Iară avăm în Svinta Scriptura lui Moiseiu, şi la Beros, losif, şi la Filon, precum Dumnezău au certat toată lumea cu potopul, în anul de la zidirea lumii 1656; căci tot trupul s-au fost strâcat şi rătăcit den calea sa pre pământ. Şi acele păcate mai mari ce vătămasă pre Dumnezău, Svinta Scriptura le numără: întâi, urâciunea de Dumnezău zâditoriul sau, desfrânarea, curviia, preacurviia, asupreale şi tiraniile acelor mai puternici spre cei mai slabi, spre cei mai săraci **şi** neputernici. Pentru aceia au trimis Dumnezău potop de apa pre pământ. Iară până a sosi potopul, au arătat lui Noe, ce era de 500 ani pre atunce de vârstă, şi fu plăcut lui Dumnezău, ca să înfrâneze pre uriiaşi de răutăţile lor, şi l[e] aducea aminte să să întoarcă.

Şi au zis Dumnezău lui Noe să facă corabie, până întru o sută de ani, şi să să întoarcă oamenii de la păcat; iară istoricul losif pune 120 ani. Ce n-au ascultat oamenii să sâ întoarcă de la răutăţile lor; ce încă îş batgiocuriia de Noe? de ce făcea corabie în munte.

Iară Noe, după vreme arătată de Dumnezău, întră în corabie cu fămeia sa şi cu trei ficiori ai săi: Sim, Ham şi Afet şi cu fămeile feciorilor săi: Tetea, Pandora, Noela şi Noegla; aşea scrie Berosie. Şi au luat Noe în corabie den toate

dobitoacele şi hiarăle pământului şi pasiri zburătoare, de cele curate câte şeapte părechi, şi de cele necurate câte doaă părechi, parte bărbătiască şi fămeiască, pentru să să plodiască pre pământ după potop. Şi la anii de la zâdirea lumii 1656, în luna lui Prier, în 7 zile, s-au deschis găurile ocheanului celui adâncu, şi toate prăpăştile, izvorând năprasnic. Aşijdirea nourii, peste măsură ploae slobozîră 40 de zile şi 40 de nopţi nepărăsit, şi adăogându-să apa, au înnecat tot pământul cu toţi oamenii şi cu toate câte era pre pământu.

Numai Noe cu ai săi rămasă ferit în corabie, plutind pe 4jasupra nalţilor munţi, tocma 13 luni, că au stătut în măsura sa apa, zile 150.

Iară, după ce începură a să arăta vârvurile munţilor, şi scăzând apa, au stătut corabiia în Ţara Armeniască, pre punte naltu, anume Tavrus, iară după mărturiia lui Berosie, P[r]e muntele ce să chiamă Gordeiu; iară svintul Epifanie, c-au stătut corabia în Ţara Candiei, pre muntele Ararat şi Uibar, unde să arată une semne de acea corabie.

Iară, după ce s-au uscat pământul, au poroncit ^umnezâu lui Noe de au eşit den corabie, şi atunce Dumnezău, ca cum de al doile rând au aşezat lumea; că întâi [au] blagoslovit pre Noe şi pre *feciorii* lui, şi s-au făgăduit ca [s]â nu mai fie potop pre pământ, precum au pus semn de [ui]*tărirea păcii, ca un zălog vecinie, curcubău pre ceriu în câteva văpsele: roşie, verde, albastră, care şi aemu de pururea *fiainte de ploae şi după ploae, pen nuori să vede. Iară, după [ce] s-au făgăduit Dumnezeu aşea lui Noe, cum nu va mai [ce]rta lumea cu potop, nice pre săminţiia omeniască nu o va ^ai piiarde aşea cumplit cu apă, au mai adaos aciastă tocmală, precum scrie Filon în cărţile *De bibliele vechi* cum: »de vor greşi oamenii în lume trăind, îi voi certa cu foame

sau cu armă, şi cu foc, cu moarte, sau cu ciume, şi cu cutremur de pământ, i proci; iară, dacă să vor plini anii vecilor, atunce va părăsi lumina, şi va peri întunerecul, şi voi învie morții, şi voi rădica pre cei adormiți den pământ, şi va întoarce iadul datoriia sa, şi pierzarea va întoarce partea sa, ca şi eu, zice Domnul, să dau fîeştecărue după faptele sale, şi după roadă cugetelor lor, până când voiu giudeca între suflet şi între trup, şi să vor părăsi vecii, şi să va stânge moartea şi iadul îş va închide gura sa, şi va fi alt pământ şi alt ceriu, lăcaşul celor drepți în veci".

Aici să vede, că au propoveduit Dumnezău lui Noe de zua giudețului şi de înviiarea morților.

Slobozit-au Dumnezău lui Noe şi sămenții lui sa mănânce carne de fiară şi de dobitoc, şi alte mâncări, care mai-nainte de potop, oamenii nu le ştiia, nice le mânca, că de să zăbâviia după vânat, numai pentru piii să zăbăviia.

Aşezat-au Dumnezău atunce giudecata ca cei ucigaşi de oameni, cu aceiaş moarte să să pedepsască, cu care au omorât şi ei pre alții, den socotiala giudețului, şi acelor vărsători de singe, aşijdirea să li să verse sângele, de vreme ce omul iaste în chipul lui Dumnezău făcut.

îndată s-au apucat Noe a lucra pământul, fiind însuş stăpân a tot pământul, şi au răsădit vie. Şi întâi bătrânul Noe s-au îmbătat de vin, cât zăcea ca un mortu şi s-au golit. Ş[i] văzind Ham, feciorul cel mai micu, goliciunea tătâne-său, au râs arătând celoralalți frați. Scrie Berosie la carte I, precum acesta Ham s-au apucat de învățături diiavoleşti şi farmece, pentru ce i s-au zis Zoroastel, precum anume au fărmăcat el pre tatu-său bat, cât au rămas Noe ca un famân, de n-au mai avut de atunce-ş roadă a face copii.

- Iară Sim şi Afet, frații lui Ham, fiind clătiți cu dragoste spre tatul lor, abătându-ş ochii de către goliciunea tătâne-său, luând haină, au acoperit pre tată-său. Iară, trezindu-să Noe *şl* oblicind fapta feciorilor celor ce-au avut dragoste adevărată spre însu, i-au blagoslovit, iară pe sămințiia lui Ham o au blăstămat, zicând: „înmulțeşte, Dumnezăule, pre Sim şi lăţeşte pre Afet şi pre sămințiia lor în veci, iară Ham să fie rob lor, cu sămințiia lui în veci!"

De atunce-ş îndată au însămnat a trei ficiori ai săi trei deregătorii, sau trei orânduiale şi ascultare, pentru ca fiecare de inşii statul şi chemarea sa să păzască şi să vieţuiască, când au zis către inşii: „Sim, tu să jărtveşti, rogu-te, şi să zăbăveşti cu Svinta Scriptură ca un preot! Ham, tu ară pământul şi păzeşte căsniciia şi alte meşterşuguri trebuitoare fă, ca un ţăran! Iară tu, Afet, otcârmuiaşte şi apără pre aceşti doi, ca "n împărat şi nemiş şi hotarăle lor le lărgeşte!" Că Afet să "Hălege lărgime sau lățime.

Şi aşea Noe aceste trei deregătorii între trei ficiori ai săi au ales, şi au aşezat deplin tot lucrul de obşte, cu orânduială ^temeind, fără care nice o stăpânie, nice împărăție, nice ^ninie a sta îndelungii nu poate de vor eşi aceste trei staturi den hotarăle sale, precum astăzi vedem în Țara Leşască.

Invățat-au Noe pre ficiorii săi şi pre sămințiia sa ^tagoslovia învățături întru lucrurile dumnăzăeşti, precum Scfie Berosie, şi le-au lăsat lor cărți întru carele mari taine de firile lucrurilor au scris. Aşijdirea i-au învățat şi îmbletul Ceriului, şi au împărțit anul după curgerea soarelui şi a 12 ^Uru, şi dentru acele învățături le spunea lor, ce să întâmpla în tot anul.

Şi plinindu-să după potop lui Noe ani 350, iară de la naşterea lui vieţuind ani 950, au murit, văzându-ş nepoţii

şi strănepoţii şi feciorii den strănepoţii săi, carii toţi era 24.000 şi 100 bărbaţi vârstnici, fără muiari şi fără copiii lor, carii pre atâţia era; că precum scrie Berosie carte III, că tot de gemeni să năştea, parte bărbătiască şi fămeiască. Aşijdirea şi copiii aceiia, după ce viniia în vârsta ailor săi şi să însura, tot de gemeni era roadă sau plodul dentr-înşii. Aşea scrie Berosie, că niceodată Dumnezău sau firea n-au avut lipsă în trebuinţa lucrurilor, care răzima de bişugul şi împlutura lumii, i proci. Şi ficiorii niceodată nu muriia înnainte sau mainte de părinţii lor; ce, după moartea părinţilor lor, cu aceiaş plodnicie în locul lor urma, fără numai Avei au murit ucis; şi aciasta blagoslovenie au trăit, precum scrie Epifanie» 3332 ani, cât nice un fecior nu muriia mainte de părinţii săi, fără unul, ficiorul lui Aran, au murit în viderea tătâne-său - Thara - pentru lauda idoliască, carele însuş cu mintea sa au aflat de au sleit bozi, chipuri, şi bozoae sau dumnăzăiţc de lut.

Fost-au şi alte potopuri, care vărsa pre une locuri de pământu, iar nu au înnecat tot pământul deodată, ca în vremea lui Noe. Xenofon, *De potrivirea glasurilor* şi alte potopun" pune că zice şi le numără aşea: „Potopuri multe au fostu: cel întâi cu vărsarea de ape pre pământu, care au trăit 9 luni p vremea lui Lugghighes celui vechiu, de demult". Şi pre acesta pre semne pre Noe, ca un păgân îl socoteşte a fi, că mai sus în cartea lui, pre cel întâi Lugghighes strămoş lui Noe îl chiamă, carele au păzit niamul omenesc în corabie d potop, măcar că Svinta Scriptură mărturiseşte că Noe au fc" 13 luni în corabie.

Al doile potop au fostu pe vremea lui Iraclie şi a h Promithei, care au trăit o lună. Al treile potop, 2 luni, au fost în zilele lui Oghighes athianianul. Al patrule potop, în Ahii> trei! luni. Al cincile potop, a Thesaliei pe vremea lui Deycalion, împăratul Thesaliei, feciorul lui Promitheu, mai înnainte de naşterea lui Hristos Domnul nostru cu 1540 de ani, după cum numără Carion şi alţii; pe care vreme toată Ţara Grecească au fostu vărsată de ape, cât multe cetăţi şi oraşe au înnecat cu oameni, cu dobitoace, fără ciia ce au fugit cu împăratul lor Deucalion în munţi, pentru ce Ovidie, la carte I *Metamorfosius,* scrie precum întru aceia vreme toată lumea fu strâcată de potop, pentru răutăţile oamenilor; iară Deucalion cu muiarea sa Pirtha, numai amândoi au scăpat de acea pediapsă, pentru bunătatea lor şi pre urmă au ^mulţit niamul omenesc şi că era prea îmbătrâniţi, că Deucalion era de 82 ani. Să-i fie învăţat pre dânşii Themes bozoaia ca să arunce înnainte oasăle mâne-sa, şi dentr-acele °asă vor naşte şi vor creşte feciori, feţi şi fete. Deci, fiind Scutit la minte Deucalion, au socotit pământul a fi Hmiă-sa, iară piiatrile a fi oasăle ei; pentru aceia cari pietri Unca Deucalion înnaintea sa, să făcea bărbat, iară cari pietri unca Pirha muiarea lui, să făcea muiari. Şi de aice niamul l împietrit şi îndărăptnic s-au înmulţit, ce să zice niam pietrit, rău şi îndărăptnic.

Al şeasele potop au fost atunce, când au răpit Paris pre Elena de la Lachedemonie, şi au fugit la Troada.

Al şeaptele potop au fostu, când au vărsat Faros toată Tata Eghiptului. Şi de la potopul a toată lumea, ce-au fostu 'zilele lui Noe, până la naşterea lui Deucalion, acestaş ^enofont numără ani 700, de care scrie cu greşală . ^meneşte şi Plato în carte *De fire* în oraşul Eghiptului, care chiamă ciumilitura sau gâcitura lui Solon celui înţălept, preotul cel bătrân a Eghiptului, carii aruncă lene istoriilor greceşti, căci numai un potop ţin minte, de vreme

ce multe potopuri au fostu, zicând: „O Solon, Solon! Grecii, copii pururea sinteţi! Şi nime den Ţara Grecească nu-i bătrân, căci tânără pururea iaste mintea voastră, întru care nu-i nice o ştiinţă căruntă i proci."

PENTRU ÎMPĂRŢIREA LIMBILOR CÂND SĂ ZIDIIA TURNUL LA VAVILON SI DE ÎNMULŢIREA A MULTE NÂROADE DEN TREI FICIORI A LUI NOE, ANUL DE LA POTOP 131 PRE MÂRTURIIA LUI BEROSIE, IARĂ DE LA ZIDIREA LUMII DUPÂ CUM NUMĂRĂ JIDOVII 1787; IARĂ ALŢII SCRIU, ADUCÂND MĂRTURIE PRE IOSTF JIDOVUL, 2243

CAP II

In a cincea săminţie după straşnicul Potop, în anul 13b după mărturiia lui Berosie, a lui losifşi a lui Epifanie, când s-au înmulţit rodul omenesc, den trei ficiori a lui Noe, şi toţi oamenii o limbă avea, şi o limbă ştiia a grăi, îndată domni' şi otcârmuitorii lor, carii era 72 mai bătrâni, clătindu-să de la muntele Liubar şi den hotarăle armeneşti, unde să chema hotarăle Ararat, s-au aşezat toţi în câmpii Senaar, ce ş-au ales mai desfătate de traiul lor. Şi aceşti câmpi şi acmu cu acel nume sint în Persiia. Acolo au început turnul VavilonuL vrând acolo să-ş aşează scaonul crăiei sale, şi să supue şi alte năroade supt stăpâniia lor, şi vârvul turnului să agiungă pânâ la ceriu, pentru să să numascâ vavilonenii a fi cei mai de frunte şi întâi întru niamurile omeneşti, şi împărăţie peste toate împărăţiile; şi să să poată apăra de Dumnazău dentr-acel turn, de ar mai fi vrun potop.

Aşijdirea au vrut, precum mărturiseşte Filon în carte *De lucrurile vechi* să-ş facă nume şi laudă vecinică în lume, scriindu-şi şi săpându-şi toţi numerele sale pe pietri şi pe cărămizi; că dentru acea materie socotisâ să-ş zidiască turnul, a căruia vârvul şi streaşinile sa agiungă la ceriu. Insă adastă trufaşă şi de mirat socotială a lor, Dumnăzău o au strămutat şi o au întorsu în nemic, precum mărturiseşte Svânta Scriptură, că, după ce începură den temei a zâdi turnul, în sus înnălţindu-1, fiind toţi în limba lor de naştere jidoveşte sau, după mărturiia altora, haldeiaşte, de la Adam cel întâi patriiarh grăiia, îndată li s-au schimbat graiul cel de naştere. Că fiecare de inşi într-alte limbi începură a grăi, ales cei 72 căpetenii mai bătrâni, ce era învăţători şi svetnici pregiur turnu a să zâdi. îndată, dintr-o limbă ce avea, să schimbară şi să făcură 72 limbi, şi nu înţălegea unul altuia ce grăia, şi rămasă lucrul lor neisprăvit.

Scrie Epifanie carte I, tom I că şi turnul l-au răsâpit Dumnezău den temelie cu năvarnice vânturi.

Iară ficiorii şi săminţiia lui Noe să împrâştiiară unii în stânga, alţii în driapta, tot niamul după limba ce li s-au schimbat, cu căpeteniile sale, cărora încă Noe patriiarhul în 'iaţa sa li-au împărţit lumea în trei părţi, precum scrie Berosie: Asiia, Africa şi Evropa. Şi acestea sintu începăturiii Şi dovăzile săminţiei şi a nărodului despărţite a trei ficiori a lui Noe: Sim, Ham şi Afet în lume înmulţită.

Sim cel mai mare, dentru a căruia ghenealoghie Domnul Hristos Mântuitorul nostru de mai nainte de veci, la plinirea vremii, om adevărat s-au născut, au stăpânit părţile la răsărita soarelui, stând pre lângă apa Efraft, şi toată Siriia răsăritului cu săminţiia sa o au aşezat.

Aicea am socotit a fi cu cale să însâmnâm de acel de mirat turn de la Vavilon ce l-au făcut după potop cu a căruia rasipâ şi împărţirea limbilor că s-au făcut precum am arătat mai sus.

Nevrod, ficiorul lui Hus, nepot răului Ham, au făcut acel de mirare turnu la Vavilon, precum scrie în cartea Facerii, cap XI, stih 3,4.

Acesta turn în patru chipuri să socoteşte: întâi rădăcina sau pricina socotindu-să, adecă cei întâi meşterii, cari era cei mai mulţi den feciorii şi nepoţii lui Noe, între carii Nevrod, cap şi domnu sau cum zic grecii 'EpyoSioxTTTnC <= supraveghetor de lucrări> a tot lucrul au fost. A doa, den care să făcea acel lucru, era cărămizile şi cleiul, în loc de var: aşea scrie Strabo carte V, file 705. In Vavilon mult cleiu să face, de care strângu grămăzi ca nişte stânci, pentru triaba zâdirilor, ce să fac de cărămizi. A triia după chip, că aşea socotisă meşterii cei de frunte cu mintea lor, să facă acest turn aşea de înnalt, cât să agiungă la ceriu. A patra şi pentru care hotar şi fârşit au vrut să facă acel turn, în trei feliuri sa înţălege: întâi iconomus, poletic şi besăricesc; hotarul sau sfârşitul au fostu, pentru să aibă Nevrod cetate împărătiască, întru care să petriacă cu mare veste şi laudă, precum să vede den cuvintele meşterilor, scrisă la Facerea, cap XI: „Hotarul poletic pentru să-ş adaogă noaă stăpânire Nevrod pf pământ, şi să aibă prea tare apărare despre vrăjmaşii săi, ca era tiran şi să temea de nepriiatini; că tiranii den firea lor sintu fricoşi"; precum zice prorocul: „Acolo avea frică, unde nu era frică: că pre tiran şi cunoştinţa lui cea den lontru îl face de să teme, şi a avea grijă de fugă, nime gonindu-1, ce să-i goniască pre inşii sunetul frunzâlor sunătoare"; cum scrie la Liviticon, cap VI: „ Hotarul besăricesc au fost ca să aşeze Nevrod temeinică slujbă idolilor, să să lăţască în lume;

aceia au trebuit să fie acel turn ca o mirare lumii, unde să să adune năroadele den lume, ca la un scaon a lui Bumnezău". Iară Dumnăzău cum ş-au batgiocurit de deşartă socotială a lui Nevrod cu a celoralalţi, am zis mai sus. 'uw&i atâta ne agiunge pentru mai deschisul minţii la rândul istoriei noastre.

PENTRU SĂMINŢLIA ŞI NIAMUL LUI SIM
ŞI DE CINCI FICIORI A LUI
CAPIII

, Elam, feciorul cel mai mare a lui Sim, den care au purces damitenii şi perşii, niam cu bărbăţie şi cu stăpânie vestit. ^omeneşte de săminţiia niamului elamitiîor, Xenofont, în cărţii] sale, în care scrie pentru Chir împărat; fiind monarh perşilor şi împărat mai a toată lumea, au stăpânit, după ^ărturiia cronicarilor de obşte, în anul de la zidirea lumii ^441. Elam să înţălege după mărturiia sau tălmăcirea jldovască: tânăr, copilandru, crescând întru anii; den ce socotesc că şi astăzi perşii, cum scrie Sticovschii, că au auzit urechile sale fiind în părţile perşilor în anul de la %istos 1574, că strigă la rugile sale perşii: Hala elam sau ^la huhali, cum s-ar înţălege: Doamne Hali, sau Elam Ptriiarhul nostru. Ce, ori pre Elam, ficiorul lui Sim, P°menesc, ori pre Hali, ginirile lui Mehmet, carele au scornit ^gea turcească. Că şi turcii Halaha Mehmet, şi perşii, carii puţină despărţire de legea lui Mehmet: Halaha hali strigă. ^ aciasta-i adevărat, că turcii de la Elam, ficiorul lui Sim, >* nepotul lui Noe, au săminţie.

Iară Assur, al doile fecior a lui Sim, să înţălege binecuvântat, după mărturiia lui Teliman Stela; iară Rimighie, episcopul antisidorenilor, tălmăceşte acestu nume Assur: înnălţat. Pentru aceia zice Dumnezău la prorocul Isaiia: „Toiagul mânii mele Asur". Dentru acesta Assur sintu asirianii. Acesta au făcut vestit oraşul Nineva în Asiriia, la care oraş fu trimis Iona prorocul. Nineva să înţălege casa ninevilor; iară Nin să înţălege fiiu, de care vei afla la Isaia 14.

Iară al treile ficior a lui Sim, Aran, care să înţălege de-a-fi-rea şi naltu. Dela acesta s-au început siriianii şi damaschinenii; şi scaonul, oraşul Siriii iaste Damascul, cătră care mergând svintul Pavel Apostol, fu întorsu la credinţă, precum scrie în Faptele apostolilor, IX. La 7 Isaiia iaste scris: „Capul aramlenilor, Damascul cetatea". Feciorii lui Araflij precum iaste scris la Facerea, X, au fost 4, anume: Messe, Ghetter, Hus şi Hui. Dela Mes şi Ghetter, precum sună numele, împreunate amândoaă la un loc, au eşit masaghetii» niam mare şi vestit, diasupra Mării Caspiei, în gura apei Volgăi, unde sint acmu oardele Astrahanului, supt stăpânii Moscului, de carii Irodot în istoriia *De Chir,* şi Cvint Curţii *De Alexandru Machedon* pe largu şi ades scriu; aşijdirea *şi* Ptolemeiu şi Enea Silvie.

Al patrule ficior a lui Sim, Arfaran, să înţălege-' însănătoşat sau răsipă. Dela acesta au începătură haldeii, şi de la nepotul lui, Ever, sau Evra, ficiorul lui Solomon, care au făcut Ierusalimul, au eşit evreii, adecă înstreinaţii, sau rătăciţii pe în multe ţări. Dentru aciastaş săminţie, au eşit Avram tatul şi începătura a toţi jidovii, precum scrie la Biblie în cartea Facerii, XI. Iaste dar lucru aiavea, că Hristos Domnul nostru iaste de niamul lui Arfaran, şi de la Sim>

^ J cel întâi a lui Noe, măcar că au fostu şi al cincele .fecior a lui Sim, den care, zic unii, că s-au plodit niamunle Jidiianilor în Asiia.

PENTRU SÂMINŢIIA LUI HAM

• *J* CAP IV

- Ham, ficiorul cel mijlociu a lui Noe, au stăpânit acele locuri ce sint în Africa, spre amiazăzi, Eghiptul şi Ţărâle Murinilor.

Hus, feciorul întâi a lui Ham, au înmulţit niamurile murinilor, la hotarăle Africăi, de unde să începe vestită apa Nilul precum scrie în cartea Facerii, XI. Pentru aceia şi ftolomeiu, care au scris *Toată lumea,* niamurile hussitiianilor ' pune în ţărâle de mijloc a liviianilor.

Feciorii lui Hus, Saba şi Zevila; den Saba au eşit arapii Şisabinnii, a cărora crăiasă aceia Sava au mersu la Solomon, â-asculte înţălepciunea lui. Iară den Zevila, une niamuri şi troavele Indiei în lat înşirate spre apusul soarelui şi spre miazăzi s-au înmulţit. Nembrut sau Nemrot, ce să înţălege: te şi straşnic stăpân, pre carele Berosie îl numeşte cel întâi Saturn a Vavilonului, fecior lui Hus, de niamul uriiaşilor, strănepot lui Noe. Acesta în Vavilon întâi au început a ăpâni straşnic, cât au *silit* cu putere de au supus niamurile ^ pen pregiur supt stăpâniia sa, şi pre toţi i-au împreunat pt o stăpânie, cum ar fi supt un trup a stăpâniei sale. De ta acest Nemrot s-au început cea întâi stăpânie a Vavilonului unuia în lume, anul, după cum scrie Berosie, de la Potop 131. Pentru aceia Svinta Scriptură pe Nemrot îl numeşte tare ? uepregeduitoriu, venitoriu înnaintea lui Dumnezău; iară

venitor, cum tălmăcesc unii dentre dascălii svinţi, să înţălege aice: cu putere şi cu războiu silnic, sau silind pre oameni la ascultare. Că Dumnezău i-au dat putere ca aceia, cum zice Daniile proroc: „Că Dumnăzău mută si iară întăreşte şi întemeiază împărăţiile".

Mesraim, al doile fecior a lui Ham, au stăpânit locurile pe Marea Roşie şi pe Marea Albă, ce să chiamă mare den mijloc de pământu, pre lângă apa Nilului, care pre urmă i-au zis Eghiptul, de pe Eghip craiul, carele gonind pre frate-sâu Danaa, au stăpânit în Eghipt ani 68; şi craii Eghiptului s-au numit faraon, precum mărturiseşte prea vechiul istoric Manetan, în cartea *De craii Eghiptului.* Iară căci au stăpânit întâi părţile Eghiptului Mesraim, ficiorul lui Ham, şi astăzi turcii zic acei păşii Mesraim, sau Misir, iară jidovii: Mecraim i proci.

Laabim, al treile fecior a lui Ham, de la care s-au chemat Livia în Africa.

Afud, al patrule ficior a lui Ham, de la carele sânt înmulţite niamurile murinilor, ce să chiamă Aphudim, în partea Africăi la apus. Enanin sau Ananim, feciorul lui Mesraim, nepot lui Ham, să înţălege: puţ sau izvor de ape; acela au aşezat parte în Eghipet, care să chiamă Ţirenu, şi acolo au făcut oraş Ţirene, de unde sântu eşiţi ţiganii; şi aciasta parte iaste în stăpâniia Eghipetului mai cu bişug. Lăsăm pre alţii a lui Mesraim a-i pomeni pen scurtarea voroavei, că au avut 10 ficiori. Ludin, de la care sint lidiiani.

Al cincele fecior a lui Ham: Hanaan, care să tâlcuieşte neguţitoriu.

Acesta au aşezat acele locuri în Siria, pe Marea Albă, unde iaste I irul şi Sidonul, că sidonenii şi tirenii era mai vestiţi neguţitori.

Hamon au fost craiu liviianilor. Hiteiu, ficiorul lui Hanaam, au făcut cetatea Hevron, den care sint hitiianii, unde au lăcuit Avraam. Evusâu, al doile fecior a lui Hanaan, au stăpânit în Ierusalim şi în Cava, den care sint numiţi gavaonitenii i proci.

Aşea să ştii cetitoriule, că Sim cu săminţiia sa spre răsărit, în Asiia cea Mare, s-au înmulţit şi au întemeiat lăcaşurile sale, unde sint astăzi perşii şi assiriianii. Iară săminţiia a doua a lui Assamof, ficiorul lui Ioctan, nepot lui Hever, strănepot lui sălii şi prea strănepot lui Arfaran, ficiorului lui Sim, au făcut şi au înmulţit mari şi late nianuiri a sarmotenilor, a cărora nume să chiamă în istorii sarmati, şi supt acest nume să închid: sţitii, moscalii, sirbii, leşii, rusii, Litva, zmuzii, pomeranii, voi inii şi alţii.

Iară săminţiia lui Ham au ţinut câtăva vreme Ţara Hananeilor, Eghiptul, Ethiopiia sau Ţărâle Murinilor şi biviia.

Iară săminţiia lui Afet s-au împrăştiiat şi s-au sămănat prin toată Asiia cea mai mică, şi pre urmă lăţinciu-să lăcaşurile sali la miazănoapte, în Evropa, şi mai toată Evropa.

NIAMUL LUI AFET
CAP V

De săminţiia şi niamul lui Afet, al treile ficior a lui Noe. Afet să înţălege după jidovie: lăţit sau lăţire, şi frumos. Acest Afet mai mic au fostu den ficiorii lui Noe, măcar că cum scrie Berosie: după Potop au născut Noe pre Ionic, i proci, pre carii îi trecem a-i pomenire aicea.

Avut-au Afet, ficiorul lui Noe, şeapte ficiori, anume: Gomer, Magor, Madian sau Madaim, Tuval, Tiras, Iavan şi Mosoh sau Mesca.

Cum scrie Filon, Gomer se tâlcuiaşte hotărând sau obârşind; de la acesta Gomer să trag ţimbrii. Dentru acestaş Gomer şi niamul ţimbrilor, au eşit nemţii. Iară de la Tevcon craiul, s-au schimbat numele nemţilor, de le-au zis tevtoni şi tudeschi. Aşijdirea goţii, polevţi, Litva, zmuzii, iatvezii, prusii cei vechi, curiianii, dancianii, şfezii şi filandîi tot dentru acest Gomer au eşit.

Magog, care să tălcuiaşte negru, trăind supt cort sau streaşină, că gog să înţălege cortu sau streaşină. Dentr-acesta Magog au eşit niamul sţitilor sau tătarâi toţi. Iară den Tătar, turcii, precum şi Berosie scrie la carte V că Magog au aşezat crăiele Asiei, unde turcii stăpânesc; măcar că şi den sămințua lui Ham s-au înmulţit une oarde. Dentr-acestaş, ungurii sau hugrii; de pe apa Hugra sau Iugra, care stă în ţinuturile moschiceşti, au eşit ungurii, şi trecând peste apa Volga, au bătut pre gotti sau pre polovţi, ce era lăcuind pre apa Donului, care să numeşte la istorici Tanais, şi la Marea Niagră, care să chiamă Palus Meotidis, pre strămoşii Litvei-

Madiam, al treile fecior a lui Afet; dentr-acesta sin'u plodit midii, carii stăpânesc la răsărit.

Iavan sau Eon; dentru acesta sint eşiţ tot niamul grecilor Iară Iavan, de pe jidovie, sa înţălege: amăgitoriu sau viclenitor. Pentru aceia grecii sint de niamul lor vicleni ş' amăgei; şi pre acest Iavan, grecii şi latinii îl numiia Iarntf» si-l zugrăviia cu doaă frunţi şi cu doaă obraze: unul den dos» altul den faţă. Acest dar Ianuş i-au plodit şi au înmulţit p' greci, precum avăm temeinică mărturie la proirociia l" ' Daniil, carele prin acest cuvântu Eon, înţălege şi închide pe

tfttjpgrecîi; că pre răsturnătoriul şi răsipitoriul monarh a slăpâniei persului, aşea îl numeşte: Iavan, împăratul grecesc şi machidonesc, care au fost Alexandru Machedon; că aaesta au bătut pre Darie, marele monarhii a perşilor, şi au stăpânit Ţara Perşilor şi Vavilonul, de care Cvint Curţius, carte IV şi V *De lucrurile lui Alexandru cel Mare* şi Iustin carte XVIII, Diodor Şicul II, Erodit, scriu pre largu. De la acestu Ian să numeşte marea, ce-i zic Iornăut.

Feciorii lui Ioan sau Iavan; acestea sântu întâi Chetim, adecă bătând den carii au eşit machidonenii; prea ne arată deschis cărţile Macaveilor, că mai de mult, precum scrie şi Ştefan Historicul, şi Carion carte I, nu i-au chemat machidoneni, ce mahetini, jidoveşte, iară greceşte macheti; iară cu vreme s-au chemat Macheton sau Machedon.

Al doile fecior a lui Iavan, Elessa, den care au purces eolii ^ Asia cea Mică; acestea sint grecii cei mai aleşi.

Al treile ficior Tarsus, care au făcut oraş mare în Ghilichiia, Tarsul; şi chilichiianii au plodit niamul Asiei.

Al patrule fecior a lui Iavan, Dodanen, au plodit în Epir P'e dadenieneni; şi dentru acest Epir au fost acel vestit Pir, apăratul epirotilor, care au fost râmlenilor puternic. Arbănaşii Epirotis sintu. Aşijdirea de acolo au fostu şi Scanderbec Castriot, răsipitoriul puterii turceşti. Şi astăzi turcii dentru acel Epir fac ostaşi mai războinici. ^'ntr-aceştiia dodoneni au stăpânit ostrovul Rodosul şi "Uilte limanuri sau scale, în Asia, în Evropa şi în Italia, den 'arii sint chipriianii, critenii, calabriianii, siţilenii, "'ssiliianii, i proci; şi s-au înmulţit cu niamul grecesc.

Toval, ficiorul lui Afet, den care s-au plodit halibiianii; >'cea parte de loc a halebiianilor iaste numită în Asiia, de P' oraşul ce să chiamă Halep, unde sint vestiţi munţi pentru

argint şi heru. Pentru aceia şi ia Facere IV, pomeneşte Moisei: „Toval ce au fostu întâi meşter de heru, cu megieşie aproape de halepiiani".

Iverii den Asiia, carii au în ţărâle lor de agiunsu de toate mademurile, şi cu acelea toţi să zăbăvăscu; pentru aceia au şi porecla, că iveri să înţăleg, de pre latinie, săpători. Aceste toţi pe urmă, iverii cu domnul lor Iraclie, precum mărturisăscu unii, au mersu cu vasă pre Marea Adriei şi pre Marea Albă, den Asiia, pen Ţara Grecească la Işpania, unde au pus Iraclie la strâmtorile mării doi stâlpi, care despartu Işpaniia de Mavritaniia şi de Africa. Şi văzind iverii în Işpaniia, ca şi în ţara lor, munţi bogaţi de mademuri: aurşi argintu şi hier, precum scrie Iustin carte XLIV, s-au aşezat acolo; şi acea parte a Işpaniii o au numit Iveria, pre numek lor. Acestea pre urmă împreunându-să cu franţozii, ce să chema mainte galateni şi ţelteni, făcându-sa Ş' împreunându-să den doaă niamuri unul, adecă tot un niam, li-au zis ţilteberi, cum s-ar zice ţilti şi iveri; şi aşea iverii den Asiia, şi den Işpaniia ţiltiberi să chiamă; den Toval, ficiorul lui Afet să trag.

Aşezatu-s-au pre urmă multe niamuri în Işpaniia, cum era în vremile vechi, de-ş căuta oamenii locuri mai bune d' traiu, de să muta dentr-un loc la altul. Că africanii, arapii mavritanii, cartaghenii, râmlenii, francii, goţii, ghepidii, franţozii, ţimbrii, humnii sau ungurii, vandalii, elanii, şi alţi strămoşi a franţozilor, nemţilor, slovacilor şi litveni, ades sâ râdica de mergea într-acele părţi a apusului, ca la locuri caH' şi bogate şi de odihnă. Şi care niam era mai puternic, acela să aşăza. Că aşea era de cinste bişugul acelor locuri, pentru mademurile aurului, argintului în Işpaniia, cât Hanibal carthaghenul, până au stăpânit acolo, în tot anul lua câte

Ilfciţi de aur venit dentr-acei munţi, precum mărturisăscu de acestea *J?l'mie* şi Iustin.

ii: Mosoh sau Meseh să înţălege de pe jidovie pe latinie: trăgând la arcu, sau cum să tâlcuiaşte Teliman Stela: *lăţind* sau împrăştiind. „Al şeasele fecior a lui Afet, sau de pe trasul arcului, au lăţindu-să în hotar departe, să numeşte"; acesta iaste moşul şi patriarhul a tot niamul moscalilor, a ruşilor şi a leşilor, a volinilor, a cehilor, a mazurilor, a bulgarilor, a sârbilor, a horvaţilor, a tuturor naroadelor, care grăesc sloveneşte.

Teras, al şeaptele fecior a lui Afet, să înţălege: stricătoriu, tăsipitoriu; acesta au înmulţit niamul trachilor, pe carii o samă de scriitori de pământ, tirighetii le zic. Acmu toate acele năroade le stăpânesc turcii. Lăcuitorii aciia grăesc greceşte, turceşte, sloveneşte şi pre la oraşăle ce-s pre mare, grăescu $* italiineşte. Oraş mai ales acolo în Traţiia Vizantiia iaste, ce să zice acmu Ţarigrad, sau cetatea lui Costantin; Pera, ce-i *c Galata, Silivriia, Nicopoe, Odriiul şi altele,

Aşijdirea scrie Berosie cu dovadă la carte V, precum ^eras, făcând Tirul, au aşezat limanurile, scalele mării, şi au aşezat pe trachi de pre numele său, pe vremea Belii, al doile ficior a lui Nemrot, craiului de la Vavilon. Iară ce scriu ii, aleşi Stela Teliman Signianul, precum de pre numele acestui Tiras s-au zis apei Nistrului Tiras, ce acestui lucru noi stăm împrotivă; că măcar că Nistrul, apa care să chiamă ^ istorii Tiras, să începe den munţii rusăşti departe de ^"achiia, iară cade în Dunăre Nistrul aproape de Trachiia. ^ă mai multu socotesc că ghenovezii, carii lăcuiia în Crâm, rii şi cetăţiii ce-s pe locul Moldovei le-au făcut, sau de alţii mai-nainte făcute, şi ei le-au stăpânit, şi pentru mare pegiune a Nistrului, i-au zis *gh'movezu* Tiras; că italieneşte

tirar sau tirari se înţălege săgetare, şi aciasta apă Nistrul, unde aliargă pentre stânci aşea de iute, ca o săgiată den arcu.

Ficiorii lui Gomor, acelui mai mare ficior a lui Afet, au fostu trei: Ascanes, pre care îl numeşte Moisii la cartea Facerii X: Ascenet, Rifaz şi Gomor. Dela Ascanes, precum toţi istoricii jidoveşti într-un chip mărturisăsc, au eşit toate niamurile nemţăşti, carii întâi să chema ascani. Pre urmă, adăogând de pe nemţie, le-au zis descanii; mai pre urma dvisconii şi tevtoni. Pomeneşte şi Omir pre Ascanie şi Ţara Ascania la sfârşitul a doaă cărţi, *Iliad>* între alţi domni ce-au fost vinit într-agiutoriu împrotiva grecilor la Troada.

Deci, precum s-au pomenit de niamuri şi năroade, casă muta în alte părţi de loc, şi-ş schimba locurile unul cu altul, sau îi scotea den hotară mai bune, aşea şi ascanenii, urmaşu lui Ascanie, s-au mutat în alte locuri; sau cercând locuri mai bune sau neputând trăi de asupriala altor niamuri, părăsitu-ş-au moşiile sale.

Că Savelic şi Irodot, cu vestiţi vechi istorici, scriu cu dovadă de urmaşii acestui Ascanes, că ţimbrii, urmaşii lui Gomer, den carii era şi acest Ascanes, fost-au izgonit den Aziia cea Mică de Aliat, craiul lidilor; ce mai curund de bunăvoe s-au mutat, pesemne den locurile sale, şi nu numai ţimbrii şi ascanii sau tevtoni, nemţi, ce şi sarmatii, Ş' ghetei, daţii, unde sintem noi moldovenii aemu, alanh» ghepidii, strămoşii litvinilor, saşii sau sacii, şi hinitiianii, toţi dentru un niam, dentru amândoi ficiorii lui Afet; unii den Gomor, alţii den Mosoh ploditi, împreunându-să cu puterile lor la un loc, den Aziia răsăritului, spre miazănoapte trăgând, întâi s-au aşezat diasupra Mării Negre, care sa chiamă Meotes, în care cade apa Donului den părţile moschiceşti, la Azac întră în mare. De a cărora aşezare la un

fel pe aceli vremi, frumos au scris în stihuri greceşte vechiul Dionisie poiaticul, care aşea să înţăleg pre românie:

Multe niamuri să ating De locurile ce-s pe lângă Meotid
Şrnemţi şi *ghctti* Şi sarmati şi bastarti
Scaunul daţilor Şi puternice piepturi a lui Alan.

Arătaiu dar până aicea, cu multe niamuri, de unde au eşit şi daţii, carii au descălecat locurile Ţărâi Moldovii şi a Ţărâi Munteneşti de la părţile ţărâlor despre răsărit spre miazănoapte. Iară vom mai scrie de daţi, şi de alte niamuri, ce-au eşit tot dentru o săminţie.

Den Gomor, al treile *fecior* a lui Gomer, nepot lui Afet, strănepot lui Noe, goţii cei războinici, soţii ţimbrilor, şi ^mc^gnaşii lor: *hxve]ii,* alanii, polovcii, peicinghii; era numărul 'or cu Togormu cniazul lor *\4.000,* precum scrie Filo, şi acestea în trei sute de ai după potop. După amestecarea limbilor la turnul Vavilonului, dacă să înmulţiră sămenţiile, au tras în părţile spre miazănoapte den Asiriia, până cât după catăva vreme au *vinit* în câmpii ce să află la Marea Niagră &-'Moartă, căriia îi zic istoricii Meotidis, precum scrie în ^Sc^risorile vechi: Pontum Evxenum şi Palis Meotidis; acestu ^urne are Marea Niagră. Acolo într-acei câmpi, îndelungate ^vr^emi petrecând săminţiia şi urmaşii lui Gomer şi a lui T°gomer, strâmturile Mării Negre, unde cade Iazerul Meotidului într-însa, i-au zis Gomerium Bosforos; şi pre ^Ur^mă, după grecie: Ghimerium şi Ţimirium. De pre numele sau i-au numit pre urmă aciia sânguri ţimirii, şi pe urmă cu ^vr^eme ţimbri s-au chemat. Iară pe urmă, neputând încăpea, ^c^ă să înmulţisă de nu mai încăpea într-acei câmpi, s-au ^ir^nprăştiiat, cineş cu povăţuitorii săi, în alte părţi de lume.

Unii au tras la apus şi s-au aşezat deasupra Prepontului, pre malul Asii, unde cade Marea Niagră la Helespont, Marea Trachiei, la Ţarigrad, la Galata şi la Halchidon. Alţii s-au aşezat în Tavrica, unde sintu acmu tătarâi Perecopului şi Mancop şi Chefea şi Crâmul, vestite oraşe. Alţii în Trachiia au trecut şi în Daţiia, unde sintem noi moldovenii şi Ţara Munteniască. Si de acei ţimbri, căci au fostu aproape de greci şi având îndelungate războae cu înşii, Omir întru *Iliadele* sale şi Apolonie şi alţii în stihuri greceşte şi latineşte, scriu pre largu. Alţii pre apa Donului şi pre apa Volgăi, în câmpi a trai ş-au ales. Alţii pe apa Buhului, căriia î i zic că să chema apa Buhului, Hipanes, precum zice Ptolomeiu şi Solin, şi p^e Nipru, pe Desna, pe Sosa, i proci, s-au lăţit. Iară alţii au rămas pe loc, unde şăzusă dentâi, ales cei mai bătrâni, carii nu putea, nice li să cădea să îmbie, rătăcind den loc în loc, tot pre lângă Mare Niagră şi pe iazerul ei. Şi aciia toţi rămăsese goti, ghepidi, pivceni şi pecinghi şi polovţi de pr^e vânătorie sau de pe prada oştască s-au numit. Pe urmă alţn şi mai departe, spre miazănoapte trăgând, s-au aşezat unde-i acmu Volinul, Podol şi Litva. Alţii spre marea, căriia î i zi^c Marea Balticum şi Venedecum şi Marea Prusască s-au lăţit pre acele locuri, unde-s acmu filandii, şvezii, Litva, zmuzii» ciirsii, prusacii vechi şi danenii, carii toţi den Afet şi den Gomer, feciorul său, au eşit, schimbaţi cu limba de la turnul Vavilonului.

Aşea vom dar să arătăm niamul daţilor, carii au eşit la locul acesta a Moldovei şi a Ţărâi Româneşti; de unde şi cum au nemerit pre aceste locuri, ni-au căutat şi pentru alte niamuri, de începutul lor a scrie cu zăbavă cetitorului; socotim că de aicea ne va agiunge a scrie pre rând mai mult pentru dachi, ce niam au fostu, că ni să pare că am scris

• *U* „n letonisăt a tărâi noastre, nime n-au ^, care mcel un taop» . ^ ^ ^ ^ ^ cu aielitat măcar cat de puţin uc mi! ltăostenială, den oare câte carp streine.

fer

PENTRU DAŢI

CAP VI

Iară la ce an s-ar fi aşezat daţii pre aceste locuri de la zidirea lumii, cu greu iaste a să adeveri, de vreme ce nime ales văleturile n-au scris; de au şi *scris,* încă nu să tocmăscu: câîdu într-un chip *grecii,* într-altu chip râmlenii socotesc ani de la zidirea lumii; iară, cât am putut afla, nu am lăsat să nu scriem.

Pomenit-am mai sus, ca înmulţindu-să niamurile în câmpu despre Marea Niagră, cât nu încăpea în locurile acelea, s-au răşchirat. Iară gheţii, daţii, cărora le zice Curţius, scitoriul vieţii lui Alexandru Machidon: dahi, sahi, gheti, massagheti, fiindu cursul ailor de la zâdirea lumii 5400, au pierit pe aceste locuri. Iară de unde li s-au dat acestu nume ^ţi acestor niamuri, ce-au descălecat pre aceste locuri, scrie Strabo historicul ***zicind:*** „Niamurile despre răsărit, mai vechi decât cele despre apus". Scriu unii, precum aceste niamuri ce au nemerit într-aceste părţi, li s-au zis daţi şi davi, ce să înţălege de pre limbă grecească dais, adecă războiu, că era acest niam a daţilor foarte războinic; precum şi ghetilor de pre ghessi, care să înţălege paliţă lungă, că ghessis, precum au scris Criton, iaste bârnă lungă sau paliţă lungă. Şi o dată cu daţii s-au aşezat spre aceste locuri şi gheţii, însă ei mai spre răsărit, unde iaste Crâmul acmu; iară daţii mai spre Dunăre, ,-niai spre Ţara Nemţască, precum mărturisăsc şi cetăţile sau

orașele lor, care să hotărăscu tot în slovele dava, cumu-i: Serghi-dava, Deți-dava, Marți-dava, adecă dava lui Serghie, dava lui Dație, dava lui Marco i proci. Iară gheții era mai cunoscuți grecilor, decât dații pre atunce, căci gheții mai adese trecând scursurile Dunării în Dobrogea, făcea mari prăzi, și în Trachiia, în Țara Grecească. Dion Prusău Sofista, prea învățat, au nemerit în părțile acelea, unde era așezați gheții, precum mărturisește Filostrat, ce au scris istoria *De lucrurilegheților*. Niamul acesta, vechii dați sau rămășița goților; că totodată sintu știuți: dații, gheții și goții, mărturisește Tolpentin din Dion, la viața lui Dornic i proci.

Iară hotarăle Dației despre răsărit era apa Nistrul, cesâ chema Ti ras; despre miazăzi Marea Niagră și Dunărea; despre apus Panoniia, unde-i acmu Buda; despre miazănoapte Morava și Podoîiia în crăiia leșască, unde iaste și Camenița. Sântu oarecare istorici, carii dau și Podoîiia și câmpii peste Nistru, până la Buh, și peste Dunăre Misiil[c] amândoaă, unde zicem acmu Dobrogea și o parte de Ilirac, să fie tot de Dațiia.

Pre un niam ce le zic boei, tavristi și scorditii, ce au eșrt den sâmințiia franțozilor, și trăia pre lângă apa Sava și Drava; împrotiva acestora s-au râdicat dații și i-au supus; ce p[re] urmă, împărțindu-să, scordestii s-au împrietenit cu dații ș[i] prăda în Dobrogea și în părțile Panoniei, unde-i acmu Țaf[a] Unguriască; de aceste mărturisește Bonfin. De acești dați pomenește Cvint Curțius, istoricul de faptele lui Alexandru Machedon, cum am scris mai sus, însă nu aceia Alexandra minciunoasâ, ce-i pre limba româniască plină de basne. El scrie că sintu viniț sahi, dahi, gheti, massagheti, tot un niam» când încă lumea toată era mai rară în oameni. 5[i] dentr-aceștie dahi, noi zicem dachi, precum zic și grecii; iara

lâtftîii și leșii zic dați, den care niam sint sașii den Ardial. Și etei aicea în țară la noi sasi, până nu demuîtu; iară la satele eele hănești în Bugeac, și acmu sint de le zic testabani, că să trag de acel niam, și au mari istorici marturi. Limba lor iară âșea veche era, de la împărțirea limbilor de la zidirea turnului la Vavilon. Au price sașii cu nemții: carii sintu mai vechi de dânșii? Sașii zic că nemții au luat limba de la dânșii, iară nemții zic că sașii de la dânși au eșit den Saxonia; ce fete prici le lăsăm la dânșii; noi numai pomenim cât slujește rândului nostru la scrisoarea letopisățului nostru.

Acești dați sau dachi, cum am arătat mai sus, cu 400 de ani mai nainte de Nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, s-au așezat pre aceste locuri, și având *negiiași pe gheți, împreunându-să la un loc, trecea Dunărea, Șl-multe prăzi și stricăciuni făcea în părțile stăpânirii Ramului, că să făcea cu toții ca la doaă sute de mii de oaste.

Iară Avgust Chesariu, întâiul împărat a Ramului și a toată 'urnea, după ce s-au strâcat și s-au mutat stăpâniia Ramului [ce]a de obște, pe a căruia vreme au născut Domnul nostru Iisus Hristos, precum cântă beserica noastră în sara născutului: „Avgust edino nacialstvuiuștu na zemli", adecă: »Avgust însuși stăpânind pre pământu"; acest împărat, Avgust Chesariu, au pornit împotriva dachilor oaste 50.000 [cu] oamenii săi Curio și pe urmă cu Lucul, carii au străbătut [cu] ostile râmlenești până la marginile Donului și la Marea niagră și abiia au supus pre dachi supt ascultarea împărățiii Ramului, de au căutat dații a dare bir la visteriia împărățiii Ramului.

Iară scrie Ioan cel Mare în istoriia *De năroade* zicând: »Gottii la ostrovul Scandanavii sau Scandiia, curund după Potop s-au așezat".

Iară Ammiia Marchel, la carte XXVII, cu socotiala a tuturor scriitorilor ailor, precum dații sintu mai vechi decât ungurii, veniți la Ardial și în locurile acestea unde sintem noi; că, în vremea ce vinisă dații pe aicea, nu era în Țara Unguriască nice un ungur; iară dații cu câteva sute de ai mainte de Hristos, cum am scris mai sus, au ținut aceste locuri până la Traian, împăratul Ramului, precum vom scrie la rândul său. Și Filip, tatul lui Alexandru Machedon, precum mărturisește Iornand, legând pace cu goții, și-au luat și fămee pre Scodopa, fata lui Gottil, craiul goților, cum cu legătura aceia să-ș întăriască împărățiia Machedoniei. Iară Dațiia, zice Iornandu, Dația cea veche, care o stăpânesc acinu și năroadele ghepidilor, care loc stă în videre Missii, ce-i zicem Dobrogea acmu, peste Dunăre, ca cu un brâu împregiuratâ, doaă căi numai având, acestea locuri că s-au chemat unde-i acmu Moldova, Țara Munteniască și Ardialul; care și Iulie Capitol la *Viața lui Maxim* și Elie Spartu întru *Viața lui Antonin* împăraților Ramului, și Filip Melanhtu, tot așea mărturisăsc de zic: „Dații era unde sintu acmu 7 cetăți", cu carii și Martin Ieziler zicând: „Să socotesc ardelenii de războinici Evropii aceștiia, cu moldovenii și c° muntenii sintu vechi dați". Mărturisește și Ieronim Canin de dați, zicând: „Gheții sau dații tot locul au stăpânit, care închide astăzi Ardialul, Țara Munteniască și Țara Moldovii"-

Iară nu multă vreme trecând după moarte lui Avgustu Chesariu și altor împărați râmlenești, în anul de la Hristos 88, în zilele lui Domentiian împărat, s-au rocoșit dații asupra împărăției Ramului; trecând Dunărea, lovit-au cu ostile în Dobrogea, unde era Ulpius Sabinul deregătoriu de la împărații Ramului de pază despre dați, și prădară Dobrogea peste tot, și omorâră și pre acel deregătoriu, ce era de pază cum s-au pomenit; iară craiu daților era anume Decheval. Iară înțălegând Domentian, împăratul Ramului, de rocoșirea daților cu craiul lor, socoti să nu rămâe în ocară numele său dedați, fiind birnici lui, și au purces cu oști asupra daților, având hatman oștilor sale pre Avrilie Fuscu. Și sosind la Hirte, îndată făcură pod de vasă, legate cu coșuri pline de piatră, peste Dunăre, și de sirgu trecu cu ostile sale și Fuscu Șt domentiian. Iară dachii cu craiul său Decheval, încă fiind g&a, la Dunăre li-au eșit înnainte râmlenilor; și dând războiu de îmbe părțile, cu multă vărsare de singe, rămas-au fepânda la dați, și luară toată tabăra râmlenilor; și s-au întorsu Domentiian împărat cu multă rușine la Râm.

Scriu unii de zic ca Domentiian, vrând să-ș acopără ocara ?să zică că el au biruit pre dați, poroncit-au să-i iasă în tâmpirtare tot orașul Ramului, ca unui biruitoriu să-i facă cinste; ce mai mare ocară și batgiocură au adus asupra sa Domintiian împărat cu acea falâ a lui minciunoasă.

N-au mai cutezat apoi Domintiian a face războiu cu 4?ftii, ce încă au legat de le da și bir daților; și au luat bir în ?P. de ani și mai bine dații de la râmleni până au stătut Traian apărat Ramului, de au bătut și au spartu pre dați de pre este locuri, că prăda dații țărâle ce era închinate la npărățiia Ramului. Pentru aceia au luat bir, precum și leșii ^moscalii până nu demultu, ce acmu în zilele noastre, da °joace tătarălor, să nu le prade țărâle, scrie Topeltin.

Iară pecetea daților era doi lei cu gurile căscate unul spre ltuL si diasupra lor era coroane.

Trăit-au dații pre aceste locuri cinci sute și mai bine de ni. Deci s-au răsipit dații de pre aceste locuri de puterea lui Traian ce-au vinit asupra lor.

PENTRU ÎMPĂRĂTUA RAMULUI
ŞI PENTRU HOTĂRAU EI
CAP VII

împărăţiia Ramului, căriia în putere şi în lăţime n-au fost nici o împărăţie de când iaste lumea, citeşte istoriile Ramului şi a lumii şi vei afla de mărimea ei, şi altă mai mare împărăţie decât aciasta n-au fost. De aciasta împărăţie afla-vei şi la proroci, ales la Daniil cu dezlegarea visului lui Navohodonosor, împăratul Asiriii. De aciasta împărăţie afla-vei că cântă şi svinta beserica a noastră, în sara Naşterii Domnului şi Dumnezăului nostru Iisus Hristos: „Avgust edino nacialstvuiuştu na zemli", adecă: „Avgust singur domniia pre pământii" i proci.

Acest Avgust, împărat Ramului, au stătut cel întâi după stăpâniia cea de obşte, de sfătuia Ramul cu obşte. în zilele acestuia, au născut Hristos Mântuitoriul lumii den Preacurata Fecioară Mariia.

Numele său să trage de pre oraşul Roma, noi zicem Ramul, care oraş iaste în Italia pe apa Tivrului. Iară începutul împărăţiei aceştiia iaste den Troada, care o au răsipit-o elenii, având multă vreme războiu cu troadenii> pentru răpirea Elenii, fămeii lui Menelau, de Alexandru* ficiorul lui Priam, împăratul Troadei; pentru care fămee sâ o întoarcă domnu-săti, de unde o răpisă, pururea svatuia doi domni de Troada, anume: Antenor şi Enea, ce măzdind pf alţi domni svetnici feciorul lui Priam, să nu dea pre Elena, s-au trăgănat svada până la stângerea de tot a Troadei. Şi n-au hălăduit nime altul, nice în cetate, nice în olatele ei, fără aceşti doi, ce s-au pomenit, Antenor şi Enea cu gloatele lor; ori că ştiia grecii sau elenii că aceşti doi domni svătuia spr

bine pe troadeni, şi i-au lăsat de nu i-au gonit, ori ei, .cunoscând la ce trage lucrul, s-au păzit de vreme; şi au eşit oi-oamenii săi, şi s-au încărcat în vase, şi s-au dus în lume. D|eci Antenor au descălecat Veneţiia pre pământul Italiii. Iară Eneas, pogorând mai gios, au abătut la marginea iar a Italiii, .unde domniia Latin craiul o parte de Italiia. îndemnat şi de prprocii lor păgâneşti, au început svadă cu acel craiu anume Eaţin, după a căruia nume să numeşte limba lătiniască.

Nu era acele locuri, pre atunci, cu oameni deşi aşezate, si singur craiul îmbătrânit de zili, numai o fată den trutul sau avea şi era logodită după un domnu de Italia, anume Turnus, şi era mulţi domni de Italiia nepriiatini; pre aciia Hu tras Enea în partea sa împrotiva lui Turnus, şi a lui Latin craiu, şi cu războae, cu multă vărsare de singe, au biruit pre Turnus, până au şi perit Turnus în războiu. Deci au căutat hi Latin craiu, a priimi pe troadeni în ţara sa în Italia, şi pre Enea ginire în locul lui Turnus, că lui Enea îi murisă fămeia de groază, când au văzut arzind de toate părţile cetatea Troada. Şi s-au făcut troadenii moşeni Italiii aşezaţi şi legaţi între sâne, să trăiască troadenii pre limba şi pravila de giudeţ italiianilor şi italiianii să priimască bozii şi rugile, şi obiciaiurile de beserică a troadenilor.

Deci den Enea şi den fata lui Latin craiu, iaste den săminţie în săminţie născuţi doi fraţi, anume: Romul şi Rem. bestia au urzit oraşul Ramul, pre giumătate Romul şi pre giumătate Rem. Şi încă neînnălţate fiind zidiurile, au vinit iritr-o zi Rem să vază sporitul lucrului frăţine-său, dencătro zidiia Romul, şi vrând să facă şagă, au sărit peste zidiul frăţine-său; iară frate-său, în loc luând sămnu şi piezi răi laşului, apucă un fuste, şi lovi pe frate-sau Rem prin Mijlocul trupului, şi căzu mortu la pământu.

Iară Romul, stând diasupra trupului, i-au zis: „Aşea să petriacă toţi carii ar vrea să sae zidiurile acestea". Şi au rămas singur Romul urzitoriu oraşului şi crăiei, după a căruia nume iaste oraşul Roma sau Ramul, cum zicem noi, şi după oraş şi numele împărăţiei.

Fost-au aciastă împărăţie de începutul ei supt craiu de la Romul, craiul cel dentâi, până la Tarcvinie Superbus, adecă mândrul. Iară un ficior acelui Tarcvinie Mândrul, au făcut silă unii doamne, la casa ei, nefiind domnu-său acasă. Şi după aceia silă, acea doamnă, anume Lucreţiia, den pat nu s-au sculat, ce de sirgu au scris la bărbatul ei, unde era, şi la un unchiu al său, ce era vestit svetnic la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sigru la dânsa, că i-i despre moarte. Şi dacă viniră şi întrară în casă unchiul acei fămei şi bărbatul ei, iară ia au zis: „Nu vă apropiiaţi de patul mieu, spurcat de ficiorul lui Tarcvinie; ce de iaste trupul silit, nevinovăţiii mele, moartea mea va fi martur". Şi scoasă un cuţit de supt perina ce-l gătisă de aceia triabă, şi s-au lovit în inemă şi după câteva ciasuri au murit; că n-au gândit de moarte ca aceia ni[ce] bărbatul, nice unchiu-său, ce până a năvăli să apuce cuţitul ia s-au giunghiat.

Făcutu-s-au o zarvă mare în tot oraşul de fapta aceia, arătând tuturor cuţitul cruntu de singele nevinovatei fămei şi sală, şi stătu tot Ramul şi olatele de au giurat cu Brut, ca să nu mai sufără crai peste înşi mai mare. Iară Tarcvinie împăratul, urât şi părăsit de toţi svetnicii şi slujitorii lui, pentru spurcata faptă, au fugit la franţozi. Şi de la aciia luând agiutor, s-au ispitit cu sila să apuce împărăţiia Ramului, ce tot în deşertu s-au întorsu, gonit şi răsipit şi n-au mai dobândit ce-au pierdut în viiaţa lui, nice el, nice altul. Şi de

SMice s-au cârmuit acea împărăţie tot cu sfatul sinatorilor, ŞâM la Avgust Chesariu, cinci sute şi mai bine de ani.

^vDe mirat lucru că aciasta împărăţie, la statul şi lăţimea aqcât au vinit tot într-acele cinci sute de ani den cârma svet-'liieilor. Şi alegea ei cu svatul, den an în an, câte doi mai mari, ieărora le zicea consuli, adecă capetele svatului; şi mai mare •era acestu nume consuli decât împărator; că acestu nume împărator era a hatmanilor, carii mergea în vro parte cu ostile. Iară, dacă să întorcea den oşti acasă, nu să mai chema jîmpăratori, ce iară pre numele lui să numita; împerator să ?ice poroncitoriu. Iară pe urmă, pentru izbânzi ce făcea acei nnperatori, s-au numit împăraţii, şi au eşit mai mare şi mai 4e cinste numele împăraţilor decât a crailor.

;, Hotarăle aceşti împărăţii a Ramului, mai necuprinsă si.ntu, că nu cu munţi sau cu ape curatoare, cum vedem 3crnu, că despartu craii de craii şi împărăţii de împărăţii, ce den toate părţi au fostu hotarul marea, ocheanul, care ţftcungiurâ pământul. începând den părţile despre miazănoapte, ochianul cela ce încungiură Englitera, şi tot cela ochean şi despre apus şi despre Hişpaniia şi Portogaliia, ?! despre apus să trage tot acela ochian, încungiurând tot Pământul despre amiazăzi, pe după Africa, noi zicem barbarezii, până vine la Marea Roşie, care iaste între Eghipt ^ Araviia. Câte împărăţii, craii, domnii şi ţări sintu de le *cungiură ochianul, precum s-au pomenit mai sus, toate supt ascultarea împărăţiii Ramului au fost.

încă mai spre răsărit de la Marea Roşie, de la ochianul de amiazăzi, tăind pre uscat: Araviia, Assiriia, până la Muntele Caucas, între Hindii şi Parthii, şi până în Marea Caspiia, cu Armeniile amândoaă, şi câte ţări sintu între Starea Caspiii şi Marea Niagră: ghiurgii, mengrili, cerchezii

şi alte ţări, şi de acolo apa Donul şi Volha, toate supt ascultarea Ramului au fostul Şi de la Tartariia cea Mare, ce să zice acmu Iuzbec, hanii cei mari de la Râm lua stiag de hanii. Numai cu Hindiia n-au încheiat lumea toată despre răsărit. Şi viniia şi de acolo multe ţări să să închine; ce de la o vreme nice şi-ii mai primiia de la locuri aşea depărtate. Şi unghiul cestalaltu la ochian, unde sintu acmu şvezii şi Daniia, şi unghiul spre apa Renului, pre aceste ţări nemţaşti, că şi şvezii şi danii tot nemţi sintu, şi un niam nu i-au putut supune nice într-un chip râmlenii până la îndreptatul acei împărăţii în multe părţi. Şi câtă oaste au pierdut cu nemţii» bătând războae, cu ceia parte de lume, nu o ar fi pierdut. Insa numai o parte de nemţi supuşi nu au fostu, iară cât ţine Renul apa şi acele ce sintu piste apa Renului, multe locuri au fostu supus, cum şi Englitera, franţozii şi toată Hişpaniia.

Caută acmu cu cugetul între atâta mulţime şi lăţime de lume, câte mari împărăţii sintu acmu, cum iaste: Englitera, Franţozul, Hişpaniia, nemţii până la Renu, Africa, Fesul Afri, Liviia, i proci, tot Eghiptul, Habeşii şi împărăţia Assiriei, Persul, Armeniile, Capadochiia, toată Greţiia ş* Machedonia, Iliria, Dachiia, unde sintem noi acmu, şi alte ţări şi ostroave, şi pre ochian, şi pre Marea Albă şi pre Marea Niagră, şi pre Marea Caspia, la toate acestea eşiia paşi de la Râm, la unele pe un an, la altele pe trei ani, şi mai mulţi, care nu-i mai pomenim anume ţărâle şi olatele. Paşi eşiia şi l' Ierusalim, la ţărâle jidoveşti tot de la aciasta împărăţie, cum scrie şi la Svinta Evanghelie. O samă de ţări mai departe, supt crai birnici îi lăsa pre unii, ales la Africa, Eghiptul, Armenia; iară celelalte cum iaste Hişpania, Englitera, Franţozii» Nemţii până la apa Renului, Italiia, ţărâle greceşti, ţărâle

Ierusalimului, Anadolul, ostroavele toate, cu senatorii, svetnicii Ramului, să otcârmuia, pentru ce au zis un filosof îafci Pir, craiului epiroţilor, sau arbănaşilor, când l-au trimis îft solie la Râm, că au văzut svatul lor de împăraţi adunat. Ge cât ne trebue la rândul istoriii noastre, ne agiunge atâta şi de împărăţiia Ramului.

PENTRU ITALIIA DE UNDE AU EŞIT NIAMUL " MOLDOVENESCU DUPĂ RÂSIPA DACHILOR DEN LOCURILI ACESTEA
CAP VIII

Toate lucrurile, când să spun de la începutul lor, să "ţăleg lesne, cum şi de niamul moldovenesc a pomeni ne vine rândul aicea.

;, Ţara Italiei iaste dreptu spre apus, cum să prinde de aicea de la noi, nice aşea departe de ţara noastră, că de la ^digradul de la Dunăre, mergând 30 zile, cum mergu "guţitorii, agiungu la Veneţie, care iaste pe locul Italiei.

In statul său iaste între mări ca şi Greţiia, că dencoace despre noi să închide cu o limbă de mare, ce iasă den Marea Albă, ce să chiamă acea apă colfo de Veneţia, cum zic venetanii, şi să chiamă cu altu nume: Marea de Adriia; iară mării den care iasă acea limbă îi zic latinii: Marea Mediteranium, 'decă marea den mijlocul pământului; iară alţii şi noi zicem: ^larea Albă. Iară spre ceialaltă parte, despre apus, izbucneşte 'ăş dentr-aceiaş Mare Albă un unghiu de mare, însă nu cu 'tâta lungime, cum iaste limba ciastalaltă despre noi; şi pre "ela unghiu dentr-acolo iaste Enua, noi zicem enovezii; însă

dentre aceste doaă limbi iasă Italiia, şi în dricul pământului spre miazănoapte, de acolo până la hotarul franţozilor.

Hotarăle ei despre răsărit, cum s-au zis despre noi, limba de mare, şi apoi ţărâle împărăţiei nemţăşti: Stiria, Carintia, Avestria; despre miazănoapte, franţozii; despre apus, Hişpaniia; iară despre amiazăzi să închide cu Marea Albă, şi tot aceia iaste care să întinde până la Ţarigrad, Marea Albă.

Are Italiia domnii împărţite pre locurile ei, cum avea si Greţiia într-o vreme, a căror domnii şi ţări sint numerile acestea: Liguria, Tuscana, Umbria, Sabina, Latium, de unde iaste limba lătiniască şi de la Latin craiu; Neapolis crăie supt craii Hişpanii, Calabriia, Apulia, România, Istria, Hetruria, Campania i proci, care le trec cu condeiul nostru pentru zăbava.

Iaste ţara Italiei plină, cum să zice, ca o rodie de cetăţi şi de oraşe iscusite; mulţime şi desime de oameni, cu bişug de tot feliul de roadă şi iscusenii; pentru aceia i-au zis: raiu pământului, Italiei. A căruia pământii, oraşăle, grădinile tocmelele la casă, cu mare desfătare traiului omenescu, cât nu-i în toată lumea supt ceriu, blându, voios şi sănătos, ni[ce] căldură mare vara, nice erni greii. De grâu, de vin bun şi uşor, de untdelemn, mare bişug; poame de tot feliul: chitre, naramză, alămâi, zahăr.

Oameni iscusiţi peste toate niamurile, stătători la cuvântu, neamăgei, blânzi, şi cu oamenii nemernici îndată să prietenesc, cum ar fi de ai săi, cu mare omenie; pentru aceia le zic gintilomi, cum zic grecii, celebii; iară şi în războae neînfrânţi într-o vreme, cum vei ceti de dânşii la istoriile Ramului.

Aceia ţară iaste aemu scaon şi cuib a toată dăscăliia *şi* învăţătura; cum era într-o vreme Athina la greci, aemu

Padova în Italiia, aşea de iscusită şi trufaşă în meşterşuguri. Iaste Italiia mai veche decât Ramul adecă Roma, şi decât împărâţiia Ramului, ce s-au zâdit în ţara Italiei, de acei domni den Troada: Antenor şi Enea, cum s-au pomenit mai sus; Antenor Veneţiia cu olateîe ei, iară Enea Ramului şi împărăţiei lui începătorii! şi rădăcină-i iaste.

PENTRU NUMELE MOLDOVENILOR ŞI A MUNTENILOR DUPÂ CE AU DESCĂLECAT TRAIAN
CAP IX

Numele Italiia iaste vechiu la toate istoriile cele vechi latineşti, de pe Ital craiul lor. Nemţii italhanului îi zic valleos, şi noaă moldovenilor şi muntenilor iară aşea ne zic valleos. Franţozii italianului zic vaîaşhos. Leşii italianului zic vloh şi noaă franţozii vaîaşhos, şi leşii voloşin ne zic; iară muntenilor de la o vreme au luat leşii de le zic moltan adecă olnan. Ungurii italiianului zic olaş, iară moldovanului şi muntianului, olah. Şi Ţărâi Italiei leşii zic: Vloşca zemea, adecă Ţara Vlohului, iară ţărâi noastre zic Volosca zemea.

Caută-te aemu, cetitoriule, ca într-o oglindă, şi prăveşte de unde eşti, lepădând de la tine toate celelalte basne, câte unii au însămnat de tine, den neştiinţă rătăciţi, alţii den zavistie, care în lume dentre niamuri n-au *lipsit* niceodată; alţii de buiguite scornituri şi deşerte.

Iară nu numai numele acesta, precum ai înţăles că iaste tot unul la toate ţărâle, şi al tău, şi a Italiei, precum vei înţălege şi mai pre largu, osăbit de numele acestor ţări, că şi grecii şi turcii ne zic vlah, ce şi denrru altele te vei cunoaşte:

obiceiuri, hirea, graiul, până astăzi, că eşti dreptu vloh, adecă italiian şi râmlian.

Multe obiciae sint a italiianilor şi trăescu până astăzi; aşea den ospeţe nemăreţi, voioşi şi libovnici; aşea la petrecanii, la întrebare unii pre alţii de viaţă, firea, clătirea. Cine au fostu la Italiia să vază pre italian, să ia aminte; nu va trebui mai bună dovadă să criază, că un niam sintu cu moldovenii.

Inţălege-vii şi den capul, care să va scrie de graiul acestor ţări, că şi limba iaste dovadă, că în graiul nostru până astăzi sint cuvintele unele latineşti, altele italieneşti. Să mira un istoric anume Cavaţie zicând: „De mirat iaste că limba moldovenilor şi a muntenilor, mai multe cuvinte are întru sine râmleneşti decât ităliineşti, măcar că italiianul, tot pre un loc cu râmlenii". Ce aceia nu-i divă, că italiianii târziu ş-au scornit limba den lătiniască, aşea de iscusită şi dezmierdată, cât că iaste limbă îngeriască, îi zic, şi întru unek peste samă îşi aduce cu a noastră.

Un istoric, anume Enea Silvie, şi alţii pe urma şi pr cărarea lui, au scris în istoriia sa, cum moldovenii, ce lăcuescu pe pământul Dachiei cei de sus, şi muntenii în Dachiia cea de gios, acestu nume vlah să trage de pe Fliac, hatmanul râmlenesc. Şi aciastă părere a lui Enea nu iaste de aiurea; numai au cetit nişte stihuri a unui dascăl, anume Ovidius, pre care l-au trimis în urgie, în Cetatea Albă, Avgust, chesariul Ramului, pentru nişte scrisori în stihuri, ce-au fostu scris de dragoste, de să împlusă Ramul de curvii, den scrisorile şi cântecele lui. Acel Ovidius au scris câteva cărţi în Cetatea Albă, fiind închis, urgisit, tot în stihuri, şi acolo ş-au sfârşit şi viaţa. Pre numele lui iaste balta Vidovul la Cetatea Albă. Una den cărţile lui ce are nume de *Pontu^* scrie

hun priiatin al său la Râmu, anume Greţin, aceste stihuri, precum le scriem aicea pre limba noastră de pre lătinie:

„Gheţii ţinea într-o vreme, acmu Flacus ţine,
Râpa scump-a Dunării, el singur cu sine:
El au ţinut Misiia în pace, cu credinţă
Pre gheţi i-au scos de aicea el, cu biruinţă".

Aşea însămniază aceste stihuri, pomenind pre acel Fliac, cărui numele la istoriile Ramului iaste Fulvie Fliac consul, precum să numiia pre acele vremi hătmăniile lor. Şi de aceste stihuri s-au legat întâi acela Enea Silvie, şi după dânsul şi ˈlţii. întru aciia aflu şi pre Ureche vornicul următoriu, să fie Numele ţărâlor acestora vlah, de pre numele acela a lui Fliac, hatmanul Ramului, cărui lucru Carion istoricul stă unprotivă, şi cu acela şi Topeltin de Mediaşi, anume zic „că ᶜ ᶜ i ce-au scris, cum numele Vlah, acestui niam, moldovenilor ^muntenilor, îi de pe Fliac hatmanul, basne sint". Cu aceşti doi şi alţii mulţi istorici, cu carii, şi eu ceiu partea mea, ţiiu Pentru aceste dovăzi, care deschis ţ-am scris, cum toată lumea ˣˡᶜe italianului aşea cu un nume şi noaă până astăzi. Şi cel ^liac, de ₐᵤ bătut războae cu tătarâi pre Dunăre, iară la descălecatul ţărâlor acestora nice o triabă nu are, că târziu ^upă Fliac sintu descălecate de Traian, împăratul Ramului, den ţărâle Vlohului, adecă Italiei. Fără cine doar va zice că italiianii acestu nume vlah au dobândit de la Fliac, care lucru "~am cetit nice la o istorie a Ramului şi de Italia. Alte chipuri ^ capete au avut Italia, mai vestite şi mai vechi decât acel ^liac. Cum ar fi luat Italiia nume de la acela? Ce de la Italia atâta agiunge istoriei noaste, cât am arătat cu mărturiile şi

a istoricilor şi a numelui ce avem de la alte niamuri; să păşim de aicea la altele pre rându.

PENTRU TRAIAN ÎMPĂRATUL RAMULUI ŞI PENTRU OSTILI LUI CE-AU VENIT ASUPRA LUI DECHEVAL CRAIUL DACHILOR ŞI LA CE VREME CAP X

Traian, împăratul Ramului, al şeaptele după Avgust Chesariu, la începutul împărăţiei lui, era al doile vac după Hristos, fiind papă Anaclit, cum scrie Varonie, anii 103-Traian de niamul său era spaniol sau hişpan; luat-au scaunul împărăţiei după Nerva, şi Nerva după Domintiian-Şi văzind la slăbiciune împărăţiia sosită, dentru rea şi desfrânată cârma împăraţilor răi şi turbaţi, ca şi Dioclitiian şi cela a lumii ocară şi tiran Neron tot mainte de Traian au fost, întâi au tocmit împărăţiia în ce era strâcată şi viniturik ei, apoi s-au apucat de oşti împrotiva tuturor, carii eşisă de supt ascultarea împărăţiii, ţări şi întâi asupra daţilor, ţiitoru acestor părţi.

Că aşea să întărisă daţii asupra împărăţiii Ramului, cat şi bir lua den visteriia Ramului, în zilele lui Domintiian Ş' a Nervii, în doaăzăci şi mai bine de ani, precum scrie Topeltin, să nu prade ţărâle ce era supt împărăţiia Ramului' cum s-au scris mai sus, că şi până la Italiia nu hălăduia d' ceambulurile ce sloboziia cu călărimea lor. Cum am vaz^t în zilele noastre pre tătarâi Crâmului, fiind mai puţini decât ostile moschiceşti şi leşeşti, şi de la amândoi lua daruri, sa nu le strâce ţărâle cu ceambulurile lor.

dintâi dar Traian, marele împărat, la al doile vac a lui Hristos după întrupare, plinindu-să vacul întâi ani 100, râdieat-au oaste împotriva nemţilor, cum scrie Dion şi alţi istorici după acela, şi izbândind, s-au întorsu şi s-au apucat a găti oşti asupra daţilor.

RĂZBOIUL LUI TRAIAN ÎMPĂRATUL RAMULUI CU DECHEVAL CRAIUL DAŢILOR

Cum scrie istoriia *De patru monarhii a lumii* de clătirea aceştii împărăţii de la Râm spre aceste părţi, ca pe la 120 ani după Hristos, iară cum scrie Varonie ca la 103 au fostu, că la al patrule an a împărăţiii sale, au purces Traian asupra daţilor. împrotiva căruia nice Decheval craiu făr ă războiu nu s-au lăsat, ce trecând Dunărea cu ostile sale, au stătut Uţiprotiva lui Traian cu războiu în ţărâle Misiii, ce să chiamă Dobrogea. Stătu un războiu mare şi nu cu puţină vărsare de %ge.

Insă pre acele vremi, în toată lumea, nu era altă oaste nice temeinică, nice mai stătătoare şi neînfrântă, ca oştenii imului, cu tocmală oştilor lor, cum vedem acmu la nţi, tot bulucuri, şi pentre bulucuri locuri deschisă, să aibă deschis a da agiutoriu bulucurile cele odihnite celor ^frânţi sau obosiţi, ce stau înnainte de să bat. Niceodată ate bulucurile nu încep războiul, ce numai cele den Unte; iară alte bulucuri cu mare tocmală stau de paza celor fac războiu. Şi aşea, luptându-să o parte din oaste, iară altă Parte stă gata netrudită, că oastea netrudită pre lesne ^frânge pre ceia oaste ce-ş varsă focul sau vârtutea toată •Q-dată; că oastea ce sare toată odată, toată să şi răsipeşte

mdată. !Ş. cu nxinala osului sale, rândenu au ..iipn. ic lumea.

Mare [.iric si neînfrântă avea si o.r.iea i>ini-hJitoi.cji alt, TUL mala pct.ie.srr un 11 ce s'a zicea: filaudrfe. î..vl era ;(- s(r.insă JLIJ . .latură ;»i ia «J0ll sa lega pedestraş de ncd-.r.. i.ai jiiarc greu sa rumpe,. Aceia oasic, e,i cu i<>i.j|j.ita o calcar AluMjniim .Vlaclicdon tot Ivâsânud Insa jx- uini.ie''-aia .neepn. maclicdcmei.u a l'atc r.l/uoae cu fâitiltv j pierdea râ/bonil iiuicliiiloneuu, euni va \ ijc,i anei',!-- , ră/lmuil Im Pcr.săv, împăratul mai liidora_:uloi ai i haun.iiHii rojiianilnr

Air.'it-aiii pre mulţi dând . ina acias.a, cum s'a si i-'" , moscald sa .die osri cnvi.tc.sii uu sar îoii detidaia la râ^' nu sini ce /ic unii ca aeua!

Osiile tenieimec, eu multe s'ca.suri, cu midie /.ile " " ră/Ludii. si Min aciasia, că înrâi le.ii si mo.scalu" de ar>î'-"-toata oasii a odaia, nice mi va/.Iviu u-ar mai i/iianiti, se' le-ar piianlc. Asea dar Oeclieva!, ci.iin! dai. hilor, ki'" ' t.irci',) /aic -ia opi iască u.snle lui I raian, n-au mai pud'' ' Ce au pune:, o-.tik Iul den r.ubuiii in râşapa.

f'raian împăratul. Jupa iyk.mla de imâi asupni ^' '.enil-au la apa Dunării, si iul eu o>ulc, adiwa'<'~' de pi'ni i'hi.ele aud».a si au /.ldi[pod rie piaira |'i-' I 'nnarii, ui iuai\ n.i.Mmc teilor riion, care sa poiut' M păua asia/i 1 urnul Sâvcrimil in far.. Munienia'.'-!- '* manisa jiotlnlui au ItiSiu, eiun itiannii;estc ik'U-l'" Piitut i':uirienl, 30 de .ii alpi :.le pian a, iilnai i ci reute i ' coti, Irira reni el na ce ei a pe d.'insii; iiii ,i tic lai, podul ci-' t'iD tic ei >u. !

!)ii)>â es an i;atii. n\eut-au I iaian cu loare o-u"-' pj'.src Dunăre, iii cui'-iil ;iiloi tie la '/uluxa kuuli Sf.'

:•: Husu... IO'., id c\as[a p-U'Le. und,' niMC acimi I ala •viii.ina.că. unde si i.cclicvnl, er.dui tl.ui1.ir, au _ M I Ol '...',!-, 11 â doiic ,.t/hau, stand tiaiii I.itt-, cil .iupirci.iilil " 'ii crai») lor an perii in i.i/.iaoki si iti.ua o i.ti.j lor .s-au

^c _.\ _r..Yii.e..'.iidd~i iu ia/l'oiu j,.ndoriii, au 'k. csi<- -k^l, laaiui liaeliiîtjr, pre numic. :d l-ao aiduii-ai "dan iu goana eli o j..m_i dt i.xti r ,inkuc.ai Sci k i.oiiljil, ' 1" ptMiMi -,iti _i I iu du- la Vi".UNU unpuraJiii. 7de imn. ce !-,;u prinsa, • Ir., -.a să 11. -J.I.n i'. su^iii pentru vi S_VJL [|[. r.'iu ikn noi", un.i mai m.dn -L'IIJ, L,. •"is-iiiia-l viu iiin.iinica inip,it.\nikd, dupi nudla •'H_!e ptain.i yiic.i'ivea (ui asup' i ut<pâiala'i Hamului, '.-'.si """- lar-Uu an ccul sari.-.. MJII" ^.ndv. U-irauMtul '"'"i. I'te lii nni libl ; r.(j,.iJ al (..H'dc ui pa.u, ui aiul sk ""'"^"s }(,},.•) wia Ci i» -'.-l de.;us ia Kam pe IV.K..i! '•" "^pr;au-.! i.L. un l-cuu a iui, aiaiaiida •a l": .iau "•""'i laiiutor asuiaa lui.

-ici-ii; , a ui uu.ia i..iul,ui '• J -'->•>|•: -'.atu . i iuap.n.ii. i i..rk.i'i I l'd'i.Jl l>,•-_!)-•.. -laiu si. u de iu.t.li, ~- rl r.kt. .i -" '!••'..)'VI! U'. ~l '-.U. 'H p l'.i.

î'">îiiiiiu.) / c; ia,J I ,i' ar. . ' '-• '"Up;a I,,, ' , .j ... d - ii itl l iacai ;1 doi/, radl • J; ("U "i'i^ l -n,ii . i Uri i.înrii-' pi ui uia ka, s i tr. iii 1 i.',,. '-p..iai O.lsiL s -a'-s -u l-. di. uili U.IUI.,r di i ~> ",'oiu I ra îln '"Hiru,,,. sa n-ac. dup.. o>'" •"Ui , • i i ,,,; •', 111 a siamlui n ^ .'ici / i,i,, ii i w-ntii" ' i • ,a, .i s .M .»i •Humul U.riu ra-ip "- V- ' ' • , i u ' î u i | - . a r . u a < . . . a , , iau unnăr.d. "M,ou,a,, an". . . . . .l ^ " " ' " ' " ' ; " . W . . l

>. . . . .^ ^"-'kca iu ,.„.i -i <""' " ' "

îndată. Şi cu tocmala oştilor sale, râmlenii au supus toată lumea.

Mare tărie şi neînfrântă avea şi oastea machidonenilor, ales tocmala pedestrimii ce să zicea: filandră; însă era prea strânsă acea filantră şi la greu să lega pedestraş de pedestraşi. Cu mare greu să rumpea aceia oaste, că cu tocmala ei au călcat Alexandru Machedon tot Răsăritul. Insă pe urmă, dacă au început machedonenii a bate războae cu râmlenii, pierdea războiul machidonenii, cum va videa cine va ceti războiul lui Persăv, împăratul machidonenilor cu Filip> hatmanul romanilor.

Auzit-am pre mulţi dând vina aciasta, cum că şi îeşiişi moscalii şi alte oşti creştineşti nu sar toţi deodată la războiu; nu ştiu ce zic unii ca aciia!

Ostile temeinice, cu multe ceasuri, cu multe zile bat un războiu, şi ştiu aciasta, că întâi leşii şi moscalii de ar slobozi toată oastea odată, nice un războiu n-ar mai izbândi, ce toate le-ar piiarde. Aşea dar Decheval, craiul dachilor, luptând câteva zile să opriască ostile lui Traian, n-au mai putut birui) ce au purces ostile lui den războiu în răsipă.

Traian împăratul, după izbânda de întâi asupra daţilor» venit-au la apa Dunării, şi stând cu ostile, adus-au meşter de prin olatele acelea şi au zidit pod de piatră peste ap Dunării, cu mare minune vecilor viitori, care să pomeneşte şi până astăzi Turnul Săverinul în Ţara Munteniască. Iat mărirea podului au fostu, cum mărturiseşte Bonfim di Dion istoricul, 50 de stâlpi de piatră, înnalţi câte de 150 de coţi, fără temeliia ce era pe dânşii; iară de lat, podul era d 60 de coţi.

După ce au gătit, trecut-au Traian cu toate ostile sal peste Dunăre, în cursul ailor de la zidirea lumii 5613 iar

de la Hristos 105, în ceasta parte, unde iaste acmu Ţara Munteniască, unde şi Decheval, craiul daţilor, au eşit cu ostile sale, la al doile războiu, stând daţii tare, cu singur craiul lor. Şi craiul lor au perit în războiu şi toată oastea lor s-au întorsu în răsipă.

Zic că înfrângându-i în războiu râmlenii, au dat dos Decheval, craiul dachilor, spre munte, şi l-au agiunsu i'Onghin în goană cu o samă de oşti râmleneşti. Scrie Bonfin, Şi l-au prinsu viu şi l-au dus la Traian împăratul. Zic unii, ă după ce l-au prinsu viu, să să fie otrăvit singur, pentru să cază de ocară râmîenilor; iară mai mulţi scriu, că ducându-l viu înnaintea împăratului, şi după multă Mustrare pentru rocoşirea lui asupra împărăţiei Ramului, l-au norât. Iară eu am cetit cartea lui Marco Avrilie, împăratul Ramului, pre urma lui Traían al patrule împărat, în anii de Hristos 161, şi scrie cum să-l fie dus la Râm pe Decheval craiu împreună cu un ficior a lui, arătându-să Traian 'apărat biruitor asupra lui.

Alţii scriu că în doaă rânduri au avut războiu daţii cu traian împărat, şi rămâind biruit Decheval craiu den oboiul de întâi, s-au plecat cu rugăminte, şi ş-au făcut pace, priimindu-l, Traian l-au ertat; şi pe urmă el iară s-au coşit asupra lui Traian, şi viind Traian al doile rând cu oşti, rn scrie Dion şi alţi istorici pre urma lui, să fie avut Traian apărat oaste şease sute de mii numai de războiu, fără altă Mulţime ce să trag după ostile mari.

Şi pierzându războiul daţii şi peirea craiului lor, s-au dus niamul lor în răsipă de pre aceste locuri; iară căţi au şi ttias prostime, ţărani, pe toţi i-au scos Traian împărat de P aceste locuri peste munţi la Ţara Unguriască; şi în locul aicea în ţară şi unde iaste Ţara Munteniască, din

Dunăre până supt munţi şi până în Marea Niagră, şi până în apa Nistrului, tot locul au împlut de oamenii săi, râmleni casaşi, şi mai mulţi oşteni, precum zic ei colonia romana, adecă descălecarea Ramului.

Deci aşea să află că iaste descălecarea cea de întâi pre aceste locuri cu râmleni. Cine ar vrea să vază şi cu ochii marturi, citiască pre istoricul Dion, carele au scris *Viaţa lui Traia?i împăratul* şi pre Evtropii carele au scris *Viaţa lui Adriia?i împăratul Ramului* şi pre Bomfln, istoricul ungur, şi alţi istorici anume: Cavaţii, Canon, Silvie, Cromvcr liav, Piaseşchii, Gvagnin i proci, şi mai ales den ceşti mai de curund pe Topeltin de Mediiaşi, iscusit istoric, carele de-amăruntul din Dion scrie de niamurile ţărâlor acestora şi ales de descălecatul cel dentâi întru aceste părţi de lume, de Traian împăratul.

Măcar că căpeteniile daţilor, domni cu casăîe lor, s-au dus toţi peste munţi în Ardial, şi de acolo cu toţii s-au închinat lui Traian împăratului, tot nu i-au crezut, ce şi acolo pentre dânşii, în Ardial, au descălecat râmlenii pentru să nu **mai** poată a-ş râdica cap daţii împrotiva râmlenilor. Carii să văd şi până astăzi în tot Ardialul şi în ţărâle ungureşti de sus români mai în giumătate cu unguri, de lăcuescu până astăzi; tot den descălecarea lui Traian împăratul Ramului, de să chiamă români, adecă râmleni.

Averea craiului Decheval încă au aflat-o Traian aproape de apa ce să chiamă Sargheţia, într-un ostrov, cum zic un'' den unguri strog, iară mai-nainte să numiia Sarveţia despf' Ardial, despre amiazăzi. Mărturisăscu de aceste Zambuc *şi* Lazie, cum toată avearea lui Decheval o au aflat într-acel loc, săpându şi abătând apa pe alte locuri, până au dat de avere-

Era acest obiceiu la împărăţiia Ramului: dacă să împlea Italia, în dricul împărăţiei de lăcuitori, de nu le mai agiungea loc de hrană, scotea cu sorţi casaşi de pen oraşă şi de pen sate, şi-i muta la alte ţări, unde era oameni mai puţini, sau unde vedea că să rădica de supt ascultarea împărăţiei vro ţară. Şi acolo cu sutele de mii de casă muta, şi le împărţiia locuri, şi să zicea acea descălecătură colonia romana, adecă descălecarea Ramului; de care colonii a lor iaste plină lumea: şi la Asiia, adecă la Anadol, şi la Africa, căriia zicem noi barbarezii, şi la Hişpaniia, şi pre apa Renului la nemţi, Şl la franţozi, şi la Rumele, în Ţărâle Greceşti, un niam ce sa chiamă coţovlahi, colonia Ramului.

Litva în craiia leşască drepţi râmleni sintu; însă acest niam a Utvii, nu de râmleni sintu aduşi pre acele locuri, unde tacuesc acmu; ce, de tirăniia lui Nero, împăratul Ramului, nuilte casă mari cu gloatele sale, cu domnul lor Livon fugând ta nemţi, şi de acolo, cumpărându-şi vasă de mare, au şezut ''' vasă şi au mersu pre marea, ce loveşte la Gdansca, până ta Uflantu, o ţară; şi de acolo descălecând malul, s-au lăţit Până unde iaste Eitva acmu. Sau mai de crezut a fi, precum sc fie Stricovschii la cărţile II a istoriii sale, cap V, *De Litva,* aducând martur istoriii sali pe Dlugoş şi pe Cromver la carte file 61; precum în vremea ce s-au întărâtat vrajbă între d°i domni a Ramului, mai-nainte de Naşterea lui Hristos, ttume: între Iulie Chesar şi între Pompeiu cel Mare, adunându-să câteva rudenii râmleni, de frica lui Iulie ^nesariu, ce stătusă biruitoriu asupra lui Pompei, lăsându-ş •a şi moşiile, au întrat în vasă; pe mare mergând câtăva vreme, s-au aşezat diasupra Mării Prusilor, şi acolo au făcut °Ş; şi avea cârmuitoriu Livon, unde sint acmu Zmuzii şi ^ivoniia şi Litviniia sau Litva, şi de pre numele acelui

cârmuitoriu Livon să chiamă Livoniia sau Litva, ţărâlor acelora; şi pune dovadă şi apa ce să chiamă Liviia sau Liva, şi târgşorul diasupra acei coadă de mare, ce cade în Marea Balticum sau Marea Prusilor. Aduce pentru aciasta şi mărturiile istoricilor: a lui Livie şi a lui Fior, carii scriu de lucrurile râmlenilor. Şi aşea scrie şi părerea sa Stricovschii: „După ce au răsăpit Iulie Chesariu oastea lui Pompeiu şi pre Pompeiu ce scăpasă la cariul Eghiptului, i-au tăiat capul lui Pompeiu, şi cercând pre hatmanii lui şi tovarăşii lui Pompeiu, între care era şi acestu Libo, pre carele îl numeşte Fior: Publius Livo, fiindu hatman pe mare lui Pompeiu împrotiva lui Iulie Chesariu; după ce înţăliasă de răsipa şi peirea lui Pompeiu, s-au tras pre mare cu vasale ce-ai era pre mână, spre părţi pustii şi locuri mai fără oameni; având grijă să să poată aşăza mai lângă Italia, au nemerit în părţile acelea, cum s-au pomenit mai sus, unde sint astăzi: zmuzii, prusii, Litva, livonii şi în Ţara Curlandiia, au făcut târgu, pre numele său, Liva, şi i-au zis şi Remnove; şi astăzi să chiamă acel târgu Remove. Iară cu vreme s-au lăţit acei râmleni până unde iaste acmu Litva. Mulţi ai supt ascultarea ruşilor au fostu; şi înmulţindu-să den an în an, au supus ei pe rusi, de le sintu vecini rusii, toţi dintr-acea ţară.

De ari întreba oarecine: atâtea colonii în lume, de unde atâta mulţime de oameni? Numai în Italia, să iasă atâtea ţări descălecate dentr-însa? Trebue sa ştie că într-acea ţară au fostu pe aceli vremi scaunul împărăţiei, oraşul Ramul, care oraş, nu cum sintu acmu împărăţiile, ce au ţinut toată lumea, de la apus până aproape de tot răsăritul, fără puţine împărăţii la răsărit. Cum s-au zis mai sus, izvorâia den toată lumea la Italiia, pentru să fie în volniciia Italiei, şpan, adecă, nemiş, cum zic leşii şlehtici. Şi a doa, că în toată lumea nu

iaste necăiuri pământii ca Italia, de toate bişug şi dezmierdăciune, şi bine i-au zis raiul pământului. A triia, că râmienii den toate olatele şi ţărăle lor, lua a zecea den oameni tineri; zicea râmienii acelor oameni obsidis adecă zălog de credinţă ţărâi lor, şi pre aceia îi punea de învăţa oştenia ca în scoale. Şi carii era pe la scoale încă supt stiaguri le zicea tironis; iară, dacă să învăţa bine, cum va purta suliţa, cum va muta pavăţa, cum va întoarce sabiia, îi scotea la războae, şi cu vreme den tironi, eşiia de le zicea viteranii, adecă slujitori vechi bătrâni. Pre acei viterani apoi, îmbătrâniţi în slujbe vestite, îi scotea de supt stiaguri şi le da locuri pre la sate, pre la oraşe, de casă, de vii, de grădini, de pământuri, Şi aşea să împlea Italiia cu mulţime de oameni, cât nu-i cuprindea pământul.

Multe obiceaiuri de a râmlenilor sint acmu la turci, ca acestea: ce iau şi ei de a zecea den oameni şi iar aşea îi împart pre la grădini, apoi în ceata enicerilor; şi fac şi ei den slujitori bătrâni oturaci i proci. Şi nu-i divă că la turci vedem obiceae ca acelea ce au fostu şi la împărăţiia Ramului; căci şi Tarigradul şi câte ţări ţin turcii într-aciastâ parte de lume, care să chiamă Evropa, parte de împărăţiia Ramului iaste.

Alexandru Machidon, în vremea împărăţiii sale, încă au făcut pre numele său colonii, şi întâi la Eghipet, acel vestit °taş Alexandria, unde să scură apa Nilului în mare; iară şi pe apa Donului şi pe apa Hindului, şi la perşi au descălecat °raşe şi olate pre numele său.

De ari fi acmu Istratie logofătu şi Simion dascăl şi Misail călugărul, cum s-ari apuca pentru aciasta poveste cu basnele lor ce au scris, că rădăcina acestui niam care iaste acmu pre aceste locuri, au fostu den temniţăle Ramului de Laslou craiul. Adevărat că Traîan împăratul de la Râm au adus şi

casaşi, adecă de la Italia; şi aşea iaste, casaşi au adus, iară nu den temniţăle Ramului, ce orăşeni, casaşi, săteni, şi slujitori aşezaţi; şi casă de domni au aşezat aicea pre la cetăţi. Cum şi lui Dragoş vodă mare năpaste-i fac ciia ce zic că au fostu păstoriţi; ce pre mărturiia maramoroşenilor, cum scrie Miron ce-au fostu logofăt mare, în izvoadele sale, că au auzit cu urechile sale, să fie fostu ficior de domn a unui Bogdan vodă, născut în Maramorâş. După ce i-au scos de pre aicea mulţime de tătară, năbuşiţi şi cu bolgarii de la Volga, apoi şi Atila cu ungurii, dar den temniţă cu sutele de mii de oameni, unde s-ari afla, şi apoi fămei iară atâtea tâlhărită? Deci unde iaste, şi cât vac iaste când au vinit Traian, împăratul Ramului, pe aceste locuri, la anii de la Hristos 103, sau cum scriu alţii 120, şi când s-au bătut Laslo, craiul unguresc, cu tătarâi? Intre Traian şi între Laslo craiu sint ani 800. Şi au scris aceşti istorici minciunoşi Istratie logofăt, Simion dascăl şi Misail călugărul, că acela Laslou, craiul unguresc, au cerşut de la Râm oameni de oaste într-agiutoriu. Şi niamul românilor acmu trăia cu domnii săi în Maramoroş, ceşti dencoace, iară cei dencolo despre munteni, pre lângă apa Oltului.

Vezi aicea basnele lor, ce au scris; ce nu să prinde, cum zic mano ţigăneşte.

Aşezat-au Traian împăratul şi domni pre la cetăţi, cum zic la Ieşi caştalian, cineş cu olatul său, şi în toate locurile şi marginile oşteni, cu nume pre atunce ţărâlor acestora, unde-i ţara noastră şi Ţara Munteniască, Daţia de Gios; iară Ardialul şi părţilor celor de sus, cum s-au pomenit, să chema Dachia de Sus. Şi au trăit tot cu acest nume ţărâle acestea până la a doa descălecare cu Dragoş vodă, şi acmu mulţi ne zic şi noaă muntenilor, streinii: Daţiia. însă năroduh

niamul lăcuitorilor, nu ş-au schimbat numele său, ce tot romanii, apoi cu vreme întru îndelungaţi veci, români până astăzil Şi ţărâle megiiaşe ştiindu-ne de unde am eşit, adecă de la Italia, căriia-i zic streinii Vlah, Vloh, Valleos şi Ulah, de pre Vloh, adecă italiian, au zis vlah, şi latinii Vlahia mai târziu. Aşijdirea şi ispravnicii şi diregătorii acestor ţări, ce am putut afla că au fostu, scrie Bomfin istoricul, ce au putut afla de pre stâlpii de piatră, ce avea obiceiu cei vechi râmleni întru vecinica pomenire a lor, de râdica stâlpi de piatră, în Ţara Ardialului, ce să chema Daţiia de Sus, cu slove latineşti săpate în stâlpi, aşea sunând: „Antonie Frian acelui întâi deregătorului a dacoromânilor, ulpiianilor, a lui Traian, a armaţilor, oroşan, Sabinul, purtătoriu a treisprăzece polcuri, au vieţuit ani 30 i proci. Aşijdirea mai încolo, lui Peurie Saturnin, solului împărătescu şi ispravnicului, socotitoriul descălecării Daţiei, Sarmaţiei i proci. Acest Antonie şi ^urie Saturnic, dentru acea scrisoare, să văd că au fostu domni şi otcărmuitori, puşi de împăraţii Ramului, ori pe vr'na lui Traian la aceste ţări.

DE NUMERELE CE-AU AVUT APELE ACESTEA ŞI DE PATRU PÂRTI A LUMII: AZIIA, AFRICA, EVROPA ŞI AMERICA

După aşezarea cu râmleni pe locurile acestea, purces-au Traian împăratul cu ostile sale în gios pe lângă Dunăre, cum să pomeneşte den vechi istorici că şease sute de mii de oşteni numai de războiu au avut, şi trecând apa Siretiul, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul şi Donul, care aceste toate cu alte nume s-au fostu numind: Siretiul să chema Halum, şi

acmu în istoriile vechi să chiamă aşea; Prutul Hierazus, Nistrul Tiras; Buhul Hipan, Niprul Boristenes, Donul Tanais; şi aciastă apă Donul desparte Aziia de la Evropa, cum şi la Ţarigrad, Boazul mării, între Ţarigrad şi între Skiuder desparte Aziia de Evropa; Ţarigradul şi Galata de Evropa, iară Skiuderiul, dencolo de Boaz, Anadolu, ce-i zic istoricii Aziia.

Iară părţile despre amiazăzi, câte ţări sintu să chiamâ Africa. Părţile despre apus şi spre miazănoapte să chiamă Evropa. Iară a patra parte iaste America şi iaste depărtată şi vine supt noi, cum ar fi statul ei, şi după îmbletele soarelui, şi altor lumini cereşti; cându-i pre aicea zuă, iară la America iaste noapte, şi cându-i aicea noapte, acolo-i zuă. Câ, fiindu pământul rătund, aşea vinu locurile în staturile sale după rătunzirea pământului, cum ar fi împotriva noastră, supt noi iaste acea parte de lume.

Deci aceste doaă părţi de lume Evropa şi Aziia la părţii despre miazănoapte le desparte Donul, cum s-au scris m*' sus; iară deîntr-a coaci le împarte Marea Niagră şi până und' cade apa Nilul în Marea Albă; iară Nilul desparte Aziia d' Africa.

Dela Nil să începe Africa şi acmu Eghiptul nu-i de Asii' ce iaste de Africa, cu toate ţărâle câte sintu den malul Nilului până unde să închide cu marea ochianului, care încungi^' pământul, alăturea cu Marea Albă, până unde cura Ş' Marea Albă în ochian, la Işpaniia. Dencolo, Africa; dencoaC' Evropa; Işpaniia, de Evropa; Fesul dencolo de Marea Alb& de Africa.

Acestea pomenindu-să pentru deschisul minţii, să ' înţăliagă statul lumii, ne întoarcem la istoria pentru Trăiai'' împăratul Ramului.

PENTRU TRAÍAN ÎMPĂRAT CÂTE PĂRŢI DE LUME AU ÎMBLAT CU OSTILE SALI DUPĂ CE AU DESCĂLECAT LOCURILE ACESTEA CU OAMENII SĂI ŞI PENTRU TROIANUL CEL PE DIN SUS DE GALAŢI DE CINE S-AU FĂCUT

Cum nu s-au îndestulat cu atâta parte de lume, cât au călcat cu ostile sale, de au trecut toată Evropa până la apa Donului, care apă iasă den inima ţărâlor moschiceşti şi dă în Marea Niagră la Crâm, ce trecând peste Don, Traian împărat au călcat şi Aziia, lovind pe la Iuzbec mari ţări tătărăşti, şi de la Iuzbec pre la Marea Caspiia, unde să desparte Cazanul şi Astrahanul de ţărâle Persului, pe la Bahtri, şi de acolo prin ţărâle Persului şi prin Siriia.

De acest vestit împărat, avăm şi şanţul, săpat de oştenii lui în vecinică pomenire, începând den Ţara Munteniască peste toate apele aceste, până la Don, tot acestu şanţu, care îl vedem aicea la noi.

Scrie Miron logofătul în izvoadele sale, să fie trecut singur peste acest şanţ, aproape de Nipru, pre la un târgu, anume Vcioraşnoe, nu departe de Chiov, mai sus.

Să află de zic unii, că iaste săpat pentru sprejeniala despre tătar, închizind locul despre câmpi, în carii era şi răpăosatul Panaetachii, tergimanul cel mare şi vestit la Poarta împărăţiei turceşti; unde şi la ce istoric ar fi cetit?

Scrie în izvoadele sale Miron logofătul, cum la voroava 'ti Panaetachii, pentru acestu şanţu, ce-i zicem troian, au zis Panaiote, că istoricul Bonfin ungur pomeneşte de şanţul acesta. Şi scrie zicând că cine atâta loc de lume ar fi putut 'păra şi ţine? Că de au fostu aicea ţara descălecată cu mulţime de oameni de Traian împărat cât iaste între aceste ape den

Prut până în Nistru, şi den Nistru până la Nipru, şi den Nipru până la apa Donului! Aşea să fie răspunsu Miron logofătul şi lui Panaetachii, la ce nu au mai ştiut ce ari mai răspunde.

Aşea zic şi altora câţi au scris, aşea şi lui Bomfin, de au scris aşea, cum să fie săpat şanţul acesta de vro sprijenială despre tătară. Iară mai de crezut sint ceia ce ţin că Traian împărat au pus de au săpat acestu şanţu în vecinică pomenire a sa şi veste, şi să să ştie şliahul oştii, de ciia ce vin după oşti mari şi neguţitorii, şi oştenii, cum fac şi acmu turcii pre şliavul oştilor lor movile, pentru vestea şi pentru îndreptarea celor ce vin pe urmă: oşteni, sau olăcari, sau neguţitori.

Nice să te miri, că ar fi putut săpa un şanţu mare ca acesta; ce să socoteşti mulţimea de şease sute de mii de oaste numai slujitori, fără de altă adunătură de oameni; că întru o zi să să înşire o sută de mii de oameni unul lângă altul, sa arunce lutul cine împotriva sa, cât loc pot cuprinde? Prea uşoară socotială: loc de doaă sau de trei mile mari; şi la şease sute de mii de oameni să vine a şease zi într-o săptămână, o zi unui om la săpat rândul, fără altă adunătură.

Scrie Dion istoricul, care au scris viaţa şi faptele acestui împărat, şi Evtropii istoricul care au scris de viaţa lui Andriian împărat - acesta au făcut Odriiul pe numele său, pe pământul Trachiei — de mulţimea oştilor lui Traian, cum s-au pomenit mai sus. Cu aceste oşti, Traian, a căruia nume în istoriile Ramului, Ulpius Traianus, au călcat aciastă parte de lume, ce-i călcată şi de mai-nainte de dânsul cu oşti, de Pompeiu cel Mare şi de Iulie Chesariu şi de Avgust Chesariu, împăraţii Ramului; însă nu pe aceste locuri, ce pe la perşi. Iară Traian pre aicea au vinit şi au călcat aciastă parte de lume, cum s-au pomenit, şi el au aşezat niamul şi

săminţiia care trăiaşte până astăzi, în Moldova, în Ţara Munteniască şi în Ardial, cu acest nume români.

Scrie Bomfin că, după ce s-au întorsu Traian în Râm, cu izbândă de pre daţi, au poroncit de au făcut un stâlpu de marmure în Râm, întru pomenirea acei biruinţă asupra daţilor. Şi au fostu de nalt acel stâlpu de 128 coţi, şi avea scări 184; iară ferestri 43, după potrivirea măririi stâlpului, şi în vârvul. stâlpului scrise slove săpate, toată istoria daţilor, atunce *scrisa* cu slove; Calimpiiarii apoi cu cheltuiala lui Filip al doile, craiu a Işpanii, au săpat slovele, şi pe urmă cu Weşterşug de Alfonsu Ţicaon tipograful, au făcut table 131, scrisă acea istorie şi le-au trimis pentr-alte ţări întru pomenirea lui Traian Hişpanul, împăratului Ramului.

Aflatu-s-au şi aicea în ţară la noi o piatră de marmure, care au adus-o în curţile domneşti în Iaşi, în zilele lui Constantin Ducăi vodă, cu slove săpate latineşti, care le-am ctit eu, aşea sunând: „împăratului, chesarului, bunului, fiiului a Nervii, lui Traian, fericitului, a Ţărâi Nemţăşti şi a Dachiii, preutului celui mare, polcovnicului al ^săsprăzecele, împăratului al şeasele, părintele patriei".

AICE NE VINE RÂNDUL SĂ POMENIM ŞI PENTRU CETĂTILE CE SĂ AFLĂ AICE ÎN TARĂ LA NOI
CAP XI

Cu anevoe iaste a scrie de cetăţile ţărâi, de vreme ce câteva sute de ai peste mie trecând, necăiuri nu să află scris, ftră cât răpăosatul Grigorie Ureche vornicul scrie în istoriia sa adecă în letopisăţul ţărâi, de cetatea Chiliia, precum că în anul 6973 <=I465> că au dobândit-o Ştefan vodă de la

turci, şi apoi în anul 6986 <=1478>, iuni 22, zice, că au început Ştefan vodă a zâdi cetatea Chiliia şi o au săvârşit într-acelaş an; ce nu ştim, cum poate să fie acestu lucru, câ întâi scrie că au răscumpărat-o de la turci, închinată de nevoe de turci, şi apoi să o zidiască?

Numai înţăleşu de Panaiotachie, ce era postelnic mare aicea la noi în ţară, om ales la trebile Porţii pre atunce, cum denafară de cetatea cea mare a Chiliei, iaste alta mai mica, care să o fie zidit Ştefan vodă cel Bun, ca o strajă cetăţii cei mari. Aciasta cetate Chiliia are nume la istorici de-i Ahellia.

Ceteşte gheografiile ceste mai de curund şi vei afla şi în istoriile Ţarigradului, că împrumutând cu bani ianovezii pe împăratul Ţarigradului, să facă oşti împotriva turcilor, le-au pus zălog Crâmul, să-l ţie ianovezii, care să chema pre atunci greceşte Hersonesul, şi la istorii tot acela nume are Crâmul, şi aciasta parte, unghiul mării cu scaleli lui, unde-i acmu Bugeacul, şi pre atunce ianovezii au zâdit Chiliia ce să chema Ahellia, pe Dunăre, şi Chefea pe malul marii u' Crâm, ce să chema Theodosiia la istorii.

Să află şi de greci făcute cetăţi, cum iaste Tun''' Neoptolimul, în gura Nistrului, făcut de Neoptolin'' feciorul lui Mitridat, carele vara în vasă pe mare, şi iarna p'' uscat cu călărime, au bătut pre tătară. Şi pentru să împiiad''' calea gheţilor, au făcut acea cetate în gura Nistrului, ce s' chema Turnul Neptolim.

în izvoadele răpăosatului Miron logofătul, aflu zicând p' părere, să fie pe Cogâlnic, în Bugeac, aciasta cetate, care & chiamă la tătari Tătar Bunari; ce acel turnu a lui Neoptoli**' iaste pe Nistru, făcut de Neoptolim, ficiorul lui Mitridat, fl' pe vremea când împărăţiia grecii Ţarigradul, ce cu mult m'' innainte. Iară pre Cogâlnic, de iaste altă cetăţue, poate tot deianovezi să fie făcută.

Iară Cetatea Albă iaste mai veche decât aceste, făcută ori dedachi ori de râmleni.

Scrie Bonfîn, istoricul ungur, în carte X, decad II *De lucrurile ungurilor* că Ludovic, craiul unguresc, pentru să poată stăpâni fără de grijă pe munteni, pus-au de au zidit cetatea Severinul, care era răsipită. Aşijdirea şi pe apa Prutului, căriia să zicea Hierassis, că aşea să chiamă Prutul ta istorii, să fie făcut o cetate ce să numiia Terh; ce cetate ar fifostu aceia şi în ce loc la Prut, nu putem şti; iară agiunge cât să cunoaşte. Pe urmă craii megiiaşi şi domnii ţări au făcut '''ăţi aice în ţară.

PENTRU NUMELE NIAMULUI ACESTOR ŢÂRI
ŞI PENTRU PORTUL LOR ŞI PENTRU GRAIUL
SAU LIMBA LOR
CAP XII

Mare dovadă niamurilor den ce rădăcină şi izvor sint, ''rnele ce au, şi între sine şi de la streini, şi măcar că nice '' niarn nu iaste în toată lumea să aibă numai un nume; ce ''~tele de pre capetele cele dentâi vreunui nărod stăpânitoare, ''' nume sint de pre locuri, de unde sint începute; multe ' pre cetăţi mari, multe de pre ape, multe cu îndelungate '''mi strămutate numerile de pre stăpânii, cum am arătat sus, şi arătăm şi aicea.

Că vedem niamul nemţăscu supt aceste numere: întâi şi ales şi mai de cinste: alaman; şi aşea le zic istoriile cele '''hi şi mai pre urmă şi turcii. Al doile nume, le zic

ghermani, adecă doi fraţi, latineşte ghermanus. O samă de istorii le zic tevtonis, de pre căpeteniia lorTevton; italiianii le zic tudesco; leşii, moscalii, noi le zicem nemţi.

Mai apoi alte numere, despărţite ca crengiii dentr-im copaciu: şvezii, danii, saxonii, franţozii, belgăi, batavii şi alte ţări mai mici, tot den rădăcina cea veche a alamanilor sânt. Aşea Işpania, iverii, ţiltiverii, portogalii, tot un niam sintu. Turcii, de pre locul lor Turhistan, şi de pre căpeteniia lor cel dentâi: Osmangic, Otoman, Osmanlî, Moscalii, rusii, bolgarii, sirbii, horvaţii, slovenii, bohemii, taţii, leşii, tot un niam sint, fără alte numere ce au streineşti, adecă la streini. Că întâi acestui niam, grecii li-au zis savromati de pe ochi miiarăi-albeneţi, adecă ochi de şopârlă, că greceşte savros să chiamă şopârla, iară maţi, ochiul.

Tătarâi, de pre apa Tartara; schitii de pre sălbătăcie 1 proci.

Aşea toate niamurile sint cu multe numere, după vreme toate sintu; numai unele dentr-însele ţi li-am însăninat, pentru înţălesul numerelor, mai lesne niamului ţărilor acestora: Moldovei, Ţărâi Munteneşti şi românilor den Ardial.

Aşea şi niamul acesta, ce scriem ţărâlor acestora, num[e] dreptu şi mai vechiu iaste român, adecă râmiian de la Roma- Acest nume, den descălecatul lor de Traian, şi cât au trăit în munţi, în Maramoroş şi pe Oltu, tot acest nume au ţinut şi ţin şi până astăzi: şi încă mai bine muntenii decât moldovenii, că ei şi acmu zic şi scriu Ţara Româniască, ş[i] românii acei de Ardial, iară streinii den pregiur le zic vlah? de pe VIoh, cum s-au pomenit. Tot de la streini sintu aceste nume de pre Italia, cărora zic vloh. Apoi mai târziu turcit? după numele domnilor ce-au închinat ţara la turci, zic

Moldovii Bogdan, iară muntenilor caravlah. Grecii zic Bogdano-Vlahia, iară muntenilor vlahos. Iară acestu nume Moldov iaste de pe apa Moldova, după al doile descălecarea ţărâi de Dragoş vodă. Iară muntenilor, ori de pre munte, ori de pre Olt, olteni; leşii zic molteni.

Măcar că şi la istorii şi la graiul streinilor, şi între sine, cu vreme, cu vacuri, cu primenele, iau şi dobândesc şi alte numere, iară acela ce iaste vechiu nume, stă neclătit: român!

Iară cum să fie acestu nume vlah, de pe numele lui Fliac, hatmanul Ramului, precum scriu unii în letopisăţele sale ai cea în ţară, basne sintu.

Şi aşea, dovedindu numele niamului acestuia dentr-aceste ţări, cum să vede den istorici mari şi marturi ţărâlor '"tpregiur, ne trage rândul a pomeni de portul, care acmu portul stătătoriu, ca numele şi ca limba, nu iaste, ce cu vreme au portul niam de la niam, unde şi locul aduce de le caută Puitorilor a-ş face haine îmbrăcăminte trupului, cum aste firea ceriului şi pusoarea vreunii părţi de loc. Că partea despre miazănoapte, unde trăescu: moscalii, rusii, tătarăi, Ias te foarte rece, cu erni grele, şi măcar cum sintu şi pre la a°t iarni mari, iară la ţara Italiei, erni ca acestea niceodată 1111 sint, ce foarte blânde erni; nice vara călduri aşea mari. ^e~au căutat dar acestor oameni, mutaţi pre aceste locuri, a-ş Schimba şi portul hainelor după vremea acestui loc.

Cătră acestea, să cauţi ce scrie iscusit istoric Laurentie ^°peltin den Mediiaşi. Cuvintele lui ţi le izvodesc: „Românii ^e Ardial ai noştri poartă haine lungi îmbrăcat tot trupul; ne fac mare învăţătură portului den vecii de demultu, care au ţinut părţile acestea de la Septentrion - adecă părţile care Slr*tu apropiiate spre miazănoapte -, care haine pomeneşte Uri dascăl, anume Marţiales, că să chema endromida, portu

vechiu, nemândru, iară bun de luna lui dechemvrie. Şliceau de pâslă, pe limba noastră glugă, care spun că şi boiarii aicea în ţară mai demultu purta chivere ca acelea". Iară pentru încălţăminte zice tot acestu istoric Topeltin, şi nu de la sine, ce pune cuvintele altor istorici mai vechi decât dânsul, anume: Alfonsu şi Plaftu şi Aghel, carii au scris cărţi de portu cel vechiu a limbilor: „Feliul încălţămintelor românilor iaste piiale crudă de dobitoc, învălit piciorul bine, în obiiale de lână încălţaţi, legat cu curele peste picior de la degete până supt gleznă, şi acesta iasti portul râmlenilor celor vechi, strămoşilor lor, carii purta în oşti a slujitorilor oşteni era la râmleni; numai atâta osebire vedem, precum cetim la istoriile cele vechi, că oştenii Ramului nu învăliia în obiiale, ce gol piciorul încălţa cu piiale şi cu legături încruciş".

Aşea iaste descălecatul acestor ţări de râmleni, cum s-au pomenit pre largu, iară nu den tâlhari, cum au scris basne Misail călugărul şi Istratie logofătti.

După aciasta am socotit a fi cu cale să scriem împăraţn Ramului mai întâi, până unde şi la ce împăraţi au năbuşe pre aceste locuri volgarii şi mai pre urmă Atila, care să scrie Biciul lui Dumnezău, cu ungurii, tătarii, de au pustiit aceste ţări.

După ce s-au întorsu Traian, al şeaptele an a împărăţiii sale, aflat-au în Râm sol de la Indiia venit, şi acolo au poroncit de au făcut acel stâlpii de minune, în pomenire ce au bătut pre daţi. Mai pre urmă, viind Costantin cel Mare împărat în Râm, cum scrie un istoric anume Amianu, s-au mirat de făptura acelui stâlpii a lui Traian. Alte făpturi, stâlpi ce era în Râm, unele de cutremurul pământului au căzut, altele cu vreme îndelungată, s-au răsipit; iară altele şi nepriiatinii le-au strâcat. Iară stâlpul lui Traian au stătut

multă vreme. Şi pe urmă la anul Domnului nostru lui Hristos 1594, precum mărturiseşte Varonie, au pus în vârvul stâlpului Sixtus, papa Ramului, icoana svintului Apostol Petru, făcută de aramă, cu aur poleită.

Supus-au Traian împărat în al optule an a împărăţiii sale pre armeni şi pre parthi, şi zăbăvindu Traian împărat în părţile răsăritului, făcând pace cu iverii, cu savromatii şi cu alte limbi, luând Vavilonul, au făcut căutare oştilor sale, în care au aflat creştini 10.000, şi i-au urgisit, adecă i-au trimis în urgie, la ţărâle Armeniei. Iară un ispravnic a curţii lui Traian, anume Romul, hulindu acea faptă a lui Traian, şi mustrându-1 pentru creştini, s-au mâniiat Traian şi au poroncit de l-au omorât.

Pre aceiaş vreme, zăbăvindu-să Traian în Chesaria Capadochiii au mai omorât şi pre Iachentie cămăraşul său pentru legea creştiniască. Pre aciastaş vreme a împărăţiei sale, 'l 11-Ie an, fu aruncat fiiarilor sălbateci svintul Ignat, 'piscopul de Antiohia.

Iară la al doisprăzece ai a împărăţiii sale, zăbăvindu-să, 'pucat-l-au iarna în Antiohia, şi făcându-să cutremur mare '' oraşul Antiohiei atâta, cât abiia au scăpat împăratul pre ° foiastră afară. Arătatu-s-au şi în Râm multe semne rele de Moartea lui Traian împărat, că beserica sau capiştea cea Păgânească, ce să chema Pantheon, care era cea mai de frunte, fu detunată şi arsă.

Iară la 15 ai a împărăţiei lui, fiind cu ostile sali în Siriia, după că dobândisă Vavilonul şi Araviia, curund s-au ruptu den mâna lui arapii şi agarenii, den care abiia au scăpat ^taian, căzind tunete şi trăsnete cu vremi reli şi mulţime de UHişte acoperindu-i oastea, şi el bolnăvindu-să, den care boală n-au mai agiunsu să mai vază Ramul; că, înturnându-să

să vie la Râm, au murit Traian în Chilichiia, în oraş în Salonic, ce să chema şi Traianopolis, de boală ce-i zic hidrópica, mestecată cu apoplexia, iară cum scriu unii de vintre. Şi au dus oasăli lui în Râm, şi hau îngropat într-acel turn a lui. împărățit-au ani 19 şi luni 6; fost-au de 61 ai de vârstă.

Număratu-hau râmlenii între dumnezăii săi, că avea în poveste râmlenii, pre acest împărat: „Mai fericit decât Avgustu, mai bun decât Traian", când laudă cu îmbunături pre alți împărați a lor. Luasă Traian ficior de suflet şi moştenitorii! împărăției pre Andriian, nepot de soru al său, care au stătut împărat pre urma lui, în anul de la Hristos 118, şi papă Ramului era atunce Iorest, iară cum scrie Varonie 120 ani.

Dacă stătu împărat Andriian, să arăta blând, ca să-l U[e] de bun sfetnicii lui, adeverindu-li-să că fără svatul lor şi fără voia lor, nemic nu ari face, nice ar certa sau ar urgisi p[e] cineva i proci. Iară pre urmă acestu împărat multe munci au făcut creştinilor. Şi pe Eustafie Plachida, svintul şi dreptul» ce să numiia al doile Iov, vestit hatman a lui Traian» împreună cu fămeia sa şi cu copiii săi, i-au pus pe bou de aramă, aprinsu de foc; lăsăm a pomeni creştinii câți au luat muncă pe vremea lui Andriian.

Iară la al patrule an a cestui împărat, fiind în Britanii şi vrând să despartă, să osăbască pe râmleni de alte niamuri varvari, au poroncit de au făcut zid, loc de optuzăci de niil'> pentru paza, ca să nu să rocoşască alte limbi varvare asupr[a] Ramului, şi au poroncit de au străcat podul, ce făcusă Traian împărat peste Dunăre.

Iară la 5 ani a împărăției sale, s-au întorsu den părții răsăritului la franțozi, apoi la Işpaniia. în al şeasele an a

împărăției sale, să întoarsă la răsărit şi rocoşirile parthilor le aşeză. Şi de acolo au vinit în Țara greciască. In al şeaptele an, de la Athina, unde petrecând peste iarnă s-au întorsu în Râm. în al optule an, care iaste de la Hristos 125, au mersu la Africa, unde au arătat multă facere de bine. în al 11 -le an, s-au întorsu de la Africa pre la Athina, unde ernând, şi a doa oară au trecut la Aziia.

în al 12-le an a împărăției sale, de la Aziia, unde au fostu aşezat pre câtva la prieteşugul său, şi ales pe Hrosoi, craiul parthilor, s-au întorsu în Siria, unde au descălecat alt oraş pe lângă Ierusalim, şi i-au pus nume Elia-Capitolina, şi acolo au făcut beserică lui Ioviş bozului sau Iupiter; grecii zic Zevsu; pe acela loc era oarecând svinta beserică a lui Dumnezeu. Şi au tocmit Ierusalimul, care era străcat den temelie, încă de Tit împărat, şi după ce isprăvi acel oraş, au 'init în Araviia şi la Pelusia, şi au pus de au înfrumuşet Mormântul lui Pompeiu, ce hau fostu omorât Iulie Chesariu.

Iară la al 14-le şi al 15-le şi al 16-le an a împărăției sale, '~au rocoşit jidovii asupra împăratului, pentru căci le-au spurcat locurile svinte; împotriva cărora au trimis Andrian P'e Iulie Sever, care, văzind mulțime de jidovi, n-au cutezat fetiş a le da războiu, ce pre încet, încungiurându-le căile, de '' împiedeca hrana, cu meşterşug supuindu-să, aşa au '*torsu pe jidovi, cât puțini au scăpat vii dentr-înşii, în trei " i stând Sever pregiur dânşii. Şi luându-le jidovilor cetatea ^ethua, cu alte 50 de cetăți mai mici, răsipitu-li-au până în 'melie şi au omorât ca la 50.000 de jidovi.

După aceia ş-au ales Andriian împăratul şie fecior şi 'oştenitoriu împărăției sale pre Comodveru, şi l-au numit Elieveru chesariu, şi îndată hau pornit în Țara Unguriască °evod şi otcărmuitoriu țărâlor ungureşti. Ce într-acelaş an,

au murit Elieveru chesariul, fiiul de suflet a lui Andriian. Văzindu-să şi Andriian împăratul slăbit de boală, au ales la împărăţie în urma sa împărat, pre Antonin Piu şi curund întru aceşti ani au murit; împărăţit-au acest Andriian ani 20.

Pre urma lui au stătut împărat Antonin Piu, adecă cel bun. Acestu împărat era blând, milostiv, şi îndurat, pentru aceia i-au zis Piu, adecă bun, că şi goana de pre creştini au încetat câtăva vreme, şi să înmulţisă legea creştiniască până la sarmaţi, la dachi şi la nemţi.

Iară în al cincile an a împărăţiii lui, s-au aţiţat iar goană asupra creştinilor de ispravnicii, ce era puşi pre la oraşă şi ţări; şi văzind împăratul că să înmulţăscu creştinii, au dat poruncă tare, să nu să citiască cărţile Sivilelor, în care să afla mare hulă legilor păgâneşti şi laudă mare legii creştineşti. Era pe acea vreme papă în Râm Telesforos.

în zilele acestui împărat, rădicatu-s-au minciunosul eretic Valentin de la Eghipt; fiind filosof de a lui Plato, învăţa acestu eretic că sint 30 de dumnăzăi şi atâtea dumnăzăiţe; învăţa cum Hristos s-au născut den Fecioară, luând trup den ceriu, cu care au trecut prin Fecioară, şi ca aceste basne. Aşijdirea şi alt eretic s-au izvodit tot pe vremea acestui împărat, anume Marchion den Pontu, care urma învăţătura lui Cherdon, cum ar fi doi dumnăzăi: unul bun, altul rău; şi dumnezău cel rău au dat legea cea veche, iară cel bun, legea noaă.

Pentru blândeţăle acestui Antonin împărat, multe ţări ce s-au fostu dezbătut de supt ascultarea împărăţiei Ramului, s-au închinat de bunăvoe iară suptu stăpâniia Ramului.

Murit-au Telesforos papa, muncit pentru Hristos, în al 15-le an a împărăţiii lui Antonin Piu, şi în locul lui au stătut papă Ighin. Scrie Baronie:

Iară după moartea lui Telesforos, s-au făcut cutremur mare în Râm şi au arsu 340 de casă, în Râm. Puţin au trăit papa Ighin, că au murit măcenic, şi în locul lui au stătut papă Pius, în al 19-le an a împărăţiii lui Antonin. Acesta Pius papa au aşăzat Pastile să nu să facă de creştini cu jidovii, a patrasprăzece zi a lunii, ce după Pastile jidoveşti, în dumineca viitoare, sa sărbează creştinii Pastile.

Iară la 24 ani a împărăţiii lui Antonin Chesariului, ş-au săvârşit viaţa în bune bătrâneţă, fiind cu vârsta de 74 ani. Domnit-au aproape de 24 ani, mai lăudat decât alţi împăraţi de mainte de dânsul.

Iară pe urma lui Antonin, au stătut doi chesari împăraţi Ramului:

Marco Avrilie şi Euchis-Veru, carii să numiia Antoneni. Iară la al cincile an a împărăţiii acestor doi împăraţi, s-au rădicat cu oşti asupra parthilor şi a armenilor, şi cu izbândă s-au întorsu. Apoi la anul şi marcomanii s-au rădicat şi s-au rocoşit despre împărăţiia Ramului, asupra cărora au purces apăraţii cu mare gătire, că şi alte ţări, şi ungurii, s-au fostu "nit. Văzind acestea împăraţii, au aşezat deodată ţarâle Sirbii Ş' Italia despre marcomani şi ei s-au întorsu la Râm, şi pre 'ale au murit Euchil-Veru împăratul de apoplexia.

Scriu unii, precum marcomanii au trimis sol la împăraţi, 'um să vor pleca fără arme supt împărăţiia Ramului. Ce la "l zecele an a împărăţiii sale, Marco Avrilie pornitu-s-au cu ^ari oşti asupra marcomanilor şi altor ţări, carii să dăzbătusă de la stăpâniia Ramului, cum şi ungurii. Stătut-au un războiu "re între râmleni şi între marcomani; ce i-au înfrântu "npăratul pre Dunăre, bulzindu-i pe ghiaţă, pre marcomani ?' pre unguri.

Iară în 20 ani a împărățiii sale, Marco Avrilie pierdut-au doaăzăci de mii de oaste a sa, închizându-1 la locuri strâmte marcomanii şi cvadii şi alte niamuri megiiaşe. In strânsoare ca aceia fiindu Marco Avrilie împărat cu toate ostile sale, şi neavând altă nădejde în jărtvele bozii or săi, au poroncit pen tabără să străge, de s-ari afla creştini oşteni cu dânsul, să facă rugă la Dumnezăul creştinilor şi să cee agiutoriu împăratului. Deci acolo în oastea lui era 12 polcuri de creştini, carii îndată puindu-să toți cu genunchele la pământu de să rugară lui Dumnezău, îndată s-au pornit grele ploi cu fulger şi trăsnet asupra vrăjmaşilor, cât i-au înnecat ploaia, şi s-au răsipit; şi birui pre vrăjmaşii săi Avrilie împărat. Cunoscând împăratul acel dar de la Dumnezăul creştinilor şi izbânda ce s-au făcut, precum însuş au scris în cărțile sale la sfatul Ramului poroncind să nu să Facă goană asupra creştinilor, nice sa-i părască nime, căci s-ar mărturisi a fi creştini. Şi în scrisorile lui ce-au trimis la Râm, mărturiseşte Marco Avrilie că fiind în mijlocul Țărâi Nemțăşti, între munți, s-au tâmpla acestea, măcar că unii scriu că s-au tâmplat în Țar[a] Unguriască de Gios, unde iaste acmu Avstria.

S-au fostu sunat atunce de peirea împăratului într-acel războiu, care auzind un Avidie Casie s-au şi rădicat asup^[a] împărăției la răsărit, şi pe urmă adeverindu-să că împăratul iaste viu, fu ucis acel Avidie cu ficiorii săi, de oştenii ce era cu dânsul. Şi mergând împăratul Marco Avrilie, cu oşti iara asupra nemților şi a ungurilor, au murit în Beciu şi au răm[a s] fiiu-său Comod, în locul lui împărat.

Aşezind Comod împăratul lucrurile despre nemți Ş[i] despre Țara Unguriască, s-au întorsu la scaunul său, la Rârn- Ce era departe acesta Comod de tată-său; spurcat în toate, pre care pentru spurcata viața sa, fu urât tuturor; că vrea

nărodul să-1 numască şi să-1 aibă ca pe un Dumnezău şi să-1 cheme fiiu lui Iraclie Zevsu, puiindu-ş şi stâlpii în Râm. Şi nerăbdând nărodul tiraniile şi spurcăciunele lui Comod, fu zugrumat după ce au împărățit ani 12.

Pre urma lui Comod, ales-au sfatul, boiarii, împărat pre Helvie Pertinax ce numai 88 de zile au împărățit şi fu omorât de slujitori, cu îndemnarea lui Iuliian Mâzdelnicul, că au dat mâzdă slujitorilor de l-au ucis. Impărățit-au şi Iuliian 55 de ^ile şi fu omorât şi el. Pre urma acestuia fu ales de oşteni Septimie Sever; iară în Britaniia fură aleşi doi împărați: Pisținîe cel Negru în Siriia şi Clondie Albim în Britaniia. Iară Sever, priimind soție la împărăție pre Albimie, s-au pornit eu oşti asupra lui Pisținie cel Negru, şi biruindu-1, l-au omorât.

Şi împărățind Sever, pornitu-s-au cu oşti asupra Vizantiei [111] anii de la Hristos 196, şi asupra varvarilor, şi a lui Pisținie celui Negru; ce, după trei ani, fiind încungiurată Vizantiia, [o] au dobândit, si i-au strâcat zâdiurile şi o au făcut ca un sat. ^turnatu-s-au Siver cu izbândă la Râm, şi den voia sfatului [au] coronit pre fiiu-său, Vasian, soție la împărățiia Ramului. Ju zilele acestui Sever au fostu mare goană asupra creştinilor. Wă pre aicea, pre la Dațiia, au aşezat câtva ispravnici şi deregători, pre carii anume nu-i scriu istoricii, şi acei [is]pravnici poate că au făcut Turnul Săverinul în Țara ^unteniască, de să pomeneşte până astăzi. Murit-au Sever [în] Britaniia, după ce au împărățit ani 17, şi l-au adus Ficiorii *> de l-au îngropat în Râm.

Stătu împărat Antonin şi Gheta, Ficiorii lui Sever, şi nu trecu o lună de zile acestor doi frați, şi au giunghiat antonin pe frate-său, Gheta, în brațăle mâne-sa, şi purciasă Antonin, ce-i zicea Caracal, în părțile spre Dunăre şi spre

miazănoapte, cu oşti; şi întorcându-să dentr-acele părţi, deci au mersu la Antiohiia, apoi la Alexandriia şi acolo pe mulţi oroşeni au omorât.

Pruces-au cu oşti Antonin Caracal asupra parthilor, trimiţând sol de au cerşut pre fata craiului parthilor, pre care <ne>primiindu-l să-i fie ginere, au întrat cu oşti în Ţara Parthilor, de o au prădat. Vrăjitu-i-au un matematic, anume Sărapion, şi au zis că va muri curund Antonin, şi va lua împărăţiia Macrin. Şi eşind împăratul la vânat, şi den poruncea lui Opilie Macrin, ispravnicul divanului, fu omorât. Antonin împăratul; 6 ai au împărăţit Antonin. Iară Opilie Macrin, vărsând câtva bani la ostaşi, stătu împărat şi au împărăţit ani optu şi l-au omorât ostaşii.

Pre urma lui Macrin, stătu împărat Iuliu Galba, care s-au numit Sardanapaî, şi viind la Râm Iliu Galba, multe reieşi spurcate fapte au arătat în Râm; şi ş-au ales soţie-ş I[a] împărăţie pre Alexandru, fi iul Mamiii, văru-său, şi l'[au] numit Chesar. Şi de aicea au început a avere cârmă Daţna şi Ţara Unguriască, cu alte ţări câteva supusă împărăţia Ramului, den nepaza împăraţilor. Iară pre Iuliu Galba, pentru nespusăli spurcăciuni, îl ucisără împreună şi p[re] mumă-sa.

Stătu împărat însuş Alexandru den cârma mâne-sa Mamiei, nefiind Alexandru încă la vârstă. Acest împărat au izvodit la începutul stăpâniei sale, acestu vrednic cuvânttT „Ce nu-ţi pofteşti ţie a fi, altuia să nu faci!" Aşezat-au acest împărat giudeţăle, ce au fostu mainte străcate în Râm şi p[re] la alte olate. Făcut-au în Râm şi feredeia de ape calde, care să. chiamă therme, şi li-au numit feredeele lui Alexandru- Aşezat-au acestu împărat tóemele bune în Daţiia, und[e] sintem noi moldovenii şi Ţara Unguriască. Mers-au cu oşti

acest împărat asupra lui Artaxerx, împăratul perşilor, şi biruindu-i, s-au întorsu cu izbândă la Râm. Iară în hronograf scrie, ca mergând acest împărat asupra perşilor, au luat cu sâne şi pre mumă-sa, Mamiia, şi înfrângându-i perşii, au perit multe oşti râmleneşti, şi prinsără şi pre împăratul şi pre mumă-sa, şi periră ca nime de dânşii. Iară pre urmă râdicându-să asupra nemţilor pentru rocoşiturili lor, ce pentru câteva polcuri de slujitori ce i-au fostu lipsit den sîujitorie, ş-au agonisit ură despre toţi, şi l-au ucis, giunghiat împreună cu mumă-sa.

Pre urmă stătu împărat Maximin, fiind de niam got despre tată, şi pre mumă-sa o chema Mana, de niam gros şi varvar. Acest Maximin luă izbândă de biruinţă asupra nemţilor, şi îndată, fără svatul domnilor, au ales pre fiiu-său chesariu. Şi înturnându-să den Ţara Nemţască, venit-au în Tara Unguriască, de au ernat în oraşul, ce să chiamă Sirmea, unde multe răutăţi şi prăzi au făcut. Acestea făcând Maximin, nu de împărat, ce de tâlhariu fapte, s-au rocoşit °astea, ce era în Africa, şi au rădicat împărat pre Gordiian, °tn bătrân de vârstă, dându-i soţie la împărăţie pre fiiu-său, Gordiian cel Tânăr, carii domnind doaă luni în Africa, ucisără-i pre amândoi Capelian, hatmanul lui Maximin şi cu alţii.

Ales-au svetnicii împărat pe Marco Clondie Pupian şi pre Deţie Ţelie Balbim, în anii de la Hristos 237, lângă carii au adaos nărodul Ramului chesariu, pre Gordiian, nepot lui Gordin celui bătrân. Iară Pupiian şi cu Balbim, carii era mai ttudt apărători lui Gordiian copilului împărat, măcar că era priimiţi şi dragi nărodului, iară urâli ostaşjlor, îi ucisără pre amândoi.

Rămas-au Gordiian singur la împărăţie cu mare poftă de svat şi de nărod. Stăpânit-au în linişte. Acestu Gordiian tânăr au încetat şi goana de pe creştini; în anul de la Hristos pre atunce 241, s-au întărtat oşti mari între râmleni şi între perşi, că perşii prăda Mesopotamiia. Iară împăratul Gordiian ş-au luat împărătiasă, pre fata lui Misitii, om ales şi prea învăţat, şi au apropiiat pe socru său cătră svaturile sale, şi s-au pornit Gordiian cu mare oaste asupra perşilor, lăsând pre socru-său în locul său, la Râm; biruit-au Gordiian pre perşi. Murit-au socru-său, Misitii, şi făcându-să mare scumpete de pâne în Râm, stătu ispravnic şi apărătoriu lui Gordiian, Filip Arapol. Iară Gordiian, gâtindu-să să să întorne la Râm, cu veselie de izbândă, să rădicară ostaşii şi—l scoasără den împărăţie, cu îndemnarea lui Filip şi pusără ostaşii pre Filip la împărăţie.

Acestu Filip era drag ungurilor, şi cu multe daruri dăruindu-i, şi o beserică, ce-i zic Lavreanii, fiind săracă, o au îmbogăţit-o. Aşăzat-au şi pace întemeiată cu perşii; au zidit şi cetate în Ţara Arăpască, pre numele său Filipopol- Iară între tirani împărăţind Filip, îl ucisără pre dânsu şi pr' ficiorul lui, după ce au împărăţit ani 7; pre ficior în Râm> iară pe bătrânul într-un oraş ce-i zic Verona.

Stătut-au împărat pre urma lui Filip, Duţie, de nianiul său ungur, de Ţara Unguriască de Gios, den târgul ŢebaL om tare şi vestit de vitejie, şi îndată ş-au ales pre ficiorul său Hestruc soţie. Acesta Deţie împărat mare goană au aţiţat asupra creştinilor. Iară în anul de la Hristos 251, gătindu-sâ cu oşti asupra goţilor, carii prăda Misia, ce să chiamă acnui Dobrogea şi Trachia, viclenindu-1 Tribunalie Gălbui, întâi feciorul său în războiu au perit, iară Deţie, vrând să scape> căzut-au într-o mlaştină cu calul şi acolo au perit.

Stătu împărat în locul lui Deţie, Trevunie Galba, carele aşijdirea îş luă soţie la împărăţie pre fiiu-său, Volusian. Iară în cursul ailor de la Hristos 252, mare omor s-au aţiţat în Ethiopiia, den care s-au împlut şi Ramul. Iară den rea cârma lui Galie împărat şi al lui Volusian, multe ţări s-au dezbătut de supt stăpâniia Ramului, între carii şi în Ţara Unguriască să rădică Emilie voevodul şi ispravnicul polcurilor ungureşti, şi-l pusără ostaşii împărat. Şi viind cu oşti în Italiia, şi tâmpinându-să cu Gal şi cu Volusian împăraţii, i-au înfrânţii Şi fură ucişi de oşteni, şi îndată rădicară împărat pre Emilian, care împărăţind în Râm numai trei luni, l-au omorât oştenii.

Stătu împărat Lichinie pre urma lui Emilian, pus de ostaşi şi de boiarii svatului, întărit la împărăţie, care ş-au luat °ţie pre ficiorul său, Galian. Iar în zilele lui, s-au rădicat nemţii şi au prădat ţări de supt stăpâniia Ramului. Iară în *ii de la Hristos 257, mare goană să fece asupra creştinilor. Jară la anul, Valerian lăsând pre fiiu-său, Galie, au purces în Părţile răsăritului asupra perşilor. Iară în urma lui Valerian, Clasară în Dobrogea împărat pre Eughenie, otcârmuitoriul Părţilor ungureşti; ce curund s-au făcut moarte însuşi cu ttiânule sale, pentru să nu încapă viu în mâniile lui Galian. tară Valerian fu biruit de Sappor, împăratul perşilor, şi P'inzindu-1, i-au belit de viu, şi împăraţi singur Galian. Şi ţăiegând Galie de moartea tătâne-său, au poroncit de au Părăsit goana de pe creştini.

Acestu Galie au lăsat o parte de Ţara Unguriască de Sus Pipei, fetei craiului nemţăscu, logodind-o, să o dea după dânsu.

Pe vremea stăpânirii acestui Galian, în cursul anilor de ta Hristos 265, iară de la zidirea lumii ani 5773 s-au pustiit

locurili acestea, unde să chema Daţiia, ce era aşăzată cu râmlcni de Traian, împăratul Ramului, cum s-au pomenit mai sus, de aşăzarea ei.

PENTRU RĂSIPA DAŢIEI CE ERA DE TRAIAN DESCĂLECATA
CAP XIII

Aicea ne caută a trăgăna condeiul istoriei noastre, să păşim a scrie şi alte niamuri, de carii s-au răsipit ţărâle aceste întâi de goti şi unguri cu Atila craiul, şi pre urmă de volgari. Fie dar întâi de goti. Niamul acesta a goţilor, precum scrie în cronica unguriască, venisă cu mulţime mare den ostrovul mării Scandenaviei, despre marea cea de la miazănoapte, în câmpi, între Nipru şi între Volga stând; den care câmp" gonind pre rusi sau pre polovţi peste Visla, s-au aşăzat sing în câmpii aciia, care câmpi sintu de largi ca la 200 de m^ de loc.

Acolo domnul goţilor, anume Idantirsu, văzu în ostile sale pe denaintea corturilor multe mueri frumoasă desfrânate în curvie; le-au gonit de la corturi peste apa Volga; care muiari îmblând pen pustiile Iuhrii, să împreuna cu dumnezăii cei de păduri, cumu-i cu favnu şi cu satiri, aşca cât s-au născut dentr-însăle mulţime de oameni; şi, ştiind acele muiari că le-au gonit pentru frumuseţa de pre la corturi? pentru aceia, cineş copilul ce i să năştea, îi spinteca obrazul în doaă, ca să pae grozliv şi straşnic. Si aşea s-au născut mulţime de oameni grozavi şi groznici de ceia parte de Volga-

Iară goţii, petrecând câtăva vreme pre acele locuri, sa înturnară la Panonia, unde-i acmu Ţara Unguriască. Iară

Panoniia să numeşte şi s-au numit de pre numele lui Pannon, care au fostu den săminţiia lui Sim, den urmaşii lui Meset şi den ficiorii Aranii; aşea îş scriu ungurii începutul său. Acel Panon den cei mainte, carii au fostu trimişi de Noe în toate părţile lumii, au stăpânit cu sămenţiile sali într-aceste părţi pe Dunăre, şi de pre numele lui, întâi grecii Peonia, apoi latinii i-au numit Pannonia. Pe aciasta Pannonia, s-au aşezat goţii la casăle lor, în anii de la Hristos 380.

Iară pre urmă s-au tâmplat unui uhru, dentre acei grozlivi, ce s-au născut dentr-acele mueri, cum s-au scris mai s, acolo peste Volga, de au eşit la vânat; şi aflând un cerbu ^bu, l-au gonit până ce l-au trecut peste apa Volga, în câmpi, nde trăisă mainte goţii, unde n-au mai văzut vânătoriul ela pre cerbu; ce, s-au uitat locului, i-au plăcut locul, şi torcându-să la ai săi, le-au spus de locuri frumoasă şi desfătate, la care s-au clătit acea mulţime de oameni straşnici grozlivi de peste Volga şi s-au aşezat într-acei câmpi.

Acolo aşezându-să puţină vreme, neavând hrană bună, trimis oamenii săi să cerce locuri mai bune de hrană, carii aflat Ţara Panoniia, pământii de hrană; şi aşea s-au pornit i de la Iuhra cu toate casăle lor la Panonia, lăcuind atunce Panoniia şi gottii, cum s-au pomenit mai sus. Văzind goţii nărod groznic, cumplit şi mult vinit asupra lor, carii întru îiic nu-ş socotiia viaţa lor, au fugit denaintea lor la Italiia, ă ei s-au aşezat în Panoniia, cu domnul lor Rava, în vre- chesariului Gratiian, şi s-au numit humni, de pe mele apei Humna.

Deci petrecând humnii în Panoniia, unde-i acmu Ţara ^iguriască, în urma goţilor, cum s-au pomenit, s-au râdicat *ulenii cu osti asupra lor si au biruit ei pre râmleni cu tmanie ce avea râmlenii, anume Macrin den Ilirie si Petric

den Ţara Nemţască, şi n-au putut sta împrotiva lor. După moartea domnului său Ravei, ş-au râdicat şie craiu pre acel mare cumplit, pre Atila, în anul de la Hristos 428, craiu întâi unguresc, pre carele îl numiia tătarii Ehello, bărbat tare la minte, hâtru, la inemă îndrăzneţii, nărocos, şi să scriia aşea: „Atila, ficior lui Bendecuc, nepot tarelui Nevrod, crescut şi ţinut în Engald, den mila lui Dumnăzău, craiul ungurilor, a midilor, a goţilor, a daţilor, Biciul lui Dumnezău, spaima lumii".

Adunatu-s-au cătră Atila şi alte ţări denpregiur, cumu-s marcomanii, unde iaste acmu Morava, ratevii, unde iaste acmu Slinsca; ghepidii, unde-i acmu Litva, şvezii, şvabii, gherulii, năroade den părţile de la miazănoapte, şi au intrat cu aceşti oameni în Ţara Nemţilor, unde multe ţări şi oraşâ au luat şi le-au pustiit, împrotiva cărue s-au pornit Jicmontu, cneazul de Constrinţia, cu oşti; ce fu biruit de Atila; şi atunce au luat Atila aceste cetăţi vestite: Arghenta şi Lugdunul, de le-au răsipit în urmă.

Iară după ce au înţăles volgarii, carii trăia spte miazănoapte şi spre răsărit, pre apa Volgăi, de clătiră humnilor în părţile ce am pomenit mai sus, pornitu-s-au Şi ei cu povăţuitoriul său Derbal, şi întâi au lovit Daţiia, unde sintem noi acmu moldovenii şi Ţara Munteniască, de au pustiit descălecarea lui Traian împăratul, şi au fugit români cine încătro au putut scăpa peste munţi, la Ardial, la Maramoroş, şi muntenii pre Olt şi s-au aşezat bolgarii pre aicea.

Iară în anul de la Hristos 454, înţălegând bolgarii de moartea lui Theodosie, împăratului grecescu, au trecut de aicea peste Dunăre şi au luat amândoaă Misiile, ce să chianiâ acmu Dobrogea cea mare şi cea mică, fiind între împăraţii

greceşti netocmală de casă, şi pre numele lor, acele părţi le-au numit Bolgariia, care cu acel nume să chiamă până astăzi, şi singuri volgarii adia spun şi pomenesc, că strămoşii lor au nemernicit pre aicea den Ţărâli Moschiceşti.

Aciia bolgari aşezându-să în ţărâle de peste Dunăre, au stăpânit o parte mai mare den Trachiia, şi pre Zinon, împăratul grecesc, l-au bătut în anul de la Hristos 476, şi au aprinsu Ţarigradul cu foc de au arsu.

Iară pe urmă Anastasie împărat, văzind mare nevoe despre bolgari, au făcut zid de piiatră, de la Silivriia, den nialul Mării Albe, până la Marea Niagră, ca să aibă odihnă de bolgari de după acel zid. Iară Trachiia au rămas cu Odriiul feră apărare, care o au stăpânit volgarii, şi pre urmă oborând acel zidiu, prăda bolgarii olaturile Ţarigradului, precum Mărturiseşte Cromer, cap VIII, aducând mărturie pre Pomponie Let; şi până astăzi să cunoscu une semne de acelui zidiu, făcut de Anastasie, împăratul Ţarigradului, ce l-au Wrat în anii 26.

Acestu împărat Anastasie fu omorât de trăsnet; iară bolgarii, cu domnul lor Hrun, au prădat ţărâle greceşti şi le-au stăpânit.

De aicea ne întoarcem la rândul istoriei noastre, pentru filai bună deschiderea minţii cetitorului, lăsând la alţii să scrie de niamul bolgarilor, ce să trag tot den sarmaţi, den slovaţi, cum am arătat mai sus, unde scrisăm niamurile, care de unde să trag de după potop, şi în lume răşchirate.

AICEA VOM MAI POMENI PENTRU ATILA CARE AU EŞIT CU UNGURII ÎN PANONIA CUM AM SCRIS MAI SUS

După ce să rădică craiu Atila, ş-au ales loc de scaun crăiei sale Sicamvriia, unde era Buda cea veche; vrând să aşează stăpânia Sţitiei până la Dunăre, îndată pusă gândul să margă cu oşti asupra râmlenilor, luând soţie la crăie pre frate-său, Bleda, iar unii zic că l-au chemat Buda; şi pentru prepusurile viclenilor despre alte ţări, să nu se aţiţă asupra lui, făcu mai mare pe frate-său pe toată Sţitiia Evropii sau Ţara Tătărasca, dându-i mare putere. Iară, după ce au mersu cu multe oşti, Atila trecând Dunărea, au prădat olateîe Trachiei, Machedoniei, Ilirâcul, de care s-au pomenit mai sus.

Iară, trecând Atila cu ostile sale în Ţara Frâncească, încungiurat-au cetatea Avrelia, în care cetate era svintul Ananiia episcopul, carele văzind atâtea tiranii, ce făcea Atila asupra creştinilor, să sui pe zidiul cetăţii, şi stupind spre tiranul Atila, îndatăş să porniră năvarnice ploi, cât i-au căutat a lăsa cetatea şi s-au dus de acolo asupra Ramului, prădând şi arzind.

Şi dobândind Ramul, făcut-au mari cazne şi munci p' creştini. Iară fiind acolo svintul Nicazie, şezind denaintea besericii cu soru-sa, grăia cătră Atila: „Pentru ce, Atilo, faci goană asupra creştinilor, nărodului lui Dumnezău cu atâta tiranie? De vreme că te chemi, Biciul lui Dumnezău, căci m' pedepseşti pre cei răi şi pre cei mândri. Iară celor plecaţi, carii cad la picioare-ţ, ţie îţ dau agonisitele sale şi grumazii, căci nu-i erţi, de vreme ce Dumnezău spre cei plecaţi îş întoarce mila. Adu-ţi aminte, Atilo, că eşti om! Păzeşte-te, că nu ca un om faci, ce ca un balaur cumplit, omori oameni. Adu-ţi aminte că vei să mori, şi cum cu mânule crunte de sângele nevinovat, vei sta înnaintea scaunului lui Dumnezău la giudeţ? Să ţii minte că fără plată pentru nevinovatul singe, nu vei eşi de la Dumnezău!" Iară zicându-le aceste, îi tăia capul unul ce sta acolea; iară pre soru-sa F>tropiia, vrând să o apuce, că era foarte frumoasă fecioară, ia ş-au scos ochii cu degetele, zicând: „Nu va lăsa Dumnezău să prăvăscu spre ucigaşul nevinovatului fratelui mieu!" Şi acolo au omorât-o Şi pre ia.

Iară auzind aceste cumplite fapte a Atilii, s-au strânsu toţi râmlenii cu oşti, trăgând într-agiutoriu şi pre Theodoric, craiul goţilor, asupra Attilii, şi pre ostile Ramului; au ales hatman pre Eţie, vestit om de războae. înţălegând Atila că 'ti tras râmlenii într-agiutoriu şi pre goti asupra lui, s-au sfătuit cu vrăjitorii săi. Fiind atunce Atila în părţile Galiei cu ostile sale, adusără-i oştenii lui un săhastru dentr-o peştere 'flat. Atâta găsim scris pentru Atila.

AICEA ARATĂ CÂŢI ANI AU TRĂIT PRE ACESTE FOCURI AŞEZAREA ROMÂNILOR CE I-AU AŞEZAT TRAIAN ŞI CÂŢI ANI AU TRECUT PÂNĂ LA VREMEA LUI LASLOU CRAIUL UNGURESC ŞI PRE URMĂ CÂŢI ANI AU STĂTUT LOCUL PUSTIIU, PÂNĂ LA DESCĂLECAREA LUI DRAGOŞ VODĂ

CAP XIV

Scrie Bomfin istoricul, aducând mărturie pre istoricii mai v'chi, anume Suida şi Evtropie, precum Avriliian, împăratul Ramului, văzind că nu vor sta descălecaturile lui Traian pre

aceste locuri, să fie rădicat pre oameni de prin oraşă şi de prin sate, lăcuitori, şi i-au mutat peste Dunăre în Dobrogea. Iară Topeltin scrie precum Gaie chesariu au stătut împărat după Traían; acela să-i fie mutat în Dobrogea şi atunceşi în 454 ani de la Hristos, au năbuşit goţii şi alte niamuri peste locurile aceste, cum s-au scris mai sus.

Făcând dară socotială den zilele lui Traían, ce au adus pe aceste locuri râmleni, când au supus pe daţi, în anii de la Hristos 103, până la Atila, ce-au năbuşit cu tătarâi, den carii sintu ungurii de la Iuhra, cum scriu istoricii ani 401, rămân ani 298 să fie trăit românii pre aicea descălecaţi de Traían; cum zic alţi istorici să fíe descălecat Traian ţărâle acestea în anii de la Hristos 120; şi la anii 401 au năbuşit Atila şi p^e urmă volgarii cu povăţuitorii lor.

Iară, după ce s-au pustiit ţărâle acestea, unii mutaţi în Dobrogea de împăraţii Ramului, alţii peste munţi' aşezându-să pe Olt, în Ţara Ardialului, alţii în Maramoroş, până în zilele lui Laslou, craiului unguresc, când s-au descălecat al doile rând Ţara Moldovei de Dragos vodă şi Ţara Munteniască de Negrul vodă. Acel craiu au stătut la crăiia unguriască în anii de la Hristos 1080; iară scoţind cele 298 ani ce-au trecut de la Traian până la Atila, când s-au pustiit ţărâle acestea, şi mai ales de volgari, carii s-au tâmplat în anii de la Hristos 401, făcând socotială de la Atila şi de la volgari până la Laslou, craiul unguresc, pe vremea căruia s-au decălecat al doile rând ţara, 700 şi mai bine de ani au fostu pustii locurile acestea, de descălecătura cea dental de Traian, împăratul Ramului.

Ce goţii întâi, apoi volgarii au stăpânit locurile aceste, până ce s-au mutat şi ei în alte părţi de loc: unii peste Dunăre pe vremea lui Theodosie, împăratul grecesc, cum s-au scris mai sus, alţii în alte părţi, si rămâind de tot pustie ţara, nelâcuind niceun niam până la Dragoş vodă în Moldova, şi Negrul vodă în Ţara Munteniască.

PENTRU DESCĂLECAREA ŢĂRÂI LEŞÂŞTI

CAP XV

Descălecarea Ţărâi Leşâşti pe ce vreme şi de ce niam s-au făcut. Fiind cursul anilor de la Hristos Mântuitoriul nostru 550, doi fraţi anume: Leh şi Ceh, den niamul slovenilor sau armaţilor, oameni îndrăzneţi la vitejie, petrecând multă ^vr^eme în neodihnă şi în ostenială, după ce văzură netocmală htre ai săi, ce să lucra în Ilirâc şi în Dalmaţiia, unde s-au f°stu aşezat, cum s-au scris mai sus, la rândul său, pre ce ^vr^eme au fostu eşit volgarii cu Derbal, cniazul lor, de care ^ri pustiire ţărâlor acestora s-au făcut, văzind acei doi fraţi °$tiri aţâţate între niamul lor, vorovindu-să amândoi, s-au ^c^lătit den Ilirâc, Ţara Arvaţilor, şi den Dalmaţiia, de la ostile sloveneşti, care era aşezate cu tot niamul volgarilor, ^cer^cându-ş loc de traiu în alte părţi de lume.

Dându-să spre apusul soarelui, în părţile nemţâşti, au ^scălecat şi au stăpânit locurile între apa Visla, Albim şi ^essurgu, adecă Vessera, care iaste ştiută în Ţara Nemţască. ^asupra aceştii ape, au făcut cetate tare şi i-au pus nume ^remen sau Brzeme, însărcinând cu acestu nume, cum acolo ^au descălecat greutatea ostenelelor şi neodihnelor sali ^fă^cute. Şi nemţii până în vremile până astăzi, număscu acel °raş Bremen. Şi de acolo să priciia şi sa sfădiia cu nemţii P^e^ntru hotar şi pentru olatele megiiaşe. Şi de la o vreme

oraşele de pe aproape şi cetăţile de bunăvoe li s-au închinat, iară unele le-au descălecat ei singuri.

Şi aşea, Cehul s-au aşăzat pre Dunăre şi pre apa Albim, unde să chiamă acmu Bohemia, că cehilor le zic bohemi; pre urmă au stăpânit pre racuzi, Lusaţia, Morava, Meşno, dentru unele gonind pre lăcuitori, într-altele puind pre de ai săi pentre lăcuitorii cei vechi.

Iară frate-său Leh au întrat cu oarda sa mai în lontru, alegându-şi loc de traiu mai spre miazănoapte, unde iaste acmu Ţara Leşască, şi pe apa Vislei, de unde s-au rădicat vandalitii, adecă niamul sarmaţilor, s-au aşezat cu oarda sa, şi pe urmă de la capul Vislei până la apa Odra, spre miazănoapte şi spre răsărit au stăpânit Şlonsca, Malgrabstva, Prusii, Pomeranii, Malborgu, Lusaţia, Saxonia şi alte locun şi cnezăi, omorând pre unii den lăcuitorii acelor locuri, pt[e] alţii gonindu-i den moşiile sale, pre alţii priimindu-i la mil[a] sa.

Iată un crăişor nemţăşcu au chemat pre Leh la poedinoc cu Vierşun să să lovască numai amândoi din arme; cine a birui să râmâe stăpâniia pe sama Iui. Şi au ucis Leh pre acel crăişor şi i-au stăpânit toată ţara lui, unde să chiamă acnu' Pomorsca.

Aflat-au loc între ape, unde au descălecat oraş şi au zidit cetate în Ţara Leşască, căriia i-au pus nume Gnezdo, ce sa zice cuib, şi acolo, din svatul vrăjitorilor săi, au aşezat stima ţărăi sale. Era acolo la acela loc şi multe cuiburi de vultur' prin copaci, şi au făcut stima ţărâi sale vultur albu, cu aripii întinsă, care şi până astăzi stă pecetea crăiei leşăşti. Pus-au chipul hulturului şi prin stiaguri şi pen alte semne osteneşti-

Iară numele lor, de pre Leh le zicem Ieşi şi boemilor l[e] zicem cehi de pe numele lui Ceh; iară poliaţi le zic leşilor de

pe locuri şi de pre câmpii pustii în ţara lor, unde lăcuesc ei până astăzi; le zic poliaţi, adecă câmpeni, că polia să chiamă câmpu, şi pentru că sintu întrăzneţi a să tâmpina în campi, cu nepriiatinii lor.

Aşea arătăm descălecarea Ţărâi Leşăşti de la Leh, şi boemii de la Ceh den vestită vitejiia lor.

DESCĂLECATUL AL DOILE A ŢĂRÂI MOLDOVII LA CE VELET S-AU TÂMPLAT

CAP XVI

Cu anevoe iaste a-l adeveri deplin măcar că multe istorii am cercat a ţărâlor den pregiurul ţărâi noastre, şi tusăşti şi leşăşti, foarte de-amănuntul; ce mai aproape de adevăr am aflat cum descălecatul ţărâi de al doile rând după pustiirea de volgari şi de tătară, în anii de la zidirea lumii 6860, iară de la Hristos 1352, pe vremea ce stăpâniia în Ţara leşască Vladislav Locheten craiu, tatul lui Cazimir al doile, tară în Ţarigrad împărăţiia Mihail Paleolog. Şi dovadă punem de aciasta, că scrie şi Ureche vornicul, în letopiseţul 'ău, că doi ficiori a lui Ştefan vodă, anume: Ştefan şi Patru, 'fădindu-să pentru domnie aicea în ţară, au scos Patru vodă P[e] frate-său, Ştefan vodă, cu agiutoriu de la unguri, den scaonul ţărâi, şi au fugit Ştefan vodă la craiul leşăscu, la Cazimir cel Mare, feciorul lui Vladislav Locheten. Deci acel [cr]aiu Cazimir, au crăit ani 33, iară de la Dragoş vodă până ^[a] Ştefan vodă ce au avut aceşti doi Ficiori, cum s-au Pomenit, Patru şi Ştefan, cum scrie Ureche vornicul, să fac 'ni 46; ce scoţind treizăci şi trei de ai a lui Cazimir, craiul ^şăscu, unde năzuisă Patru vodă să-i dea agiutoriu să vie în

țară domnu, rămân ani 13 trecuți. Pe vremea acelui craiu Vladislav, aicea la noi era domnu Roman vodă, ficiorul lui Patru Vodă, nepot lui Mușat vodă. Iară ce scrie Ureche vornicul că au fostu văleatul 6807 <=1299> la descălecarea țărâi cu Dragoș vodă, nu să tocmește, că încă pre aceia vreme era pustie Țara Moldovei.

Iară Bomfin, istoricul ungur, carte X, decad II, așeazice de descălecatul țărâi de al doile rând: „In vremea craiului ungurescu Ludovic, s-au rădicat un domnu, anume Bogdan, ce era lăcuitoriu în Maramoroș, cu românii. Adunat-au catră sine pre valahi și au întrat în țară la moșiia sa, de o au descălecat, ce o părăsâsă de megiiașiia tătarălor. Iară pe urmă văzind Ludovic că s-au înmulțit valahii, ce eșisă den Maramoroș cu Bogdan domnul în țară aicea, neputând sa-i scoată, i-au așezat supt stăpânirea sa, să dea bir craiii unguresti."

Iară Ureche vornicul scrie că au descălecat țara Dragoș vodă, ce socotim că poate să fie fostu Dragoș vodă, ficior acelui Bogdan den Maramoroș, ce scrie Bomfin, istoricul ungur, că au descălecat țara a doa oară. Să să fie îndemnat Dragoș vodă, zice, cu oarecâți de ai săi den Maramoroș, Ș' au vinit peste munți în chip de vânătoare și au găsit o fiara, și gonindu-o cu dulăii până la apa Moldova, și obosită fiind hiara, au prins-o în apa Moldovei, la locul unde să chiarnâ Buorenii. Iar iaste o poveste lătiniască de zic - nu să pun^e nume în dar - hiara aceia îi zic buor; poate că au fostu zimbru, și pre numele hiiarăi să numește locul acela Buorenii; pus-au și pecetea domniei țărâi cap de bou, ce sa vede până astăzi.

Eșit-au și mai la câmpu acei vânători și au nemerit la locul, unde iaste acmu mănăstirea Ețcanii, și acolo era prisaca

cu stupi și era la acei stupi un rus, anume Iațco, și întrebându-1 ce om iaste, de trăiaște în loc pustiu, și cine stăpânește locurile acelea, el au spus că iaste rus den Țara Leșască, și cum au auzit el den bătrâni că locurile acestea agiungu până la Dunăre și până în mare și pe Nistru în sus, până unde să începe Țara Leșască.

Și pre numele lui lațco să chiamă Ețcanii, iară apei Moldovei, unde au ucis hiara, cum s-au pomenit mai sus, pre numele unei țince ce o chema Molda, care de multă goană agiungând la apa, unde au ucis hiara, au crăpat de apă, limpind multă, și s-au numit Moldova apa Moldovei, pe numele Moldii.

Văzind Dragoș cu de ai săi locuri bune și desfătate, cu câmpu, cu păduri, cu ape bune, s-au sfătuit că-i loc bun de traiul lor, și întorcându-să în Maramoroș, au eșit cu toții den Maramoroș, luându-ș cásale și au vinit de s-au așăzat aicea "n țară, unde să chiamă Câmpii lui Dragoș până astăzi. Și fiind Dragoș mai de cinste între alți nemiși domni și căpetenii, l-au rădicat cu toții să le fie domnu și i-au zis dragoș vodă. - Iaste în Țara Unguriască o boerie de să chiamă Vanda. — Și așea s-au așezat viindu și alți moroșeni pre unde le-au plăcut locul, pe supt munte: români, sasi și "nguri. Suceava târgul l-au descălecat niște cojocari; soci să chiamă ungurește cojocariu, iară Soceavă, cojocărie. Așijderea ^ târgul Baia l-au descălecat niște olari sasi; olărie sășește să chiamă bae.

Așijderea și Iațco, văzind că au vinit de s-au așezat Dragoș ^odă cu oameni den Țara Unguriască, mers-au și el în Țara ^c-șască de au chemat rusi de ai săi, și au vinit de s-au așezat P^e lângă apa Sucevii în sus; și cu vreme s-au strânsu Mulțime de au împlut locul: românii în gios până în

Dunăre şi cu sasi, iară rusii în sus, până în hotarul Ţărâi Leşăşti, den munte până în Nistru, şi în gios până la Cetatea Albă şi la Chiliia, după vechi hotarăle Dachiei şi a descălecării lui Traian, cum s-au pomenit mai sus, la rândul său.

Şi aşea, arătându-să descălecarea ţărâi a doa oară de Dragoş vodă, în anii cum s-au scris mai sus, 6860 <=1352> eşit den Maramoroş, ne vine rândul a scrie de domniia lui Dragoş vodă, ce-au fostu întâi domnu ţărâi, apoi mergându pre rând, scriindu şi viaţa altor domni.

DOMNIIA LUI DRAGOŞ VODÂ

Domniia lui Dragoş vodă a scrie pre largu cu anevoe iaste, de vreme că ciia den vecii de atunce nemic n-au însărcinat. Aşijderea şi alţi istorici megiiaşi nemic n-au ameliţat de aciastă domnie, cum nice de alţi domni ce-au fostu pe urma lui, până la domniia lui Ştefan vodă cu ficiorii săi, Patru şi Ştefan, de carii vom scrie la rândul lor. Pentru aceia, şi noaă cu anevoe ne iaste a scrie ce s-au lucrat, ce-au aşezat, cât au domnit şi unde i s-au sfârşit viaţa; făr㠗 numai Ureche vornicul scrie în letopisăţul său, că au domnit ani 2 şi au murit; iară mai mult nu scrie, nice ce s-au lucrat în zilele lui, într-acei doi ani, nice unde au murit.

Inţeles-am şi noi de oameni bătrâni, lăcuitori de aicea den ţară, cum să trage cuvântul den om în om, că o besereră de lemnu la Olovăţ, să fie făcută de Dragoş vodă, şi acolo zic să fie îngropat Dragoş vodă. Şi aceia beserică de lemnu au mutat-o Ştefan vodă cel Bun, de o au clădit la mănăstirea Putna, unde stă până acmu. Iară pe locul besericii acei de lemnu, la Olovăţ, Ştefan vodă au zidit beserică de piatra-

După moartea lui Dragoş vodă, au rămas domnu ţărâi Sas vodă, ficior lui Dragoş vodă. Domnit-au ani 4, iară ce s-au lucrat în zilele lui, nemic nu scrie nicăiuri.

După Sas vodă, domnit-au fiiu-său, Laşco vodă, ani 8.

Iară după moartea lui Laşco vodă, au domnit Bogdan vodă, ani 6. De acestu Bogdan vodă poate să fie însămnat Bomfin istoricul, că au eşit den Maramoroş cu valahi în ţară.

Iară după Bogdan vodă, domnit-au Patru vodă, ficiorul luiMuşatin, ani 16. De mirat iaste într-atâţea ani să nu să pomeniască mai multu de domniia lui; şi nu altă pricină, fără cât toţi aceştiia, poate fi, n-au cutezat mai la câmpii a se lăţi, grija de tătari, ce mai pre supt munte. Pentru aceia, nice ştiinţa megiiaşilor nu era încă de tot daţi, să scrie mai pre targu de dânşii.

După moartea lui Patru vodă, domnit-au frate-său, Roman vodă. Şi aciasta am adeverit, iubite cetitoriu, dentr-un uric acestui domnu carele să află la mănăstire, la Pobrata, de la munte, scriind titiuluşul aşea: *Velichii* samodiarjavnâi Bojiiu milostiiu gospodin Io Roman voevoda, obladaia zemliu Moldavscoi ot planin da do mora dai esm is sân moimi Alecsandrom i Bogdanom i prociaii <= barele singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu domn Io Roman voevod, stăpânitor al Ţării Moldovei de la munte Pană la mare, împreună cu fiii mei Alecsandru şi Bogdan şi ceilalţi>, care dentru aciasta să cunoaşte că Alexandru vodă cel Bătrân au fostu ficior lui Roman vodă acestuia. Iară la ursitul uricului zicea: Pisan sei list vă gradea naşem u Rotnana voevoda vă şasto tiseaştnoe pol <= S-a scris această carte în oraşul nostru în Roman la 6 ani şi jumătate de domnie>. Deci acest domn au descălecat târgul Romanul şi au avut şeasă ficiori. Acesta au mutat scaunul domniei în

Roman şi pre numele său s-au numit şi târgul Romanul;si era anii de la zidirea lumii 6900 <=1392>, precum să află în uricile den zilele lui Roman vodă.

Pre urma lui Roman vodă au domnit Ştefan vodă ani 7.

Iară pe urma lui Ştefan vodă au rămas domniia ţărâi la doi ficiori a lui, anume Patru şi Ştefan carii, neputându-să tocmi între sine pentru domniia ţărâi, s-au aţiţat mare vrajbă într-înşii, Patru vodă, măcar că era frate mai mic, iară pentru blândeţăli şi obiciaiurile sale mai mult plecat spre inimile a mai mulţi, au tras partea cea mai mare la sâne, - bîândeţăle domnilor pătrund inimile nărodului - de poftiia domniia ţărâi.

Iară Ştefan vodă, fiind scos den ţară, având şi grijă de înşălăciune despre frate-său, Patru vodă, au mers în Ţara Leşască să-i dea agiutor craiul leşăsc, Cazimiriu, cu o samă de boiari, rugându-să craiului de agiutoriu împrotiva frăţine-său, lui Patru vodă, ce domniia în ţară cu agiutoriu de la unguri. Nu i~au apărat craiul agiutoriul său, vrând să apuce ţara supt stăpâniia sa; ce de sirgu au poroncit de s-au strânsu multe oşti den Ţara cea mică Leşască şi den Ţar[a] Rusască, făgăduindu-să Ştefan vodă, că nu va lipsi în viaţa lui de poroncile crăeşti, numai să pue nevoinţă craiul, să-l aşează domnu în scaonul tătâne-său.

Şi s-au pornit cu oşti hatmanii leşăşti, cu Ştefan vodă, asupra lui Patru vodă. Şi deodată mergea cu năroc lui Ştefan vodă - care mai de multe ori deprinde a fi făţarnic - precum şi aicea cu Ştefan vodă. Măcar că de câteva ori, lovindu-sa străjile leşăşti cu străjili lui Patru vodă, era izbânda tot la Ieşi» iar pre urmă, au rămas înşălaţi leşii cu Ştefan vodă şi au vin[...] la mare perire.

Că Patru vodă, socotind că nu va putea sta împotriva oştii leşăşti, s-au sfătuit cu meşterşug să-i biruiască, precum de multe ori să tâmplă oştilor mai mici cu cele mai mari. Strânsu-s-au cu oastea sa Patru vodă şi au intrat în codru. Tras-au şi leşii după Patru vodă, nesocotind leşii meşterşugul lui Patru vodă. Era codrul întinat de copaci, şi intrând leşii în codru, iată cad copacii asupra leşilor, împinşi de oamenii lui Patru vodă şi închisă fiind poticile. îndată şi Patru vodă cu oamenii săi au lovit pre Ieşi, şi încătro era să margă leşii, era drumul închis de copaci, că sta copacii tăiaţi şi neoborâţi, ce numai abiia era întinaţi unul de alaltu, şi-i împingea cu mâna şi cădea mulţime de copaci asupra leşilor. Atâta i-au ameţit pre Ieşi copacii şi i-au turburat, cât pre carii nu-i °morâia de tot copacii, iară de mâni şi de picioare îi caliciia şi-i prăvăliia, de cădea vii în mâniile oamenilor iui Patru vodă. Puţini au scăpat sănătoşi dentr-acel codru.

Căzut-au în robie la Patru vodă trei stiaguri a trei [v]oevozi: a Cracăului, a Sandomirului şi a Liovului, şi alte 9 stiaguri cu deosăbite semnele stiagurilor sale. Oameni aleşi [a]u căzut în robie, anume: Navoi Tecenschii, ficiorii lui Ozdrovăz, voevodul Cracăului, şi Zbignev Osleninschii, moşul lui Zbignev, ce-au fostu pe urmă şi episcop Cracăului ?i cardinal.

Auzindu Cazimiriu, craiul leşăscu, răsipa oştii sale şi [c]ăderea în robie acestor oameni de frunte, trimis-au soli la ^ătru pentru răscumpărarea robilor săi cu bani, pre carii cu ksne i-au scos de la Patru vodă.

Tâmplatu-s-au după aciastă peire a leşilor în Moldova, ^a anul, şi mai mare peire în Ţara Leşască, ciuma, în şease Wi de cu toamnă; şi atâta s-au fostu lăţit, cât abiia pre jumătate de au rămas oamenii în Cracau; doaăzăci de mii

de oameni au murit şi mai mult pre oameni de frunte stăpâniia acel omor.

S-au mai ispitit şi al doile rând Ştefan vodă a cere agiutoriu de la craiul leşăscu; ce nu însămniază cronica leşască mai multu, fără cât zice că multă gâlceava pre urmă au fostu între Ştefan vodă şi între Patru vodă.

In anii de la Hristos 1370, murit-au craiul leşăscu, Cazimir. Eşind la vânat, au alergat după un cerbu, au căzut cu calul şi ş-au frântu un picior şi i s-au tâmplat moarte.

Iară în urma lui au stătut craiu Ludovic, craiul ungurescu, nepot lui Cazimiriu mortului, îndemnat fiind de o samă de boiari leşăşti; neavînd ficiori craiul Cazimiriu parte bărbătiască fără numai doaă fete, au părăsit viţa crăiască. Mare mâhniciune au rămas leşilor după moartea craiului Cazimir, că Ludovic craiul, fiind strein de crăiia leşască, pe nime nu suferiia la sâne, ce toate lucrurile pe tâlmaci sa isprăviia, şi multe locuri, ce era să le împreune cătră crăiia leşască, le da unui domnii ungurescu, anume lui cniaz Vladislav a Opoliei şi altora. Nezăbăvind Ludovic craiu în Ţara Leşască, s-au întorsu în Ţara Unguriască, lăsind cârma crăiei leşăşti mumei sali, Elisaftii, surorii lui Cazimiriu craiu, ce-au murit.

Ce ia, fiind fămee bătrână, depărta oamenii vrednici cu svatul şi aduna oameni de nemic şi îmbunători. Doaă fete a lui craiu Cazimiriu, cu tot ce le-au rămas de la tatul Ion le-au trimis aciasta bătrâna, crăiasa Elisatha, în Ţara Unguriască, la nepotu-său Ludovic, craiul ungurescu; şi acolo au pus de s-au sunat cum fetele lui Cazimiriu craiu nu-i sintu adevărate fete lui Cazimiriu. Şi pentru să nu agiungă fetele lui Cazimir după oameni mari, le-au măritat: pre cea mai mare Anna după Dvihelmu, cneazul Sţiliei; pre Iadviga, cea mai mică, după Romer, cneazul Stiriei; amândoi aceştiia era legaţi supt crăiia leşască pre acele vremi.

Iară în anul 1377, sultan Murat, împăratul turcesc, ficior lui Orhan nepotul lui Otoman, tare au înspăimat Ţara Veneţiei, a Ghenuii, dentru îndemnarea lui Ioan Cantacuzino, împăratul grecescu, scriu cronicarii leşăşti. Iar hronograful grecescu scrie că acestu sultan Murat, în zilele lui Ioan Paleolog, împăratul grecescu, au mărsu de au luat Solonul de la frânei, în anul de la zidirea lumii 6910 <=1402>, că Solonul l-au cumpărat veneţiianii de la Manoil, feciorul lui Mihail Paleolog, împăratul grecescu, iară mai nainte au fostu a enovezilor şi apoi l-au luat grecii de la enovezi; ce atunce au înspăimat sultan Murat pre veneţiiani. 5i pre urmă au luat sultan Murat de supt ascultarea 'apăraţilor greceşti: bolgarii, sirbii, Bosna i proci.

Iară în anii de la Hristos 1379, au murit Ludovic, craiul unguresc şi leşesc, fără de sămenţie bărbătiască, rămâindu-i doaă fete, anume: Mariia şi Iadviga; ce, precum în viaţa lui, °Şea şi după moarte, multă amestecare era în Ţara Leşască.

PENTRU CNEZIIA LITVEI CUM S-AU UNIT CĂTRÂ CRĂIIA LEŞASCĂ

După moartea lui Aidovic, craiul unguresc şi leşăscu, °iare amestecătură era în Ţara Leşască, pentru alesul craiului °ou; că nice acestui craiu săminţie parte bărbătiască nu i-au ʿămas, ce numai doaă fete. Mariia au fost măritată după Jicmont, malăgrabul Brandaburgului, iară Iadviga era fată °colo. Unii trăgea pe Jicmontu la crăiia leşască, iară alţii pre Iadviga, după cine ari socoti svatul crăiii leşăşti să o mărite,

acela să fie craiu; şi au rămas toţi pre aciasta socotială. Iară Jicmont vinisă acmu în Cracau; ce, nelăsindu-l leşii, ce s-au tâmplat la Cracau, i-au căutat a să întoarce înnapoi în Ţara Unguriască, petrecut de Ieşi.

Şi aşteptând leşii câtăva vreme venirea Iadvighii, fetei lui Ludovic, la Cracau, şi fiind seim în Siragi, alesesă pre Samovit, cneazul Mazovii, să fie craiu leşăscu. Ce, înţălegmd de aciasta crăiasa cea bătrână a Ţărâi Ungureşti, îndată au trimis 12.000 de unguri cu giniri-său, Jicmontu, pre la Sondeţu de au prădat Ţara Mazovii.

Trimis-au leşii sol la crăiasa Elisatha să nu-i mai ţie cu cuvinte, ce să le trimită pre Iadvega, zicând că apoi îş vor alege altu stăpân. N-au putut face într-altu chip crăiasa, ce au trimis pre Iadvega împreună cu giniri-său, Jicmontu, ca să păzască el şi să cârmuiască, până va veni mai la vârstă fata crăiasa.

Văzind leşii că-i are în nebăgare de samă crăiasa cea bătrână, şi le trimite otcărmuitoriu cu fata, s-au strânsu mulţi şi au trimis înnaintea lui Jicmontu să nu vie în Ţara Leşască, că nu-l vor priimi mice craiu, nice otcărmuitoriu; ca apoi să vor lupta cu dânsul, ca cu un vrăjmaş. Au căutat lui Jicmont a să întoarce înnapoi de la Lubov. Iară crăiasa au trimis pre fata-ş Iadviga cu alţi boiari la Ţara Leşască cu multă avere.

Eşitu-i-au înnainte mulţi boiari şi ostaşi cu bucurie, şt viindu crăiasa în Cracau, îndată au pomăzuit-o crăiasă Ţărâi Leşăşti, Bodgintu, arhiepiscopul Gnezului.

Iară în anul de la Hristos 1385, înţălegând Iaghelo, marele cneaz a Litvei, de vinirea şi coronaţiia Iadvighii, trimis-au la dânsa pre fraţii săi, pre Schirghel şi pre Boris şi pr^c Havnul, starostea Vilnei, cu daruri mari şi prea frumoase,

întrebând-o de va vrea sâ-l ia bărbat şi sâ-l priimască la scaunul *cmei* cu aceste tocmele: întâi, că să va boteza cu toată Ţara Litvei, şi va împreuna toate ţinuturile, care le-au luat Litva den Ţara Leşască, iar cătră Ţara Leşască: aşea cetăţi cum şi oraşă, ales părţile rusăşti şi toată Ţara Podliaş, şi toţi oamenii den robie îi va slobozi, carii erau robiţi încă de alţi cnezi de mai întâi. Cătră aciasta, şi cneziia Litvei cea mare să o împreune cătră Ţara Leşască în veci; şi că va dobândi cneziile şi ţărâle a Şlonscăi, a Prusilor şi a Pomeranii, şi le `a împreuna cătră crăiia leşască; că avuţiia câtă are şi câtă va ^vea, toată o va da recipospolitii la Ţara Leşască. Era acest tacru tuturor leşilor plăcut, nedejduind că aşea vor avea pace despre dânşii.

Iară crăiasei nu-i plăcea, căci tată-său o logodisă după Gvihelm, cneazul racuzilor, şi la logodnă au fostu pus la mijloc galbeni 12.000, cine ari strica logodna, acela să piarză ^ea somă de bani; ce socotiia crăiasa că şi acea soma de bani ^a piiarde den partea ei. Ce şi pentru aciasta încă să apucasă °lii Litvei că-i va plăti cniazul Iaghelo.

Socotit-au leşii să dea ştire crăiasei cei bătrâne den ^jlocul svetnicilor, şi au mărsu soli leşăşti la Ţara ^iguriască, împreună cu *solii* Litvei, şi-i priimi bătrâna *ăiasa cu dragoste; şi le-au răspunsu cum pre socotială ^°rrmilor leşăşti lasă să fie toate, ce ari socoti ei spre folosul ^tpospolitii să facă. Iară întorcându-să *solii* de la Ţara ^guriască, au mersu soli şi la Litva, la Iaghelo cneazul, să-l ^Wă la crăie după tocmelele făgăduite.

Iară, dacă au înţăles logodnicul, ce s-au pomenit ^ihelmu, cneazul Racuzii, ştiind şi voia crăiasei spre însul, ° cu îndemnarea ei, precum socotesc unii, ori den svatul I Gnevoş Dalevici, podcomori a Cracăului, căci acestuia

mai multu credea crăiasa, au vinit la Cracau cu frumoasă curte a sa nemţască, cu multă avere, şi acolo în Cracau au şezut câtăva vreme. Iară în cetate nu l-au lăsat să între den svatul lui Domislav, caştalianului de Cracau, şi a altor svetnici.

Iar crăiasa Iadvega adese să videa cu dânsul la mănăstirea lui Franceşic. Veniia cu şiraguri de dvorelnici şi acolo în ospeţă şi în giocuri petrecea cu dânsul. Şi spun că aşea râvniia crăiasa să să cunune mainte cu Gvihelm până a nu vini Iaghelo, cât nelăsând svetnicii pre Gvihelm în cetate, singură cu mănule ei vrea să deşchiză cetatea şi să-1 lasă în lontru, de nu o ar fi abătut de la acel gând Dumitru Goranschii, visternicul crăiei.

Şi aşea Gvihelm, pricepând voia leşilor şi auzind că să apropie Iaghelo cneazul, au eşit pre taină den oraş şi s-au dus la Racuzi. Iară odoarăle şi alte lucruri scumpe, li-au lăsat la Gnevoş Dalevici, podcomori a Cracăului, pierdute în veci de Gvihelm, cniazul Racuzii.

După ce au vinit Iaghelo la Cracau, în anul de la Hristos 1386, în luna lui fevruari, în 12, după calendariul Râmuh"> s-au botezat el, puindu-i nume Vladislav; şi acolo cu dârtf' s-au botezat şi fraţii Iui şi le-au dat nume de botez: lui Viguk cneazul Chervonului, i-au pus nume Alexandru; l" ' Schirgailo şi lui Coricel li-au zis, Cazimiri; lui Sfidrigail°' Boleslav.

Acesta Iaghelo, cum s-au zis mai sus, luând pre crăiasa Iadviga, fata lui Ludovic, au împreunat cneziia Litvei cătf crăiia leşască de s-au făcut un trup. Şi de la Iaghelo, cariU' i-au zis Vladislav, s-au scris craii şi să scriu craii leşăşti şi ma" cnezi a Litvei.

Şi pe ce vreme şi până aicea ne agiunge să ştim de cnezia Litvei, cum s-au împreunat cu crăiia leşască; altele, lăsăm la leşi să le scrie lucrurile lor şi a Litvei, iară noi să vinim la rândul istoriei noastre.

Patru vodă, fratele lui Ştefan vodă, după gâlceava ce-au avut cu leşii, pe urmă s-au aşezat, şi singur Patru vodă, în zilele acestui craiu, au mărsu la Liov împreună cu boiarii ţărâi. Acolo aflând pe craiul, au aşezat legături de pace de îmbe părţile şi s-au întorşii Patru vodă la scaonul său, căci Patru vodă văzusă că crăiia unguriască, după moartea lui ludovic, au stătut câtăva vreme fără craiu, stăpânind crăiasa văduva, cum s-au pomenit mai sus, s-au lipsit de supt ascultarea şi apărarea ungurilor şi s-au închinat supt ascultarea lui Vladislav, craiului leşăsc, în anii de la Hristos 1388.

Scrie Cromer, cronicariul leşăscu, că şi Mircea vodă, domnul muntenesc, tot pe acea vreme - văzindu stăpâniia unguriască supt cârma mueriască - când şi Patru vodă au agiunsu cu prieteşugul la Vladislav Iaghelo, craiul leşăscu, precum mărturiseşte de zice: „Şi până la aciasta vreme sint "n visteriul crăesc uricile cu aşezământurile de pace cu Mircea, domnul muntenescu, care era birnic craiului "nguresc; că după moartea lui Ludovic, au eşit de supt apărarea crăiei ungureşti, şi era scris că unul fără alt să nu 'a oştiască asupra craiului unguresc".

Scrie Anton Bomfin, cronicariul unguresc, că după Moartea lui Ludovic, stând la crăiia unguriască Jicmontu, 'azind că s-au dezbătut câteva ţări de supt stăpâniia crăiei "ngureşti, s-au rădicat cu oşti asupra acelor ţări, cumu-i: ^osna, horvaţii, volgarii, moldovenii şi muntenii, şi s-au pornit asupra muntenilor al patrule an a crăiei sale. Că, pe

vremea stăpânirii fămeeşti, în Ţara Unguriască era multe amestecături; că vlahii, carii trăescu pre locul dachilor şi a goţilor, oţărându-să de stăpâniia mueriască, s-au fostu abătut de la crăiia unguriască, cari nice birul ce era tocmiţi să-1 dea, nu l-au dat. Pentru aceia, Jicmontu, craiul ungurescu, s-au pornit, zice, asupra lui Ştefan vodă, domnul muntenesc.

Aicea stau de mă mir ce Ştefan vodă au fostu acela, că letopisăţăle leşăşti pomenescu de Patru vodă în Moldova şi de Mircea vodă în Ţara Munteniască. Poate Ştefan vodă, fratele lui Patru vodă, după moartea frăţine-său, că zice Bomfin, că acel Ştefan vodă amândoaă târâie domniia; care, după ce au auzit de vinirea lui Jicmont craiu, au împlut Ţara Olteniască, adecă Munteniască, de oşti, şi au prinsu toate strâmtorile şi poticile munţilor cu oamenii săi, să închiză în munţi pre Jicmontu craiu cu ostile lui. Orânduit-au oşti şi pe vârvul munţilor, să-i fie de apărare.

Iară Jicmontu craiu, după ce au întrat în Ţara Munteniască cu multă oaste, trecând peste munţi, i-au eşi înnainte muntenii cu domnul muntenesc în munte şi au dat mare războiţi ungurilor, cât înfrânsesă pe unguri, că şi den munţi cu piiatri îi ucidea. Ce îmbărbătându-să ungurii cu Jicmontu, craiul lor, au descălecat ungurii de pre cai şi au înfrânţii pe munteni, cât au purces în răsipă oastea lor, neputând suferi focul ungurilor; şi-i goniră pren munţi, zice Bomfin, şi pre mulţi au prinsu vii. Iară eşind Jicmond cu oastea sa den munţi, au agiunsu la Târgşor, în Ţara Munteniască, unde era domnul închis să să apere. Iară nu scrie ce oraş au fost; ce, ori la Târgovişte, ori la Trâgşor au fostu. De unde, înţălegând domnul muntenescu că vine Jicmontu, neaşteptând să-l dobândiască, l-au tâmpinat cu

boiarii săi şi i-au căzut la picioare, cerşindu-ş ertăciune şi arătându-i pricinele abaterii sale de supt stăpâniia crăiei ungureşti i proci. Scrie Bomfin: Făcutu-ş-au pace domnul muntenesc atunceş despre Jicmont, craiul ungurescu.

AICEA NE CAUTĂ A MAI TRĂGÂNA CONDEIUL NOSTRU PÂNÂ VOM VINI LA RÂNDUL DE UNDE AM PÂRÂSIT

In anii de la Hristos 1396, Vasilie, cneazul şi împăratul Moscului, mers-au singur la Vitold, marele cneaz a Litvei, ta Smolensc; legând priteşug amândoi, s-au vorovit să râdice oşti amândoi asupra lui Temerlan, marele han tâtărăscu. Pre aceia vreme era Smolenscul supt stăpâniia neziei Litvei. Iară la anul 1514 l-au luat Vasilie, împăratul ^oscului, de la cneziia Litvei şi-l stăpânesc moscalii până în a de astăzi.

Intr-acestaş an, Jicmontu, craiul ungurescu, vrându să oaţă pe turci den Dobrogea sau den Bulgaria, strâns-au ^ultă oaste de creştini şi s-au lovit cu sultan Baiazit; ce ămasă biruit Jicmontu de turci, cât abiia au scăpat peste dunăre. Fostu-au cu Jicmontu craiu multă şliahtă leşască. După ce au pierdut Jicmontu războiul cu turcii, fiind urât Zgurilor, au trecut în Ţara Leşască la craiul Vladislav taghelo, în Cracau, şi acolo au făcut legături cu Vladislav în ani 16.

Iară Vitold, cneazul Litvei, s-au pornit cu oaste singur upra tătarălor, şi trecând apa Donului, aflat-au multă ^tărâme, strânşi cu muiari, cu copii, în câmpi şi lovindu-i, ~au biruit şi mulţi robi au adusu în Litva. O samă de tătară

i-au trimis frăține-său lui Vladislav Iaghelo, craiului leșăscu, și i-au botezat, iară o samă i-au așezat în Litva, pre lângă apa ce să chiamă Vaca și în alte locuri. Și până astăzi trăesc în spurcată legea lui Mehmet, lipcanii ce sint în Litva. Scrie și Mehovie la decad cap XLI, list 271.

Ce pre urmă Temerían au prădat Țara Rusască și Litva. Chiovul s-au răscumpărat de la Temerían cu 10.000 de ruble. Acest Temerían mai-nainte vreme, având războiu cu sultan Baiazit, împăratul turcescu, și prinzind viu pre sultan Baiazit, l-au băgat în cușcă de hier, de-l purta cu sâne. Și, când vrea să încalece Temerían pre cal, încăleca de pre cușca aceia. Și l-au ținut închis în cușcă, până au murit de scârbă, prăvindu cum îi prăda și-i ardea țârâle lui, oastea lui Temerían.

Pre urma lui Patru vodă au stătut domnii luga vodă- Acesta au trimis la patriiarșiia de Ohrida, de au hiat blagoslovenie, și au pus mitropolit pre Theoctist și au descălecat orașă pren țară, pen locuri bune și li-au ales sate și le-au făcut ocoale pe împregiur. Și au început a dărui ocin[e] a slugi, a voinici, ostași; și domnind doi ani, bau luat Mircea vodă, domnul muntenesc, la sine.

DOMNIIA LUI ALEXANDRU VODÂ CEL BUN ŞI BĂTRÂN
CAP XVII

în anul de la zidirea lumii 6909 <=1401>, stătu l[a] domnie Alexandru vodă, și îndată începu a face lucruri bune în țară. Zidit-au doaă mănăstiri: Bistrița și Moldovița și le-au înzăstrat cu moșii și cu odoară.

Iară la al doile an a domniei sale, adus-au cu multă cheltuială moștile svintului mucenic Ioan Novai den Țara Turcească, de la Trapezontu, și le-au pus în vestita cetate a Sucevii cu mare cinste și pohvală de ferire domniii sale, ce să prăznuiaște miercuri și gioi în săptămâna Rusaliilor. Afla-vei viața și măceniia svinții sale în cărțile besericii noastre și mai ales în *Pouceniile* părintelui Varlam mitropolitul, ce-i tipărită în zilele răpăosatului Vasilie vodă.

Așijderea Alexandru vodă, vrând să urmeze desăvârșit lucrurile spre podoaba besericii pravoslavnice, au trimis la patrierșie besericii răsăritului, de au luat blagoslovenie după Iuga vodă întâi și-au făcut mitropolit și i-au ales scaon mitropoliei în orașul Sucevii, în mănăstirea de lângă curtea dorrmiască, cu sate, cu ocini.

Făcut-au și al doile episcop Romanului și al treile [e]piscop la Rădăuți, împărțindu-le eparhii, ținuturile în țară, S[i] i-au așezat cu cinste, dându-le scaune să șază de-a-diriapta domnului, mai aproape de scaunul domnului decât boiarii [c]ei mari.

Tocmit-au și boiarii, care-ș la rândul său, svetnici și [c]arniuitori țărâi, cum sintu și până astăzi.

Făcut-au Alexandru vodă legătură cu craiul leșăscu, Vladislav Iaghelo, precum mai nainte și Roman vodă, feciorul lui Patru vodă, pre carele l-au fostu prinsu den Moldova Svidrigailo, fratele lui Vladislav, craiului leșăscu, [ce] era stăpânitor în Podoliia, și l-au scos de la Svidrigailo, [cr]aiul Vladislav, și, după ce l-au scos, să fie giurat Roman [v]°dă lui Vladislav, craiului leșăscu.

Scrie Stricovschii carte XIV, zaci. VII, giurământurile lui Roman vodă, cum va fi neclătit de supt poroncile lui craiu,

precum şi Alexandru vodă. Pentru acest Roman vodă, la alte letopisăţă a ţărâi scris nu aflu, precum nice cronicarii leşăşti nu scriu, nice pomenesc nemic de Iuga, să fie fostu domnu pre urma lui Patru vodă, feciorului lui Ştefan vodă. De acestu Roman vodă scrie şi Cromer, carte XVI la istoriia sa, că mai-nainte de ce au trimis Alexandru vodă soli de pace şi cu legături de aşezământu la craiul Vladislav Iaghelo, precum să află, că încă mai-nainte Roman vodă făcusă legătură cu craiul Vladislav Iaghelo, precum sintu şi să află aşezământurile amânduror în cămara crăiască, zice Cromer, şi astăzi. Şi tot să cunoaşte că avea price Roman vodă cu Alexandru vodă pentru domniia ţărâi; ce, pre urmă pe Roman vodă l-au prinsu Svidrigailo cneazul, fratele lui Vladislav craiu, din ţară, şi l-au dus la Podoliia la închisoare. Iară, dacă l-au scos de la închisoare craiul, cum s-au pomenit mai sus, ce ar fi mai făcut acestu Roman vodă, nu să află scris în cronica leşască.

Iară în anul de la zidirea lumii 6940 <=1432>, în zilele lui Alexandru vodă, s-au făcut al optule săbor în oraş î*' Florintina, la Italiia. Multă adunare de părinţi, aşea a Răsăritului cum şi a Apusului, fiind de faţă patriiarhul de Ţarigrad şi împăratul Răsăritului grecesc <Ioan al VIII-lea> Paleolog, s-au adunat pentru mădulările legii; şi mai ales de purcederea Duhului Svint făcându-să mare price, că Beserica Apusului, arată cum Duhul Sfânt purcede şi de la Părintele şi de la Fiiul, care n-au priimit Beserica Răsăritului cu Marco, episcopul de Efes, să facă doaă începături în dumnăzăire- Măcar că, fiind împărăţiia Răsăritului, sau a Ţarigradului, slăbită şi cuprinsă de turci, cât numai cu numele rămăsesă împărat <Ioan al VIII-lea> Paleolog, iată au priimit de au iscălit cu alţi episcopi părerea părinţilor de la Apus,

făgăduindu-să papa, că va trimite agiutoriu împotriva turcilor. Ce nice un agiutoriu n-au dat, nice au trimis, şi mai mult de scădere au fostu acel săbor Besericii Răsăritului, decât de folos.

Trimis-au şi Alexandru vodă cu voia ţărâi soli cu Grigorie Ţamblic. Fost-au la acel săbor Hristofor papa cu gardinalii săi. Mare price stă până în zua de astăzi între Beserica Apusului şi între Beserica Răsăritului, şi de atunce mare shizma, adecă dezlipire sau dejghinare-i între beserici. N-au aflat solii lui Alexandru vodă nice pe patriarhul, nice pre împăratul, la Ţarigrad; ce iar a să întorce, neisprăvind nemic, nu le-au părut a fi cu cale; ce s-au dus la Ohrida, unde găsind pe episcopul de Ohrida şi dându-ş soliia la dânsul, că ʿra trimişi pentru învăţătura legii, luat-au de acolo şi preuţi Şi cărţi sirbeşti de toată orânduiala besericii.

Vladislav Iaghelo craiul, înţălegând că Jicmontu, craiul Unguresc, îndiamnă pre *crijecii* prusilor asupra lui; ce Vladislav Iaghelo, aflându-să în părţile Ţărâi Rusăşti, ttimis-au soli la Alexandru vodă, îndemnându-1 asupra lui Jicmontu, craiului unguresc, şi i-au zăîojit Snetinul şi Colomâia, dreptu 1000 de ruble de argintu.

Ispitindu-să craiu Valdislav asupra crijecilor, i-au trimis ^Alexandru vodă 400 de moldoveni, oameni aleşi, carii au ᵃʳătat mare vitejie şi izbândă asupra crijecilor. Că deodată, fecându-să moldovenii a da dos şi crijecii eşind den cetatea ^îaiborc, gonind pre moldoveni, şi înşirându-i spre o dumbravă, s-au pedestrit moldovenii şi, săgetându-le caii, au dat jos crijecii; şi încălecând moldovenii, mare moarte au fecut într-înşii şi să întoarsără cu izbândă la obuz, unde erau ʿraiu Vladislav, cu mare mulţămită şi laudă de la craiul.

Iară de vreme ce am pomenit de crijaci, am socotit a fi cu cale să scriem ce niam au fostu, şi pe ce vreme au nemerit în părţili prusilor şi în megieşie cu leşii.

PENTRU CRIJECI CE NIAM AU FOSTU ŞI DE UNDE S-AU IZVODIT ÎN TARA LEŞASCÂ TIJ
CAP XVII

în anii de Ia naşterea lui Hristos 1188, stăpânind Baldovin, craiu creştinesc, în Ierusalim, cându aceia strânsoare avea creştinii despre păgânii sarachineni, cât nu să poate a spune, nice cu condeiul a să scrie. După ce au luat păgânii de la creştini cetatea Ptolomeada, latineşte Acona iară nemţeşte Acris, mari prăzi şi scăderi făcea păgânii creştinilor. Care luându-le aminte Baldovin craiu, scris-au la alţi creştini cu rugăminte pentru agiutoriul; care rugăminte au pornit oşti den ţărâle Ramului asupra sarachinenilor, adecă de la Italia, den Longobardiia, de la veneţiiani şeasăzăci de galioani, în care era cinzăci de mii de oşteni, oameni aleşi cte războiri. Aşijdirea de la franţoji, de la nemţi, de la sasi, d^e^ la Renu şi de la Lubec, den Colna şi den altă oraşa, mulţime de oameni aprinşi cu dragoste cătră Dumnezău, aşea pentru să vază acele locuri, cum pentru agiutor să dea a lor săi creştini.

Dentr-acest oraş, nemţi, oameni carii era oşteni* grijindu-şi o corabie, căriia i-au pus nume Crache, în care era oameni ca la 500, carii dreptu supt cetatea şi oraşul Acona au mărsu.

încungiurat-au pre urmă creştinii Acona cu mare putere; un an întreg stând supt cetate, o bătea cu multe feliuri de meşterşuguri, iară cu mare scădere în creştini: că mulţi de săgeţile nepriiatinilor răniţi şi bolnavi zăcea, şi de nicăiuri neavând nice o căutare. Unii de foame şi de rane greii, şi de boală, zăcea şi muriia.

Aflatu-s-au între acei ostaşi zece bărbaţi, carii, având frica lui Dumnezău, dentre acei nemeriţi acolo den Ţărâle Nemţăşti, s-au aprinsu de mila creştiniască şi s-au apucat a păzi şi a *griji* pre acei bolnavi. Dentre carii un oroşan den Lubec, luând pânzăle corăbiii aceiia, ce-i zicea Crache, au dat-o de au făcut-o cort, precum au putut la aceia vreme. Supt acel cortu, au strânsu pre cei răniţi şi bolnavi şi-i grijiia, $*cu agiutoriul lui Dumnezău şi cu nevoinţa acelor păzitori, ^cu^ hrană, şi cu unsori la rane, mulţi s-au însănătoşat.

Iară, după ce dobândiră creştinii Acona, în anii 1190, dat-au creştinii beserica svintului loan acelor bolnavi, care besérică au făcut-o oştenii creştini de la Rodos de mainte ^vre^me. Deci au pus ispravnici pre acea beserică pe acei zece bărbaţi, să aibă grijă de acei bolnavi. Era pregiur acea beserică P°meţi frumoşi şi i-au cumpărat acei bărbaţi temători de ^u-mnezău să fie pentru bolnavi; că dentr-acel pomăt avea ^ce^l bolnavi multe feliuri de roduri şi multe feliuri de büruiane de Hacuri pentru spălatul ranelor.

Şi întâi, acolo în Acona, s-au făcut bolniţă întru P°menirea Preacuratei Fecioarei Măriei, şi întâi întru lauda 'ui Dumnezău, cel slăvit în Troiţă. Cu aciastă pildă, acel den ^c°na, Baldovin craiu, fiind povăţuit, făcutu-ş-au şi el k°lniţă în Ierusalim şi-au numit-o bolniţa Preasfinţei spânii Măriei, precum şi în Acona, puind păzitori să §^ri^jască pe cei bolnavi şi răniţi. Ispravnic pre acele bolniţă

era Henric den Vapolt, carele cu frații săi fu însănătoșatși cu alți ostași a mormântului lui Dumnezău; că cu nărocera și tare sta împotriva păgânilor.

La acest zacon, pre urmă foarte mulți den cnezi, den domni și nemiși nemțăști, să adăogea. Era la număr întâi, în anul dentâi, numai 35, carii petrecea viață cu frică dumnezăiască, și mari nepriiatini era tuturor nepriiatinilor svintei cruci. Și așea cu pilda a prea bunei viiațiî sale, mulți dentre cei necredincioși viniia la petrecerea viiații lor, zicând cum acei bărbați svintoși stau întru toate faptele sale, petrec mai multe decât alții, cum dentru a lor pildă, s-au făcut creștini mulți și s-au botezat.

Da multă avere la acele bolniță și de ce mergea, de ce sa înmulțiia boinițăle și acel zacon sau lege a crijecilor; și când muriia vreun domnu în țara aceia svintă, lăsa lucruri scumpe la bolniță; de nemeriia acolo vreun oaspe cu nuntf știut, lăsa daruri la bolniță, poftind să aibă grijă de săraci» precum și Ravigel preoților Ierusalimului, ce pazi mormântul Domnului, de fac laudă lui Dumnezău, le- împărțit milostenii, precum scrie el întru îmbletele sale pri țări streine.

Și așea acel mistrii sau ispravnic bolniții agonisit-au multe cărți pricinitoare de la creștinii domni la Calestin al treile, papă de Râm, și la Henric chesariul al șeasăle cu acest nume; cu care cărți au trimis pre <Dositei> patriiarlV Ierusalimului la Râm, de au așăzat și au scos zaconului s legii nemțăști, întărire de crijac, adecă - crucișar - în aniJ 1191, adăogând tiutiuluș ca să să scrie: „Frățimea a casai nemțăști a bolniții stăpânii Măriei în Ierusalim". Așiijdere le-au dat pecete cruce niagră, supt legea pravilii svintuh

Avgustin, poroncindu-le să să poarte cu toate așezământurile, cu faptele, cu volniciile i proci.

Aciastă întărire și pecete adusără mistrului sau otcârmuitorului crijecilor - sau să zicem românește crucișer - în Ierusalim, și acel uric cu mare cinste și țeremonie fu cetit. Acolo patriiarșii Ierusalimului au îmbrăcat pre frații acei legi sau pravilă, în haine albe scumpe, pe care era den față și den dos cruce niagră. într-acesta chip, pe urmă, de acest fel iu de Wne și alții purta; și acei frați era pre acea vreme șeapte preoți, carii acel feîiu de haină purta preoțască și era nemiși lumești; acestora era slobod încinși cu săbii să facă liturghie, nime nu-ș rădea barba, și pe sac, în sac împlut cu pae, după neonul lor, dormiia. Ce aciasta curund o au schimbat - precum iaste în poveste - bișugul aduce desfrânare.

Fost-au așezat și altă orânduială zaconului acest mistru bolniții Preacuratei Stăpânii Măriei, Henric den Vapolt, decă: întâi, greșind vreun frate dentre aciia împotriva legii, u zaconului său, să nu fie de nime certat, fără numai de igur mistrul zaconului, sau de cela ce-l va orândui el spre eia, și certarea nime den streini să nu știe. A doa, pe frații ostași pe lângă dânsul au pus giudecători și i-au dat lui putere ntre dânșii, pe cei împotrivnici să-i tocmască și pe cei ascultoi să-i certe. A triia, au așezat numere știute de găciune otcenaș peste toată zua mirenilor să cetiască. fetr-aciastă deregătorie au viețuit ani 10 și au murit în Acona ^ acolo l-au îngropat.

Al doile mistru a crijecilor au stătut Osto Carpen, nemiș mțăscu, la aciastă deregătorie în zilele lui Filip chesariului ^ doil, și a lui Inochentie, papa Ramului; și în Țara Leșasca a craiu Mecislav cel Bătrân, în anii de la Hristos 1200.

Acestu mistrii în prostie au slujit lui Dumnezău şi înviata sa au făcut pecete zaconului cu chip de măgar, pe care şedea Maica Preacurata cu Fiiul în braţă şi Iosif bătrânul pe lângă dânşii cu toiag şi scrisoare pregiur pecete cu aceste cuvinte: „Pecetea orânduialii mistrului a frăţimei casai nemţăştiîn Ierusalim". Acestu feliu de pecete ţinea crijecii până în zilele lui Friderih celui întâi a mistrului de acestu zacon. Acest Friderih pe urmă o au schimbat în ţara Inflantiei. Pe vremea acestui Carpen, frăţimea ce să chema latineşte ensiferi, purtători de sabie, s-au izvodit; carii pe urmă s-au unit cu crijecii prusilor. 6 ani fiind în deregătoriia sa, au murit în Acona.

Al treilé mistru a ostaşilor mormântului lui Dumnezău, fu ales Hermán den Olsaţiia în anul de la Hristos 1206, p[e] vremea lui Filip Chesariu şi a lui Inochentie papa Ramului- 4 ani au slujit şi au murit în Acona.

Al patrule mistru crijecilor stătu Hermán den Salta, nemiş, pe vremea împăraţilor Opto şi Fridih al doilé *şi* papei Romei, Inochentii al treilé, şi a lui Onorie al treilé, p[us] la aciasta deregătorie în anul de la Hristos 1218. Iară p[e] vremea stăpânirei lui, au luat saraţinii Ierusalimul de sup[t] cârma creştiniască; iară crijecii fură izgoniţi afară den *SWú^* şi aciasta tot pentru păcate. Că giudecăţile lui Dumnezău ascunsă sintu.

Iară pe urmă aceşti crijeci s-au închinat la chesariul Fridrih, rugându-1 să le dea loc să-ş facă beserică după pravila sa, să petriacă până la sfârşitul său, după cum era obiciuinţ[a] lui Dumnezău. Datu-le-au chesariul loc ştiut de traiul lor- iara în anul 1222, Conrad, cneazul Mazovii, având ades[e] nevoi de prusaci, vecinii săi mărgineni şi nepriiatini ai săi» au năzuit Conrad, cneazul Mazoviei, la Fridric chesariul, *si'*

dea agiutoriu pe acei crijeci împotriva prusacilor, ce era pe âtunce păgâni. Aşijdirea şi de la singuri crijecii de la Râm au poftit agiutoriu. Deci Fridric chesariul au slobozit pre crijeci, că era 20.000.

îndată cât au sosit crijecii la Conrad, le-au dat ţara Helmului şi cât loc cuprinde între Visla, Mocra şi Drvinţa; că acel loc l-au avut Conrad osebi de la Ieşi, care l-au luat leşii de supt crijeci. Cu aciasta tocmală, au lăsat acel loc crijecilor ca cu nevoinţă pururea să oştască crijecii asupra păgânilor, pentru legea creştiniască; şi după ce-i vor aşeza pre păgâni, şi-i vor supune, să întoarcă Ţara Helmului înnapoi tai Conrad sau celor ce vor fi pe urma lui. Iară ei ţărâle, ce [a]ri dobândi de la prusaci, să le împartă cu socotială a oameni vrednici, cu cneazul Mazoviii şi cu urmaşii lui. Leşilor, ca [ni]Şte creştini, să nu le facă pacoste, nici o strâmbătate, nice scădere; pre vrăjmaşii lor sa nu-i ascunză, nice să le agiute [cu] sfat sau cu altu agiutor a lor, ce împotriva păgânilor, [vr]ăjmaşilor svintei cruci, cât ar trebui lui şi leşilor, să le fie [î]ntr-agiutoriu. Iară, de n-ari asculta şi ari călca vreunul dentr-aceste giurământuri, atunce, ca unor vinovaţi, să le ia [av]erea şi locurile pentru nemulţămire.

Aciasta tocmală şi aşezământ între Conrat, cneazul Mazovii, şi între fraţii crijeci au fostu; care tocmală şi [a]?[e]zământu li-au întărit Grigorie al noaoîe, papă a Ramului; '~au mai adaos pe lângă acesta Conrad, crijecilor, Ţara ^°brinului şi cetatea Nessova, în Ţara Cuiavului. Aşijdirea •' Ghedeon, episcopul Pelomcului, le-au dat den eparhiia sa [U]*e locuri să-ş ia de a zecea şi sate cu ostrov.

Acestu aşezământu l-au tăinuit crijecii; numai uricul cu P[e]cetea de aur a lui Frideric al doile, chesariului, cu mare [nev]oinţă-l ţinea; care le-au întărit lor Ţara Helmului cu a

Dobrinului date, măcar că Conrat cneazul nu le-au dat în veci. Deci, pentru acea întăritură a lui Fridric chesariului, pre urmă mari sfăzi au fostu între crijeci şi între Ieşi, până ce s-au spartu şi s-au strâcat cele neadevărate a lor urice.

Aşijdirea având 7 căpetenii mai aleasă acei doaăzăci de mii de crijeci ostaşi, luând asupra sa împotriva păgânilor prusaci apărarea leşilor şi a mazovilor, întâi în Ţara Dobrinului s-au aşezat, au pus întâi în partea despre Visla o baştă, făcută de stejar, dreptu în prejma Torunii, care sa chiamă astăzi Dinbov, ce era să-i zică Dubov. Dentr-acolo păziia pre păgânii prusaci peste Visla, cu deasă şi multe pusei îi strica, şi pre urmă cu agiutoriul leşilor şi a mazurilor, au început a să pleca păgânii prusaci, pustiindu-le şi străcându-le ţara, cât au căutat prusacilor dentru acele locuri a să părăsi şi a lăsa lor Ţara Helmului i proci.

Murit-au Herman den Salce şi l-au îngropat în Berlum-

PRE CE VREME S-AU ARĂTAT ACEŞTI CRIJECI NEPRIIATINI LEŞILOR ŞI CÂNDU LE-AU TRIMIS AGIUTORIU ALEXANDRU VODĂ

Al treisprăzecele miestru sau otcârmuitoriul crijecilorş' a prusiior, anume Carol den Trivăr, în zilele lui HenH chesariu şi a lui Climent, papa Ramului, şi a lui Vladislav, craiu leşăscu, Lochetec, în anii de la Hristos 1309, au râdicat sabiia asupra leşilor în loc de bine şi de mulţămită. - Caută ce fac streinii, când îi priimăscu tovarăşi lăcuitorii ţărâlor> precum şi la noi în ţară pe urmă vei afla de greci, la ce stat au adus ţara noastră şi boiarimea ei. - Că întâi crijecii Ţaf Pomeraniei o au luat de la Lev şi altele, care până în zild

al triile Cazimiriu craiu, au fostu aceste ţări în mânule streinilor, cum s-au pomenit mai sus, pustiind satele şlehticilor şi omorând pre şlehtici.

Pre aciasta vreme, văzind şi alţi megiiaşi că să înmulţăscu şi să întărescu crijecii asupra leşilor, s-au râdicat şi infleantii de au luat de la Ieşi *vestit* oraş şi cetate Riga, cu tot ţinutul ei.

Şi pre rând, ce au lucrat acei crijeci şi asupra Litvei, ceteşte pre Alexandru Gvagnin, istoricul ţărâi şi lucrurilor litvei, vei afla. Iară noi, cât am socotit să fie pentru deschisul voroavei şi ştiinţei noastre, am scris până aicea.

După ce au pierdut războiul crijecii, cum s-au *sens* mai s, cu Vladislav Iaghelo, craiul leşăscu, căruia i-au trimis giutor Alexandru vodă împotriva crijecilor 400 de Moldoveni, căzut-au la pace crijecii, care au priimit craiu Vladislav Iaghelo, den svatul şi socotiala frăţine-său, lui ^itold, cneazul Litvei, măcar că acea pace cu crijecii era peste °esvetnicilor leşeşti. Legătura între ei, lăsăm la Ieşi să scrie, ne întoarcem la rândul nostru.

După ce au legat pace cu crijecii, Vladislav Iaghelo, craiul ?ăsc, s-au întorsu şi s-au pogorât în părţile Ţărâi Rusăşti, ^ând Cameniţa şi toată Podoliia pe samă frăţine-său, lui ^told, unde şi Alexandru vodă au mărsu la craiul, *fiind* §aţi de mainte cu prieteşugul, au şi mai întărit legături de Pe cu craiul leşăsc.

Scrie Cromver, istoricul leşesc, în cartea sa XX şi Stricovschii carte XVI, la anii de la LIristos 1438. Iară Sfidrighel cneazul, fratele lui craiu Vladislav Iaghelo, având ^ultă price cu leşii pentru Podoliia, cum pre acea vreme âpâniia Podoliia Svidrighel, fiind de multe ori îndemnat iul de Lev pentru Podoliia, să o ia de supt stapâniia

frăţine-său; ce de la o vreme, i-au căutat craiului a faci pe voia leşilor, şi au purces cu oşti asupra frăţine-său, lui Svidrighel. Iară Svidrighel nedejduia la agiutoriul crijacilor şi a inflantilor; şi trăsese Svidrighel şi pe Alexandru vodă în partea sa asupra lui Vladislav, craiul leşesc.

Iară Alexandru vodă uitând legăturile sale ce-au avut cu Vladislav craiul, pe pofta lui Svidrighel şi a litvinilor, au prădat cu oamenii săi Snetinul, Haliciul şi olatul Cameniţii. Ce, întorcându-să Alexandru vodă cu plianul den Ţara Leşască, au agiunsu o samă de Ieşi de oastea craiului leşăsc pe moldovenii lui Alexandru vodă, ce aducea plianul mai pe urmă, că Alexandru vodă trecusă Nistrul mai-nainte, şi înfrângând leşii pe moldoveni, le-au luat plianul însnapoi.

După aciastă poticală, Alexandru vodă, văzindu-sâ şi scăpat de prietenie ce-au avut cu craiu Vladislav, cum scriu istoricii leşeşti, den voe rea au murit. Domnit-au Alexandru vodă ani 32 şi luni 8 şi multe lucruri bune au făcut aicea in ţară, pentru care îl număscu toţi lăcuitorii ţărâi noastre şi" zic: Alexandru vodă cel Bun. Avut-au ficiori cu doaă doamne Alexandru vodă.

PENTRU DOI FICIORI A LUI ALEXANDRU VODÂ ŞI PENTRU RĂZBOAELE LOR

CAP XVIII

Alexandru Vodă, mai-nainte de moartea sa, au ales să fi domn ţărâi în urma sa Iliiaş, fuu-său cel mai mare, că- rămăsese doi Ficiori: Iliiaş şi Ştefan, în anii de la Hristos 1433. Dacă stătu domnu Iliiaş vodă, după moartea.

tătâne-său, au urgisit şi au gonit pre frate-său, pe Ştefan vodă şi pre maştehă-sa să o fie înnecat.

Iară Ştefan vodă au năzuit la domnul muntenesc, cu rugăminte de i-au dat agiutoriu; şi viind cu oaste, au biruit pre frate-său, Iliiaş vodă, la locul ce să chema Lolonii şi, scoţindu-1 den ţară, au apucat Ştefan vodă domniia ţărâi.

Iară Iliiaş vodă au năzuit la craiul leşăscu, Vladislav Iaghelo, arătându-şi strâmbătatea făcută de frate-său Ştefan vodă, şi s-au rugat să-i dea agiutoriu împotriva frăţine-său şi să-1 aşează în domniia ţărâi, făgăduindu-să că în viaţa sa va rămânea neclătit den poroncile crăeşti şi a recipospolitei ţărâi leşeşti.

Iară şi Ştefan vodă încă nu s-au lăsat cu atâta, ce au trimis şi el soli cu daruri scumpe la craiul leşăscu Vladislav. Aflat-au solii lui Ştefan vodă pe craiul la Lăncenţi şi ş-au dat soliia, arătând craiului, cum toată ţara poftescu şi priimăscu pe Ştefan vodă, şi mai bine să ţie craiul cu Ştefan vodă, pe carele priimeşte ţara, decât pe Iliiaş Vodă, car-i urât ţărâi, că $ Ştefan vodă să făgăduiaşte a fi cu priinţă craiului şi neclintit a rămâne în poroncile crăeşti, precum au fostu şi tată-său, Alexandru vodă. Şi atunce prin solii aciia s-au rugat lui craiu şi pentru greşală ce ar hi făcut tată-său, Alexandru vodă, unprotiva luminatului craiu, să iarte ca un stăpân milostiv. Deci, măcar că Iliiaş vodă ţinea pe Sofiia, sora lui craiu, ce dentru socotiala tuturor au ales să rămâe Ştefan vodă la domniia ţărâi, şi atunce prin solii lui Ştefan vodă, văzind priinţă cătrâ sine, i-au dat craiul lui Ştefan vodă ţinutul Şipenului cu Cecunul şi cu Hmelovul. Iară lui Iliiaş vodă i-au dat un ţinut să şază cu casa sa şi să nu să amestice la domniia ţărâi.

Ce Iliiaş vodă nu vru să râmâe pre socotiala lui craiu, ce au întrat în ţară cu oşti asupra frăţine-său, lui Ştefan vodă, şi tâmpinându-să cu ostile la Dărmăneşti în Săptămâna Albă, rămasă izbânda iar la Ştefan vodă.

Năzuit-au Iliiaş vodă şi al doile rând la Ieşi, să mai strângă oşti să vie în ţară, ce văzindu-l leşii că nu să aşază, l-au luat cu poronca craiului şi l-au închis în cetatea Siragiului, ce iaste cu zid împregiur, pe apa ce să chiamâ Varta, împreună cu doamnă-sa, Sofiia, şi cu copiii săi, puind şi pază, însă cu cinste.

Trimis-au craiul pre urmă solii săi la Ştefan vodă de au şi giurat înnaintea solilor crăeşti în Suciavă. Zis-au Ştefan vodă cum şi înnaintea lui craiu va merge, unde ar fi să sa încriază.

Arătat-au Ştefan vodă, curund după aciasta legătura, slujbă leşilor, că, gătindu-să tătarâi să între în Ţara Leşasca, i-au lovit Ştefan vodă şi i-au strâcat rău şi cetatea BranlavuL care era supt ascultarea lui Svidrigai, au luat-o de la oamenii lui Fridrigai şi au închinat-o lui craiu Vladislav. - Scrie Cromver în carte XX şi Stricovschii în carte XVI, zaci IV, în fârşit.

In anul de la Hristos 1434, acestu craiu leşăscu, Vladislav Iaghelo, fiind la un târguşor, anume Grodec, cale de 4 mile de la Liov, acolo aştepta pre oamenii lui Ştefan vodă sa sosască den ţară; şi mâind supt cortu craiul, să auză cântând privighitorile, primăvara fiind vremi răci, au răcit noaptea şi au căzut în boală şi a şeaptesprăzece zi au murit, într-o zi luni.

După moartea lui Vladislav, craiul leşăscu, au stătut la crăie fiiu-său, Vladislav al treile cu acest nume. Scrie Stricovschii la istoriia sa, carte XVI, zaci. I, precum la

coronaţiia acestui craiu, să fie fostu şi oamenii lui Ştefan vodă.

Iară în anul 1435, acestu craiu nou s-au pogorât la Siragi pentru săimul. Atunce o samă de boiari leşeşti, priiatini lui Iliiaş vodă, s-au rugat lui craiu să-l sloboază pre Iliiaş vodă de la poprială. Ce craiul n-au priimit că agiunsesa Ştefan vodă cu solii săi şi la acest craiu.

Ce curund după aciasta, ori cum au fostu lucrul, au scăpat Iliiaş vodă den cetatea aceia şi iară au întrat şi al treile rând în ţară, de au truburat o parte de ţară asupra frăţine-său, '" i Ştefan vodă, însă eşindu-i Ştefan vodă în tâmpinare la Podraga, iarăş nenorocirea lui Iliiaş vodă; şi acolo au rămas biruit.

De năroc era Ştefan vodă cu frate-său Iliiaş vodă; când tone nu să mântuia de însu, atunce şi sosiia cu oşti asupra toi, că în anul de la Hristos 1435, iară de la zidirea lumii 6943, avgust 4, la Pipereşti s-au lovit Iliiaş vodă cu frate-său, Ştefan vodă; ce şi acolo Iliiaş vodă pierdu războiul.

Vladislav, craiul leşăscu, văzind atâta netocmală şi '^boae între aceşti doi fraţi pentru domniia ţărâi, i-au aşezat Pⁿn solii săi, că le-au împărţit ţara în doaă: lui Ştefan vodă ~au venit Ţara de Gios cu Cetatea Albă, cu Chiliia şi cu ^ghinea; iară lui Iliiaş vodă, Ţara de Sus cu Hotinul, cu *ava şi cu alte locuri den sus şi Iaşii.

Precum scrie Stricovschii la carte XVII, zaci. II, Iliiaş °dă nezăbăvind vreme au mărsu la craiul în Liov împreună boiarii săi, cum scrie Cromver la carte XXI, de au giurat, *nd craiul de faţă, puind stiagul la picioarele craiului, ^cum va fi credincios craiului şi gata în poroncile crăeşti, nprotiva a fieştecărui nepriiaten a craiului. Şi atunce au §at ă d Iliiaş vodă pre an 100 cai, 400 boi, la cuhnea

crăiască, 200 camene de moron şi 400 băibărace, sau haine roşii; măcar cum scrie Cromver, peştele şi boii numai într-acel an au dat Iliiaş vodă craiului. Şi ţinutul Şcepinului ce-au fostu dat craiul lui Alexandru vodă, tatul lui Iliiaş vodă, cu uricu de aşezământu, le-au întorşii Iliiaş vodă craiului pentru pagubele ce au făcut Alexandru vodă leşilor, când au prădat Colomâia şi Sneatinul. Iară craiul au dat lui liiaş vodă cetatea Haliciul să-ş ţie acolo averea.

Aşijdirea şi Ştefan vodă într-acesta chip au trimis solii săi la acestaş craiu Vladislav cu daruri, fâgăduindu-să şi el[a] rămâne supt poroncile lui craiu; ce la giurământu nu l-au mai silit craiul, socotind că va trăi Ştefan vodă cu frate-său, Iliiaş vodă, precum s-au fostu legat amândoi cu giurământu în Cetatea Albă. Iară la al patrule an, au şi mai giurat domnii cu toată boerimea lui craiu Vladislav, şi atunce Ştefan vodă au adaos să dea 5000 galbeni de aur pe an şi 400 cai, când ari trebui lui craiu - scrie Cromver la carte XXI ş[i] Stricovschii carte XVII, zaci. II.

Pre aciastă vreme, întrăt-au tătarâi în Ţara Leşască, de au prădat Podoliia şi întorcându-să cu plian tătarâi, sârit-au biiaţii podoleni după tătari şi agiungându-i, întorsu-s~aii tătarâi la dânşii şi mulţi nemişi au perit. Perit-au şi Mih[a] Buciaţchii.

Iară în anul de la zidirea lumii 6947 <=1439>, au prădat tătarâi Ţara de Sus până la Botăşeni; ars-au şi târgtil Botăşenii. Şi iară la anul, după aciasta pradă, iarna, în luna lui dechemvri, au prădat tătarâi Ţara de Gios; ars-au Bârladul şi Vasluiul.

Iară în anul de la Hristos 1439, venit-au soli de la ungur[i] la craiul leşesc, poftindu-1 la crăiia unguriască, aflndu-să pf[e] atunce în mare grijă ungurii de turci, şi poftiia soli[i]

ungureşti pre Vladislav cariul leşăscu să-ş ia muiare pe o vară a sa, Elisafta, crăiasa lor, ce rămăsese văduvă.

Deci, după multe svaturi a svetnicilor leşaşti, măcar că Vladislav, craiul leşăscu, era om tânăr, nepriimind să-ş ia fămee văduvă şi în vârstă, mai mult bătrână şi grea; ce, pe svatul tuturor, au priimit şi crăiia unguriască. Intre alte toanele, aşezat-au şi aciasta: că, de va naşte Elisafta crăiasa făt, şi de va trăi să siliască craiul Vladislav cu agiutoriul său, să-l pue craiu Bohemii, iară crăiia unguriască să Fie asupra lui Vladislav şi a săminţiei lui. Şi pentru aciasta tare să nevoia ungurii, mai mult pentru grijea ce avea despre turci, că încă fiind viu Voiceh Albert, craiul unguresc, au fostu trimis sultan Murat sol la craiul leşăscu, Vladislav, făgăduindu-i bani şi 100.000 oaste să-i dea, numai să să rădice asupra lui ^oiceh, craiului unguresc. Şi au zăbăvit *solii* turceşti la Cracau, până ce au luat răspunsu că ungurii de bună voe a au dat crăiia unguriască lui Vladislav, craiului leşăscu.

Stătut-au dar Vladislav, craiul leşescu, şi craiu unguresc, ?[i] încă fiind solii ungureşti în Cracau, la Vladislav craiu, iată de olac vini veste că au născut făt crăiasa Elisafta.

RĂZBOIUL LUI VLADISLAV CRAIUL LEŞĂSCU ŞI UNGURESC CE-AU AVUT CU SULTAN MURAT LA VARNA ŞI AU PERIT VLADISLAV CRAIU ÎN RĂZBOIU

Acest craiu Vladislav era, cum s-au pomenit mai sus, [cr]^iu leşăscu şi unguresc, pe vremea ce împărăţiia Ioan teolog, împăratul grecesc, laŢarigrad, fiind în mare grijă ^[e] turci, că den zi în zi îmbla să ia Ţarigraduî, cum luasă şi [a]^e ţări de supt stăpâniia grecilor. Deci împăratul grecesc

pururea scriia la Vladislav craiu şi la Iangul, domnul Ţării Ungureşti cei den mijloc, Ortamagiar, să nevoiască să vie să dea agiutoriu împrotiva turcilor, ca să să izbăvască creştinii de încungiurarea păgânilor, şi făcând acea izbândă, îl va încununa cu stimă împărătiască şi nu să va mai chema craiu, ce împărat.

Iară craiul Vladislav cu Iangul domnul, înţălegând pofta împăratului, le era aminte şi cerca vreme să să râdice asupra turcilor pentru volniciia creştinilor. Şi oblicind că sultan Murat s-au dus la Magnisiia să să odihniacă ca un om bătrân şi lăsasă în locul său împărat pre fiiu-său, sultan Mehmet, om tânăr, neştiutoriu rândul oştilor, s-au gătit cu tărie mare şi au trecut Dunărea şi prădară şi arsără satele bulgăreşti şi agiunsără până la Varna, de o luară.

Iară turcii nemic de aciasta nu grijiia, că, fiind tânăr sultan Mehmet, îmbla tot la vânat şi la alte dezmierdăcium- Iară vizirii, ce era pregiur dânsu, au scris la sultan Mu^rat numai să vie cum mai curund, că iaste în cumpănă să piară împărăţiia lor, că sultan Mehmet nu-i ascultă de ce' sfătuescu ei. Atunce, sultan Murat îndată au vinit până împrotiva Ţarigradului, la Schider peste Boaz; iară în ciast' parte, eşisă-i ostile în tâmpinare cu Halii paşa. Au porond' sultan Murat împăratului grecescu, lui Ioan Paleolog, sâ" triacă cu vasă în ciasta parte de peste Boaz, să nu facă zăbavă cu trecătoarea pe la Calipoli, pe unde-i era a trece, că ap" vor strâca pacea ce avea între sine.

Iară împăratul grecesc, Ioan Paleolog, de frică au trimis de au trecut pre soltan Murat cu toată oastea ce-au avut drept pre la Beşictaş, pe lângă Ţarigrad.

Atâta minte avu împăratul grecesc, Ioan Paleolog, c" svetnicii lui şi nu socotiră becisnicii, că Vladislav craiu pentr"

dânşii vinisă asupra turcilor; că, de s-ar fi zăbâvit sultan Murat cu trecutul pre la Calipoli, să nu-1 fie trecut dreptu pre la Ţarigrad, s-ar fi zăbăvit şi ari fi lovit ungurii pre soltan Mehmet singur şi ar fi izbândit Vladislav craiu şi ar fi prinsu şi pre sultan Murat.

Atunce sultan Murat au şi mărsu la unguri la Varna şi s-au împreunat cu sultan Mehmet şi s-au lovit cu ungurii tare şi înfrânsără ungurii pre turci şi-i tăiară foarte tare, cât să înipuţinasă călărimea turcilor; numai cu pedestrimea rămăsese sultan Murat. Să sfătuiră turcii să fugă că pierdusă nădejdea; ce, enicerii n-au lăsat, măcar să piară până la unul, n-or fugi, ce cu toţii să stea.

Deci, ungurii simeţindu-să, s-au sfătuit să-i mai dea războiu turcilor şi să facă năvală tocma la corturile împăraţilor. Iară Iangul, domnul unguresc, au zis cătră craiul şi cătră toţi boiarii, să margă el întâi cu o samă de oşti, să facă năvală la turci şi la cortul împăratului, că-i părea că va izbândi; iară, neputând izbândi, atunce lesne va fi să vie şi craiul pe urmă cu toată oastea, să facă năvală. Şi plăcu tuturor acel sfat, că toţi cunoştea că va face Iangul izbândă, fiind om înţăleptu şi vitiaz bun.

Ce craiul, fiind tânăr, n-au ascultat, ce s-au protivit celor ce era pre lângă dânsul şi-i zicea că, dacă va izbândi Iangul, să va vesti numele lui. Deci aşea s-au înşălat craiul şi îndată atunci de au dat în trâmbiţă şi încălecară beţi, ameţiţi şi fără de nice un cumpăt. Dederă năvală asupra porţii împăratului, unde era enicerii, şi să făcu un războiţi iute şi tare şi năvăliia la cortul împăratului şi să făcu moarte mare şi cumplită, cât era numai să dea dos sultan Murat. Ce enicerii nu l-au lăsat, zicându-i că: „numai ce-ţ caută a muri aicea cu toţi, cu noi, într-altu chip nu poate fi". Şi dând năvală craiul tocma în

cortul împăratului, fără sâială şi fără cumpăt, iară un enicer dede de-i tăe amândoaă picioarele cele denainte a calului de supt craiul, tocma denaintea împăratului, şi îndată-l sfărâmară pe craiul în mici bucăţi şi-i luară capul de-l pusără într-o suliţă şi-l purtară pen tabără. Iară oştenii lui craiu începură a fugi şi turcii a-i goni, tăindu-i şi luându-i în robie, şi mulţi s-au înnecat într-o baltă mare de lângă Varna. Acestea toate le-au făcut svatul cel rău şi turbat de vin.

Iară Iangul, încă până a nu da craiul războiu turcilor, au cunoscut că va petrece craiul aşea; ce de acolea ş-au luat oastea şi s-au îndelungat şi s-au dus în ţara sa, de nime nedodeit.

Atâta avum a pomeni războiul lui craiu Vladislav la Varna, şi lăsăm să scrie ungurii de aicea înnainte, iar noi ne întoarcem la rândul istoriei noastre.

DE FICIORII LUI ALEXANDRU VODĂ

Iară, după ce s-au împărţit fraţii, Iliiaş vodă şi cu Ştefan vodă, cu ţara, precum s-au pomenit mai sus, aflând vreme Ştefan vodă să să mântuiască de frate-său, Iliiaş vodă, l-au prinşii cu vicleşug, poftindu-l la sine, ca pe un frate, şi i-au scos ochii în anii de la zidirea lumii 6952 <=1444>. Pentru aciasta orbire a lui Iliiaş vodă de frate-său, Ştefan vodă, nemi' nu scrie cronica leşască, ce numai în letopisăţul ţărâi am găsit scris. Iară, după ce au orbit pre Iliiaş vodă, au mai domnit împreună 7 ani şi au murit Iliiaş vodă. După aceia au mai domnit Ştefan vodă 5 ani.

DOMNIIA LUI ROMAN VODĂ, FICIORUL LUI ILIIAŞ VODĂ ŞI RĂZBOAELE CE-AU AVUT CU PATRU VODĂ, FICIORUL LUI ŞTEFAN VODĂ

CAP XIX

După moartea lui Iliiaş vodă, rămas-au la domnie fiiu-său, Roman vodă, şi lui Ştefan vodă au rămas fiiu-său, Patru vodă. Iară Roman vodă, neputând răbda atâta nedumnezăire a unchi-său, a lui Ştefan vodă, ce făcu cu tată-său, Iliiaş vodă, în anul 6956 <=1448>, vorovitu-s-au 'u o samă de boiari şi au prinsu pre unchi-său, Ştefan vodă, ?i i-au tăiat capul şi au apucat Roman vodă domniia ţărâi.

Ce nu-i îngădui Patru vodă, ficiorul lui Ştefan vodă. Simţind Patru vodă, că îmbla Roman vodă să-l omoară cu vicleşug, i-au căutat deodată lui Patru vodă a da cale 'ăru-său, lui Roman vodă, şi au pribegit la unguri în anul 6957 <=1449>. După ce au pribegit Patru vodă în Ţara unguriască de nevoia văru-său, lui Roman vodă, n-au ^ăbăvit, ce curundă vreme, agiutorindu-l Ioan Huniiad, 'estit pre atuncea otcârmuitoriu Ţărâi Ungureşti, au vinit 'n oaste unguriască şi au împinsu pe văru-său, Roman vodă, den ţară, după ce domnisă un an, şi s-au aşezat Patru vodă ta domniia ţărâi.

Iară Roman vodă au năzuit la eradul leşăscu, Cazimiriu, Kindu-i văr primare.

AICEA AM SOCOTIT SĂ NE ÎNTOARCEM PUȚIN IAR ÎNNAPOI

După peirea lui craiu Vladislav la Varna, mare jele s-au făcut în toată crăiia leşască de peirea craiului lor; şi înțălegând că ungurii ş-au ales craiu pe Ladislav, ficiorul lui Albert Voiceh, ce-au fostu craiu mai-nainte de Vladislav, ce-au perit la Varna, fiind Ladislav copil numai de 5 ani, strânsu-s-au şi leşii al doile an după peirea craiului lor; căci nu crezusă îndată pentru perirea craiului, viindu-le veşti într-alt chip. Iară pe urmă înțălegând leşii că ungurii ş-au pus craiu, cum s-au pomenit mai sus, pre Ladislav, atunce şi leşii s-au strânsu la cetate la Siragi în anul de la Hristos 1445. Acolo au socotit; din svatui lui Zbignev cardenalului, au ales craiu pre Cazimiriu, al doile ficiorul lui Vladislav Iaghelo, craiul leşăscu, şi l-au coronit în Cracau.

Iară Roman vodă, după ce au năzuit la Cazimir craiu şi arătându-i strâmbătatea despre văru-său, Patru vodă, i-au răspunsu, că, după ce să va pogorî în Țara Rusască, îi va da răspunsu. Iară, pogorându-să craiul spre Țara Rusască, şi '" Liov eşit-au înaintea craiului muma lui Roman vodă, mătuşea craiului, având cu sine 200 de moldoveni, agiutorn' fiiu-său, lui Roman vodă. Gătisă craiul câtăva oaste într-agiutor lui Roman vodă, să margă asupra lui Patru vodă, ce, dacă au înțăles craiul că au murit Roman vodă, otrăvit de văru-său, Patru vodă, s-au pogorât craiul la Camenită; era cu craiul voevoziile: Primislii, a Liovului, a Helmului şi ª Podoliei. Şi viind craiul la Camenită, îndată au trimis soli la Patru vodă să margă înnaintea craiului, să facă giurământu - scriu cronicarii leşăşti - şi să-i dea pre Mihail cneaz, ficiorul lui Jicmontu, cneazul de Litva.

Iară Patru vodă, văzindu-să mântuit de nepriiatinul său, Roman vodă, au răspunsu solilor crăeşti: pentru giurământu iaste gata aicea şi înnaintea lui craiu să margă nu s-au apărat, numai să nu fie chemat cu vreun vicleşug; iară, pre Mihailo să-l dea, nu i să cade pre cela ce au năzuit la dânsu, ca să nu-ş piarză credința, nice craiului socoteşte că nu-i va fi cu cinste. Iară den țară îl va goni, precum au şi răcut; peste puțină vreme l-au gonit Patru vodă den țară, care au mărsu la tătari şi multă pagubă au făcut leşilor în Podoliia.

Aşijdirea la anul de la Hristos 1449, acel Mihailo, împreunându-să cu tătarâi, au lovit în țara Sibirului şi au luat Starodubol, Novogrodul şi alte multe cetăți rusăşti. Acestu Mihailo, ficiorul lui Jicmontu, cneazului de Litva, după peirea lui craiu Vladislav la Varna, şi el nedejduia că va apuca crăiia leşască. Iară, după ce stătu Cazimiriu craiu, el au vinit ta craiul şi s-au rugat de cneziia tătâne-său, lui Jicmontu, la hitva. Ce, văzind Mihailo că nemic nu isprăveşte, cunoscând pe craiul cu ură asupra sa, au fugit den Litva la Mazoviia, la socru-său, apoi la prusi, apoi la Smolensca şi, neputându-să mistui, au vinit pre Țara Unguriască, în Moldova, la Patru vodă.

Cazimiriu, craiul leşăscu, după acea solie, grăbindu-să să ftiargă în Litva pentru seimul Novogrodului, luând veste de Patru vodă că vine la Hotin să facă giurământu sângur lui craiu Cazimiriu, au trimis craiul patru boiari de ai săi la Hotin, la Patru vodă, iară craiul au purces la Litva, fteaşteptându vinirea solilor săi. Iară Patru vodă au giurat înainte solilor leşăşti împreună cu boiarii săi, cum vor fi cu priință lui craiu.

Iară încă *ñind* craiul la Camenită, să fie vinit sol de la hanul Craniului la craiul, îndemnând pre craiul asupra lui

Patru vodă. Iară cu ce răspuusu îl va fi întorşii pre acel sol tătărăscu, nu scriu istoricii leşeşti, numai însămniază că pe taină l-au pornit.

Scrie letopisăţul ţărâi, că acest Patru vodă să fie dat cetatea Chiliei ungurilor; iară pentru ce au dat-o nu însămniază; nice cronicarii leşăşti nemic de aciasta nu scriu.

Bine încă nu agiunsu craiul în Litva, iară tătarâi au intrat în Ţara Leşască la Podoliia, de au ars-o şi au prădat; ce la întorşii, zic, că i-au lovit la strâmtori Theodor Buceaţchii staroste şi au scos tot plianul.

In anul de la Hristos 1448, loan Huniad, otcârmuitoriul Ţărâi Ungureşti, după ce au perit Vladislav craiu la Varna, au purces cu oşti asupra turcilor; ce, den vicleşugul Un Cheorghie dispot, domnul sirbăscu, fiind încungiurat Huniiad de turci în câmpii Merulii, la marginea bolgarilor, au pierdut Huniiad războiul şi au perit creştini optu mii; *şi* fugind Huniad, l-au prinsu Cheorghie dispotul şi au căutat lui Huniad a pune zălog la acel Cheorghie dispot pe Vladislav, fiiu-său cel mai mare, până i-au trimis preţul răscumpărării.

Iară Patru vodă, după ce au dat cetatea Chiliei ungurilor) cum scrie letopisăţul ţărâi noastre, au mai domnit un an şi au murit; iară câţi ani au domnit peste tot nu scrie.

După moartea lui Patru vodă, au stătut domnii un Ştefan vodă şi au domnit un an, precum scriu une letopisăţă a noastre, şi au murit. Apoi au domnit Ciubăr vodă doaă luni-Scriu dentr-un letopisăţ latinesc să fie adaos aceste domm'' ce eu în letopisăţâle leşăşti nu aflu; ce cum le-au fostu scurta domniia, aşea li-i scurtă şi pomenirea lor.

Iară după acei domni, s-au rădicat domnu Bogdan vodă, făcându-să ficior lui Alexandru vodă celui Bun; ce, precum scrie Stricovschii în cartea istoriii sale XL, za zaci. II, n-au fostu ficior cu cununie lui Alexandru vodă. Acestu Bogdan vodă s-au lovit cu Alexandru vodă la Tămăşeni, mai sus de Roman, şi după multă nevoinţă au biruit Bogdan vodă pre Alexandru vodă. într-acel războiţi au perit Onciul logofăt şi Coste şi Andronic şi alţii mulţi şi au apucat Bogdan vodă domniia ţărâi.

Iară Alexandru vodă au fugit în Ţara Leşască şi au cerşut agiutor de la craiul leşăscu; şi au trimis craiul pre loan Siniavschii cu Ţara Rusască şi cu Podoliia şi au împinsu pre Bogdan vodă şi au apucat Hotinul şi Niamţul şi Suciava şi '-au aşezat Alexandru vodă la scaon.

Iară Bogdan vodă fără zăbavă, înţălegând că s-au întors Siniavschii în Ţara Leşască, adunând oameni de pe unde au putut, şi cu multă nevoinţă au scos pre Alexandru vodă den domnie şi den ţară şi au apucat domniia Bogdan vodă.

Mers-au Alexandru vodă iară la craiul leşăscu de s-au jeluit; şi stând craiul multă vreme la svat la ce cale ari putea Pune ţara, aflându-să atâtea amestecături într-însa, o samă de svetnici zicea: de iaste voia lui craiu să ia toată Ţara Moldovei supt stăpâniia sa, să scoată domnii dentr-însa şi să tacă ţinuturi, să pue oamenii săi giudeţ, iară lui Alexandru '°dă să-i dea vreun olat în Ţara Leşască, să-i fie pentru traiul 'ău. Iară altor svetnici s-au părut acest sfat foarte cu greu şi Primejdios între un nărod nesuferitoriu de stăpâni streini; ^ cătră acestea, pentru legea şi pentru megieşie aproape cu turcii, carii să lăţisă până în Dunăre, cu greu să socotiia lucrurile. Şi zicea că mai bine iaste să să apere de după Páretele altora, decât de după al său, de un vrăjmaş ca turcul.

Mai sănătos svat au aflat cestu de pe urmă, ca, cu putere streină şi primejdie streină, mai lesne-i a să mântui de vrăjmaşi.

Şi îndată pe boiarii moldoveni, ce era cu Alexandru vodă în Ţara Leşască aliasără pe Ozdrovoz, cu Conetpolschii, sa ducă pe Alexandru vodă în scaunul ţărâi, carii au scos voevoziia rusască şi avea şi moldoveni gloate mari. Şi, dacă întrară în Moldova trei oşti mari: moldovenii cu domnu-sau un polc, cu podolenii era Buciaţchii, iară cu altă oaste era Conetpolschii, trecut-au Nistrul pre la cetatea Hotinului, că era cetatea pre mâna oamenilor lui Alexandru vodă.

Bogdan vodă era atunce la Lipovăţu. Iar leşii, înţălegând de Bogdan vodă aproape, au trecut Prutul să-i dea războiu; ce Bogdan vodă, socotind că nu le va putea sta împrotivă, s-au tras la locuri strâmte, pentru să înşele pre Ieşi, şi zăbăvind, să-i flămânzască. Aşea i-au purtat den loc în loc până la apa Bârladului; iar el tot ţinea pădurile şi trimitea cu înşălăciune, că i-i voia să să plece lui craiu şi, până va vini Alexandru vodă la vârstă, că era atunce de 15 ani, să ţie Bogdan vodă scaonul ţărâi, făgăduindu-să, precum mărturiseşte Dlugoş, istoricul leşăsc, şi Mehovie, 70.000 galbeni de aur turceşti, iară, cum scrie Vapouschii 7000 de galbeni turceşti să dea craiului pre an, şi alte daruri multe făgăduia, numai să-1 apere craiul de turci.

Crezind leşii aceste cuvinte a lui Bogdan vodă, au lăsat să fie pre îngăduinţa lui şi s-au întorşii leşii cu ostile spre ţara lor. Iară Bogdan vodă să ascuţiia să-i poată vâna undeva. Ce simţind leşii den oamenii lui Alexandru vodă, că le zicea să nu să încriază lui Bogdan vodă, ce să să păzască. Ce leşii? fiindu mai mult cuprinşi de înşălăciunea lui Bogdan vodă, cum să să păzască, că era şi simeţi leşii, până au fugit şi un diiac a lui Bogdan vodă la oastea leşască, de le-au spus să să păzască.

Atunce boiarii lui Alexandru vodă sfătuia să încungiure pădurea să scape de meşterşugul lui Bogdan vodă, că în pădure supusesă Bogdan vodă oaste. Ce leşii n-au ascultat, ce au întrat pen pădure să triacă şi ş-au trimis carăle înnainte cu pârcălabul de Hotin şi cu dânsul toţi moldovenii Şi podolenii.

Deci, cându era la mijlocul pădurii, făcut-au năvală oastea lui Bogdan vodă la carăle leşilor; şi apărându-să leşii ŞJ moldovenii ce era cu carăle, abiia au scăpat cu multă pagubă şi perire. Iară, când vru să între şi ceialaltă oaste kşască, atunce s-au ivit şi Bogdan vodă cu toată oastea, cu roulte stiaguri şi buciume, şi fără călărime, pedestrime multă.

Văzind aşea leşii, s-au tocmit de războiu şi au băgat în mijloc pe Alexandru vodă; şi s-au bătut de mainte de apusul °arelui, până ce au înnoptat, perind de îmbe părţile, până ~au înglotit pedestrimea, care au făcut la strâmtori multă foarte în Ieşi, tăind cu coasăle vinele cailor. Unde şi hatmanii leşilor, vrând să îmbărbăteză pe ai săi, ş-au pus şi capetele, ales Patru Ozdrovoz şi Neculaiu Porava şi Mihail ^ciaţchii. Şi era izbânda la Bogdan vodă, de nu ar fi dat giutoriu moldovenii lui Alexandru vodă, carii trecusă P te pădure cu podolenii, ce-i trimisesă cu carăle. Aciia s-au torsu de au îmbărbătat pe cei pieritori şi au înfrânţii pe oastea lui Bogdan vodă de au dat dos şi au împlut pădurea. ^ au rămas izbânda la Ieşi. Mulţi Ieşi au perit într-acel ^boiu: Nievoerschie, Bienscovschii, Davidovschii şi alţii lţi ca acestea.

Iară Alexandru vodă, cunoscând că nu să va aşeza la dom- ^> că pe vrăjmaşul său, Bogdan vodă, măcar că-1 înfrânsese

atunce, iară nice o pagubă nu-i făcusă. Că Bogdan vodă şi cu oamenii săi, cumu-ş era deprinşi a ţinea pădurile, desâ şi răşchirasă, îndată s-au strânsu şi s-au bulucit să lovască pre Ieşi, ştiindu-i slăbiţi de tot. Ce, înţălegând leşii împreună cu Alexandrii vodă, temându-să să nu-i lovască fără veste, n-au mai aşteptat, ce s-au bulucit cu Alexandru vodă şi s-au tras de grabă spre Ţara Leşască. însă nu au lăsat leşii trupurili hatmanilor săi, ce pe Patru Ozdrovoz ducându-1 la Liov, l-au îngropat acolo; şi acolo în Liov, frate-său, episcopul Liovului, de jelea frăţine-său, după ce l-au îngropat, au murit şi el.

Scrie Cromver la cartea sa XXII, că, după adastă bătae a leşilor cu Bogdan vodă, înţălegând tătarâi de perirea leşilor în Moldova, curund au întrat în Podoliia de au prădat şi Ţara Rusască, până la Grodec, mai sus de Liov, şi până ui marginea Ţărâi Bălzii.

Scrie Cromver că, după ce au sosit Alexandru vodă in Ţara Leşască, au mărsu la craiul împreună cu muniâ-sa, doamna Mariia, la Sambor, că acolo vinisă craiul de dup' săimul den Litva. Rugatu-s-au craiului de agiutoriu fiiu-sâu, lui Alexandru vodă, să-i dea împrotiva lui Bogdan vodă. Ce pentru să să mântuiască craiul de acea doamnă, au răspuns că la săimul viitoriu a socoti.

Iară Bogdan vodă, văzindu-să curăţit de Alexandru vodă, s-au aşezat în domnie. Şi după doi ani a domniei sale - scrie cronicariul leşăscu - că unul de ciia ce era cu Alexandru vodă, anume Patru, fecior nu cu cununie a lui Alexandru vodă celui Bătrân, văzindu că craiul leşăscu gătează oaste, îndemnat de Alexandru vodă, ,asupra lui Bogdan vodă, întrat-au în ţară acel Patru fără veste şi aflând pe Bogdan vodă bat, l-au omorât. Şi cu vicleşug despre Alexandru vodă, au apucat scaonul ţărâi şi au pus gând cu

ari putea să omoară şi pe Alexandru vodă. Aşea scrie Cromver istoricul. Iară letopisăţul nostru scrie că, după ce au domnit Bogdan vodă 2 ani, au vinit fără veste Patru vodă Aron şi au aflat pre Bogdan vodă la sat, la Răuseni, den gios deSuciava, şi l-au lovit vineri, în revărsatul zorilor, octomvrie 16; şi acolo i-au tăiat capul lui Bogdan vodă şi au stătut domnii Patru vodă Aron în anii de la Hristos 1455, iară de la zidirea lumii 6963.

DOMNIIA LUI PATRU VODĂ ARON
CAP XIX <sic>

Alexandru vodă, văzindu-să amăgit de Patru vodă Aron, ce să făcea ficior lui Alexandru vodă, scrie Cromver în carte XXII, că iar să fie luat agiutor de la craiul leşăscu asupra lui Patru vodă şi l-au aşezat în domniia ţărâi. Iară letopisăţul ţărâi noastre scrie că au vinit Alexandru vodă, tatăl lui Bogdan vodă, cu oaste asupra lui Patru vodă Aron şi au avut război la Movile; ce nenărocirea lui Alexandru vodă, nice acea nu i-au slujit să izbândiască, că au biruit Patru vodă pre Alexandru vodă, şi văzindu că au pierdut războiul, au fugit Alexandru vodă la Cetatea Albă, şi acolo ş-au sfârşit viaţa; iară Patru vodă au domnit 2 ani.

Numai, mă mir de acestu Alexandru vodă, că-l mărturisăscu letopisăţăle că au fostu tată lui Bogdan vodă. Nu ştiu de unde au luat aciasta, că cronicarii leşăşti mărturisăscu că Bogdan vodă să nu fie fostu cu cununie ficior lui Alexandru vodă celui Bătrân care de câtva ani murisă. Iară acest Alexandru vodă, care au avut bătae cu Bogdan vodă, nu i-au fost tată, că Alexandru vodă au fostu ficior lui Iliiaş vodă, şi

era de 15 ani de vârstă când s-au bătut cu Bogdan vodă şi-l aducea leşii să-l pue domn în scaonul ţărâi şi Bogdan vodă era în vârstă. Ce nu pociu adeveri de acest Alexandru vodă, tată lui Bogdan vodă, că nu-l mărturisăscu scriitorii moldoveneşti, de unde au vinit acest Alexandru vodă, de s-au bătut cu Patru vodă Aron; că alt Alexandru vodă pre aceli vremi nu să află scris în cronicele leşăşti, fără de Alexandru vodă, ficiorul lui Uiiaş vodă, ce au luat agiutoriu de la Cazimir, craiul leşăscu, ce-i era văr primare, şi, după ce l-au scos Patru vodă den ţară, iar în Ţara Leşască au năzuit.

Iară pentru moartea lui Alexandru vodă, scrie Dlugoş liah, că l-au otrăvit Patru vodă, care au stătut domn ţărâi; şi iaste de crezut că nu la Cetatea Albă au murit Alexandru vodă, ce în Ţara Leşască, otrăvit de Patru vodă; că, de unde avea nădejde, acolo au năzuit la nevoia sa Alexandru vodă.

Patru vodă, în câteva rânduri, au trimis soli la eram leşăscu, Cazimiriu, să-l priimască supt apărarea crăiii sate giurându-i că va fi cu priinţă crăiei, ce deodată, nu l" a U priimit. Iară Cromver cronicariul, în cartea sa X X V scrie că au cetit în Cracau, în cămara crăiască, aşezământurile Moldovei, scrisă cu slovă sirbască, că în anul de la zidirea lumii, după cum numără Beserica Răsăritului, 69^3 <=1455>, Patru vodă, domnul Moldovei, au f giurământu craiului pen nevoinţa lui Ozdrovoz, voevodul Ţărâi Rusăşti, si a toti boiarii svetnici, în care să făeădui Patru vodă să dea agiutoriu craiului leşăscu, pre obice vechiu a domnilor trecuţi de mai întâi de dânsu, la crăeşti. Iară maicii sale, Măriei, lasă-i târgul Siretiului> ocolul lui, până când va face craiul între dânşii ah aşezăm ân tu.

Aicea să vede că au fost Patru vodă şi Alexandru vodă ficiori lui Iliiaş vodă, pe carele, cum scrie Dlugoş, l-au otrăvit Patru vodă acesta; şi zice că acestu Patru vodă au fostu ficior ii Iliiaş vodă, frate cu Alexandru vodă, pre care l-au otrăvit frate-său, Patru vodă. Că şi pre doamna Mariia o face cronicariul mumă lui Patru vodă, şi zice: şi acest Patru vodă, tan svatul boiarilor săi, într-aceaş an, au trimis solii săi la ltan Mehmet, împăratul turcesc, de au legat bir pre an plbeni 2000, răspunzind leşii, că nu pot da agiutoriu domnilor den Moldova, fiind învăluiţi cu oşti asupra Prusilor.

ntr-acest an, au murit şi Ioan Huniad, vestitul arrnuitoriu Ţărâi Ungureşti; iară la al doile an, au murit şi Vladis av, craiul unguresc, în vremea nunţii sale, în oraş în ga.

Iară în anul 1453, sultan Mehmet, împăratul turcesc, au Tarigradul, cu mare jele şi grijă a toată creştinătatea, făci de zile bătându-l, şi luarea lui mai mult zic, că s-au atden vicleşugul unui grec, anume Ghierluc, care au arătat l pre unde era mai slabă cetatea; iară pre urmă nu-l lăsă nezău pre acel grec fără de pediapsă, că au poroncit Mehmet de l-au muncit, până au murit. Perit-au la Poarta cetăţii şi împăratul grecesc, Paleolog, în războiu.

dahmat, hanul de peste Volga, fugind cu 9 ficiori ai u o samă de mârzaci si ispravnici mai de frunte ai săi, *t la Litva ca la nişte priiatini ai săi. Ce s-au amăgit au prinsu boiarii Litvei, prepuind pre dânsul, să nu fie Pentru răsipa Litvei; şi vrând să fugă den Litva, l-au Pu după Chiev şi l-au prinsu, l la închisoare în cetatea Romna, şi acolo au fost până la moartea lui.

Sidor, mitropolitul Chievului, care s-au tâmplat şi la saborul de la Florenţiia, pe care îl făcusă cardinal papa Evghenie de la Râm, strâns-au multă şliahtă rusască şi oaste, de au mărsu într-agiutoriu împăratului grecesc la Ţarigrad, unde mare vitejie au arătat. Ce, precum s-au scris mai sus, că au rămas izbânda la turci, luând Ţarigradul cu mare scădere creştinilor tot pentru păcate, de-1 stăpânesc turcii până în zua de astăzi.

DOMNIIA LUI ŞTEFAN VODÂ CEL BUN,
FECIORUL LUI BOGDAN VODA
CAP XX

După doi ani a domniei lui Patru vodă Aron, rădicatu-s-au den Ţara Munteniască Ştefan vodă, feciorul lui Bogdan vodă, cu oaste munteniască şi den ţară adunaţi' curnu-i firea moldovenilor gata la domnie noaă, au intrat în ţară şi sâlind spre Suceava, la scaunul ţărâi, eşitu-i-au înnainte Patru vodă Aron şi s-au lovit în zua de Gioi mari» aprilie 12, la Doljeşti, pe Siretiu, la Tină, şi înfrânsă Ştefan vodă pe Patru vodă Aron. Ce nu s-au lăsat Patru vodă cu atâta, ce iară s-au bulucit la Orbie şi s-au lovit cu Ştefan vodâ şi rămasă izbânda iar la Ştefan vodă.

Scriu cronicarii leşăşti că au pribegit Patru vodă Aron *" Ţara Leşască, precum vom arăta mai gios. Iară letopis^'" moldovenesc scrie că au prinsu Ştefan vodă pe Patru vodă Aron şi l-au omorât; ce nu să tocmeşte, nice iaste adevărat-

După ce au biruit Ştefan vodă pe Patru vodă Aron, S'" strânsu boiarii ţărâi împreună cu Theoctist mitropolitul" cu mulţi călugări şi alte căpetenii de ţară, la locul ce " ckiamă Dreptate; şi cu toţii l-au rădicat domnu şi l-au pomăzuit Theoctist mitropolitul şi au mărsu în Suceavă la scaunul ţărâi; şi îndată au dat oştenilor săi stiaguri şi au făcut hotnogi şi căpitani şi atunceş să cunoscu Ştefan vodă că va fi plecat mai mult spre războae decât spre pace.

Ştefan vodă, fiind poftitoriu de războai şi inima lui lecată spre vărsare de singe, nu zăbăvi multă vreme după ce să aşăză în domnie. în al cincile an a domniei sale, în anii de la zidirea lumii 6969, iară de la Hristos 1461, s-au rădicat "u toată putearea sa şi au trecut în Ardial, de au prădat Ţara Săcuiască. Nice au avut cine să-i stea împrotivă, ce cu multă pradă s-au întorsu fără de nice o smintială.

Iară în şease ai a domniei sale, în cursul ailor de la zidirea Wui 6971 <=1463>, iuli 22, au lovit cu o puşcă în gleznă P" Ştefan vodă la cetatea Chiliei. Mai mult nu scriu ktopisăţâle ţărâi, ce au isprăvit la Chiliia, fără ce scriu că al faptele an a domniei lui Ştefan vodă, iuli 5, ş-au luat doamnă de mare rudă, pre Evdochiia de la Chiev, sora lui ^iniion împăratului; iară unii zic, că au fostu fată lui
o- .
°"nion împărat, iar nu sor.

Iară în anii 6973 <=1465>, septemvrie 23, adunând Ştefan vodă multă oaste de ţară, vrând să răscumpere "taţile, ce le luasă păgânii de la alţi domni, pogorâtu-s-au " cetatea Chiliei şi, sosind, au început a bate cetatea Cercuri spre gioi şi simbătă s-au închinat cei den cetate şi " hitrat Ştefan vodă în cetatea Chiliei şi acolo au petrecut "i zile, vesălindu-să.

C*upă aceia au mărsu la Cetatea Albă, unde făcând multă năvală, au dobândit şi Cetatea Albă cu multă vărsare de singe ^' perire li-au dobândit, şi întărindu-le cu zaharâ şi cu 'l"jitori, au lăsat pre Isaiia şi pre Buhtea pârcălabi să aibă de

grijea cetăților, iară Ștefan vod; •a s-au întorsu la scaunul său, la Suceavă

Iară în anul 6974 <=M66>, idi 10, j zecele 'le an a intru slava la, Dumnezău și Preacuratei Maicii sale, recioarei Măriei.

RĂZBOIUL LUI MATIIAȘ CRAIUL UNGURESC
CU ȘTEFAN VODĂ

Pricina oștirii lui Matiiaș craiu asupra lui Ștefan vodă o scrie pre largu Cromer, istoricul leșăsc, la cartea XXVI. După ce au biruit Ștefan vodă pe Patru vodă Aron, era atunce în războiu cu Patru vodă și un Berindel, ce trăgea nedejde și acela de domniia țărâi, au năzuit amândoi cu Patru vodă în Țara Leșască la Cazimiriu, craiul leșăsc, rugându-să de agiutoriu să le dea împrotiva lui Ștefan vodă. Ce craiul leșăsc, având de mai întâi prieteșug legat cu Ștefan vodă, nu le-a dat nice o nădejde.

Deci Aron Patru vodă cu Berindel, văzindu-să căzuți gi de agiutoriul leșilor, știind pre Mătiiaș, craiul unguresc* nepriiaten lui Ștefan vodă pentru prada ce făcusă Ștefan vodă în Țara Unguriască, au trecut în Țara Unguriască la Matii^ craiu, rugându-l de agiutoriu, și îndemnând și pre sing craiul asupra lui Ștefan vodă. Iară Matiiaș craiu, și pent pricinele ce avea de mai-nainte asupra lui Ștefan vodă, Ș fiind și simăț pentru câteva razboae cu năroc, ce-au avut ș cu turcii și cu alți megiiași ai săi, și râvnind să tragă și țar supt stăpâniia sa, că de multe ori să lăuda, că izbândele *ce* face Ștefan vodă, cu puterea lui Mătiiaș craiu le face, si făcea

pe Ștefan vodă că iaste ispravnic pus de dânsul, socoti să nu lasă vreme ca aceia, având domni gata pe Patru vodă Aron și pe Berindel, însă mai ales pe Patru vodă.

Și îndată strângând ca la 40.000 de unguri și altă adunătură, au purces singur Matiiaș craiu și au vinit peste munți asupra lui Ștefan vodă. Deodată au trimis solii săi să isă închine; și au eșit cu ostile Matiiaș craiu, pre Oituz, și au vinit dreptu la Roman și au șezut șeasă zile de s-au odihnit; și purcezind, au aprinsu târgul Romanul în urma 'ui, de au arsu, și au mărsu drept spre Suceavă, arzind și prădând.

Iară Ștefan vodă, nepriimindu soliia lui Matiiaș craiu, sta §ta cu oastea sa, de-î aștepta să-i dea războiu. Avea Ștefan odă agiutoriu și de la Cazimiriu, craiul leșăsc; însă, să nipine Ștefan vodă pe Matiiaș craiul la loc largu, nu cuteza, e-l aștepta să-l poată lovi mai la strâmtoare.

Iară Matiiaș craiu, nevrându să lasă nice un unghiu în teră uecălcat de oamenii săi și neprădat, s-au abătut spre Moldova și au sosit la târgu, la Baia, dechemvrie 14. Și acolo ni nu vrea avea nice o grijă de Ștefan, așea au lăsat oastea feră de nice o pază la băuturi și în pradă.

Iară Ștefan vodă, înțălegând den limbi, că s-au abătut gurii spre Bae, socoti să-i lovască acolo la loc strâmt; și dată au purces den Suceavă, sara, cu toată oastea sa, pedestrime și călărime, și aflând pre unguri adormiți, fără de §jă și amețiți de beție, noaptea, când toate să văd mai ^trașni și mai groznice, aprins-au târgul asupra ungurilor, ^trat-au oștenii lui Ștefan vodă în ungurii lui Matiiaș craiu ata, cât nu avură de ce să mai apuca ungurii, fără decât cine *cătro putea, așea pleca de fugă, noaptea, să scape cu zile paima focului și de moarte. Și nime nu să mai întorcea;

şi prin munţi, prin potici, le ţinea calea ţăranii, trimişi de aceia triabă gata, îi tăia cu coasă, cu fuşturi şi cu topoare pre câţi-ş tâmpina.

Iară singur Matiiaş craiu cu câţi s-au aflat lângă dânsu atunce, rănit cu trei rane, cum scrie Cromer, lăsându toată tabăra, au scăpat peste munţi. Perit-au pre loc 10.000 de unguri; perit-au şi Beridel, ce trăgea nădejde de domnie, iară Patru vodă Aron au scăpat în Ţara Leşască. Aşea s-au tâmplat laudei lui Matiiaş craiu, după cum zice Svinta Scriptură: Domnul celor mândri le stă împrotivă.

Iară Ştefan vodă, după izbândă şi biruinţă asupra ungurilor, îndată trimisă solii săi cu daruri den dobânda sa la Cazimiriu, craiul leşăsc, şi îl aflară în Litva, în oraş în Vilna, solii lui Ştefan vodă, mulţămindu craiului de agiutoriu, poftind şi înnainte să nu-i lipsască agiutoriul.

Iară Bomfin, istoricul unguresc, nicecum nu priimeşte aciastă izbândă a lui Ştefan vodă; ce el laudă în partea lui Matiiaş, craiul unguresc, vrând să acoperă ocara ungurilor; iară ce scrie, minciuni scrie. Istvanfie, biruinţa lui Ştefan vodă, o scrie deplin asupra lui Matiiaş craiu, precum am pomenit mai sus.

Iară Matiiaş craiu, dacă au scăpat deodată la Ardial, au dat vina boiarilor săi şi ardelenilor, cum să să fie agiunsu cu Ştefan vodă, şi le-au luat galbeni de aur 400.000.

Matiiaş craiu să mai găti de oaste; ce, neştiindu-să în'ca adevărat, au trimis craiul leşăsc la Ştefan vodă, cum îi va da agiutoriu asupra lui Matiiaş craiu. însă acea gătire pe urrn' Matiiaş craiu au făcut asupra cehilor, ce le zic bohemii-

Insă întâi de ce era să să porniască Matiiaş craiu asupr' cehilor, au trimis soli la Cazimiriu, craiul leşăsc, legând în'a' pace Matiiaş, craiul unguresc, cu Frideric, împăratul nemţăscu, trăgând în partea sa acea domnie a Bohemii, având Cazimiriu, craiul leşăsc, de pre săminţiia sa triabă la acea cnejie a Bohemii. Ce n-au priimit Cazimiriu craiu pofta lui Matiiaş, craiul unguresc, ce dăruind bine pre solii lui Matiiaş, s-au întorsu înnapoi.

Iară după aciastă izbândă, Ştefan vodă, vrând să-ş răscumpere strâmbătatea ce-i făcusă ungurii cu craiul lor Matiiaş, s-au rădicat cu oaste şi au trecut în Ardial de au prădat şi au arsu Ţara Sâcuiască. Bine au zis un poiatic — scriitoriu de stihuri: „Când nebunesc împăraţii, piiare nărodul". Aşea şi Ţara Sâcuiască, câtă pradă şi răsipă i-au făcut Ştefan vodă, pentru vrajba cu Matiiaş craiu, şi s-au •ntorsu Ştefan vodă cu pace, fără de nice o smintială.

După acestea, au încetat vrajba între Matiiaş, craiul unguresc, şi între Ştefan vodă; văzind ei pre vrăjmaşul a toată creştinătatea, pe turcul, că le stă în spate şi asupra volniciei tuturor întinde mrejile sale să-i vânează, măcar că să arăta Păgânul cu multe cuvinte de înşălăciune, şi către unul şi către 'hul, zădărându ni pre unul, ni pre altul, nedejduind că între "eie amestecături i se vor pleca lui pentru agiutoriul şi cu 'enie sub giugul său să-i supue. Cunoscând acestea Matiiaş, craiul unguresc, cu Ştean vodă s-au împăcat; şi după ?ăzarea lor, au dăruit Matiiaş craiu lui Ştefan vodă doaă cetăţi în Ardial, anume: Balta şi Ciceul.

Iară, după ce au legat pace Matiiaş craiu cu Ştefan vodă, 'imis-au şi Cazimiriu, craiul leşăscu, soli la Ştefan vodă, 'nume pre Dobieslav Bişovschii, caştalianul Belzii, şi pre Stanislav Tecenschii, ficiorul lui Ioan, caştalianul de Cracau, *nai întărind prieteşugul craiului cu Ştefan vodă, şi adăogând ?' aciastă: ca să nu oştiască asupra nemărue Ştefan vodă fără Ştirea craiului leşăsc; aşijdirea şi craiul, nice pre un nepriiatin

a lui Ștefan vodă să nu-l priimască supt apărarea sa. Și pornindu-și solii la Ștefan vodă în luna lui iunie, iară însuș s-au întorsu la Vislița.

Iară al doile an, după pace așezată între dânșii, viind craiul în Liov, aștepta vinirea lui Ștefan vodă la dânsul, pentru să facă singur întâritură și legături de pace. Ce au răspunsu Ștefan vodă solilor crăești că acea dată nu poate să margă la craiul, pentru multe valuri ce are despre turci și despre unguri. Poate fi că avea și prepus despre o sama de svetnici, ca mergând la craiul leșăsc, să nu-l opriască. - ha oamenii mari și prepusuri mai mari. Iară înnaintea solilor crăești, Ștefan vodă au făcut giurământu craiului, adeverindu-să pre altă dată, ori la Camenița, ori la Colomâia, ori la Snetin, va veni însuș cu sine la craiul, numai știre să aibă de vinirea craiului, cu doaă luni mai-nainte. Pre atunce au nemerit soli și de la hanul tătărăsc Mugle-Cherei la craiul leșăsc.

Râciicatu-s-au mulțime de tătari de peste Volga și au vinit în țară să prade. Ce, prinzind de veste Ștefan vodă, le-au eșrt în tâmpinare la o dumbravă, la Lipniți, aproape de Nistru, avgust 20, și lovindu-i Ștefan vodă, i-au înfrânții și i-au gonit și multă moarte au făcut într-înșii.

Scrie Stricovschii cronicariul că într-acel războiți au căzut în robie la Ștefan vodă un ficior a hanului și să fie trimis hanul de peste Volga soli la Ștefan vodă, să-i sloboază feciorul den robie. Ce Ștefan vodă, văzind soliia hanului cu simeție trimisă la dânsul, au poroncit de au omorât pe ficiorul hanului înnaintea solilor acelora; apoi au poroncit de au înțăpat pre solii aceiia; numai pre unul au lăsat cu nasul *și* cu urechile tăiate, să margă să spue hanului ce au văzut. De aciasta scrie Cromer și Dlugoș și Mehovie istoricii.

Iară Ștefan vodă, cunoscând că acele izbânde nu de aiurea, ce de la Dumnezău i să pogoară, întorcându-să la scaunul său, la Suceavă, au svințit mănăstirea Putna, în anul de la zidirea lumii *<6977 =\469>* septemvrie 3, întru lauda lui Dumnezău și a Preacuratei, Preasvintei, Născătoarei de Dumnezău și pururea Fecioarei Mariii, cu multă adunare de călugări, cu Theofil mitropolitul și Tarasie episcop și Iosif arhimandritul, egumenul Putnei. Scriu că au fostu la liturghie episcopi, arhiepiscopi și preoți cu diiaconii la jârtăvnic 65 =

RĂZBOIUL LUI ȘTEFAN VODÂ CU RADUL VODĂ

Zavistiia muma tuturor răutăților în lume aciasta iaste, precum și aicea vedem între Radul vodă, domnul muntenesc, și între Ștefan vodă în anii de la Hristos 1470. După obiceaiul nostru omenesc, cu cât ari avea neștine mai mult, ʿu atâta zavistuiaște la averea altuia, cum n-ari avea. Așea Ștefan vodă, nu-i agiungea al său, ce zavistui a Radului vodă.

Scrie cronicariul leșăsc - că pe vremea ce știia Ștefan vodă ʿă să apropie vremea să margă singur la craiul leșăscu, precum să făgăduisă, să pogorâsă craiul cu 3000 de oameni ʾpre Țara Rusască, să aștepte vinirea lui Ștefan vodă. Ce iarăș pricea cu Radul vodă împiedecă pre Ștefan vodă, de nu putu merge însuși la craiul leșăsc. Iară soli au trimis Ștefan vodă ʿu cărți iscălite și cu pecetea sa, în care să adeveriia cum la ʾnul viitoriu, în luna lui mai, va merge la craiul. Simțisă craiul leșăsc de gătirea lui Ștefan vodă asupra Radului vodă Și în mare grijă era craiul, ca să nu agiungă Radul vodă la ʾgiutoriul turcilor și să nu fie apoi răsipă Țărâi Moldovii. Iară

de vinirea lui Ştefan vodă, înţălegând craiul, s-au aşezat în şeasă luni, după ce sa va da ştire lui Ştefan vodă de la craiul, să margă Ştefan vodă la craiul; şi atunce să întoarsă craiul la Corcin.

Iară Ştefan vodă au strânsu ţara şi slujitorii şi au intrat în Ţara Munteniască şi au prădat marginea, fevruarie 27, şi au arsu Brăila într-o zi, marţi, în Săptămâna Albă, văleat 6979 <=1471>.

Iară Radul vodă, văzind atâta pradă în ţara sa, făcută de Ştefan vodă, nu s-au lăsat să nu-ş caute strâmbătatea sa. Insă de multe ori să tâmplă de sintu aşea de fragede lucrurile omeneşti; den nerăbdare mai multă scădere şi pagubă aduc; aşea şi Radul vodă, strângându-şi oastea sa şi megieşască, au vinit asupra lui Ştefan vodă.

Ce îndată îi eşi înnainte Ştefan vodă şi s-au lovit ostile la locul ce să chiamă Socii, martu 7, cu mare îndrăznire. Ştefan vodă birui pre Radul vodă şi luă toate stiagurile cu multă moarte în oştenii Radului vodă, şi pre câţi au prinsu vii pre toţi i-au omorât; numai pre Standul logofătul şi pt[c] Mircea comisul i-au luat vii.

într-acest an fost-au mare cutremur de pământu, avgust 29, pe vreme de prânzii. Măcar că firesc lucru iaste acesta, cutremurul, când să tâmplă, iară pot să să zică că semne *şi* arătare, cutremurul, vremilor viitoare iaste. Precum şi atunce au însămnat mare vărsare de singe şi giugul păgânilor în biata Moldovă şi în alte părţi creştineşti până astăzi, precum vom scrie la rândul său.

In anii de la Hristos 1473, Matiiaş, craiul unguresc, au trimis 16 mii de oaste cu Tboma Tarcet de au prădat pre supt munte, în Ţara Leşască.

Aşijdirea sultan Mehmet, împăratul turcesc, au prădat Ţara Bosnei şi, bătând cetatea laiţa, cu multă ruşine s-au întorsu, lăsând tunurile toate înnecate în apă.

AL DOILE RĂZBOIU CE-AU AVUT RADUL VODA CU ŞTEFAN VODÂ DOMNUL MOLDOVEI LA IZVORUL APEI ÎN ANUL 6981 <=1473> CAP XXII <*sic*>

Ştefan vodă, fiindu aprinşii pururea spre lucruri de vitejie, strânsu-ş-au oastea şi-au luat cu sine pre Basarab să-1 ducă, să-1 pue domn Ţărâi Munteneşti. - Inimile mari, mari lucruri râvnesc, de multe ori a face şi a să lăţi peste hotarăle sale. Ştefan vodă, gătindu-să de războiţi asupra Radului vodă, cu oaste, noemvrie 8, au sosit Ştefan vodă la margine şi au mipărţit toate stiagurile *oştii* sale pre Milcov. Iară în 18 zile, tot într-aceşti luni, gioi, s-au *lovit* cu Radul vodă la locul ce să chiamă Cursul Apei şi, dând războiţi de îmbe părţili viteajeşte, s-au bătut până în sară; aşijdirea şi vineri şi simbătă până în sară. Iară noaptea, spre duminecă Radul vodă, lăsind toată tabăra, au fugit cu toată oastea sa la scaonul său, la Bucureşti. Iară Ştefan vodă, pornindu-să după dânsul, încungiurat-au Bucureştii, noemvrie 23; iară Radul vodă, într-aceia noapte, au fugit den cetate, den Bucureşti, lăsându-şi pre doamnă-sa Mariia cu fncă-sa Voichiţa şi tot ce-au avut şi s-au dus la turci.

Iară Ştefan vodă, miercuri, noemvrie 24, au dobândit cetatea Bucureştii şi au luat pre doamna Radului vodă şi pre fiică-sa, Voichiţa, *ş-~~au luat o~~ şie doamnă, că-i murisă doamna, ce-au avut după Chineajna. Luat-au Ştefan vodă

toată averea şi tot ce-au avut Radul vodă şi toate stiagurile lui şi, veselindu-să trei zile, s-au întorşii înnapoi la scaunul său, la Suceavă.

Precum scrie Stricovschii şi Cromer, lăsat-au domn pre Băsărab vodă în Ţara Munteniască şi au domnit o lună. Iară Radul vodă năzuisă la agiutoriul turcesc.

După această izbândă, Ştefan vodă au trimis solii săi la Cazimiriu, craiul leşăsc, făcându-i ştire de izbândă asupra Radului vodă, trimiţând şi 28 de stiaguri, luate de la Radul vodă, arătând că şi domnu au pus pre Băsărab, în locul Radului vodă.

Iară încă aciia soli a lui Ştefan vodă, aflându-să nepurceşi de la craiul, iată şi alţi soli sosăsc de la Ştefan vodă, la Cazimir craiu, cerşind agiutoriu Ştefan vodă împotriva Radului vodă, făcându-i ştire, cum Radul vodă, luând agiutoriu de la turci, au întrat în ţară de pradă cu foc şi cu sabie. Pornit-au îndată Cazimir, craul leşăsc, pre Dobieslav caştelianul şi pr Eghidei Sohodolschii la Radul vodă, pentru să-î împace cu Ştefan vodă; iar lui Mihai Buciaţschii, staroste, i-au poroncit de sirgu să porniască şliahta den Podoliia într-agiutoriu lui Ştefan vodă.

Radul vodă, năzuind la sultan Mehmet, împăratul turcesc, de i-au dat agiutoriu în anul de la Hristos 1475, si au întrat în Ţara Munteniască cu 15.000 de turci, fără de alţi lefecii ce adunasă şi au dat războiu lui Băsărabă, gioi> dechemvrie 25 şi au înfrânt pre Băsărab vodă, care, văzindu-să împresurat de vrăjmaşii săi, au năzuit la Ştefan vodă în Moldova.

Iară turcii s-au pornit în goană după Băsărab vodă şi au vinit până la Bârlad şi de acolo turcii au slobozit ciambulurile

sale de au prădat ţara şi s-au întorsu înnapoi pen Ţara Munteniască.

în anul 6982 <=1474>, luat-au Ştefan vodă cetatea Teleajina şi au tăiat capetele pârcălabilor, robindu-le muiarile; atunce Ştefan vodă mulţi ţigani au scos den Ţară Munteniască în ţară.

într-acestaş an, au fostu războiu cu ungurii în Ţara Munteniască şi cu Ţăpăluş vodă şi îi birui Ştefan vodă.

DE VESTITĂ IZBÂNDĂ A LUI ŞTEFAN VODĂ
CE-AU BĂTUT PRE TURCI

în anul 6983, iară de la Hristos 1475, sultan Mehmet, apăratul turcesc, nevrând să lasă pre Radul vodă, fiind pus împărăţiei turceşti, într-atâtea pagube ce-i făcusă de Hilte ori Ştefan vodă, gătind 120.000 oaste turcească cu tătari, ghenarie 20, i-au pornit cu Radul vodă asupra lui Ştefan vodă, vrând să supue şi pre Ştefan vodă, nu că-i era toilă de Radul vodă.

Iară Ştefan vodă, luând agiutoriu 2000 de oaste călăreţi ?i, şi având şi oastea sa patruzăci de mii şi mai avea 5000 de săcui, cu aciastă oaste Ştean vodă nu aşea că va putea sta fetiş împrotiva atâta mulţime de turci şi munteni cu Radul odă, ce cu meşterşug au socotit să înceapă cum ori putea. Că întâi au trimis de au pârjolit iarba peste tot locul în calea Greilor, de le-au slăbit caii. Iară, după ce au întrat turcii în ^°curi strâmte, deasupra Racovăţului, la apa Bârladului, acolo dat războiu turcilor, supuind o samă de oaste în luncă, ^e unde au început a da semne de războiu: în trâmbiţă, în buciume şi în dobe. Şi întorcându-să turcii asupra glasului

buciumelor şi altor semne de războiu, că şi negura nu lăsa pre turci să priceapă, de unde le caută a da războiu lui Ştefan vodă, atunce Ştefan vodă au lovit pre turci den dos; şi de mulţimea turcilor să ameţisă oştenii lui Ştefan vodă, biruitori văzindu-să, şi singur Ştefan vodă îmbărbătându-i pre ai săi, cu agiutoriul lui Dumnezău rămasără biruiţi turcii, cât ei în de sine s-au fostu tăind.

Scrie Ian Stricovschii, carte XX, zaci. III, la o sută de mii de trupuri să fie căzut într-acel războiu, precum zice Stricovschii, că au văzut cu ochii săi grămăzile de oase la acel loc, unde au fostu acel războiu, viind el den Ţara Turcească în anul de la Hristos 1575; şi era şi trei cruci de piatră, pusă în semnele acei vestite biruinţă a lui Ştefan vodă. Perit-au mulţi paşi aleşi în războiu şi mai multe de 100 de stiaguri- Pre câţi au prinsu vii, i-au înţăpat. Iară pe patru robi turci, mai aleşi, oameni de frunte şi 36 de stiaguri şi o parte de dobândă, au trimis craiului leşăscu în Litva, mulţămindu-i de agiutoriu. Scrie cronica leşască: patru paşi aleşi au căzut într-acel războiu. Arătatu-s-au Ştefan vodă, după acest războiu, plecat cu biruinţa; de la singur Dumnezău au numărat că iaste izbânda. Patru zile nice o mâncare n-au mâncat, fără numai pane cu apă. Pre ficiorul lui Isac paşea> după ce l-au prinsu viu, l-au slobozit.

Iară turcii ce-au scăpat au luat pen păduri şi au eşit und[e] să începe Smila, sau apa Smilii, în ţinutul Tutovii. Acol° turcii, în legea lor, au mulţămit lui Dumnezău că au eşit l' lume.

Iară Ştefan vodă s-au pornit după dânşii cu moldoveni' săi şi cu 2000 de Ieşi şi au gonit pe turci, până i-au trecu' Siretiul la Ionăşeşti, unde să pomeneşte Vadul Turcilor. S' acolo la o movilă mare, diasupra Tecuciului, la Siretiu>

odihnind Ştefan vodă trei zile, i-au vinit veste de la Starostii de Crăciuna, cetate diasupra Milcovului, că Radul vodă vine cu oşti fără veste.

Şi întristându-să Ştefan vodă, cu cine avea cu ai săi, au răpezit la oştenii săi de-i strângea de sirgu. Venit-au atunce şi Şendrea hatmanul, cumnatul lui Ştefan vodă, cu o samă de oaste, ce-au fost rămas înnapoi; venit-au şi Coste paharnicul cu altă samă de oaste, ce gonisă pre turci de-i trecusă peste Siretiu.

Şi având bucurie Ştefan vodă de ai săi, cum să aflară pregiur dânsul la vreme de grije, îndată au răpezit pe Şendrea hatmanul în chip de strajă, cu puţintei slujitori, înnaintea oştii munteneşti. Şi dând ei peste oastea munteniască, fură biruiţi; şi peri acolo şi Şendrea hatmanul mai gios de Râmnic, unde să pomeni multă vreme Movila Şendrii, şi l-au dus de l-au îngropat în Doljeşti lângă tată-său.

Iară Ştefan vodă, înţălegând că-i vine asupra Radul vodă cu oşti, au trecut Siretiul, ghenarie 13 zile şi să loviră mai sus de Râmnic. Şi dând războiu de îmbe părţile vitejeşte, niultă moarte să făcu şi cu agiutoriul lui Dumnezău au rămas izbânda la Ştefan vodă. Dat-au voe Ştefan vodă oştii sale să prade în trei zile, cât vor putea în Ţara Munteniască; şi, prădând, adus-au multă dobândă oştenii.

Şi zăbăvind acolo Ştefan vodă, până a să strânge oastea, adus-au acolo pre mulţi din boiarii Ţărâi Munteneşti şi alte capete, oameni de folos, şi au pus pre ai săi boiari şi oameni de cinste, de au vorovit şi au tocmit, de au despărţit hotar ţărâi pân-în pârâul Milcovului, unde şi până astăzi să hotăreşte. Că mai-nainte era price pentru hotar: că muntenii vrea să ţie hotarul ţărâi lor până în apa Trotuşului, iar

moldovenii nu-i lăsa. Ce au vrut Dumnezău de au luat Ştefan vodă cetatea Crăciuna, den gura Milcovului, diasupra Odobeştilor cu tot ţinutul ei ce să chiamă ţinutul Putniişi l-au lipit de Moldova şi au pus starostii săi pre Ivan şi pre Vâlcea.

Intorcându-să Ştefan vodă cu ostile sale şi viind în sus pre Bârlad şi socotind locul la Vasluiu a fi de casă domneşti, au pus de au zidit beserică, pre numele svintului loan Prediteci, întru lauda şi bucuriia după izbândă cu năroc, ce-au biruit pre turci şi pre munteni, dând laudă lui Dumnezău. Şi pre urmă au făcut lângă beserică şi casă domneşti, care să cunoscu şi astăzi în târgu, în Vaslui.

Aflându-să Ştefan vodă atunce la Vasluiu, îi vini veste de olac de la deregătorii de Soroca, pentru Lobodă şi Nelivaico, hatmanii căzăceşti, cum au întrat în ţară şi prada. Deci Ştefan vodă, nesuferind pe nepriiatinii săi, să-i lasă să-i strâce ţara, îndată au mărsu cu ai săi şi tâmpinându-să cu acei cazaci la Grumăzăşti, pre Răut, lovindu-i fără veste, noaptea, rămasăra cazacii biruiţi; şi prinsără atunce şi pre Lobodă, hatmanul căzăcesc, şi gonindu-i spre Nistru, mulţi s-au înnecat în Nistru cu Nelivaico hatmanul, fugind. Era şi un polcovnic vestit, anume Jura; acolo s-au înnecat, unde şi astăzi sa pomeneşte acel loc, de să zice Vadul Jurai.

Şi întorcându-să Ştefan vodă de acolo, au descălecat târgul Iaşii, şi întru lauda lui Dumnezău au început a zidi beserică Svetâi Nicolae; şi au mersu Ia scaunul său, la Suceavă, cu mare laudă de izbândă de la singur Dumnezău, eşindu-i înnainte mitropolitul cu litie, ca unui biruitoriu de limbi păgâne, de l-au blagoslovit.

Atunce mare bucurie fu tuturor crailor şi domnilor de pen pregiur de biruinţă. Şi, după ce s-au aşezat la scaunul

său, au început a zidi mănăstirea Svetâi Dimitrie, ce iaste înnaintea curţilor domneşti, în Suceavă. Şi atunce s-au cununat cu doamna Voichiţa, fata Radului vodă, iară pre maică-sa cu mare *cinste* au trimis-o la domnu-său, Radul vodă, în Ţara Munteniască. Rugatu-s-au Ştefan vodă, prin *solii* săi, craiului leşăscu, ca să să apropie craiul cu ostile sale spre Ţara Rusască, să fie mai aproape de Ştefan vodă, şi auzind turcii apropiiarea lui să aibă grijă.

Râdicat-au Ştefan vodă atunce pre mulţi den prostime la statul de nemişi, pentru vitejie ce-au arătat în războaele acelea.

Trimis-au Ştefan vodă şi la sultan Mehmet soli cu daruri, să facă jalobă că nişte oameni răi den Ţară Turcească au vinit de i-au prădat ţara, şi i-au căutat a-ş apăra ţara de acei oameni răi, cum au putut, socotind că ce au făcut, fără ştirea şi fără poronca împărăţiei sale au făcut; ştiind Ştefan vodă că nu să va lăsa cu atâta sultan Mehmet, împăratul turcesc, nice va uita perirea oştii sale de Ştefan vodă.

Aşijdirea şi papei de Râm şi lui Matiiaş, craiul unguresc, au trimis Ştefan vodă daruri, poftindu-i şi pre dânşii de agiutoriu împrotiva a unuia aşea puternic de obşte vrăjmaş a toată creştinătatea.

Iară Matiiaş, craiul unguresc, îndată au luat asupra sa acea izbândă a lui Ştefan vodă; lăudându-să, au răpezit cărţi pre la megiiaşi, dând ştire că ispravnicul său, Ştefan vodă, au bătut pre turci i proci; măcar că nu de mult mai-nainte petrecusă ruşine mare de ispravnicul său, Ştefan vodă, când au fostu trimis 6000 de unguri cu sărdariul său, Maer Balaş, să prade în Moldova.

Intr-acest an, vinit-au soli la Cazimiru, craiul leşăsc, trimişi de Isac Trapezinianul a Husan Cazanilor, îndemnând

pe craiul leşăsc asupra turcilor. Şi de la craiul leşăsc, aceştiiaş soli au trecut la alţi domni creştineşti, tot cu îndemnare asupra turcilor.

Iară Ştefan vodă nu părăsiia a trimite soli la craiul leşăscu, rugându-1 de agiutoriu împrotiva turcilor; că înţălesesă Ştefan vodă den iscoadele sale, precum sultan Mehmet strânge mulţime de oşti la Odriiu.

Svătuia Litva pe craiul Cazimiriu să apere pe Ştefan vodă în Moldova de turci cu toată puterea sa, să-i fie ca un părete Moldova, decât pierzind-o, să-i fie a să lupta cu turcii pentru Ţara Leşască. Ce nemic n-au folosit, nice au clătit acestea sfaturi pe Cazimir craiu, nice îndemnarea şi poftele a lor săi, că să strânsesă toţi svetnicii la craiul în Liublin, în luna lui iulie. Fost-au 15 zili voroava pentru turci şi pentru Ştefan vodă; şi acolo cu mânie s-au sculat, cu svatul domnilor tuturor, asupra craiului, Dierslav Rizvanschii, voevodul Cracăului, Iani Rizvanschii, castelanul Sandomirului şi marşalâcul crăiii, zicând craiului că cu nebăgarea de samă a lui, precum şi tată-său şi frate-său, ca nişte blăstămaţi, crăiia leşască, care o au luat în floare, şi acmu nu numai de nepriiatini, ce şi de tovarăşii necuvioşi, şi despre Litva rău, care den puterea şi statul ei, s-au răsipit şi s-au scurtat şi împuţinat.

Iară cu aceste voroave a lor, altă n-au isprăvit, fără cât că au trimis Cazimiru craiu soli la sultan Mehmet, pre Martin Vrocemovschii, stolnicul Cracăului, poftind pre împăratul, aducându-i aminte prieteşugul vechiu, care era între împăraţii turceşti cu craii leşăşti, să-ş părăsască ostile diasupra Moldovii, care iaste supt apărarea crăiei leşăşti; că, într-alt chip, toată puterea sa craiul Cazimiriu împotriva

celor ce s-ari râdica asupra a lor săi i-a căuta a o pune. Măcar că mai-nainte, fiind de toţi monarşii creştineşti îndemnat Cazimiriu craiu asupra turcilor, niceodată n-au priimit să să rădice asupra turcilor. De au greşit ceva Ştefan vodă sultanului, acea greşală cu svatul tuturor svetnicilor trebue să să dezlege giudeţul.

Ce cu acestea cu toate, s-au întorşii solul Vrocemovschii îmbrăcat cu o cabaniţă cu soboli, cu mărgăritariu cusută pe margine, de la sultan Mehmet, împăratul turcesc; cu care solie, abiia la anul au sosit la craiul, tâmplându-să multe pedici pre cale.

Iară turcii atunce au pornit 70 de galioane la Crâm şi au poroncit tătarălor de pre uscat şi au dobândit Chefe, cetate 'estită a ianovezilor, care neputând-o tătarâi mai mult apăra, seaşe zi o au luat turcul supt ascultarea sa cu vicleşug. Şi dobândind cetatea, îndată pre nemişi, cu femeile şi cu copiii i şi împreună cu singurii viclenitori şi cu hanul Craniului ^faighe-Cherii, cu doi fraţi a lui, carii, ori den tâmplare 'niţi acolo, ori de frică au vinit de la câmpu, ca să scape în tate, pre toţi i-au trimis la Ţarigrad. Iară pe prostime, lăsându-i pe loc până la o vreme, apoi i-au mutat pre aiurea, neguţitori, pre soli şi alţi cercători, pre toţi i-au omorât.

Numai un galion, ce avea înlontru 150 de copii tineri, taaţi den Chefea, pentru spurcata sodomie a prea curvariului tc, şi ce era dobândă mai bună, au dus la sultan Mehmet, fiind ispravnic pe acel galion un grec. - Iată-i şi pezevenchi greci! - Şi acest galion era despărţit de alte galioane şi era 24 de turci în galion pentru apărare.

Acestea le scrie cronicariul leşăsc dentr-un pisar crăesc, carele pre aceia vreme s-au tâmplat la Crâm, trimis de Cazimiriu, craiul leşăsc, la Menghe-Cherei hanul.

Atunce au luat sultan Mehmet cetăţile în lungu, pe împregiurul Craniului stându; luat-au şi Cetatea Albă.

Iară, când s-au întorsu solul leşăsc, Martin Vrocemovschii, de la împăratul turcesc, au spus craiului, cum au aflat pe sultan Mehmet în Bulgariia, la Varna, cu nenumărate oşti, viind spre Moldova asupra lui Ştefan vodă.

Acest răspunsu au adus craiului de la sultan Mehmet, împăratul turcesc: precum bucuros ar hi fostu să facă în destul poftei craiului, de nu l-ar fi aflat purces den Odriiu cu oşti asupra moldovanului, zicând că acea oştire pe rugămintea muntenilor şi a tătarălor, birnicilor săi, face, pr[e] carii nu poate să-i părăsască.

Ar fi dat pace moldovenilor, de nu ar fi oprit birul cel legat pre an şi de ar fi slobozit robii şi de ar fi întorsu cetatea Chiliei.

Scrie cronicariul leşăscu, că răpeziia Ştefan vodă soli dup[ă] soli la craiul leşăscu, pentru agiutoriul, arătându-i precum toţi moldovenii, văzindu-să acoperiţi de atâta mulţime de turci, cineş de sine să socoteşte, şi pre însu singur îl lasă; ia[ră] de ar videa agiutoriul crăesc, toţi vor sta pre lângă dânsu. Ş[i] altele ca acestea arăta Ştefan vodă lui craiu. înţălegând craiul acestea, poroncit-au să margă toată Ţara Rusască, PodoH[ia] şi Ţara Belziii, să stea de strajă la margine. Iară agiutoriu lu[i] Ştefan vodă n-au vrut să-i dea.

RĂZBOIUL LUI ŞTEEAN VODĂ CU SULTAN MEHMET CÂND S-AU BĂTUT LA VALEA ALBĂ CAP XXIV <sic>

în anul 6984 <=\A76>> sultan Mehmet, împăratul turcesc, văzind atâta pagubă ce-i făcusă Ştefan vodă, s-au sculat cu ostile sale de au vinit să calce şi să strâce Ţara Moldovii. Şi apropiindu-să turcii la Dunăre, multu să nevoi Ştefan vodă, cum ar putea opri pe turci ca să nu triacă Dunărea. Ce în deşert s-au trudit, că tătarâi de o parte, turcii de altă parte s-au înmulţit cu oaste fără număr. Insă deodată au dat cale turcilor şi s-au apucat de tătar; şi pre lesne biruindu-i, i-au gonit până la Nistru. Vrea să dea războiu şi turcilor; ce văzind atâta mulţime de oaste cu împăratul şi tătărâme şi pedestrime cu tunuri, n-au cutezat, ce s-au sfătuit cu boiarii de s-au dat la locuri strâmte, spre munte, să să poată apăra, dacă să vor birui de turci.

Şi s-au tras la Valea Albă şi turcii după dânşii. Pedestritu-s-au oastea lui Ştefan vodă să nu să nedejduiască a fugi, ce să stea cu arme. Datu-ş-au războiu luni, iuli 26, care războiu ţinu multă vreme neînfrânţii, de îmbe părţile osteniţi. Iară turcii adăogându-să cu oaste proaspătă, au obosit moldovenii; neavând agiutor nice de o parte, căzut-au în războiu, apărându-să până la moarte, carii mai mult stropşiţi de mulţimea turcilor. Perit-au moldovenii atâtea de niulţi, cât să înnălbisă locul la Valea Albă de trupurile celor periţi; mulţi şi den boiari au picat, şi vitejii cei mai aleşi, cu totul. Şi să făcu scârbă mare a toată ţara şi tuturor domnilor Şi crailor de pen pregiur, dacă auziră că au căzut moldovenii supt mâna păgânilor.

într-acest războiu au căzut Ştefan vodă gios de pre cal; ce Dumnezău l-au ferit de nu s-au vătămat.

Iară turcii s-au pornit spre Suceavă şi, arzind târgul, s-au întorsu înnapoi, prădând şi arzind ţara.

Iară Ştefan vodă, după ce au pierdut războiul la Valea Albă, scrie letopisăţul ţărâi, că au mărsu în goană după turci până la Dunăre, la trecătoare, şi agiungând pre turci, i-au spăriiat şi au scos mult plian, ce luasă den ţară. Iară letopisăţăle streine nu pomenesc de acea goană, cum să fie mărsu Ştefan vodă până la Dunăre. Iară iaste şi de crezut, că cine era Ştefan vodă! Ori cu ce mijloc să va fi nevoit spre răscumpărare despre turci.

Pus-au Ştefan vodă de au strânsu toate trupurile ce au perit într-acel războiu şi au făcut movilă şi diasupra au zidit besërică, care stă şi până astăzi întru pomenirea acelor suflete. Şi de atunce să numeşte Războîanii satul acela, pentru războiul ce-au fostu acolo la Valea Albă.

Iară Băsârab, domnul muntenesc, mare ocară şi rea cuvântare avu, despre toţi domnii megiiaşi creştini, pentru căci şi el au fost agiutoriu cu oastea sa, turcilor, asupra lui Ştefan vodă.

Scrie cronicariul leşăsc că au trimis sultan Mehmet, după războiul ce~au avut cu Ştefan vodă, soli cu daruri la Cazimiriu, craiul leşăsc; aşijderea şi de Ia hanul tătărăscu, tot pe aceia vreme, pentru prieteşugul amânduror cu craiul leşăscu. Şi zice cronicariul leşăsc: ce pricină ar hi fostu pofta lui sultan Mehmet de la craiul, nu aflu, fără cât grijea lui sa nu să uniască creştinii asupra lor; şi pentru scăderea ce-au făcut lui Ştefan vodă şi ţărâi, să nu tragă Cazimiru craiu şi alţi domni creştini să să rădice asupra turcilor, răscumpărând

paguba. Răspuns-au craiul leşăscu solilor că priimeşte pace şi pentru întărirea păcii va trimite şi el solii săi.

într-acest an, loan, împăratul Moscului, au luat Novogorodul cel Mari şi mare parte de Ţara Rusască cea Albă, adecă Belorosiia, ce mainte vreme asculta de marele cneaz alitvei.

într-acest an, au murit sultan Mehmet, aproape de oraşul Nicomidii şi au rămas în locul lui sultan Baiazit.

în anul 6985 <=1477>, noemvrie 8, s-au prestăvit îheoctist, mitropolitul Sucevii. într-acestaş an, s-au prestăvit doamna Mariia, ce era de la Magop.

în anul 6987 <=1479>, au zidit Ştefan vodă cetatea Chiliei şi o au svârşit într-acest an, iuli 16. Ce nu poci şti deaciastă ziditură la cetatea Chiliei, că nu ar fi putut într-un an să o isprăvască; ce, sau au adaos Ştefan Vodă vro cetăţue mai mică cătră cetatea cea mare, sau au dires şi au întărit la cetate ce au socotit, simţind Ştefan vodă de cugetele Păgânilor asupra cetăţilor, trăgându-i şi alte pânzi, că acmu luasă sultan Mehmet Cetatea Albă, cum s-au pomenit mai sus.

într-acest an, într-aciastă lună 25, au murit Bogdan vodă, ficiorul lui Ştefan vodă. Murit-au şi Cneajna, doamna lui Ştefan vodă. Aicea mă mir, cum poate să fie cu cale de scrie Pentru acete doamne letopisăţul ţărâi; că Ştefan vodă acmu taasă doamnă pre Voichiţa, fata Radului vodă; ce poate fi aşa, cum au scris Ureche vornicul, care au murit întâi şi care pe urmă.

Iară în anul 6988 <=1480>, murit-au Patru vodă, al doilé ficior a lui Ştefan vodă.

Iară în anul 6989 <= 1481>, iuli 8, au fostu războiu în Ţara Munteniască la Râmnic; s-au bătut Ştefan vodă cu

Țăpăluş vodă. Deci cu agiutoriul lui Dumnăzău au biruit Ştefan vodă pre munteni. Perit-au munteni mulți în războiu; luat-au Ştefan vodă toate stiagurile lor, şi mulți den boiarii munteneşti au picat într-acest războiu. Şi pre Țăpăluş vodă l-au prinsu viu şi i-au tăiat capul. Şi despre partea lui Ştefan vodă, încă au perit mulți den cei mai de frunte oameni. Atunce au pus Ştefan vodă domn în Țara Munteniască pre Vlad vodă Călugărul, carele apoi au făcut vicleşug asupra lui Ştefan vodă, pentru ce dedesă agiutoriu turcilor, când au vinit, de au luat cetățile şi au prădat țara. Şi s-au întorsu Ştefan vodă la scaonul său, la Suciavă, cu bucurie de izbânda ce-au făcut asupra lui Țăpăluş vodă.

Zic unii într-alt chip de Țăpăluş vodă, cum atunce au prinsu Ştefan vodă pe Radul vodă, carele au fostu ațâțătorii! de păgâni asupra creştinilor. Şi au dat agiutoriu şi braşovenii; tăind pre turci; şi luând Țara Munteniască, au lăsat pf Țăpăluş vodă domn în Țara Munteniască, în locul său. Ce, oricum au fost, izbânda lui Ştefan vodă au fost.

Zic şi aciasta unii: să să fíe arătat într-acel războiu l Ştefan vodă svintul mâcenic Procopie, îmblând pe diasupf războiului călare şi într-armat, ca un vitiaz, într-agiutoriu> dând vâlhvă oştii lui Ştefan vodă. Şi iaste a să crede acest cuvânt, că, dacă s-au întorsu Ştefan vodă biruitoriu I scaunul său, la Suceavă, şi au zidit beserică pre nufn svintului mâcenic Procopie, la sat la Badeuți, unde stă şi p astăzi.

Iară în anul 6991 <=1483>, au început Ştefan vodă a zidi cetatea la târgul Romanului, ce să chiamă Smeredova, caf au căzut şi s-au răsipit de apa Moldovei cu vreme.

Iară în anul 6992 <=1484>, sultan Baiazit, împărat^ turcesc, cu multe oşti au vinit în țară şi au luat ChilÜ $

Cetatea Albă. Atunce au fostu şi domnul muntenesc, Vlad vodă Călugărul, cu muntenii într-agiutoriu, cum s-au pomenit mai sus, că au viclenit pe Ştefan vodă, dând agiutoriu turcilor. în 14 zili a lui iulie, au luat cetatea Chiliia, fiind pârcălabi Ivaşco şi Maxim.

Aşijdirea într-acel an, în 5 zile a lui avgust, au luat şi Cetatea Albă, fiind pârcălabi Gherman şi Ioan, şi ar fi apucat şi alte cetăți, că Ştefan vodă la largu nu îndrăzniia să iasă; ce numai la loc strâmții nevoia, de le făcea sminteală. Ce înțălegând turcii, pentru agiutoriul ce vinisă lui Ştefan vodă de la Ieşi, după ce au luat sultan Baiazit cetățile: Chiliia şi Cetatea Albă, s-au întorsu.

Şi mai cu dedinsu au întrat în grijă Cazimiru, craiul 'eşăsc, şi toți leşii, văzind slăbită Țara Moldovii de turci, să u să închine Ştefan vodă la turci şi să să lasă de prieteşugul aşilor. Că vestit domnu era Ştefan vodă între toți domnii eştini, pentru multe războae cu năroc ce-au avut în toate Părți: cu tătarâi, cu turcii şi cu ungurii. Ce au socotit de au ttimisu agiutoriu lui Ştefan Vodă, mai multu apărând hotarul Țărâi Leşăşti, năvălindu ostile turceşti şi tătărăşti.

Măcar că craiul siliia nice o pricină să nu aibă despre rci, ce socotiia că având încă părete pe Țara Moldovii, totuş are nevoe de tătari, Podoliia, Țara Rusasca şi Litva. Cu t mai mult lipsind păretele, adecă Moldova, s-ari răsipi de t Podoliia şi altele.

Şi aşea, la începutul tomnii, în anul Domnului nostru hsus Hristos 1485, s-au pogorât Cazimiru, craiul leşăscu, la Marginea Țărâi Leşăşti, la Colomâia, cu toată şliahta rusască - a Podoliei gata de oaste, pentru să să auză la turci P°gorârea sa la margine, despre Țara Moldovii; că şi turcii P'e atunce ari avea grijă de Ieşi.

Nu după multe zile, acolo la craiul, în câmpii Colomâei, venit-au Ştefan vodă cu boiarii săi şi cu curte împodobită, şi bine grijiţi slujitorii; şi Ştefan vodă viind pre un cal foarte arătos şi mare. Sta polcovnicii şi alte căpetenii crăeşti împregiurul cortului, şi descălegând aproape Ştefan vodă, îndată i-au eşit domnii crăeşti înnainte, de l-au dus la craiul suptu cortu. Şi anume făcusă într-acel cort pat naltu, pre care şedea craiul la adunare cu Ştefan vodă, în podoabe crăeşti, împregiur stând svetnicii crăeşti, ţiind a mână Ştefan vodă stiagul ţărâi, cu pecetea ei, închinându-să craiului după obiceiul moldovenesc, plecând stiagul ţărâi la picioarele craiului. Atunce-şi slobozira şi aţăle cortului, dându-sa în laturi ciia ce sta împregiurul cortului, de departe pravind.

Atunce au giurat Ştefan vodă craiului leşăscu, şi ce au fostu de triabă au vorovit: cum că toată ţara va fi cu priinţâ craiului şi-1 va avea stăpân, să dea agiutoriu craiului împrotiva a toţi nepriiatinilor săi şi cu nime nu va îmbla nice cu o tocmală împrotiva craiului şi nu să va arăta niceodată nepriaten sau priitoriu nepriiatinilor crăeşti i proci. Află-sâ în aşezământurile crăeşti uricul lui Ştefan vodă, de dânsul pecetluit şi de 14 boiari. Şi aşea râdicându-1 craiul *şu* sărutând mâna craiului, l-au ospătat, şezind Ştefan vodă la masă cu boiarii săi, şi i-au cinstit şi i-au dăruit bine craiul-Şi purcezind Ştefan vodă de la craiul, datu-i-au 3000 de Ieşi călăreţi, tot într-ales dentre toate polcurile. Iară craiul s-au dus la Cracau.

Iară până a să svătui Ştefan vodă cu craiul leşăsc la Colomaia, iară den gios au vinit Hroiot cu turci până la Suceava şi au arsu târgul, septemvrie 19, luni, şi marţi s-au întorsu prădând şi arzind ţara. Iară octomvrie 9, prestăvitu-s-ai' arhimandritul de la mănăstirea Putna.

RĂZBOIUL LUI ŞTEFAN VODĂ CU MALCOCI LA CATLABUGA

într-acest an, dacă au *scos* Ştefan vodă pre vrăjmaşii săi den ţară şi dacă s-au răcit vremea şi caii turcilor au slăbit, au lovit Ştefan vodă pe Malcociu la Catlabuga, noemvrie 16, şi au topit toată oastea turcească şi s-au întorsu cu bucurie la scaunul său. Atunce au pus Ştefan vodă al doile arhimandrit mănăstirii Putnii.

In anul de la Hristos *1492,* au murit Cazimiru, craiul feşăscu, lăsând în locul său craiu, cu testament, pre fiiu-său, Vladislav. Crăit-au Cazimiru craiul ani 45, iară de vârstă era ^ 64 ani.

După ce au îngropat pe Cazimiru în Cracau, s-au "rânsu domnii leşăşti şi Litva în luna lui avgust la Petricov Pentru alesul craiului nou. Acolo, îndoite voi a leşiîor: unii Poftiia • să fie craiu ficiorul lui Cazimiru, alţii vrea pe Qlbreht. Şi pre urmă, întărindu-să partea ce ţinea cu Olbreht, au rămas craiu leşăscu Olbreht, pomăzuit pre °biceiul lor la crăie de Zbignev arhiepiscopul.

Scrie cronicariul leşăsc: îndată după coronaţiia lui ^breht craiu, au nemerit soli de la veneţiiani şi soli de la ltan Baiazit, împăratul turcesc, menind de bine lui ^lbreht stăpâniia. Soliia veneţiianilor era cu poftă, sa adice şi l oaste asupra turcilor, că luasă turcii nişte cetăţi ^la veneţiiani. Iară *solii* turceşti, aducând daruri craiului, arătat prieteşugul vechiu şi pacea stăpânu-său cu crăiia ?ască. Stătut-au în gânduri craiul, cum ar face, că, de o ^e pacea cu turcii îi arăta folosul său, de altă parte £°nisita numelui şi lăţimea stăpânirii sale, apoi şi răscumpărarea unchiu-său despre turci de la Varna. Era îndemnat

tare şi de unguri, Olbreht, să să oştiască asupra turcilor. Tâmplându-să atunce şi moarte lui Frideric, împăratului nemţăsc, i-au căutat a zăbăvi cu răspunsul solilor până la anul, legând pace trei ani cu turcul, care s-au întărit cu giurământu de îmbe părţile.

în anul de la zidirea lumii 6994 <=1486>, vinit-au Hroiot cu oaste de la unguri asupra lui Ştefan vodă şi eşindu-i Ştefan vodă înnainte cu oaste, s-au tâmpinat la Schee, pe Siretiu, şi dând războiu vitejeşte, martu 6, într-o luni, au pierdut Hroiot războiul şi oastea, mai apoi şi capul, însă cu mare primejdie lui Ştefan vodă, că au căzut gios cu calul, cât puţin de n-au încăput în mâniile vrăjmaşilor săi. Iară pe Hroit l-au prinsu viu Ştefan vodă şi i-au tăiat capul-

ín anul 6998 <=1490> au murit Matiiaş craiu.

în anul 7004 <=1496> s-au săvârşit Alexandru vodă, ficiorul lui Ştefan vodă, şi l-au îngropat în mănăstirea Putna.

RĂZBOIUL LUI ŞTEFAN VODÁ CU OLBREHT CRAIUL LEŞÂSCU

Venit-au pre urmă Vladislav, craiul ceşilor şi a ungurilor şi cu Alexandru, cneazul Litvei, fraţii lui Olbreht, craiul leşăscu, la Livociu şi au vorovit pre taină fraţii între sâfl> svătuind de oaste împrotiva turcilor, ce mijloc mai bun ai* afla, şi acolo au pomenit şi pentru Ştefan vodă să-l scoată d domnie şi să pue pre fratele lor, pre Jicmont. Spre aciast oştire, Olbreht craiu au tras pe taină pre frate-său Alexandra cneazul Litvei, şi pre loan Tifenie, mistrul prusilor, şi P Conrad, cneazul Mazovii, şi pre frate-său, Jicmont. Şi poroncit la toată şliahta rusască, leşască şi prusilor Ş

pomeranilor şi Slonscăi la luna lui mai să să afle toţi purceşi şi strânşi la Liov; şi cătră acestea, multă oaste pe bani au făcut.

Aşijdirea au răpezit sol la Ştefan vodă, făcându-i ştire de gătirea sa asupra turcilor şi îndemnându-1 şi pre dânsul, după datoriia creştiniască, după vechile aşezământuri, ce are de mainte legate cu craii leşeşti, şi cum să-i răscumpere Cetatea Albă şi Chiliia, care luasă turcii de la Ştefan vodă. Şi îndată, Jupă ce au pornit solul său la Ştefan vodă, s-au şi pornit cu fate-său, Jicmont, şi cu oaste ce avea în liafă; şi sosindu la Primislea, au aşteptat câteva zile ceilaltă să nemeriască.

Acolo la Primislea l-au agiunsu Creslav den Curotvac, canţileriul şi episcopul Chiiavului, trimis de Frideric ordinalul la Olbreht craiu, că să descoperisă vicleşugul lui pralui Ştefan vodă şi au zis craiului cu frumoasă cuvinte •u pricini, ca acelea, abătându-1 de la socotiala şi fără de ^oştirea asupra lui Ştefan vodă; ce nemică n-au isprăvit, u sudălmi i-au gonit craiul, zicând episcopului să-ş P^ască slujba besericii, cum să cade ca unui preot, iară nu °ea; că, de i-ar şti cămeşea svaturile lui, o ar arunca-o în foc.

Aşijdirea Alexandru, cneazul Litvei, la seimul, la Parciov, P taină aşezasă cu frate-său, cum el cu oastea Litvei va ^ge în Moldova pre la Braslav şi pre la Soroca. Şi aşea au P ces pre altă parte: Litva, Zmuzii, Rusii, Voliniia şi Pelleşii, > după ce au sosit la apa Buhului, l-au întrebat boiarii Litvei, nd mărgu, neştiind ei nemic de acel sfat a lui. Iară Altandru cneazul i-au poftit să nu bănuiască, căci nu le Poate descoperi taina căiilor, de vreme ce craiul au răspunsu > că, de i-ar şti cămeşe de pre dânsu svatul lui, o ari Hca în foc, i să cade şi lui a ţine în taină svatul crăesc.

Răspunsu-i-au boiarii lui cneaz Alexandru: „De vreme ce tu despre noi ai tăgăduit svatul socotelelor tale, noi mai departe cu tine de aicea nu vom merge, nice ne vom oşti necăiuri". Şi aşea, neputând cneazul Alexandru să facă îndestul sfatului celui de taină a frăţine-său, Olbreht craiul, asupra lui Ştefan vodă, căci boiarii, svatul şi toată oastea Litvei n-au vrut să mai margă cu dânsul, arunce au pornit într-agiutoriu lui Olbreht pre marşalâcul său, namesnicul Stanislav Piatrovici Chisea şi pre cneazul Simion Ivanovici cu câteva mii de dvoreni, oameni aleşi. Iară singur Alexandru, cneazul Litvii, au poroncit să facă cetatea Braslavul, care mainte era arsă de moldoveni.

Iară Ştefan vodă au pornit cu mare părere de bine şi bucurie pre solii craiului leşăscu, carii, după ce au sosit la craiul, i-au spus precum Ştefan vodă cu bucurie au priim aciastă oştire a lui împrotiva turcilor, vrăjmaşii a toata creştinătatea, făgăduind hrană că a griji de oastea crăiască şi însuşi cu ostile sale că să va uni, numai să să porniască în craiul în gios, spre Cetatea Albă şi spre Chiliia.

Iară boiarii ungureşti, cunoscând că leşii îmbla să ia T Moldovii de tot supt stăpâniia sa, cum de multe ori şi P craii ungureşti au fostu ţara supusă, îndată, prin solii sai, d ştire lui Ştefan vodă să Fie triaz pregiur sine, că craiul leşăscu, nu asupra turcilor, ce asupra lui face oaste, să pue domnu în locul lui în Moldova pre Jicmontu, frate-sau care ei l-au gonit den ţara lor. Şi cunoscând Ştefan vodă vicleşugul craiului leşăscu asupra sa, început-au a să păzi ta şi a cerca prin iscoade adevărul

Iară Olbreht craiu, făcând căutare oştii sale în Li la sfârşitul lui iunie, pre calendariul lor, au pornit-o drept spre Moldova. Şi atunceş s-au şi arătat semne rele şi de primejdii leşilor: că un târgovăţu, anume Eroba, nebunit, striga prin Liov că mărgu leşii la peirea sa. Aşijdirea supt craiul un podvodnic, ce era mai ales, într-un pârâu mic au căzut şi s-au înnecat. Pre un slehticiu supt cort l-au detunat şi 12 cai. Preotul, făcând slujbă, au scăpat tainele de pre prestol, precum scrie Vapouschii şi Mehovie şi Belschii, prăvind singur craiul, au arătat.

Iară Ştefan vodă, cunoscând deplin vicleşugul lui Olbreht, craiul leşăscu, şi văzind că nu merge pre cale dreptu spre Cetatea Albă şi spre Chiliia, ce trage la Pocutiia, şi mai triaz s-au făcut Ştefan vodă lucrurilor lui Olbreht. Şi îndată trimisă soli ai săi, boiari de ţară, pre Tăutul logofăt şi pre Isac visternicul, la craiul, întrebându-l: cu mijloc prietenesc au cu vrăjmăşăscu vine spre Ţara Moldovii? Că, de merge asupra turcilor, mai driaptă cale au avut pe aiurea; şi cum să adeverisă solilor crăeşti, că la marginea Ţărâi de Gios ar fi adus hrană de agiunsu oştii crăeşti şi a Litvei, şi singur Ştefan vodă acolo într-agiutoriu gata era să vie, numai cât ar fi fost stătut craiul la hotarul Ţărâi Turceşti. Ce nemic solii acia n-au cunoscut pe craiul că îmbla cu înşălăciune; ascunzind cuvântul, pre soli cu bucurie i-au priimit şi darurile ce-i trimisese Ştefan vodă. Iară răspunsul le-au dat tot că merge la turci. Trimis-au craiul şi solii săi la Ştefan vodă să întăriască cuvântul, iar el viniia cu oastea spre Pocutiia.

Inţălegând Ştefan vodă că să apropie craiul cu oastea de Margine, au mai poftorit soliia; trimis-au la craiul iarăş pre Tăutul logofătul şi pre Isac visternicul cu multe daruri şi au tampinat pe craiul peste Nistru şi, trecând Nistrul, s-au descoperit tot vicleşugul craiului. Atunce solii au avut poroncă de la Ştefan vodă de au zis craiului: „De vei să faci

oastea aciasta asupra lui Ştefan vodă, fără de nice o pricină de vătămare, pune-va Ştefan vodă nevoinţă, cât te vei căi, căci ai rădicat sabiia asupra lui Ştefan vodă".

Deci, cu aciastă solie sămaţă a lui Ştefan vodă, s-au mâniiat craiul, peste obiceiul a stăpânilor lumii, şi puind pre soli la închisoare, i-au trimis în Liov, puşi în obezi. Şi îndată, neaşteptând ostile Litvei, nice a prusiior, nice pre mazuri, s-au pornit de au întrat în ţară cu vrăjmăşie mare şi au marsu de au încungiurat cetatea Sucevii şi începu a o bate de patru părţi, nedejduind că moldovenilor li s-a fi urât cu Ştefan vodă, pentru atâtea războae cu vărsări de singe ce făcusă Ştefan vodă, mai întâi cu turcii, cu tătarăi şi cu ungurii i proci, şi să vor închina lui, părăsind pre Ştefan vodă.

Ce rău s-au greşit craiul în socotelile sale - precum au deprinsu pre cei mândri şi simeţi a-i amăgi nărocul orbu - că măcar că au avut craiul optzăci de mii de oaste, fără altă adunătură, ce să trag după oaste, care să număra la patruzăci de mii, şi altă pihotă şi cu cărucioare treizăci de mii în tabăra, iară cetăţenii tare să apăra: că unde glonţurile zua spărgea, iară ei noaptea tocmiia cu pământii şi cu scânduri şi eU piatră, că grijisă bine Ştefan vodă cetatea Sucevii.

Iară Ştefan vodă, după ce eşisă den Suciavă, s-au tras spre Roman cu oastea sa şi acolo, la Roman, s-au strânsu la dânsu toţi oştenii lui, având agiutor şi de la turci şi de la munteni şi de la unguri 2000 de săcui.

Iară Ştefan vodă, măcar că lăsasă strajă să ţie vaduri!* Prutului la Cernăuţi împrotiva leşilor, au purces spre Roman Ştefan vodă, avgust 26. Eşind, deodată nu le da leşilor câmpu; iară pe unde să răşchira leşii pentru prada şi jacul, pre unde şi-i găsiia oamenii lui Ştefan vodă, acolo u omorâia. Şi atâta îi strâmtorisă pe Ieşi, cât nice den tabără

nu cuteza să iasă, şi văzindu-să leşii închişi de toate părţile, au început deodată pe taină, iară apoi strâga pren tabără şi grăia rău de craiul lor şi zicea: „Să ne lasă craiul să ne ducem lacasăle noastre!" Că nu le viniia nice de o parte hrană, nice agiutoriu, nice de la Litva, nice de la prusi, că mistrul prusilor rămăsesă în Liov, unde i să tâmplă şi moarte.

Iară Ştefan vodă trimisese de ţinea toate drumurili, de nu lăsa să vie în tabăra leşască nice hrană, nice oaste într-agiutoriu. Nice socotisă leşii cu craiul lor că vor cădea mtr-atâta lipsă şi strânsoare de oamenii lui Ştefan vodă. Şi stând pregiur cetate trei săptămâni, bătând-o den puşci zua ?i noaptea şi nemic folosind, iată viniră soli de la Vladislav, craiul unguresc, la Olbreht, craiul leşăscu, în tabără, mtrând la mijloc pentru pace între Ştefan vodă şi între craiul Olbreht.

Priimit-au bucuros Olbreht pacea, fiind şi bolnav de friguri craiul. Iară neputându-să tocmi îmbe părţile în Ponturi, căci *sililâ* Vladislav, craiul unguresc, să facă pace lr*tenieiată între Ştefan vodă şi între Olbreht, craiul leşăscu, av ând grijă de Ştefan vodă să nu să închine la turcii, şi să le fecă atunci mare răsipă ţărâi şi crăiei leşăşti; ce au legat pace lr*tre dânşii până la o vreme şi au aşezat să să întoarcă craiul Cu oastea sa de la Suciavă, pre şliavul pre unde au vinit, pre Ull de au întrat în ţară.

Şi îndată să clătiră leşii de la cetatea Sucevii şi au trimis Craiul la frate-său Alexandru, cneazul Litvei, ce era tot la ^raslav de tocmiia cetatea, dându-i ştire să nu să mai trudiască oastea Litvei. Strigat-au şi pen tabără să să întoarcă ^a casăle sale, ca a făcut pace cu Ştefan vodă. Şi au purces Cfaiul de la Suciavă, octomvrie 19, însă nu pe şliav, pre unde

vinisă, ce pre altă cale, ori pe unde le-ar fi mai aproape de ţara lor, ori prin locuri întregi, pentru hrana.

Iară Ştefan vodă, văzind că leşii nu măргu pre unde au vinit, trimis-au sol la craiul, zicându-i să să întoarcă pre calea ce-au vinit, că pre unde au purces nu va avea cale deschisă: că sint păduri desă şi dialuri mari şi stânci şi închisă drumurile cu lemne şi iaste cu grijă ca să nu-i facă ţăranii vro smintială, fiindu-le grijă de Ieşi, niam fiind gros şi neplecat, să nu ţie calea leşilor la strâmtori; arătând solii lui Ştefan vodă şi mijlociîe păcii craiului ce legasă: „să să întoarcă pre unde au vinit", că Ştefan vodă era bucuros să să mântue de Ieşi, să iasă mai curund den ţară fără nice o primejdie.

Ce n-au înţăles leşii acestea, nice au crezut pre solul lui Ştefan vodă, zicând că cu vicleşug îmbla Ştefan vodă sa-ş apere locurile acelea, să nu-i prade ţara. Deci mergea leşii» cine cum putea şi pre unde vrea, şi al patrule conac au agiunsu tabăra la codrul Cozminul; pen codru, drumurile năruite, închisă, dialuri mari, pădurea foarte diasă şi stânci multe într-acel codru. Nenorocitul craiu au poroncit de au băgat tabăra cu carâle, cu căruţăli şi au trecut fără de nice o scădere.

Iară Mehovie şi Belschii scriu că îndată craiul întâi au întrat în codru cu velcopolenii. Ce, cum scrie Crom^r cornicariul, a doa zi au întrat în codru - trimiţind înnaintea lui puşcile şi carăle - numai cu curtea sa şi pre urma lu' şliahta, acei mici şi acei mari Ţărâi Leşăşti, şi rusimea, fâra orânduială, fără tocmală, fără arme, goli, ca la casăle sale; fâra grijă îmbla pen păduri. Mai pre urmă viniia lefecii. Iară Belschie scrie că puşcile era în mijloc pusă peste obiceiu, spre mai mare perirea leşilor.

Vinisă acmu la mijlocul codrului carăle crăeşti şi altele cu greime, când iată pedestrime de ţărani den toate părţile pen pădure dau glas şi năvală asupra taberii crăeşti, tae, împungu şi omoară pre Ieşi, strigând: ucide! ucide! răsipăsc carăle, jăcuescu, dezbracă şi obor copacii asupra lor, că era abiia întinaţi, că mai-nainte tăiasă copacii să stea de aceia triabă întinaţi, şi numai cât îi clătiia, îndată cădea cu sunet mare peste drumuri, de nu mai putea leşii să mai margă. Unde şi Ştefan vodă, fără nădejdea leşilor, au nemerit octomvrie 26, cu multă oaste călariaţă şi pedestri, şi avea şi turcii 2000; măcar că scriu unii, că era Ştefan vodă în sanie bolnav de podalghie, acolo cu mare năvală au lovit den dos pre Ieşi, cât să amestecasă leşii. Iară pre urmă să îndreptară ksii, şi să apăra bărbăteşte; ce, fiind fără orânduială, nice hatmani, nice rohmistri, nice stegari, nice alte semne de °staşi, nici să mai auziia de sunet, de huet, de trăsnet, căzind °pacii, de loviturile armelor, de nechezaturile cailor i proci; ^re toate în codri mai straşnice şi mai cu spaimă răsunând să pare.

Văzindu-să leşii periţi de oastea lui Ştefan vodă, s-au ttorsu la tabăra sa, ce şi acolo i-au încungiurat oastea lui Ştefan vodă, cât pierdusă leşii toată nădejdea de viaţă; numai pre ceriu căuta: unii striga de agiutor la icoana Presvintei născătoarei de Dumnezău, ce-i la Censtihov; alţii striga pe mta cruce; alţii să făgăduia la mormântul lui sveatâi Iacov. ^e nu i-au îngăduit moldovenii până acolo, ce de toate Părţile-i omorâia, până li-au trimis craiul agiutoriu den slujitorii curţii sali într-ales; carii, eşind den pădure cu dobe, cu trâmbiţă, cu armele goale, au aţiţat iarăş războiul cu °amenii lui Ştefan vodă.

Să întorsese asupra acelora şi Ştefan vodă şi dând războiu, îndată au dat dos leşii, de fugiia cine încotro au putut, şi au scăpat pen păduri de au năzuit unde era craiul, abiia eşit la sat la Cozmin; pe urmă şi dvorelnicii craiului, cu mână vitejască apărându-să, s-au întorsu pen pădure la craiul lor.

După ce au trecut craiul peste codru la Cozmin, au aşteptat pre cei scăpaţi şi rătăciţi de s-au strânsu de pen păduri la tabără. Iară foarte multă şliahtă leşască şi rusască au perit: unii ucişi, alţii prinşi; şi astăzi stă movilă de oasele celor periţi, de care scrie Stricovschii că au văzut cu ochii săi foarte movilă mare şi oasele acelor periţi, când au trecut pre acolo, în anul de la Hristos 1574.

Scriu cronicarii leşăşti de tirăniia lui Ştefan vodă, mai mult decât păgânii să fie făcut cu leşii cei robiţi într-acel războiu; că ori pre câţi au prinsu vii, pre toţi îi omorâia- Numai câţi au încăput în mânule turcilor, pre aceiia i-au luat în robie. Dentre carii mai aleşi era: Neculai Grebiadin Tecenschii, voevodul Ţărâi Rusăşti şi Gavril, al doile Tecenschii den Moraviţ, moşan, şi Avenie Hierbort; stând aceştiia tare la războiu, au perit. Iară Ianăş, feciorul lut Zbignev, a podcomorului Cracăului şi a starostelui Maliborcului, pre care îl numeşte cronica leşască marşalâcul cel mare, l-au robit turcii şi pre urmă au scăpat şi au veru' în Ţara Leşască, la moşie-ş, precum scrie Mehovie, carte IV- Aşijdire pentru Prohniţchii şi de alţi mulţi au scăpat deu robie, den Ţara Turciască, precum mărturiseşte Cromer. I[...] pentru ficiorul lui Ozdrovoz, voevodul Ţărâi Rusăşti, ^[...] îndoială, în al optsprăzecele an scăpând den robie, mulţi zic[...] ce nu-i fecior lui Ozdrovoz acela, ce iaste vecin lui. C[...] răspunzindu-să că-i fecior, l-au priimit muma-sa la moşii[...]

tătâne-său. Iară pe urmă mare beţiv s-au ales acela, care au cheltuit şi au răpus la beţie toată averea tătâne-său, pe obicina beţivilor şi desfrânaţilor.

Iară, după ce au eşit leşii den pădure, făcându-să mai intălepţi după atâtea pagube ce-au avut, legând tabăra, şi tocmind oastea în rânduială, s-au pornit de la codru, că moldovenii nu-i lăsa, ce-i tot pişcă pen pregiur; şi într-o noapte, fiind vantu mare, au aprinsu iarba uscată asupra taberii; bătea vântul şi s-au făcut pojar mare. Ce au apucat leşii de au cosit pe împregiurul taberii.

într-acea dată, viniia şi 600 de mazuri, trimişi într-agiutoriu craiului de la cneazul Conrad, cu un polcovnic Şi de a crizacilor, însă pe altă cale. De carii înţăîegând Ştefan ˋodă, au pornit împrotiva lor pre Boldor vornicul cu 300 de °aste aliasă şi i-au tâmpinat peste Prut, mai sus de Cernăuţi, b Lenţăşti, unde iaste ocopul săpat, şi acolo i-au înfrânai pe acei mazuri şi au perit mai toţi în războiu. Cu care biruinţă, ?i mai simăţ Ştefan vodă au apucat malul Prutului cu oastea ˋa, puind nevoinţă la trecătoare să răsâpască de tot pe oastea leşască.

Sosindu craiul la Prut, au stătut trei zile cu tabăra legată Şi tot să sloboziia leşii pe aproape de apuca şi prăda; ce puţini ˋă întorcea că-i prindea oamenii lui Ştefan vodă şi-i ucidea, tară acolo, în Cernăuţi, au lovit spaimă pe Ieşi, cum s-au inglotit oastea lui Ştefan vodă, şi vine asupra lor şi Jnfricoşindu-să, toţi să gătisă numai să fugă şi mai ales ˋelcopolenii începusă a-ş lega pre cai ce avea, precum scrie Cromer, vrând sâ-ş lasă carăle cu totul; ce, oblicind craiul, au mersu singur de s-au arătat oştii şi au potolit aciasta veste; îmblat-au cu fanare toată noaptea şi-i bucura şi mergea pre la corturile boiarilor, până s-au potolit spaima.

Iară a doa zi, gătindu-să craiul de purces, au nemerit câteva mii de oaste călări, litveni, trimişi de Alexandru, cneazul Litvei. Implutu-s-au craiul de bucurie şi mai vesăle inimi.

Scrie letopisăţul cel rusăscu, puind pricină acestor litveni, pre carii au fostu povăţuitoriu Stanislav Piotrovici Chisea şi cneazul Simion, de care am pomenit mai sus: că, nevrând altă oaste a Litevei de la Braslav să mai margă după craiul, au fostu orânduit pre aciastă oaste într-agiutoriu craiului; care întârzhasă a merge după craiul şi i-au tâmpinat oastea lui Ştefan vodă dencoace de Nistru şi dându-le războiu, au înfrânţii litvenii pre oastea lui Ştefan vodă şi au străbătut de au vinit înnaintea craiului la Cernăuţi. Ce aciasta nice Cromer, nice alte letopisăţă leşăşti nu o scriu; ce, de ar hi fost adevărat, cum ar hi tăcut, ales Cromer? Iară aciasta scriu că au nemerit litvenii la craiul şi scrie Cromer că acei litveni s-au cerşut la craiul, să-i sloboază să margă în prada pen ţară şi nu i-au lăsat craiul zicând că-i bolnav şi să grăbeşte să margă în ţara sa.

Mai datu-le-au războiu Ştefan vodă la trecătoare la Prut, ce nemic nu le-au strâcat, iară nu i-au lăsat până în Snetin; şi pre mazuri carii apăra pre craiul, i-au lovit la Şipinţi. Ce cu puţină oaste au scăpat craiul la Snetin.

Iară, după ce au sosit craiul în Snetin, au slobozit oastea pre acasă ca den robie şi Litva s-au dus la Braslav, iară mai dencolo de Braslav i-au lovit tătarâi şi s-au bătut cu litvenii-

Iară Albreht craiu, după ce au agiunsu den Moldova *te* Cracau, dentru acea bătae ruşinoasă, ca când ar fi isprăvit vreun lucru bun, au început a să veseli cu ospeţă, cu giocut'- Spun că într-o noapte, mergând însuşi al treile ceas pe uliţa» teptil, bat, au nemerit pe nişte beţi, s-au întărâtat sfada într

Mi, i, într-acea sfadă, au rânit pe craiul, de au zăcut nndte zile.

Scrie cronicariuî leşăsc, zicând: anume l-au fostu pedepsit Dumnezău cu acea pagubă ruşinată, orbindu-**1** a nu-ş vedea ocara ce păţisă în Moldova. Mare jeale au făcut tuturor în Tara Leşască acea oştire nesocotită acelui craiu leşăscu, dacă au vinit veste de atâtea boiari şi ficiori de boiari şi de atâtea viteji! Cum unii în războiu au perit, alţii în robie au căzut 'a tătari, la turci, carii cu sângele lor au răscumpărat viaţa lui craiu.

Punea vină mai mare leşii pre un Filip Callimah, a căruia svat mai mult asculta craiul decât a altor oameni ai săi. - Aşea petrec domnii cu svatul şi cu apropiiarea streinilor la sine. - Acest Filip Callimah era ital den Florenţiia, om învăţat, dascăl lui Olbreht craiu, om nestătătoriu - la cuvântu - prost 'a svat, pentru ce îl gonisă den Italia. Şi au *vinit* în Ţara leşască, iar şi den Ţara Leşască fugisă peste mare pentru nişte %>te a lui; apoi pe cărţile lui Albreht craiu, iară au vinit în Tara Leşască şi acolo au murit.

Iară Ştefan vodă, vrând să-ş răscumpere strâmbătatea ce avu despre Ieşi şi să-ş întoarcă pagubele ţărâi sali, la al doile "> primăvara, au întrat în Ţara Leşască, avându în oastea Sa tătari şi turci, de au prădat Podoliia şi în Ţara Rusască, Până la un târguşor, anume Camciuga, mai sus de Liov, şi Până la apa Visloca, în lungu şi în curmeziş prădând. Şi mare groază şi frică au pus peste toată crăiia leşască, cât nime, să-i ^a împrotivă sau să-i îndrăzniască lui Ştefan vodă, nu era; ce toţi gata de fugă, nu numai în oraşe şi pre la cetăţi, ce la munţi şi pen codri fugiia şi au luat Ştefan vodă mulţi robi: bărbaţi, muiari şi copii, pre câţi-ş agiungea pre drumuri, fugind în bejenii. Mulţi au luat tătarâi şi turcii în robie.

Iară şi Ştefan vodă ea la 100.000 de robi au ad

———xuluojdv, rrevoscruişi Buceciul

multă nevoe au avut şi Podhaeţul şi alte mai mici târguri şi felele acestui craiu, atunce

sate fără număr, prădate şi arsă. Numai un lucru au făcut leşii Ikdomir; căci şi

de folosul lor, însă de frica lui Ştefan vodă, au întărit Cracăul landomir pentru grijea împrotiva

spre amiazăzi, cu başte, cu ziduri şi cu şanţuri şi au slobozit jpomenit mai sus.

pen şanţuri pe supt cetate apă Rudava, adăogând şi alte casă ; S-au născut un

multe pe lângă ziduri. Iară Ştefan vodă s-au întorsu cu pace jCazimvrub un cap

la scaonul său, la Suceavă, şi cu bucurie pentru biruinţă. |mijlocul spuiaru

Albreht, craiul leşăsc, văzind prada şi răsipa ţărâi sale, ce-i j Acest sama de

făcusă Ştefan vodă, nu vru să lasă, ce au strânsu oaste şi au j peste multă vreme, t

întrat în ţară şi au prădat până la Botăşeani. Ştefan vodă încă, strângând oaste şi eşind înnaintea leşilor, le-au dat razboiu la târgu, la Botăşeani, şi înfrânsă pe Ieşi. Scrie de acesta războiu letopisăţul ţărâi, iară cronicarii leşeşti nu pomenescu-

în anii 7009 <=1501>, aşezatu-s-au între sine Olbreht, craiul leşesc, cu frate-său, Vladislav, craiul unguresc, şi Alexandru, marele cneaz a Litvei, cu mari legături, vâzi răsipa şi prada ţărâlor sale de turci şi de tătar, să aibă agiutoriu unul pre altu în nevoia şi în grijea sa şi de ar si unul dentre dânşii că face pace pe taină sau oaste cu turcii să nu-l lasă; iară, de nu ar vrea, atunce, să nu fie datori a-' agiutori.

Căci, încă bine nu să sfârşisă prada de Ştefan vodă Ţara Leşască, iară tătarâi au întrat de au prădat în Podoli şi în Ţara Rusască. Deci Albreht, craiul leşăscu, văzind m^ bănaturi de cătră toţi, de sirgu au poroncit la toată şliah^ leşască de s-au strânsu la Sandomir, să margă împrotW tătarâlor. Ce până a să strânge ei, iară tătarâi cu mult pli

Şi înţălegând leşii de după ce s-au întorsu de la den Cracau la r craiul alergasa tataralor cum s-au ^ ^ ...şul capete la jidovi, in & coadei, iară coada era ^ ^ pta.

^ ^ ^ enii a oamenu, pre e ^ ^ ^ întrat în Ţara ^ ^ ^ jocurile pe Nistru, p^

$eaptezăci de mii de turci, şi toate \——

Haliciu, pre la Jidaciov, pe la Drohobici şi pre la Sambor, cu foc şi cu sabie le-au pustiit şi mulţi robi au luat. Şi, de nu s-ar fi întorsu singuri p^gâ.nil, nime nu le eşiia înnainte i bătut, numai singur

fecându-i-să milă de nărod, că aceia iarnă

^ri şi cu ger au căzut, cât nu putea turcii străbate cu caii Prin omeţi. Ce au rămas îngheţaţi ca la patruzăci de mii de rci, prin munţi. îi afla oamenii ucigându-şi caii şi întră în şul cailor de să învăliia. Iară câţi au rămas, trecând pre aicea P'en ţară, le ţinea calea moldovenii; făcându-să Ieşi, îi ucidea, t abiia zece mii de or hi hălăduit peste Dunăre.

Stătut-au la mijloc pentru pace între Jicmontu şi între Ştefan vodă solii lui Vladislav, craiul unguresc. Şi pe acea Olbreht, den ce

vrenc s-au înecat Ştefan voda, ^ ^ ^ ^ pricini, nice letopisâtul leşascu nu sene, fa» cat fimd de mult datoriia creştiniasca, aducându-,1 amu te * Prieteşugul ce-au avut cu < i Cazimiru craiu, tatăl lui Olbreht.

făgăduind unul altuia să dea agiutor împrotiva nepriiatinilor săi.

Legat-au la aciastă tocmală de pace, să nu să priimască nice dentr-o parte pribegii şi fugarii. Iară, de ari fugi la crăiia aceia vreun domnu de la turci, să aibă ori în Ţara Leşască, ori în Litva a-l priimi slobod, şi să aibă a da agiutor, cât s-ar putea, să-1 ducă să-1 aşează iar în domnie. Şi acea aşăzare, cum ungurilor, cum şi leşilor, împrotiva turcilor oştindu-să, de pururea să fie într-agiutoriu; şi, de nu ari putea singur merge cu agiutoriu, să aibă pre ficiorul său a-i trimite-. Iară turcilor, împrotiva leşilor sau a ungurilor oştind, să nu le dea agiutoriu, fără numai de mare silă, când ar fi strânşi. Şi sa aibă urechi deschisă pururea domnii den Moldova despre turci, ce ari înţălege, să dea ştire leşilor şi ungurilor, păzindu-să unii pre alţii.

Strâmbătăţile, ce s-ari face la margine de îmbe părţile, sa le cerce starostii de Cameniţă, de Hotin, de Cernăuţi.

De s-ari face despre partea acestor starosti vro strâmbătate, atunce boiari mari să trimită de îmbe părţile să cerce şi să fie slobod amânduror năroadelor a face neguţitorii unii la alalţi. Şi pre acestea aşezământuri şi scrisori s-au făcut, care să află şi astăzi în metrica crăiască, în Cracau.

Scrie Vapouschii, cronicariul leşăscu, că pe acea vreme să fie trimis şi Ioan cneazul, împăratul moschicesc, legând şi el prieteşug de pace cu craiul leşăscu.

Nezăbavă vreme, sultan Baiazit, împăratul turcesc, înţălegând de legătura păcii între atâtea domni creştineşti, au trimis şi el soli de pace la Albreht, craiul leşăscu, şi au priimit şi craiul acea pace cu turcii. începând oaste cu veneţiianii, avea grijă să nu să rădice acei crai, ce s-au

pomenit mai sus, că au legat pace între dânşii asupra turcilor, carii luasă de la veneţiiani Morea şi altele multe.

Nenorocit era acest Olbreht, craiu leşăscu, că de cîte ori loviia tătarâi în ţara lui, niceodată gata nu să afla împrotiva lor, ce tot cu plianuri să întorcea, precum şi în anul 1500, după ce făcură aşezământuri de pace între domnii, ce s-au pomenit mai sus, au lovit tătarâi la Volin şi în Ţara Rusască, pre la Belzu, pre la Crasnostav, pre la Toruben şi pre la IJublin şi pre la Crasnec, până în Visla, de au prădat şi au robit şi până a să găti craiul să margă asupra lor, ei s-au întorsu cu multă pradă fără de nice o smintială.

Intr-acestaş an mari războae s-au făcut în Italiia, bătându-să hişpanii cu franţozii pentru crăiia Neapole; şi Maximilian cu Şvicerig; aşijdirea şi papa cu florintiianii; veneţiianii cu enovezii; medeolanii cu stăpânul său, Ludovic Sforţa.

Iară în anul 1501, s-au strânsu săim în Ţara Leşască, la Pietricov. Venit-au sol la acel săim de la Ştefan vodă, pe aşezământurile legate trimişi, de au cerşut pe Patru vodă Aron, feciorul lui Iliiaş vodă, ce era pribag în Ţara Leşască, pentru că simţisă Ştefan vodă că Patru vodă pe mulţi domni leşăşti îi trăsese în partea sa, să facă oaste asupra lui Ştefan vodă. Socotit-au craiul ce ari face? Să dea pe un om nevinovat şi care s-au plecat la crăie, să părea lucru tirănesc; să ţie iarăş pe nepriiatinul lui Ştefan vodă, era împrotiva aşezământurilor legate între sine. Şi înţălesese craiul că, de nu-1 va da, oaste să va face pentru dânsul. Craiul era gata să purciază la prusi. N-au cutezat a lăsa cererea lui Ştefan vodă, să-ş lasă în urma sa nepriiaten, ce den svatul tuturor, au aflat să nu dea pe Patru vodă, ce înnaintea solilor lui Ştefan vodă, au poroncit de i-au tăiat capul. Şi pentru să nu zică nărodul

că l-au omorât pe dreptate, au poroncit craiul de au sunat, precum Patru vodă au făcut cărţi viclene. Şi deci au pornit înnapoi pre solii lui Ştefan vodă.

Şi după ce să obârşi săimul, s-au pornit craiul la prusi şi sosindu la Torunea, au trimis sol la mai marele prusilor, svătuindu-1 să vie de bună voia sa să i să plece lui, decât să vază armele leşăşti asupră-ş.

Acest Patru vodă, cum s-au pomenit mai sus, iaste Aron, care s-au bătut cu Ştefan vodă la Doljeşti, pe Siretiu, şi după izbânda lui Ştefan vodă asupra lui Mătiiaş, craiul unguresc, au fugit Patru vodă Aron în Ţara Leşască.

Iară Olbrehtu, craiul leşăscu, aşteptând răspunsul sa-i vie de la prusi, căci prusii era îndemnaţi de nemţi să să rocoşască asupra leşilor, ce au răspunsu prusii, că ei sintu plecaţi leşilor, urnind până le-ar vini agiutoriu de la nemţi-Ce întru acele amestecături, ce era între Ieşi şi între prusi, au murit Albreht, craiul leşăsc, de ciumă şi Iau dus în Cracau de l-au îngropat. Acest craiu n-au fostu însurat.

Iară toamna, precum scriu letopisăţăle rusăşti şi Mehovic, venit-au Sahmat-Chirei soltan, hanul oardelor de pe Volga, ficiorul lui Ahmat, într-agiutoriu Litvii asiip moscalilor. Scrie Cromer ca la 100.000 de tătari să fie fost cu acel han. Şi au mărsu hanul cu oastea sa la Ţara Sibiruh şi au stătut supt Novogorod şi au prădat Ţara Moscului pan la Bransco şi au dobândit Novogorodul şi alte cetăţi i S' închinat.

Dacă au murit Olbreht, craiul leşescu, s-au strânsu tara la seim la Petricov, fiind cap săimului Fridric, arhiepiscop 1 Gneznii, care era deodată şi episcop Cracăului şi cardio Stătut-au mult pentru alesul craiului nou, fiind nud neprotivite socotelele leşilor, pre care dentre ficiorii l

Cazimir craiu ş-ar alege şie craiu; că mulţi poftiia să rădici craiu pre Vladislav, craiul unguresc, zicând că Vladislav cu averea sa va lăţi şi va întemeia crăiia şi-i va apăra de turci şi de tătari; alţii poftiia pre Jicmond. Ce au biruit socotiala celor ce poftiia pre Alexandru, cneazul I itvei, căci era şi mai mulţi şi au avut dovadă mai bună spre alesul crăiei leşeşti.

AICEA AM SOCOTIT DE AM *SCRIS* OB1CEIALE LEŞILOR CÂND FAC CRAIU NOU

Strângându-să episcopii şi tot clirosul besericii şi svetnicii iei, aşijdirea şi altă boiarime, toţi la Cracau să strângu. Atunce craiul cel ales să grijeşte îmbrăcat întâi de *sv'mtTi* spovedanie, cu pocăinţă, cu milostenie; cu o zi mai-nainte, ^niirricâ, să pricestuiaşte. Şi a doa zi, când iaste să-l bl, tagoslovască pre craiul, să strângu preoţii dez-dimineaţă la ^tate, în beserica episcopiei, a lui Stanislav, îmbrăcându-să niitră episcopască. Aşijdirea şi boiarii toţi să află la acea lunare de preoţi.

Atunce arhiepiscopul cu toată preoţimea, pre orânduiala fericii Apusului, purced den beserică la curţile crăeşti cu Lste şi dumnezărie şi acolo înnaintea curţii crăeşti, >âinc}, şcoalele şi alte chipuri, ce mergu la alaiu, numai gur arhiepiscopul cu episcopii întră în curtea crăiască, să pe craiul nou la beserică episcopii. Şi întâi prin Postelnicul cel mare sau pren alt chip mai de cinste între P°ţi> îmbracă pre craiul în haine episcopeşti, puindu-1 între *nii şi între boiarii cei mai de frunte.

U* arhiepiscopul îl stropeşte cu apâ sv.nU* » - as 5* .Dumnezâuk, xiditoriule celor plecau, carele

lumina Svintului Duh ne bucuri, trimite asupra acestui şerb al tău - cutareli - darul tău, ca printr-însul să cunoaştem venirea Ta întru noi".

De acolo duc pre craiul la beserică doi preuţi mai de cinste, ţiindu-1 unul de mâna cea driaptă şi altul de mâna cea stângă şi, înnaintea lui, un domnu dentre svetnici duce ^ORma^^aluL^ 1, al treile mărul de aur, al patrule sabiia goală duce şi preoţii înnainte cruce şi tot cinu de beserică şi boiarimea cineş la rândul său.

Viind la beserică, acele odoară crăeşti le pun pe prestol în oltariu: xorona, schiptrul, măru]_ şi sabiia. Şi acolo obârj^idujpx^ şi episjcopii îl punj scaj,muL_cră-e^€^ Apoi un episcop zice aciastă rugă: „Atoateputernice, preavecinice Dumnezâu, otcârmuitoriuk celor cereşti şi celor pminteşti, carele pre robul tău ai voit a-l râdica la stepena şi la vredniciia crăiei, rugămu-ne, lasă ca, făcându-1 slobod de toate împrotivirile, să să întăriască cu darul păcii besericii şi spre bucuriia vecinicii păci, den darul tău să să învredniciască a agiunge prin Hristos Domnul nostru. Amin".

Săvârşindu molitva, îi aduce aminte tare pentru credinţa cătră Dumnezeu şi alte bunătăţi, ce să cuvin craiului sa le păzască, zicând:

„De vreme ce astăzi prin mânule noastre, prea bunuk Doamne, carii purtăm spre aciasta slujbele lui Hristos> Domnului nostru, măcar că nevrednic, syinta unsoargj, jeiimele crăiei să le priimeşti. Bine iaste întâi să-ţi aducea aminte, oarece, pentru sarcina la care eşti însămnat; astâz vredniciia crăiască iai şi a îndrepta credincios nărodul tău» ce ţi-i dat, te grijeşti. Luminat, adevărat între cei muritor loc plin, însă plin de scădere, de ostenială şi de grijă. S

adevărat de vei cugeta, că toată puterea de la Domnul Dumnezău iaste, prin care crăescu craii şi făcătorii legilor cele drepte aleg şi de turma, ce ţi să dă pre mână, unuia lui Dumnezău vei să dai samă.

întâi să pâzăşti dumnăzăriia, pe Domnul Dumnăzăul tău cu toată mintea şi cu curată inemă să-l cinsteşti! Legea creştiniască, credinţa noastră catolicească, care den pruncie o ai mărturisit, până în sfârşit să o ţii nevătămată şi pre aciasta împrotiva tuturor împrotivnicilor, după puterea ta să o aperi! Ispravnicilor besericii şi tuturor preoţilor să le dai cinstea ce lisă cuvine! Volniciia besericii şi tuturor preoţilor ce ar avea °biceiu să nu o strâci! Dreptatea, fără care nice o tovărăşie uidelungu a sta nu poate, spre toţi neclintită să o stăpâneşti!

Celor buni, hărăzitoriu, celor răi certări dându-le, după vădire. Pre cei mesări, pre cei slabi, neputincioşi, den toate supărările să-i aperi! Tuturor celor ce ari năzui la tine, bun, blând şi priimitoriu să fii!

Şi aşea să te porţi, cât nu spre al tău, ce spre a tot norodul folos că stăpâneşti şi harul bunătăţilor tale nu aice pre Pământ, ce în ceriu să ţi să pară că aştepţi; care acela să-ţi hărăzească ţie, ce vieţuiaşte şi împărăteşte Dumnăzău, în vecii vecilor. Amin".

După acestea întriabă-1 episcopul, zicând:

»Vei să păzăşti svinta credinţă, dată de beserică catolicească şi stându pre lângă dreptate, să te porţi cu cale?"

Răspunde craiul: „Voiu".

»Vei să fii apărare besericii şi a slugilor bisericeşti?"

Răspunde craiul: „Voiu."

»Vei crăiia dată ţie de Dumnezău, să o păzăşti cu dreptate, să o chivernisăşti, să o aperi?"

„Voiu. Şi cu agiutoriul lui Dumnezău şi cu svatul credincioşilor miei, aşea întru toate a păzi mă giuruescu, cum voiu putea mai bine."

După aceste cuvinte, îngenuche craiul înnaintea arhiepiscopului, luându-ş şlicul, zice aceste cuvinte:

„Eu - anume - cu voia milostivului Dumnăzău, făcându-mă craiu leşăscu, mă mărturisăscu şi mă făgăduesc înnaintea lui Dumnăzău şi a nărodului pre sama mea dat, după putinţă şi dreptate a face şi a păzi, prăvind la vredniciia milii lui Dumnezău, precum mai bine îmi va putea arăta svatul credincioşilor miei. Episcopilor şi preoţilor besericii lui Dumnăzău, a da cinste ce să cuvine şi ce s-au aşezat de chesarii şi de craii creştineşti besericii, întreg voiu păzi. Arhimandriţilor, egumenilor, tuturor ostaşilor şi şlehticilor, cinste ce să cuvine după svatul a credincioşilor miei, a arăta şi a da, voiu şi mă făgăduescu".

Acmu-ş pune amândoaă mâniile pre Evanghelie şi zi„Aşea să-mi agiute Dumnăzău şi aciastă Evanghelie!"

Apoi arhiepiscopul zice ruga aciasta:

„Atoateputernice, Dumnăzăule tuturor, împăratul împăraţilor şi Domnul Domnilor, carele pre Avraam> credincios robul tău, l-ai făcut biruitorii! asupra vrăjmaşil lui Moisii şi lui Isus a lui Navi, povăţuitorii nărodului mare biruinţă le-ai dat şi pre smeritul David, cuconul tău> l-ai înnălţat la împărăţie şi pre Solomon l-ai înzăstrat cu nespusă daruri a prea înţălepciunii şi păcii. Prăveşt> rugăm ii-te, Doamne, la rugiile smereniii noastre şi P acestu serbu al tău — cutarele — ce pre insul cu smerita cin îl cinstim şi-l alegem craiu. înmulţeşte-i daruf blagosloveniei tale şi spre însul cu driapta puterii tal> pururea acmu şi fiecând îl îndreptiază, ca urmând credit

lui Avram, blândeţăle lui Moisii, tăriia lui Isus a lui Navi, agonisind smereniia lui David, fiind înnălţat cu prea înţălepciunea lui Solomon, împodobit întru toate, ţie să-ţ placă şi pre cărarea dreptăţii cu norocit pas pururea să păşască şi cu coiful acoper mântului tău să să îmbrace şi cu pavata nebiruirei să să acopără, învăscut cu armele besericii, să dobândiască cea poftită asupra vrăjmaşilor svintei cruci biruinţă şi să ia izbândă norocită şi să le adaogă lor spaimă puterii lor şi pace celor ce vor oşti împreună cu dânsul, cu bucurie şi cu veselie să aibă pre Hristos Domnul nostru, carele cu puterea crucii au zdrobit iadul, biruind împăraţiia diavolului, biruitoriu s-au suit la ceriuri, întru care toate Puterile şi biruinţa crăiilor stă, care iaste mărire celor feriţi şi viaţa şi mântuire năroadelor, care petrece întru toţi vecu, Dumnăzău. Amin!"

Şi mai ceteşte şi alte molitve, ce nu le-am mai scris pentru ^Ungimea voroavei. Iară, după ce ceteşte molitvele, arhiepiscopul îngenunche şi craiul pe cruce şeade culcat. Iară Preveţii cântă nişte stihuri, ce nu le-m mai scris. Apoi toţi episcopii cu toată preuţimea îngenunchindu fac litie asupra Craiului. După aceia, arhiepiscopul ceteşte oscenaş şi alte Molitve. Apoi mai cetescu altă molitvă pentru craiu şi şezind eP*scopul, iară craiul în^enjincj^ lui, să dezbracă i^âiueje_^ Iară arhiepiscopuljşîntinge în mir şi-i. Un|e mâna cea driaptă de la palmă până la cot şi între spete ^iiL^IBăiul cel drept, cu degetul cel mic zicându:

«Te ungu pre tine întru craiu, den untul svinţăniei în ^ttiele Tatălui şi a Fiiului şi a Svintului Duh. Amin. Pace Cu tine!"

& răspundu: „Şi cu duhul tău".

Apoi ceteşte molitva, precum îl pomăzuiaşte craiu şi altele, ce nu le-m mai scris aice pentru scurtarea voroavei. Iară pre urmă, după ce citescu molitvele, toţi episcopii, ţiind pre a mână pomăzuituri de bumbac, ştergu locurile cele unsă craiului, zicând ruga aciasta:

„Dumnăzău, împărate împăraţilor, şi Domn Domnilor, prin care împăraţii împărătesc şi făcătorii legilor fac giudecăţi, să blagosloveşti acesta îmbrăcământ crăesc şi fă ca şerbul tău - cutare - craiul nostru, care iaste să o parte, haine de bune obiciăiuri şi fapte svinte înnaintea ta să lumineze şi după viaţa trecătoare, mărire vecinică, ce nu are svârşit, să moşteniască, prin Domnul nostru Iisus Hristos".

Şi îmbracă pre craiul în haină, zicând:

„Ia-ţ haina făcută den patru începături, prin care să înţălege patru părţi a lumii a fi supusă puterii dumnăzăeşti» că nime nu poate cu năroc a stăpâni pre pământii, de nu i să va da putere lui din ceriuri".

Acestea zicând, arhiepiscopul îş spală mânule şi puindu-$' infula, haina, ceteşte: „Veroiu vă edinago Boga <= Cred într-unui Dumnezeu> i proci". Ducând pre craiul la scaon^ crăesc, apoi la liturghie, făcând toţi episcopii rugă pentru craiul şi îngenunchind craiul, arhiepiscopul îi dă sabiia zicând ruga:

„Priimeşte sabiia de sus dată, de la oltariu, prin mânute noastre săvai nevrednice i proci".

Şi atunce, la liturghie, încigându-1 cu sabiia, z'ce arhiepiscopul: „Incinge-ţi sabiia ta peste mijlocul tău, p'e puternice, şi ia aminte că svinţii, nu în sabie, ce prin credit au biruit împărăţii".

Apoi îi pun corona în cap şi zice:

„Priimeşte corona crăiei, care măcar că de nevrednici, însă de mânule episcopilor ţi să pune în cap, în numele Tatălui şi a Fiiului şi a Duhului Svint i proci".

Mai pre urmă, mărul de aur, rătundirea lumii închipuind, în stânga, şi în diriapta schiptrul, toiagul crăesc, îi dau, zicând:

„Priimeşte toiagul înţălepciunii şi adevărului i proci".

Şi când aduce de pune craiul pe prestol pane şi vin şi sărută svinţăniile - care să zice pace - să cuminecă atunce craiul. Apoi îl deşcingu de sabie.

Şi după liturghie, după ce îl pun în scaon, atunce arhiepiscopul îl înnalţă la crăie şi orânduiala crăiască îi dă, zicând:

„Şezi şi ţine de acmu locul ţie dat de Dumnăzău i proci".

Apoi arhiepiscopul începe:

„Pre tine Dumnăzăule, Te lăudăm i proci".

Şi sfârşind, stă den driapta, răspunzind:

„Dreptatea şi giudecata, gătire scaonului tău i proci."

Apoi ceteşte doaă molitve, după care obârşesc °rânduialele şi obiceaiurile coronaţiei. Atunce cu toţii, c"m sintu strânşi svatul, cum cel besăricesc aşea cel mirenesc, P'trec cu mare cinste şi cu multe şireaguri pre stăpânul nou "W, ducându-1 la curtea cetăţii, unde stau dvorelnicii şi altă lunare, orânduite pre obiceiu ce să face. A doa zi, îi giură •^pţavnicii târgului, aducându-i în tipsie, acoperită cu tafta '°?ie, cheile târgului, făcute de aur, şi alte daruri. Apoi face c'aiul cavaleri, dându-le săbii goale i proci.

Şi acestea pentru mai deşchisăîe lucruri şi a crailor leşeşti, c" carii să megieşază ţara noastră, măcar pre scurtu am scris a'ca. Iară să vinim la rândul istoriei domnilor ţărâi noastre, ^e unde am lăsat.

După ce au stătut Alexandru, cneazul Litvei, la crăiia leşască, îndată să grăbi a merge cu oaste asupra tătarălor de la Volga, carii să rocoşisă pre hanul lor şi cerea hanul agiutoriu de la craiul leşăscu.

Rocoşindu-să tătarâi acei de peste Volga pe hanul lor, neputând sta hanul, au fostu fugit la Cetatea Albă cu treizăci de mii de tătari, că să agiunsesă tătarâi, ce să rocoşisă cu Menghe-Chirii, hanul Craniului. Deci hanul acesta au dat ştire la turci şi vrând turcii să-1 prinză de la Cetatea Albă, el au fugit şi de acolo pen pustie şi au mersu la Chiev. Ce şi acolo n-au putut sta fără grijă, că prinzindu-1 voevodul Chievului, l-au trimis la Vilna, în Litva, şi acolo i s-au poroncit să aştepte venirea craiului. Ce pre urmă, văzindu-l că îmbla să scape şi de acolo, l-au închis cu pază tare.

în anul 7010 <=1502>, prestăvitu-s-au Paisie, arhimandritul şi egumănuî mănăstirii Putnii. într-acestaş an, avgustu în 4 zile, prestăvitu-s-au şi Athanasie Bolsun, curund după Paisie, amândoi lăudaţi de viaţă bună şi curată în viaţa lor, nelipsindu-le nemic, ce s-au căzut păstoriei lor, ca să nu pliniască.

Scrie letopisăţul ţărâi că au mersu Ştefan vodă cu oaste în Ţara Leşască şi au luat Pocutiia. Fiindu Ştefan vodă ca un leu, gata de războiu, ce nime nu-1 poate îmblânzi, şi odihn[a] altora lui să părea pagubă. Şi atâta s-au fostu supăra moldovenilor, cât s-au rugat cu toţii lui Ştefan vodă de au eşit de la Pocutiia, însă mai multu de boală ce avea l[a] picioare; şi cetăţile ce luasă, le-au întorsu. Şi după ce lu-[asă] Pocutiia, zicea Ştefan vodă că acel olat l-au luat leşii fără cale de la moldoveni.

Atunce craiul, după ce făcu svat pentru Pocutiia, ce o luasă Ştefan vodă, strâns-au oaste pe bani şi au trimis de au prădat în ţară şi au făcut mare pagubă a lor noştri.

DE MOARTEA LUI ŞTEFAN VODĂ

în anul 7012 <=1504>, nu după multă vreme, dacă s-au întorsu Ştefan vodă de la Pocutiia la scaonul său, la Suciavâ, fiind bolnav şi slab de ani, ca un om ce-au fostu întru atâtea războae şi ostenială, în patruzăci şi şeapte de ai bătându-să cu toţi, şi după multe războae cu năroc, ce-au făcut cu mare laudă, au răpousat în luna lui iulie, în 2 zile, şi l-au îngropat în mănăstirea Putna de dânsul zidită, cu multă jeale şi plângere tuturor, ca după un părinte a lor, cunoscând toţi că cât bine s-au scăpat şi de câtă apărare.

Fost-au acest Ştefan vodă om nu mare de stat, mânios şi grabnic a vărsa singe nevinovat; de multe ori, la ospeţă, omorâia fără giudeţu. Iară de alt, era om întreg la fire, nepregetuitoriu şi lucrul său îl ştiia a-l apăra şi unde nu gândiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războae meşter, unde era şi el, însuş nevoia de să vârâia, ca văzindu-l ai săi, să nu îndărăptează, şi pentru aceia rar războiu de nu izbândiia şi unde îl biruia alţii, nu pierdea nădejdea, că ştiindu-să căzut gios să râdica diasupra biruitoriului.

După moartea lui, până astăzi îi zic sfetâi Ştefan vodă, nu pentru suflet, că iaste în mâna lui Dumnezău, că el încă au fostu om păcătos, ce pentru lucrurile vitejiei lui, carele nime den domni nice mai-nainte, nice după dânsul l-au agiunsu. Mai apoi după moartea lui, Fiiu-său Bogdan vodă

urma lui luasă de lucruri vitejăşti, cum să tâmplă den pomul bun, bună roadă iasă.

Fost-au mainte de moartea lui Ştefan vodă, într-acel an, iarnă grea şi geroasă, cât n-au fostu nice dănăoară. Iară peste vară, au fost ploi grele şi povoae mari de ape şi multă înnecare s-au făcut.

Domnit-au Ştefan vodă ani 47 şi luni 2 şi săptămâni 3. Iară aproape de moartea sa, au chemat vlădicii şi pre toţi svetnicii săi, boiarii cei mari, şi pre alţii câţi-ş s-au tâmplat şi le-au arătat cum nu vor putea ţinea ei ţara, cum au ţinut-o el, ce socotind decât toţi mai puternic pre turcu, au dat învăţătură să să închine turcilor.

DOMNIÎA LUI BOGDAN VODĂ, FECIORUL LUI ŞTEFAN VODĂ
CAP XXI <*sic*>

După moartea lui Ştefan vodă, pre care îl număscu 5' până astăzi bun, moartea, hotarul viiaţii omului, hotareşt' lucrurile şi aţâţă ori bine de cel bun, ori rău de cel rău domn a grăi nărodul, precum şi lui Ştefan vodă, crezu, după moartea lui, mai mult şi mai tare i-au zis cel bum Nemuritoriu nume iaste acest epethet: bun! Uitaţii domni, la acest nestrâcat şi nemâncat de viermi nume bun, căutându-vă să-l urmaţi şi urmând să-l agonisiţi. Ferica domn după a căruia viaţă jăîeşte nărodul şi îl numeşte bum blând şi milostiv.

Stătut-au cu voia tuturor Bogdan vodă la cârma S' stăpâniia ţărâi, nu mult despărţit de tată-său cu Firea fiind' şi întâi socoti să-ş tocmască şi să-ş aşează lucrurile CL1

megiiaşii săi, să-ş arete nume bun. Şi pre învăţătura tătâne-său, lui Ştefan vodă, trimis-au la împărăţiia turcului preTăutul vel logofăt şi pedestrime darabani, cu 10 pungi de bani, de au dus la sultan Murat, împăratul turcesc, şi i s-au închinat cu toată ţara. Şi părând bine împărăţiei, cu dragoste i-au priimit şi au dăruit toţi banii Tăutului logofătului şi, după ce au vinit, adus-au banii şi au zidit beserica, ce iaste la Bălăleşti pe Siretiu, în ţinutul Sucevii, ce stă şi până astăzi.

După aceia trimis-au Bogdan vodă soli la craiul leşăscu, Alexandru, şi între alte arătate legături de prieteşug între dânşii, au cerşut Bogdan vodă pe Elisafta, sora lui craiu, făgăduind că va întoarce Tismeniţa şi ţinutul Cesibisii lui craiu, care le-au fost luat tată-său, Ştefan vodă, de la Ieşi şi k-au fostu stăpânind încă Bogdan vodă, precum scrie Mehoveta, şi nu le întorsese leşilor: ori că măcar nu le avea Vestea Bogdan vodă, iară gândiia să le ia de la Ieşi, într-alt 'hip nu poate afla cronicariul leşăscu. Vrând Bogdan vodă 'ă să arete leşilor şi blând şi simăţ.

N-au priimit nice fata, nice muma fetei pre Bogdan vodă, pentru grozăvha lui, că era grozav la faţă şi orbu de un ochiu. Jnsă, nevrând leşii să întărâte pre Bogdan vodă şi den priiaten 'â-l facă nepriiaten, au aruncat asupra fetei, cum nu va fata, Şi mulţămind craiul de daruri lui Bogdan vodă pen soli, iară pentru logodnă, au arătat lucru îndoit.

Alexandru, craiul leşăsc, după ce au pornit solii lui bogdan vodă, n-au fost fără grijă de Podoliia şi de Ţara Rusască, ce svătuia cum ari putea să depărteză pe Bogdan 'odă de la Pocutiia şi orânduisă lefe slujitorilor, pentru 'părarea Ţărâi Leşăşti la margine.

Că Bogdan vodă, măcar că-i mersese soliia dentâi la craiu Alexandru pentru logodna, ce pierdusă nădejdea, ştiind câ muma fetei mai mult stă împrotivă. Iară, după ce oblici câ au murit muma fetei, au poftorit Bogdan vodă soliia la craiul, socotind că nu-i va apăra craiul pe soru-sa; ce n-au vrut nicecum să priimască fata să margă după Bogdan vodă.

Văzindu Bogdan vodă că-ş pierdu nădejdea, strâns-au oastea ţărâi, şi au întrat la Pocutiia şi, aflând cetăţile negrijite, nice altă oaste, pre lesne o dobândi.

Iară leşii, văzind paguba de Bogdan vodă făcută, trimis-au patru mii de oşteni, cu bani făcuţi şi pe lesne au împinsu pe moldovenii lui Bogdan vodă den Pocutiia. Şi pr^e urmă, au întrat leşii în ţară, de au prădat până la Botăşeani, unde au perit doi fraţi şlehtici, ce le zicea Strus, oameni aleşi şi viteji, tineri, amândoi podoaba şliahtii rusăşti. Alergând mai în lontru cu 50 de oşteni pentru prada, dat-au peste câtva moldoveni de a lui Bogdan vodă şi acolo au căzut amândoi fraţii. Era numele acelor doi fraţi Cşeşni şi Gheorghie şi, ducându-i la Bogdan vodă împreună cu alţi robiţi, le-au tăiat capetele îndată înnaintea sa.

Ce şi aciasta perire acelor puţintei Ieşi, mare peire au adus ţărâi, că îndată agiungând leşii pre oamenii lui Bogdan vodă şi dând războiu tare, au rămas biruiţi moldovenii. Perit-au într-acel războiu pârcălabul de Hotin, iară Corpaciu hatmanul abiia au scăpat, îl scrie cronicariul. Prins-au pr^e mulţi boiari de ţară şi pre toţi, în mâniia acelor doi fraţi, i-au omorât în Cameniţă. Iară cum s-au obârşit aciastă oştire cu Bogdan vodă, nu scrie iiavul Mehoveta, nice Vapouschu-

Zice Cromver, cronicariul leşăscu, că au aflat că cu tocmala între Bogdan vodă şi între Alexandru, craiul leşăscu, s-au hotărât între dânşii armele şi dovadă pune cronicariul

den scrisoarea craiului ce s-au aflat în visteriile Cracăului, care scrisori deplin dovedesc, precum şi a triia oară, după războiul şi prada leşilor, ce-au făcut în ţară, au mai trimis Bogdan vodă trei soli la craiul leşăscu şi au aşezat între *dânşii* aceste legături: să dea craiul pre soru-sa Elisaftha după Bogdan vodă, numai să priimască Bogdan vodă obiceele besericii Apusului cu toată curtea sa; să urmeze rânduialele râmleneşti şi să facă beserici în ţară, în care preuţii papistaşi pe orânduiala papei de Râm să slujască, şi singur papa să întăriască cununiia lui Bogdan vodă cu sora lui craiu Alexandru şi să să plece Bogdan vodă cu toată ţara crailor leşeşti. Şi aşea, împreună cu alţi domni creştini, Bogdan vodă să rădice oaste asupra turcului.

Ce acestea nu s-au putut hotărî între Bogdan vodă şi între craiul Alexandru, pentru moartea craiului Alexandru ce s-au întâmplat, şi au rămas neisprăvite nice de o parte. Că stând Jicrnont craiu pe urma frăţine-său, lui Alexandru, toate acele s-au uitat. Şi scrie cronicariul leşăsc, cum să le fie trimis toate acele scrisori Bogdan vodă la Jicmond, craiul leşăsc.

Pre aceia vreme, Radul vodă, domnul muntenescu, fără ^^e nice o pricină asupra lui Bogdan vodă, s-au sculat cu toată Puterea sa şi cu Roman Pribagul şi intrând în ţară, au prădat ?ⁱ au arsu ţinutul Putnei şi pe de ceia parte de Siretiu, făcând tiuită pradă şi peire, s-au întorsu înnapoi.

ÎN ANUL 70.15 <=1507> MERS-AU BOGDAN VODÂ ÎN ŢARA MUNTENIASCÂ ASUPRA RADULUI VODÂ

Văzind Bogdan vodă paguba ţărâi sale făcută de Radul vodă, n-au putut suferi - la oamenii mari, cu greu să poare răbda acelea ce aduc micşurare şi uitare cinstii numelui lor - atâta răsipă. Socotind hărniciia şi numele tătâne-său, lui Ştefan vodă, să nu piară, fiind şi el ispitit în câteva rânduri cu lucrurile războaelor, spre care mai mult îi era firea plecată, vrând să urmeze lucrurile tătâne-său den partea vitejiei, sculatu-s-au cu puterea armelor sale, trăgând agiutoriu şi pr^e săcui, şi au întrat în Ţara Munteniască pre la Movila Căiatei, peste Râmna, şi pe la Rătezaţi, octomvrie 28, unde au şăzut zece zili, prădând şi arzind den Milcov până în Râmnic şi în gios pe de îmbe părţiii, până la Siretiu.

Şi iată acolo l-au tâmpinat sol de la Radul vodă un călugăr, anume Maximilian, de niamul dispoţilor greceşti? trimis la Bogdan vodă pentru pace, aducându-i amin^{te} datoriia creştiniască, la care datori sint creştinii domni să să uite pururea. Şi aşea, acea solie a Radului vodă pentr-acel călugăr au încheiat pace între Bogdan vodă cu Radul vodă- Pentru mai mare încredinţare şi întemeiare păcii, au trimis sol şi Bogdan vodă la Radul vodă. Giurat-au Radul vodă cu boiarii săi, cum va ţinea pacea neclătită şi hotarul ţărâi pr^e unde au fostu, să nu-I mai tragă Radul vodă în partea sa, ce să-1 întoarcă lui Bogdan vodă şi alte prăzi ce făcusă ţărâi Radul vodă. Şi aşea s-au întorsu Bogdan vodă cu pace la scaunul său.

Iară cronicele leşăşti nu pomenesc nemic de Radul vodă nice de Roman Pribagul că au vinit de au prădat ţinutul

fotnii, nice de Bogdan vodă că au **mărsu** în Tara Munteniască asupra Radului vodă.

DE MOARTEA RADULUI VODĂ

Au deprinşii lumea ades a zice, că de nu ar fi moarte în lume, mai bine ar fi. Ce mare greşală fac într-aciasta, că nu numai firii omeneşti, ce şi politiii lumeşti iaste trebuitoare în lume moartea. Cum şi aceia să să uite la Radul vodă, de nu l-ar fi hotărât moartea, iarăş s-ar fi aţiţat peire şi răsipă Tărâi Munteneşti. Că cine era Bogdan vodă pre aceia *"eme, n-ar fi trecut să nu fie răscumpărat despre Radul vodă stricăciunea ţărâi sale, iarăş cu răsipa săracilor lăcuitori a Tărâi Munteneşti s-ar fi făcut. Deci trebuitoare iaste în lume Moartea, care nu altă, ce hotar face lucrurilor omeneşti.

Murit-au Radul vodă întru acest an după Paşti şi au 'ătut în locul lui domn Ţărâi Munteneşti Mihnea vodă cel Rău şi Cumplit, ce au omorât pe boiarii munteneşti.

Rău au deprinsu a părea a o samă de domni acestor ţări, ăci pre cei răi şi cumpliţi domni îi huleşte lumea. Ar vrea ^ toţi într-un chip să scrie istoriile lumii, ce aciasta în zadar fac. Căci, de s-ari lăuda numele domnilor celor răi şi umplîţi, într-un chip cu numele celor buni şi milostivi domni, nemic altă nu ar fi, fără numai hulă celor buni şi 'audă celor răi. Ce, căci muritorii mai mult aliargă după Wdă decât după hulă, ari alerga toţi domnii după răutăţi şi tiranii.

i

AICEA BOGDAN VODĂ AU PRĂDAT TARA LEŞASCĂ PANA *IA* LJOV

în anul de la naşterea Mântuitoriului nostru Iisus Hristos 1509, iară de la zidirea lumii 7107, după toate soliile lui Bogdan vodă la craiul leşăscu pentru Elisaftha, sora lui craiu, cum s-au pomenit mai sus, că au trimis soli la Alexandru craiu şi stând pe urma lui, frate-său Jicmond, craiu leşăscu, căruia toate acele aşezământuri ce făcusă i le-au întorşii Bogdan vodă. Văzindu-să Bogdan vodă can ruşinat pentru acele îmbiete, căci de i-au şi făgăduit lui Bogdan vodă să-i dea pre Elisaftha, soru-sa, Alexandru craiu, iară cu grete ponturi şi legături să-ş părăsască Bogdan vodă legea pravoslavnică şi să priimască legea şi orânduiala bisericii râmleneşti, au socotit să-ş stângă acea ruşine despre acelaş craiu, ce-i întorsesă Bogdan vodă toate scrisorile ce făcusă frate-său, Alexandru craiu, iară tot cu sângele şi pierzarea celor nevinovaţi.

întrat-au Bogdan vodă în Podoliia cu oaste, trecând Nistrul, iuni 29, vineri, şi sosindu la Cameniţă, îndată au slobozit oastea în pradă, şi au prădat până la Liov şi, bătând cetatea Liovului câteva zile, nu o au dobândit, iară multa avere au luat dentr-însa şi singur Bogdan vodă au lovit în poartă cu suliţa. Inchinatu-i-s-au cetatea Rohatinul, iară alte târguri pen pregiur le-au arsu şi de acolo multă avere au luat. Adus-au de acolo şi un clopot mare şi l-au pus la mitropolie* în Suceavă.

Era bucuroşi şi căminicenii lui Bogdan vodă, fiind de lege pravoslavnici toţi podolenii, şi pesemne având dodeială de Ieşi pentru lege, să fie toţi uniiaţi, cum mai apoi, în zilele lui Ioan al treile Sobeţchii craiului, toată Ţara Leşască, Rusasca

siP0dolnaf t c u s * unic. Auzit-am *V* ™ ^ ™ ^ *

tactul, **cum unea minte, <S eta sens m p o a r J u h u**

chipul lui Bogdan vodă şi, după multă vren «,,,1to vreme stanei, i-au stersu lesii. Robit-au mulţi oameni Bogdan vodă atunce: bocrime leşască, fără altă mulţime, oameni *r* oameni proşti, şi viind cu dobânda la scaunul său, aşezat-au pre acei robiţi den Ţara Leşască pre hotarul târâi sale.

De aicea s-au lăsat Bogdan vodă a-ş mai ai cerca doamnă streină, ce ş-au luat doamnă den ţară şi au făcut pre Ştefan vodă cel Tânăr.

într-acestaş an 7017 <= 1509>, prădat-au leşii în Ţara Moldovii şi au arsu Cernăuţii, Hotinul, Dorohoiul, muiuuvii ŞA " — Botăşeanii şi Ştefăneştii şi toate satele şi au agiunsu până la Suciavă, precum scriu cronicele leşăşti. Că Bogdan vodă, după ce au vinit den Ţara Leşască cu izbândă, slo »bozisă-ş oştenii săi pre acasă, ce i-au căutat deodată a să da în laturi, de la Suciavă.

iară leşii, neputân cetăţii Sucevii, au prădat în 20 de zile ţara i s-au întorsu în ţar şi s-au îiiiuia-i în ţara sa cu mult duca duiumul şi l-au duium şi robi, cât nu putea birui leşii să tot ucis şi l-au tăiat.

Agiuns-au p leşi la trecătoarea Nistrului o samă de moldoveni, ce fiind leşii mai mulţi, au înfrânai leşii pe moldoveni si dând dos a fugi, i-au luat în goană leşii şi mulţi au căzut în prinsoare, anume: Matei logo(fătul, Cârjă şi Homelnicul, amiancl< tdoi ori stolnici .1, ori medelniceri, că cronicarii leşeşti îi numâscu şafari Patrichii şi Dorothei şi Hi boiarinaşi de ţara, ca la 50, cărora den poronca lui Cameniţchii hatmanul le-au tăiat capeteli, zicând cum şi Ştefan vodă, tatul lui Bogdan vodă, pre oamenii leşăşti ce-i prinsesă la Trâmbovle, i-au tăiat cu toporul în Podhaeţ.

Scrie cronica leşască că au vinit sol de la Vladislav, craiul ungurescu, în Liov, la Jicmond, craiul leşăscu, şi au aşezat pace între Bogdan vodă şi între Jicmond craiu: să întoarcă pagubele unuia altuia şi robii altuia ce luasă Bogdan vodă den Ţara Rusască şi leşii den Ţara Moldovii, şi aicea s-au sfârşit oştirea între dânşii.

Intr-aciasta vreme, venit-au hanul cu crâmenii asupra nohailor, însă, oştindu-să nohaii, au făcut râzboiu cu crâmenii şi i-au înfrânţii şi au perit într-acel războiu doi nepoţi a hanului şi abiia au scăpat hanul cu puţini de ai săi.

Iară pre atunci, scrie letopisăţul ţărâi, că au prădat ţara Bet-Chirii soltan cu tătarâi pe trei locuri,de la Orheiu până la Dorohoiu şi pe Prut în sus. Mare pradă şi robie au făcut şi atunce să să fie rănit de sigiată, de care rană au murit soltanul.

Intr-acest an, de la Hristos 1509, Vasilie Ivanovici, împă-ratul moschicesc, în luna lui octomvrie, au luat un oraş mare în Litva, anume Peco, care stă diasupra unui iazer mare şi den iazer cură apă pe mijlocul oraşului şi în şeasă mile de loc acea apă cade într-un iazer, ce să chiarnă Ciucico, spre Ţara Iflantiia, de la Riga 60 de mile.

In anul 7019 <=1511>, miercuri, în Săptămâna Albă, au murit Mariia, doamna lui Ştefan vodă, muma lui Bogdan vodă, fata Radului vodă, şi cu cinste o au îngropat u' mănăstirea Putna.

Intru acest an, murit-au şi Tăutul logofătul,

în anul de la Hristos 1510, venit-au la Jicmontu, craiul leşăscu, sol de la Iulie; papa Ramului, îndemnând pe craiul împreună cu alţi domni creştini asupra turcilor, svătuindu-1 să aibă pace cu domnii den Moldova şi să aşează Ţara Leşască despre Moldova şi ţara Litvei despre Moscu şi să împreune

ostile sale cu ostile lui Valdislav, craiului unguresc şi să purciază la turci.

Martu 12, după calendariul leşăscu, agiuns-au sol la craiul leşăscu şi de la Bogdan vodă, fiind şi sol turcesc nepurces de la craiul. Iară a patra zi după ce au purces solul turcesc, s-au adunat solii lui Bogdan vodă cu Jicmont craiu, aducând odoarăle besericilor ce luasă moldovenii lui Bogdan vodă, când prădasă Ţara Rusască de argintii şi de aur, şi robi de îmbe părţile atunce s-au întorsu. Şi făcând legături de pace, s-au întorsu solii lui Bogdan vodă înnapoi.

Aşijdirea în luna lui mai, au mai agiunsu sol de la Bogdan ʾodă la Jicmontu, craiul leşăscu, pentru oştirea asupra turcilor, atunce au făcut voroavă.

Vinisă şi de la ispravnicul besericii Cetăţii Albe un sol la Jicmont craiu, îndemnându-1 asupra turcilor. - Vezi, urâtă "ăpânirea păgânilor încă de pre aceli vremi, când încă nu supusese de tot aceste ţări, să socotiia; caută dar, ce zici creştine, de giugul cest de acmu.

Nemerit-au pe urmă soli şi de la împăratul Moscului, iezind Litva despre Ţara Moscului.

Scriu cronicarii leşeşti că la noemvrie în 7, pe calendariul ^> au mai trimis Bogdan vodă sol la craiul leşăscu, să-i dea ªghitor împrotiva tătarălor crâmeni şi au mai poftit să-i ˀloboază solul său să triacă pen Litva, la Vasilie, împăratul Moscului. Slobozit-au craiul solul de au trecut la Moscu cu pace.

In anul 7021 <= 15I3>, avgust 22, Mendi-Chirei hanul, cu tătarâi în Litva şi Bet-Chirii soltan, ficiorul hanului, în Moldova au prădat până la las; ars-au si târgul Iaşii si Cariigătura şi au agiunsu până la Dorohoiu şi până la $tefăneşti şi în gios au prădat Lăpuşna şi Fălciul şi, de sirgu

vrând să iasă cu robii, s-au înnecat multe suflete în Nistru şi robi şi tătari.

Trimis-au Bogdan vodă după tătari pre Corpaciu, hatmanul său, de i-au lovit cu 1000 de moldoveni şi nesocotit dând războiu, au perit 700 de moldoveni, iară 300 au scăpat. Deci tătarâi, mai mult de apă având pagubă, au trecut la Pericop.

Aşijdirea fără zăbavă, într-acelaş an, au mai intrat tătarâi în ţară cu mare oaste şi, făcând multă robie şi pradă, i-au lovit Bogdan vodă şi au scos tot plianul de la dânşii.

Aşijdirea în anul 1511, au întrat tătarâi Craniului în ţară. Ce, avându Bogdan vodă oaste leşască 4000, cu hatmanii leşeşti Stanislav Lascoronschii şi Tvorovschii, şi unguri vro opt sute şi gătindu-să Bogdan vodă să-i lovască, iar nohan, înţălegând de vinirea crâmenilor în ţara noastră, i-au lovit ei şi mai întâi în Crâm. Ce au căutat crâmenilor a lă dobânda den Moldova şi s-au întorsu să să apere de nohai> însă până a sosi la Crâm, iară nohaii cu ce au putut apu' prădând în Crâm, s-au dus peste Volga şi au rămas ţ noastră neprădată.

Pre aceia vreme, s-au aţiţat spurcata eresă a lui Mar Liuter, fiind om învăţat în theologhia, în oraşul Vetimberg" în Ţara Saxonia, pre unde a Besericii Apusului s-au escaf învăţătura lui.

Pre acele vremi, mari rocoşiri în părţile turceşti era ea Salim beg, ficiorul lui sultan Baiazit, vrând să omoară p tată-său şi să apuce el împărăţiia, au supus întâi sup stăpânirea sa cetatea Chefea, ce iaste în Crâm, care m nainte o au fostu dobândit moşu-său, sultan Mehmet, de ^ enovezi şi au mai luat şi Cetatea Albă şi Chiliia de sup ascultarea tătâne-său, lui sultan Baiazit, şi le-au întărit el

enicerii săi. Şi fiind la un cuvântu cu hanul Crâmului, s-au rocoşit asupra tătâne-său, lui sultan Baiazit, care, pre acea vreme, având nevoe de împăratul perşilor şi bătrân fiind, pierzind multă oate a sa cu perşii, au dosit den Ţarigrad la Odriiu. Iară Selim beg, auzind că tată-său s-au dus la Odriiu, având crâmeni, sirbi, bolgani şi turci cu sine, au purces asupra tătâne-său spre Odriiu. Iară auzindu biietul tată, purces-au şi el cu oaste împrotiva ficiorului său, celui rău, Şi tâmpinându-să ostile, au înfrânţii bătrânul pre ficior, cât t>iia au scăpat cu un ficior a hanului.

Iară curundu după aciastă rocoşire, în anul de la Hristos 1512, sultan Baiazit, de bunăvoia sa, fiindu bătrân, au lăsat părăţiia acelui ficior al său, Selim beg sau sultan Selim, ră ... *de odihna* bătrâneţelor sale la ^asiia, în Ţara Siriii, şi cât au sosit acolo, a doa zi au murit.

In anul 7022 <= 1514>, un Trifăilă, ce să făcea ficior de ^°ttmu den Moldova, au întrat fără veste în ţară cu oatse gurească. Iară oblicind Bogdan vodă, i-au eşit înnainte cu °aste, de câtă au avut în vreme de iarnă, la pod la Vasluiu •" tâmpinându-să, s-au lovit ostile şi, înfrângând pre guri, au prinsu pre acel Trifăilă viu, fevruarie în 27, şi ^cându-l la Bogdan vodă i-au tăiat capul.

tară în anul de la Hristos 1514, au dobândit Vasilie, >ăratul Moscului, cetatea Smolensca, vestit oraş, bătând-o 12 săptămâni, cu multă vărsare de singe şi multă avere au moscalii den Smolensca. Şi mai-nainte multu singe a lealilor s-au vărsat pentru acestu Smolenscu în zilele crăiei * Cazimir şi a lui Olbreht şi a lui Alexandru; ispitindu-să ^ulte rânduri moscalii cu ostile sale, au mărsu în Litva ^ ^obândiască Smolensca şi n-au putut, fiind ispravnic

cetăţii Smolenscăi Solohur în zilele lui Jicmontu, s-au apărat bărbăteşte. Iară cronicarii Litvii, scriu.că cu vicleşug o au dobândit moscalii.

In anul de la Hristos 1516, iară de la zidirea lumii 7024, au murit Vladislav, craiul unguresc şi ceşescu, şi au rămas craiu în locul lui, fiiu-său Ludovic, cucon de zece ani fiind.

Iară la al doile an după aciasta, s-au arătat pe ceriu, despre miazănoapte, sămnu de mirat vecilor: stea în chip de om, stărlucind multă vreme şi iară s-au ascunşii.

Aşijdirea curundu după acela sămnu, întru aceiaş lună, s-au cutremurat pământul, într-o zi, luni.

DE MOARTEA LUI BOGDAN VODÂ

în anul 7025 <=1517>, aprilie 18, pîinindu-să domniei lui Bogdan vodă ani 12 şi luni 9, datu-ş-au datoriia fir'' omeneşti, răpoosat-au în târgu în Huşi şi, aducându-i oasăle în mănăstirea Putna, cu cinste l-au astrucat lângă tată-său, Ştefan vodă, nu cu puţină laudă pentru lucruri vitejăşti ce-au făcut, că nu în beţii, nice în ospeţă, ce ca un străjerii! în toate părţi au priveghiat, ca să nu să ştirbească ţara ce-i rămăsesă de la tată-său. Multe lucruri bune au făcut-

Iară ce s-au lucrat în lontru sau în ţară la noi, despre partea giudeţălor şi a dreptăţii, nu aflăm. Cunoaşte-să ca unde nu-s pravile, den voia domnilor, multe strâmbătăţi să fac.

DOMNI1A LUI ŞTEFAN VODĂ, FECIORUL LUI BOGDAN VODĂ
CAP XXII

După moartea lui Bogdan vodă, stătu domnu ţărâi fiiu-său, Ştefan vodă, întărit la domnie după obiciaiul domnilor ţărâi de Theoctist, mitropolitul Sucevii.

Pentru acestu Ştefan vodă, cronicele leşăşti nu pomenesc, ce scriu că, după Bogdan vodă, au stătut domn ţărâi Patru vodă Rareş.

Scrie letopisăţul ţărâi, că în al doile an a domniei lui Ştefan vodă, în anii 7026 <=1518>, avgust 8, s-au râdicat Albu sultan de la Pericop, cu multă tătărâme, de au trecut Nistrul fără veste şi au vinit spre Prut şi au agiunsu până la locul ce să chiamă Şărbaca, mai sus de Ştefăneşti, şi au ''Keput a prăda ţara. însă nărocul cel bun a lui Ştefan vodă ~au prilejit cu oaste gata în gura Coroviei, mai gios de Ştefăneşti, făcând ştire şi ţărâi de s-au strânsu de sirgu. Iară ^tarâi bulucindu-să să ia pe Prut în sus, trimis-au Ştefan °dă pe Cărăbăţu vornicul cu giosenii, de au trecut peste Pʹut şi au lovit pe tătari în răvărsatul zorilor fără veste şi i-au ʹâsipit, cât nu mai avură de ce să apuca, ce pre mulţi au tăiat, tiuiţi în Prut s-au înnecat şi în Ciuhru s-au năroit şi-i scotea den năroiu şi pre doi mârzaci mari, anume Timus şi Bicaz, ~u prinsu vii, alţii s-au răsipit pe câmpi. Şi la trecătoarea nistrului n-au rămas tătarâi fără pagubă, fiindu-le caii obosiţi ^ multă fugă, au intrat în Nistru şi mulţi s-au înnecat şi gur sultanul au scăpat rănit, cu puţintei de ai săi.

Iară Ştefan vodă, după nărocită izbândă ce-au luat pra acelui sultan, s-au întorsu în Hârlău, dând laudă lui ^mnezău pentru biruinţă şi pre toţi vitejii săi i-au dăruit.

După aceia ş-au luat doamnă Ştefan vodă, anume nu scrie pre cine au luat.

In anul 7031 <=1523>, au pribegit Şearpe postelnicul în i ara Leşască, de frica lui Ştefan vodă.

DE PEIREA LUI ARBURE HATMANUL
CU FICIORII SĂI

Arătatu-s-au acestu Ştefan vodă mare vărsătoriu de singe, cum s-au cunoscut cu moartea lui Arbure hatmanul şi apoi cu ficiorii lui în cetate în Hârlău, căror le-au tăiat capetele. După ce au tăiat pe Arbure bătrânul, tot într-acel an, au tăiat şi pre Toader şi pre Nechita, feciorii lui Arbure.

Scrie letopisăţul ţărâi, cum să-i fie aflat Ştefan vodă în viclenie, iară adevărat lucru nu să ştie. Dară, dacă au aflat în viclenie pre Arbure, ficiorii ce-i făcusă de i-au omorât ca şi pre tată-său? Pentru aciasta să cunoaşte tirăniia lui Ştefan vodă.

Zice Sineca, filosoful, că tiranii numai pricină au de pedepsit, iară mijloc nu au. Crescut-au acest Ştefan vodă p[e] mânule lui Arbure hatmanul şi ce plată au luat de l[a] domnu-său! Cum şi Sineca filosoful, de complinii Ne[ro] împăratul Ramului, care au crescut pe mânule Sinecâi, şl[ca] un bătrân svetnic l-au svătuit, cârmuindu-1 pentru binele cei de obşte, iară apoi Sineca fu omorât de Nero.

Zice Salustie: „Celor cumpliţi domni, a face strâmbătâţ[i] iaste a stăpâni". Iară, precum nice de la o curte a domn[ilor] niceodată nu lipseşte zavistiia, aşea nice la domniia iui Ş[tefan] vodă; şi cu cât era mai tânăr, cu atâta mai lesne cale au afla* zavistnicii şi îmbunătorii asupra lui Arbure hatmanul.

Zice Clavdie: „Otrava zavistiei cumplite nice o zi nu o poate împăca". Şi adevărat, precum zice un Valerie cel Mare: „Nice o fericie aşea de izbândă nu-i, care s-ari putea feri de dinţii zavistiei". Aşea şi narocirea lui Arbure, deodată cu zavistiia să hotărî de tirăniia lui Ştefan vodă tânărului.

Văzind dar ciialalţi boiari fapta lui Ştefan vodă, toţi s-au îngrijeat, căci şi Şearpe postelnicul simţisă tinere şi groznice ieruri a lui Ştefan vodă, plecate spre vărsări de singe, au pribegit mai-nainte, că toţi să temea de plata lui Arbure, că vor lua fieşcarele de dânşii de la Ştefan vodă.

In anul 7032 <=1524>, râdicatu-s-au boiarii ţărâi asupra domnu-său, lui Ştefan vodă.

Zice Plutarh filosoful: că domnii cei buni den cei răi cu [ac]iasta să despartu, că celui rău domn numai ascultare, iară [celui] bun, şi ascultare şi dragoste i să arată. Părăsisă boiarii [a] avea dragoste spre domnul lor, pentru groaza şi tirăniia ce [fă]cusă cu Arbure şi cu ficiorii lui de-i omorâsă. Ce cu toţii [s-]au rădicat asupra lui, însă cu greu iaste a afla pre tiranul [a]dormit, că den fire iaste fricos şi după ce-ş împreună şi fapta [cu] firea şi mai fricos iaste. Căci fapta cea cumplită a [ti]runilor turbaţi le arată de pururea înnaintea ochilor griji [şi] primejdii. Aşea şi Ştefan vodă, după ce-ş arătă fapta sa cu [m]oartea lui Arbure şi a ficiorilor săi, să cunoscu împrotiva [tu]turor boiarilor săi şi avea grije pururea, în care grijă era [z]iaz pregiur sâne.

Ce n-au folosit nemic biiaţii boiari, că lui Ştefan vodă îi [ve]nisă ţara într-agiutoriu, ce îndată s-au răsipit prin alte ţări boiarii, iară pre câţi au prinsu vii, pre toţi i-au omorât, [an]ume: pre Coste pârcălabul şi pre Ivai [...]nia visternicul şi aciasta s-au tâmplat î[n] [Se]ptemvrie 22, în anul 7032 <=1523>.

PENTRU OASTE TURCEASCA

Intr-acelaş an, întorcându-să nişte turci den prada, den Ţara Leşască, le-au eşit Ştefan vodă înnainte la Prut şi, den patru mii de turci, puţini au hălăduit spre ţara lor.

Aceşti turci au prădat în Ţara Leşască olatul I.iovului şi a Sanoncului şi a Beleai şi Ţara Podoliei şi nici o smiatială de Ieşi n-au avut. Ce cu mult plian s-au întorsu, că n-au cutezat leşii să-i lovască undeva, precum scrie cronica leşască de aciastă oaste turcească în anii de la Hristos 1524; iară de Ştefan vodă nu pomenescu cronicele leşăşti.

PENTRU LEGATURI DE PACE CE AU TOCMIT ŞTEFAN VODĂ CU JICMONTU CRAIU

Scrie letopisăţul ţărâi că au trimis Jicmontu, craiul leşasc, sol la Ştefan vodă pentru calea neguţitorilor, să aibă deschisă cale pen ţară a trece spre Ţara Turcească. Aşijderea şi Ştefan vodă au trimis sol la ieşi, pentru întărirea păcii şi pentru giudecăţi la margine lor de îmbe părţile să să facă. Aşijderea pentru cale deschisă pen Ţara Leşască să aibă oamenii lui Ştefan vodă a trece la Moscu. Ce de altele au priimit craiul» iară soli să triacă de la Ştefan vodă la împăraţiia Moscuhu n-au priimit, pentru mare vrajbă ce era între Ieşi şi în^tre moscali.

In anul 1526, au rămas biruit Ludovic, craiul unguresc, de sultan Selim, împăratul turcesc, la cetatea Mohaci, ^CLI mare pagubă şi cea de pre urmă perire şi răsipă ungurilc> că, fugând Ludovic craiu, s-au năruit şi într-o mlaştină călcat de calul său, acolo s-au năduşit. Iară sultan Selim într-acel an au luat Buda şi alte cetăţi şi târguri.

în anul de la zidirea lumii 7034 <=1526>, au prădat Ştefan vodă Ţara Munteniască până la Lârgsor; şi necăiuri nu i-au cutezat Radul vodă sâ-i stea împrotivă, ce cu pace au nevoit de au potolit pe Ştefan vodă.

Iară în anul 7035 <=I527>, septemvrie 20, râpousat-au Patru vodă, fratele lui Ştefan vodă. Intr-acestaş an, au murit ?! Ştefan vodă cel Tânăr în cetatea Hotinului, otrăvit de doamnă-sa, şi l-au îngropat în mănăstirea Putna. Domnit-au ^acest Ştefan vodă ani 9 şi luni 9.

Acest Ştefan vodă sămâna şi la fire cu moşu-său, Ştefan ^vodă, că la războae era nărocit, că tot izbândiia şi lucrul său Ştiia a-l purta, măcar că era tânăr de zile; numai era mânios ^ pre lesne vărsătorii! de singe omenescu.

După ce au perit Ludovic, craiul unguresc, au rădicat ^Cr aiu o samă de unguri pe Ian Zapolii şi îndată au mărsu de ^au luat cetatea Budii înnapoi de la turci. Iară alesul crăiei lui Zapolii n-au fostu acea dată de temeiu. Ce, dacă să ^str ânsără la Pojun mulţime de unguri, fiind şi crăiasa cea ^v ăduvă a lui Ludovic, acolo au ales pre Ferdinand, craiul ^Un gurescu, şi îndată au mersu cu oşti de au luat cetatea Budei ^de supt ascultarea lui Ian Zapolii. Iară lui Ian Zapolii i-au ^Ca utat a fugi în Ţara Leşască.

în anul de la Hristos 1530, Jicmont, craiul leşăscu, fiind bătrân, au coronit pre fiiu-său, Avgustu, copil fiind de zece ^ani> cu voia tuturor leşilor.

DOMNIIA LUI PATRU VODĂ RAREŞ, FICIORUL LUI ŞTEFAN VODĂ CEL BUN
CAP XXIII

Dacă au murit Ştefan vodă cel Tânăr, s-au strânsu boiarii împreună cu toate căpeteniile de ţară şi s-au svătuit pre cineş vor alege domn, că pre obiceiul ţărâi, pre atunce, nu încăpea altul la domnie, fără numai cine era sământă de domnii. Ce întrebând şi iscodind unul de altul, s-au aliat unul de au mărturisit că au înţăles dentru mitropolitul Theoctist, ce să prestăvisă mainte de Ştefan vodă, că, fiind bolnav Ştefan vodă la Hotin, au lăsat cuvânt, de i să va tâmpla moarte, să nu pue la domnie pre altul, ce pe Patru Măjeriul, ce l-au poreclit Rareş de pre numele muiarii, care au fostu după altu bărbat, târgovăţu den Hârlău, ce i-au chemat Rareş.

Deci, adeverindu-1 că iaste de osul lui Ştefan vodă, cu toţii l-au râdicat domnii, ghenarie 20; carele fiind dom ţărâi, nime nădejdea n-au perdut că pace şi odihnă e tuturor şi ca un păstor bun ce păzeşte turma sa, aşea Pât vodă în toate părţi străjuia şi priveghea şi nevoia să să lăţa ce-au apucat; că nemic, după ce s-au aşezat la domnie, n zăbăvit, ce de războae s-au apucat şi la toate îi mergea i-au t cu năroc.

CÂND AU PRĂDAT PATRU VODĂ TARA SĂCUiASCĂ

Iară în anul 7036 <=1528>, râdicatu-s-au Patru vodâ oaste şi au mărsu asupra săcuilor în Ardiaî, împărţindu-Ş oastea în doaă polcuri, pe doaă potici şi au prădat pe b'd&

sâcui şi oraşele şi satele lor şi s-au înturnat fără de nice o smintială la scaonul lui, la Suceavă.

Şi îndată s-au apucat de au urzit mănăstirea Pobrata şi o au zidit până în giumătate.

După ce pierdu războiul loan Zapolii craiul, ce-au avut mai pre urmă la Tocai cu Ferdinand, i-au căutat a-ş lăsa crăiia şi au năzuit în Ţara Leşască la Jicmont, craiul leşăscu, şi, intrând în Ţara Leşască, au descălecat la loan Tarnovschii, cu mare nume şi cunoscut între toţi leşii. Acesta Tarnovschie cu bucurie l-au priimit în casa sa oaspe şi-i lăsă cetatea cu totul să-i fie de hrană şi de slujbă şi adăogându-i toate argintării, ce ar fi trebuit la masa unui craiu.

Iară aicea în ţară, înţălegând Patru vodă Rareş de atâtea amestecături între craiu Ferdinand şi între Ian Zapolie în Ardial, şi având grijă ca să nu să aţiţă dentru acea turburare în ţara lui, ca şi în Ardial, au trecut cu oaste în Ardial şi au lovit fără veste pre oamenii lui Ferdinand, de i-au tăiat şi i-au răsipit; luându-le tabăra, s-au întorsu înnapoi în ţara sa cu mult plian.

Iară Ian Zapolie, auzind în Ţara Leşască de răsipa oamenilor lui Ferdinand, de Patru vodă, mare bucurie avu şi îndată trimisă sol la Patru vodă, de-i multămi şi-l rugă să-i fie într-agiutor, să-ş poată dobândi crăiia sa.

Patru vodă iară au întrat în Ţara Unguriască, fiind apreg la prăzi, şi au dobândit de la săcui cetatea Bistriţa. Ce nu o putu ţin îndelungii, având grijă de sultan Selim să nu-i vie kăuat, ce au prădat şi o au lăsat pustie săcuilor.

Iară letopisăţul ţărâi scrie: că după soliia şi pofta lui Ian Zapolii, au pornit Patru vodă cu oastea sa pe Grozea, vornicul cel mare, şi pre Barbouschii hatmanul, împrotiva oştilor, ce era a lui Ferdinand la Ardial, că dăruisă lui Patru

vodă Ioan Zapolie cetatea Bistriţa. Şi au învăţat Patru vodă de au trecut o samă de oaste pe drumul Braşeului, iar o samă de oaste pe drumul Sucevii, mai pe sus, şi au intrat în Ardial. Iară ungurii, simţindu-să a fi împresuraţi de vrăjmaşi, s-au gătit de războiu. Şi să loviră ostile den sus de Braşeu şi dând războiţi bărbăteşte, cu multa vărsare de singe de îmbe părţile, rămasără ungurii biruiţi de oastea lui Patru vodă, lăsându-ş toată tabăra, au dat dos a fugi; perit-au mulţi domni ungureşti într-acel războiu pe apa, anume Bârsa.

Iară după acia izbândă a oştilor lui Patru vodă asupra ungurilor, oastea ce întrasă pe den sus, făcând mare pradă şi stricăciune în Ardial, s-au întorşii amândoaă ostile cu izbândă la domnu-său, Patru vodă.

După aciastă izbândă, ce făcu Patru vodă asupr ungurilor ce era împrotiva lui, Ian Zapolii craiu să fie m dăruit către cetatea Bistriţii, şi alte cetăţi lui Patru vodă. Patru vodă îndată au trimis oamenii săi să ia supt stăpâniia sa acele cetăţi făgăduite. Ce bistricenii n-au suferit stăpâni streini, ce şi dentru îndemnarea acestor cetăţi, cumu-i Braşeul $' altele den pregiur, să lepădară şi de Ian Zapolie craiu.

Acestea cunoscându-le Patru vodă, că nu numai p dânsul, ce nice pre craiul lor nu priimăscu, s-au pornit însuş cu oastea sa asupra bistricenilor, carii, fiind cuprinşi şi strâns de armele lui Patru vodă de toate părţile, de nevoe s-au închinat lui Patru vodă, priimindu ispravnic şi deregâton peste dânşii de la Patru vodă. Şi luând Patru vodă multe daruri de acolo, s-au întorsu înnapoi la scaunul său, ' Suceavă.

RĂZBOIUL LUI PATRU VODĂ CE-AU AVUT CU LEŞII LA POCUTIIA

Simeţiia mai de multe ori orbeşte pre oamenii mari, precum aicea pe Patru vodă Rareş, că, simeţindu-să de atâtea războae cu năroc ce făcusă în Ardial, socoti că şi cu Ieşii îi va sluji nărocul. Aflând cap de price, să nu zică leşii că-i fără de cale, trimis-au sol la Jicmont Avgust, craiul leşăscu, de-l pofti să-i întoarcă moşiia moşilor săi, Pocutiia, ce-au fostu vândută şi zălojită de craii leşăşti moşilor săi. Ce craiul nu socoti altă, fără cât că Patru vodă zădăreşte loc de price; ce nice un răspunsu solilor lui Patru vodă n-au dat, ce s-au întorsu, fără de ispravă. Iară, după ce-i viniră *solii* fără nice * răspunsu, s-au gătit cu oaste şi au intrat Patru vodă în Pocutiia, de au prădat şi au arsu sate şi târguri: Colomâia, Snetinul, Tismeniţa şi altele până la Halici şi cu acea pradă -au întorsu Patru vodă înnapoi.

Inţălegând Avgust Jicmont, craiul leşăscu, de prada şi "icăciunea ce făcu Patru vodă în Ţara Pocutiei, îndată au tomis pre Ian Hrabii Tarnovschii, hatmanul cel mare a craiii ^şăşti, cu oaste. Iară atunce pre ceriu s-au arătat stea cu °adă, ce-i zic cometa, în zi întâi a lui avgust şi au stătut câtăva vreme.

Şi trecusă atunce 1200 Ieşi Nistrul să scoată pre oamenii i Patru vodă, ce-i lăsasă să ţie în Pocutiia oraşele şi să fíe ^ apărare. Datu-le-au războ în 12 locuri şi înglotindu-să kşii, le-au căutat a lăsa Pocutiia leşilor.

I-au fostu dat ştire mai-nainte oamenii lui Patru vodă, **a în Pocutiia, de vinirea leşilor asupră-le, şi trimiţând

Patru vodă 6000 de oșteni, i-au lovit Tarnovschii hatmanul cu leșii și i-au răsipit aproape de târgșorul Gvozdețul. Iară după acea izbândă, s-au înturnat leșii înnapoi, neavând grije de moldoveni deodată, că ari vini cu oaste.

Ce, iată și Patru vodă, precum scriu cronicarii leșești, cu 20.000 de oaste cu tunuri, sosește. Luând veste Tarnovschii hatmanul, au fostu întrat în grije leșii; lăsându-și tunurile și tabăra, sfătuia să să ducă înnapoi la cetatea Haliciului. Ce nepriimindu aciasta Tarnovschie, au mersu la Obărtin și acolo așezindu tabăra, au făcut șanțuri împregiur și, sosind Patru vodă cu oaste, cu tunuri, i-au încungiurat pre Ieși, cat nu avea grije Patru vodă că va piiarde războiul cu leșii, cum avea grije să nu-i scape den tabără. - Lunecoasă sintu lucrurile omenești în lumea aciasta. - îmbla moldovenii împregiurul taberii leșești să amăgiască pre Ieși să iasă den tabără la harțu, ce având leșii loitre, să suia pe șanțuri și rănna pre mulți moldoveni de a lui Patru vodă. Și începură moldovenii a bate în tabăra leșască den pușci, ce puțină scădere făcea, că era grijită bine tabăra leșască. Dat-au și l^ ' ' den pușci, cât depărtară pre moldovenii ce năvăliia P aproape și le căută a să da înnapoi. Eșit-au o samă de oaste leșască afară den tabără și să făcu un războiu mare, cu muW vărsare de singe de îmbe părțile, și înfrângând pre moldoveni» n-au mai putut sta, ce au dat dos și-ș lăsară tabăra cu totul în mâna leșilor.

Iară pre urmă, leșii ce au rămas de paza marginii l Pocutiia nu să răbda, ce adesă întră în țară de prăda. Iară ș oamenii lui Patru vodă, unde tâmpina pre leșii, îi omorât

cât puțini să întorcea cu mare scădere înnapoi. Așijdirea gâtindu-sâ 1000 de Ieși și viniră să prade în țară; iară lovindu-i moldovenii lui Patru vodă pe Prut, la Tarasăuți, puțini au hălăduit la țara lor.

Acestea înțălegând Ian, craiul ungurescu, de atâtea amestecături între Ieși și între moldoveni, trimis-au sol la Avgust Jicmontu, craiul leșăscu, ce mai mult n-au isprăvit, feră cât într-un an s-au așezat - scrie cronicariul leșăscu - și un Ibraim pășea să fie trimis la craiul leșăscu, cu poftă să întoarcă lui Patru vodă pușcele, care le-a fost luat Tarnovschii hatmanul de la Patru vodă.

îndelungându-să den zi în zi pacea între Ieși și între Moldoveni nu să rabdă oastea leșască, ce era la Pocutiia și mai niargine de straje, ce au întrat în țară de au prădat și au n Cernăuții și alte sate, până în Botășeani, neavând Moldovenii nice o grije despre Ieși, fiind pace legată.

Văzindu atâta pagubă Patru vodă despre Ieși, s-au gătit oaste și au întrat în Podoliia în luna lui fevrar și au prădat u arsu Cervoni și Iagolnița și Ciarnocojinții, și, prinzind este leșii, s-au gătit rotmistrii, ce era de pază pre margine, u Sineuschii, hatman Polni, și cu alți rotmistri cu oaste u eșit înnaintea moldovenilor la apa Siretiului; și dând ăzboiu, au înfrânt moldovenii pre Ieși și mulți au perit, ^ulți s-au înnecat în Siretiu, pe mulți au luat vii în robie. is-au șeasăzăci de șlehtici aleși, precum scriu cronicarii ?ăști, iară periți 800, de cei mai de gios

DE VINIREA LUI SULTAN SULEIMAN, ÎMPĂRATUL TURCESCU, ASUPRA LUI PATRU VODÂ RAREŞ ŞI DE PRIBEG11A LUI ÎN ŢARA UNGURIASCÂ ÎN ANUL 7046 <= 1538>

Sultan Suleiman, înţălegând de atâtea războae ce făcea Patru vodă, întâi prădând în Ţara Unguriască, apoi în Ţara Leşască, că şi craiul unguresc şi craiul leşăscu făcusă jalobâ la sultan Suleiman de prăzile lui Patru vodă.

Aşijdirea era pâră asupra lui Patru vodă de neguţitorii turci, trecea cu negoţu de la Crâm pren Moldova în sus, că-i jecuiaşte Patru vodă şi-i omoară cu oamenii săi. Şi acele puşci, ce le-au luat Jicmont, craiul leşăscu, de la Patru vodă, le-au fostu luat Patru vodă de la Perenie şi de Ia Maelat, hatmanii lui Ferdinand, împăratului nemţăscu, de la Ardial. De aceste jalobe a doi crai, fiind aţiţat cu mânie sultan Suleiman, că şi de la ţară mersesă jalobă asupra lui Patru vodă, îndată au poroncit oştilor sale să să grijască; deodată au trimis poroncă şi la tătară, că avea şi grije sultan Suleiman despre Ieşi, să nu aibă mai mare gâlciavă pentru ţară.

Şi aşea, tot pe o vreme, când încă Tarnovschii, hatmanul leşăscu, era supt Hotin cu oaste leşască să dobândiască cetatea Hotinul, învrăjbiţi fiind leşii cu Patru vodă, cum s-au scris mai sus, pornitu-s-au sultan Suleiman cu oaste însuş cu sin> şi tătarâi pe de altă parte au întrat în ţară, arzind şi robind-Iară biiaţii boiari, înţălegând de prada tătarălor şi '' împărăţie că au sosit la Dunăre, să svâtuia şi cerca unul cu altu ce să vor face, să poată hălădui de atâtea nevoi ş' primejdii, ce s-au strânsu asupra lor şi asupra târâi.

Iară, după ce au vinit acestea toate la urechile lui Patru vodă, şi mai vârtos Hârea chelariul spuindu-i cum şi ţara să vorovăscu să-1 părăsască, multă scârbă au întrat în inema lui, că, încătro vrea întoarce oaste mai întâi, nu putea cunoaşte, că leşii era supt cetatea Hotinului cu tărie, puterea turcului mare, mulţimea tătarălor neoprită, ceşti din lontru slabi şi să urâsă tuturor cu Patru vodă, plini de vicleşuguri. Ce s-au ales den toate cu ai săi svetnici, ca să agiungă la Ian Zapolii, craiul unguresc, să-i împace şi să întoarcă oastea asupra tătarălor, socotind că de va putea birui pre tătară, iară pre turcu pre lesne îl va împăca. Ce cu greu iase a să trece sorocul lui Dumnăzău; că măcar că cu leşii îi împăcasă pe Patru vodă, craiul unguresc u, iară oastea turcească cu singur sultan Suleiman trecea Dunărea şi tătarâi ca un pohoiu, degrabă, acoperisă ţara.

Ce Patru vodă, cu toate acestea, fiind în grijă, iară mai tare să temea să nu-1 prinză boiarii şi să-1 dea pre mâna lui han Suleiman, pornitu-ş-au doamna spre munţi înnainte; părăsit de toţi s-au dat şi el la munte. Ce şi acolo, putându-să amistui, aflând cale deschisă pe în târgu pe în Piatră, au trecut şi pre lângă mănăstirea Bistriţei; în munte diasupra mănăstirii, s-au lăsat ca să să poată odihni, iară idată văzu pre ciia ce-1 goniia, unde încungiurară mănăstirea de toate părţile ca un roiu. Ce, cunoscând acestea Patru vodă, încălecat de sirgu pre cal şi singur au fugit să hălăduiască. Au nemerit la un săhastru duhovnic, unde iaste acmu ^ânăstirea Besăricanii, şi i-au arătat calea spre Ţara ^nguriască. Şi intrând în munte, departe rătăcit, fără drum, fără povoaţă, au întrat în strâmtori ca acelea, de nu a- a mai merge nice călare, nice pedestru şi i-au căutat a-ş ăsa calul. Şi au purces pedestru, în şeasă zile, rătăcind pren

munți, flămând și trudit, au agiunsu într-un pârâu, ce cură spre Țara Unguriască spre săcui, și eșind pe pârâul acela, au nemerit la niște păscari, carii, dacă i-au luat sama, cu drag l-au priimit. Iară Patru vodă să spărie și foarte să temu de acei păscari, iară ei cu giurământ s-au giurat înnainte-i, cum îi vor fi cu dreptate și nemic să nu să tiamă; și acolo au dat Patru vodă păscarilor galbeni de aur 70. Dacă au văzut păscarii galbenii, și mai bine l-au priimit și l-au dus la otacul lor, de l-au ospătat cu ospățu păscărescu. Iară dacă au însarat, l-au îmbrăcat în haine proaste și cu comanac în cap și l-au scos în Ardial. Și fiind oaste unguriască de strajă, la margine, i-au întrebat: ce oameni sântu? Ei au zis: „Sintem păscari", și așea au trecut prin strajea unguriască și nime n-au cunoscut pe Patru vodă.

Și l-au dus la casa unui boiariu ungur, priiaten de mai-nainte lui Patru vodă, ce neaflând pre acel boiarin acasă, fără numai pre giupâniasa lui, și i-au spus păscarii pe taină de Patru vodă; și înțălegând ia de Patru vodă, l-au priimit cu cinste la casa ei și-i găti ospăț. Acolo să tâmplă vinit și° slugă, crezută a lui Patru vodă, nemerit la acel sat și el dentru acea răsipă, ce să tâmplasă domnu-său, lui Patru vodă, *și* știindu că Patru vodă întrasă în munți, cum s-au pomenit, și dacă înțăliasă de păscarii aciia, că au vinit den munte, el au mărsu să-i întrebe, doar ar ști ceva de domnu-său, și daca-i văzu, îndată au cunoscut pe domnu-său, pe Patru vodă, și"' căzu la picioare de i să închină și-i săruță picioarele. lata Patru vodă, văzind pre credincioasă slugă a sa, mult s-au bucurat și s-au mângâiat și multe cuvinte au vorovit cu dânsul și îmblânzindu-i-să inema, au adormit puținei. Nic zăbavă multă făcând, ce până a odihni Patru vodă, iară acea giupâniasa au gătit un liagăn cu șeasă cai și cu doisprazece

voinici într-armați și dacă l-au deșteptat, au șezut în liagăn numai cu aprodul, sluga sa, și au mersu prin locuri can fără drum, până au sosit la casa altui boiariu ungur și acela priiaten lui Patru vodă, și dacă l-au văzut, cu bucurie l-au priimit și l-au ospătat și îndată i-au gătit liagăn cu șeasă cai. Că vreme de zăbavă nu era, că den urmă prinsesă veste oștenii unguri, ce era de strajă, cum au trecut Patru vodă pentre dânșii și nu l-au cunoscut și de acolo s-au fostu pornit după dânsul a-l cerca, să-l agiungă. Ce Dumnăzău, otcârmuitoriul tuturor celor ce-l roagă cu credință, au acoperit pe Patru vodă și i-au deschis calea de au *sosit* mai curund la cetatea Ciceiul, septemvrie 28, simbătă, în răsărita soarelui, au întrat în cetate și au *mchis* porțile. Iară ciia ce-l goniia pre urmă, văzind că au hălăduit Patru vodă ta cetate, ei s-au întorsu înnapoi.

Atunce multă plângere și tânguire era de doamna Elena ?' de fiii săi, Ilie și Ștefan, și de fiică-sa, Roxanda, și de toți ai casai lor, pentru multă scârbă și nevoe ce le vinisă as upră, știind den câtă cinste și mărire au căzut la atâta Pediapsă. Iară Patru vodă au întrat în beserică și s-au închinat mulțămind lui Dumnăzău, că l-au izbăvit den mânule vrăjmașilor săi.

Cetatea Ciceul, în Țara Unguriască, era dată de Matiiaș, craiul unguresc, lui Ștefan vodă Bătrânul, după ce să ttpăcasă amândoi, cum s-au scris mai sus la rândul său, și era slobodă acea cetate de craii unguredți, domnilor den Moldova, să-ș ție acolo averea cu oamenii lor.

Iară Ian Zapolii, craiul unguresc, înțălegând de clătirea ' u i sultan Suleiman spre Moldova, asupra lui Patru vodă, av and grijă de vicleșugurile păgânești, că, dacă va supune de tot Țara Moldovii, să nu între păgânul și în Ardial, să supue

şi Ţara Unguriască, fiind megiiaşi, măcar că era legaţi cu mare prieteşug Ian Zapolii, craiul unguresc, cu sultan Suleiman; ce niceodată creştinilor drag păgânul n-au fostu! Cerşut-au agiutor craiul unguresc de la Ferdinand, împăratul nemţăscu, după aşezată pace ce era între dânşii, să să agiutoriască unul cu alt la vreme de triabă, să-i trimită oşti mai degrabă. Iară şi el, strângându-şi ostile ungureşti, va priveghea ca la loc bun să-ş ispitească nărocul cu ostile şi cu singur sultan Suleiman. Şi trimiţând împăratul nemţăsc oastea sa, ca la opt mii, pre la Varadin, la începutul seceruşului, şi de acolo au mersu la Ardial. Iară, cum putea Ian Zapolii, craiul unguresc, siliia să fie pre taină acea pornire de oaste, să nu obliciască sultan Suleiman, având mare prieteşug cu dânsul.

Prădând şi stropşind turcii cu sultan Suleiman Ţara Moldovii, era ţara bejenită la munţi; strânsu-s-au vlădicii şi boiarii ţărâi la sat, la Badeuţi, den sus de Suciavă, ş' sfătuindu-să cu toţii ce vor face de acea nevoe ce le vinisă asupră-le şi-au ales cu sfatul de au trimis sol dentre dânş*' la împărăţie, cu mare rugăminte şi plângere să-i iarte; anume au trimis pe Trifan Ciolpan la sultan Suleiman, ID Suciavă, şi ş-au cerşut domnu. Văzindu împăratul rugămintea lor, s-au milostivit şi i-au ertat şi au trimis la dânşii pre un agă al său de credinţă, de i-au chemat pre top la sine, în Suciavă. Iară ei cu multă frică au mărsu şi au căzut la picioarele împăratului şi priimindu-i ca pe nişte robi ai săi- Apoi ş-au ales domnu pe Ştefan vodă, ficiorul lui Alexandru vodă, ce era mai-nainte izgonit de Patru vodă, şi acolo, la Suceavă, împăratul au legat bir pre an să-i dea ţara câte zece mii galbeni de aur; iară alte vistere, ce n-au fostu apucat sa le râdice Patru vodă cu sine, toate le-au luat atunce

împărăţiia şi întorcându-să împărăţiia den Suceavă, l-au petrecut Ştefan vodă până la Dunăre.

înţălegând sultan Suleiman, după ce-au trecut Dunărea, că Ian Zapolii, craiul Ardialului, cu ostile sale şi cu ostile lui Ferdinand, împăratului nemţăscu, au apucat poticile munţilor, ca, de-ar vrea el cu turcii să între în Ardial, să nu-l lasă, şi cum iaste gata să să bată cu dânsul, de acea veste păgânul gemând şi scrâşnind în dinţi, aprinsu de mânie, au trimis ceauş la Ian, craiul unguresc, zicându-i că au uitat de binefacerea lui şi, făcându-l nemulţămitoriu, să-i spue că curund va face de-ş va piiarde crăiia şi să va căi.

Răspuns-au Ian, craiul unguresc, turcului cu multă plecare, cum el acea gătire de oşti nu împrotiva împărăţiei au făcut, pre carele l-au cunoscut apărătoriu vieţii sale şi cinstii sale, ce împrotiva vrăjmaşului său, lui Patru vodă, carele fiind suptu poronca crailor ungureşti, au făcut de multe ori prăzi în Ardial, pre carele acmu îl are închis în cetate Ciceul şi, în scurtă vreme, îl va avea în mânule sale. kr împăratul nice un bănat să nu aibă şi nice o îndoire de prieteşugul ce-au legat cu dânsul i proci.

Iară Patru vodă, fiind silit în cetate, în Ciceu, în mare 'uchisoare, să temea şi de oamenii săi ce-i avea de apărat cetatea, ca să nu-l dea în mânule ungurilor. Iară nice să doia de tot cu mila lui Ian Zapolii, craiul unguresc, ce de bunăvoe eşind den cetate, au căzut cu rugăminte la craiul să-i lasă cetatea Ciceul pentru traiul său cu casa sa, rugânciu-să să-i iarte greşelele cele de mai-nainte greşite de dânsul, arătând craiului cum şi el, măcar că iaste craiu, iară fiind om, *aste supus primejdiilor şi vremilor împrotivnice aceştii lumi i Proci.

Făcutu-ş-au pace Patru vodă de la craiul unguresc şi l-au rugat de i-au dat voe să să cerce la Poartă, să-ş poată tocmi lucrurile despre împărăţie. Şi dându-i voe şi slobozănie, agiuns-au Patru vodă pre la priiatinii săi la Poartă, trimiţind Patru vodă daruri viziriului şi altor agi împărăteşti.

DOMNIIA LUI ŞTEFAN VODÁ
CAP XXIV

Iară Ştefan vodă, aicea în ţară, înţălegând că au căzut Patru vodă pre mânule craiului unguresc, nezăbăvind vreme, au răpezit la Poartă, făcând ştire şi rugându-să pen priiatini vizirului, să poronciască împărăţiia la craiul unguresc, să-i trimţă legat pe Patru vodă. Ce Patru vodă iş aşezasă lucrurile de cătră împărăţie, de-1 chema să marga la Poartă.

Şi mergând Patru vodă la Ţarigrad, s-au aşezat la Calata, care cetate iaste făcută de itali şi de un niam ce să zic ligur> şi să numeşte la istorii Pera; acolo cură Boazul între P^'' adecă Gălata, şi între Ţarigrad.

Ştefan vodă, aicea întru nenorocita ţară, multe şi g'^ dabile strângea de la biiaţii lăcuitori; şi de la o vreme s-au arătat mare vărsătoriu de singe, că fie pentru ce m' greşală poronciia de omorâia şi încă de multe ori la m chemând pre mulţi, cu mâna sa îi omorâia.

loan Zapolii, craiul unguresc, când au trimis jaloba I împăratul turcesc pentru Patru vodă Rareş, cum S' pomenit mai sus, jeluitu-s-au şi pentru moartea lui Grit, ¿ carele ne trage rândul să pomenim aicea.

După ce au murit Ian Bamfi, ce era voevod Ardialului în zilele lui Ian Zapolii, craiului unguresc, au stătut Grit otcârmuitoriu şi namesnic crăiei ungureşti, însă la aciasta deregătorie a lui Grit, câtva boiari ungureşti n-a vrut să priimască. Ce stând şi Laschi liavul, care pe atunce era în mare cinste la craiul Ian Zapolie, şi cu Verbeţie în partea lui Grit, i-au isprăvit deregătoriia aciasta de la craiul şi i-au făcut ?i ispisoc craiul, poroncind să iscăliască şi boiarii Ţărâi Ungureşti. Ce n-au vrut boiarii, nice au priimit să iscăliască pentru mare ură ce avea pe acel Grit.

Acesta era om şi trufaş, şi pentru limba turcească era cunoscut la împărăţiia turcului; pe carele îl trimisese Ian Zapolii craiul la Poartă, după ce-1 făcusă otcârmuitoriu Ţărâi Ungureşti, pentru să aşează lucrurile Ţărâi Ungureşti, ce să ţ*ţasă iar netocmală între domnii ungureşti.

Zic unii că acestu Grit să fie vorbit în taină cu viziriul, ăgând la sine crăiia unguriască, şi aşezase une lucruri spre Peirea lui Ian Zapolii, craiului unguresc. Ce bine zice Scriptura: că cine sapă groapă altuia, el cade într-însa. Aşa Grit, după ce au purces den Ţarigrad, trecând Dunărea la Vistor, au vi nit în Ţara Munteniască, având cu sine 3000 ^pedestrime eniceri şi călări 1000 şi mai bine de turci, fără guri ce era ai lui; avea şi ferman la Patru vodă şi la Radul °dă, domnul muntenescu, să asculte ce le-ari poronci Grit.

Scrie Istvanfie, să fíe spânzurat la Dunăre pre un boiariu Muntenesc, anume Ilie, arătând tuturor lăcuitorilor Ţărâi Munteneşti să să tiamă de însu.

Trecând peste munţi la Ţara Unguriască, s-au aşezat cu băra la Braşeu şi îndată au trimis Grit cărţi la un domnu gurescu, anume Emirit Ţibac, ce era ispravnic Ardialului, candu-i ştire să vie la dânsul pentru svatul a mari lucruri.

Iară Ţibac, nepurtând grijă de vicleşug despre Grit, îndată cu 200 de oameni au vinit la Grit şi s-au aşezat ca de doaâ mile de la Braşeu şi acolo noaptea, fiindu Ţibac supt cortu, au trimis Grit nişte eniceri de l-au ucis. Aşijdirea şi pre oamenii lui, pre câţi au putut prinde, i-au omorât.

Dacă au adus capul lui Ţibac la Grit, văzind ciialalţi boiari fapta tiraniască a lui Grit s-au apucat de arme şi, strângându-să cu toţii la Sibiiu, s-au sfătuit să răscumpere nevinovata moarte a lui Ţibac despre Grit, alergându cu săbiile crunte prin sate şi prin oraşe, strigând şi arătând moartea lui Ţibac, făcută de Grit.

Nezăbăvindu vreme, să aleg trei bărbaţi, anume: Gutard şi Ştefan Maelat şi Franciuşco Cvendie, cătră carii s-au adunat mulţi domni, pre carii îi trec cu scrisoarea pentru înmulţirea voroavei, lăsând cine va vrea să ştie mai mulţi» sa cetiască la Istvanfie, istoricul Ţărâi Ungureşti.

Trimis-au îndată soli la Patru vodă aicea în ţara şi ^ Radul vodă în Ţara Munteniască, arătând tiraniia lui Grit» ce-au omorât pre Ţibac şi pre alţii, cerându agiutoru' împrotiva lui Grit. Amândoi domnii nu s-au apărat a le & agiutoriu, ce îndată le-au trimis oşti şi aşea cu toată oastea făcându-să ca la 40.000.

Acestea dacă oblici Grit, cum nu numai ungurii, ce S' amândoi domnii din ceste ţări îi are nepriiatini, Fiind în mai' grijă, s-au mutat la cetatea Meghisiia, care dobândind-o, s-au svătuit cu ai săi de s-au închis acolo, până i-a vini agiuton' de la craiul Ian Zapolii şi de la Mehmet păşea, sarascheri'^ de Beligrad, şi Bali-bei, căpitanul Samandrii. Ce, neme^'^ mai curund ungurii cu agiutoriul de la domnii acestor 0'' n-au lăsat pe Grit să să grijască de altă cu zaharalele şi ^

cegătasă să aducă de pre aiurea în cetatea Meghisiia, ce au şi purces să dobândiască cetatea, unde era Grit.

Apăratu-s-au deodată Grit, având cu sâne eniceri şi altă oaste turcească, împingând pre unguri deodată. Iară sfătuindu-să acei ce era giuraţi asupra lui Grit, socotind că nice hrană îndelungii nu va avea Grit în cetate, au încungiurat cetatea, ţiind-o închisă de toate părţile, şi au pus de au strâgat că cine nu va fugi de la Grit până în 4 zile să vie la dânşii, îi vor avea de vrăjmaşi. Deci, întâi Urvan, Badian şi Părusii, lăsind pe Grit, au fugit în tabăra acelor trei bărbaţi, ce încungiurasă cu oşti pe Grit. Aşijdirea şi târgoveţii au abătut h turci, de i-au tăiat şi i-au omorât; pre câţiş n-au putut scăpa den târgu, au început a-i bate den tunuri, de să sfărâma etatea.

Aşea, văzindu-să Grit de nepriiateni încungiurat si puţinându-să hrana, s-au agiunsu cu o samă de oaste, dându-le daruri, să-l lasă cu ficiorii lui să iasă den cetate, ce emic n-au isprăvit la nişte oameni, ce era aprinşi cu ăscumpărare asupra lui. Şi într-aciasta strânsoare fiindu ^dt, iată căzu zidiul cetăţii de cătră răsărit, bătut de puşci, re spărtură văzind oştenii, îndată năvăliră în cetate, cu ^ultă vărsare de singe, că turcii den cetate să apăra kărbăteşte. Ce biruiră ungurii pre turci şi dobândiră cetatea, 'ăsind pe nime viu. Iară Grit cu ficiorii săi au fostu scăpat ^* afară de zid, lăsindu toată averea sa în jac biruitorilor. ^> nemerindu în tabăra muntenilor şi a moldovenilor, l-au P'nsu şi l-au dat ungurilor şi au pus pe calo de i-au tăiat ^ânule. apoi i-au tăiat capul. Perit-au şi Doţie.

Iară pre doi ficiori a lui, anume Anton şi Andrei, ducându-i aicea la Patru vodă, i-au omorât pe amândoi. ^ i cum plăteşte Dumnăzău tiranilor, vărsătorilor de

singe! Iară de iaste aşea de Patru vodă, cum scrie Istvanfie, că au omorât pre ficiorii lui Grit, urâtă şi fără milă făptaşi abiia auzită în lume la creştini!

Zic unii, că, dacă au înţăles sultan Suleiman de închisoarea lui Grit, să fie poroncit lui Ian Zapolii, craiului ungurescu, să margă să dea agiutoriu lui Grit; ce n-au cutezat craiul, zicând că nu are cum asupra unui nărod să margă pentru moartea lui Ţibac.

Iară, după ce au perit Grit, au stătut ispravnic Ţărâi Ungureşti, Maelat şi Balasii.

AICEA SCRIE DE LUCRURILE CRĂIEI UNGUREŞTI ŞI CUM AU CUPRINSU TURCII TARA UNGURIASCÂ
CAP XXV

în anii de la zidirea lumii 6988 iar de la Mântuitoriul nostru Iisus Hristos 1480, crăind Matiiaş Corvin pentru faptele şi vestea celuialalt Corvin, Ian Huniad, svădindu-sâ cu cehul sau bohemii şi împotriva Avestriei, cu turcii au ţinut pacea. Ce, văzind şi papa de Râm şi veneţiianii, 100.000 *d*[e] galbeni de aur, carii în toţi anii îi da craii ungureşti agiu[tor] împrotiva turcului, s-au tăiat de la unguri aceşti bani- L[a] Ardial era ispravnic pre atunce Ştefan Bator.

Pe aceia vreme, un Alai bei cu multe oşti turceşti au lo[vit] Ardialul, însă, cu agiutoriul căpitanului de Timişvar, nia[re] perire s-au făcut în turci! De iaste aşea, cum scrie hronograful, şeasăzăci de mii de trupuri turceşti să fie caz^ până la Dunăre.

Iară tot în sfatul său nu s-au înşelat turcii: că ungurii ş[i] cu nemţii să sfădiia atunce şi între dânşii nespusă vărsări *d*[e]

singe s-au făcut; că în anul de la Hristos 1514, s-au rocoşit şi s-au întărâtat ţărănimea împrotiva domnilor săi, râdicându-şi craiu pre Gheorghie den săcui, mare vărsătoriu de singe, în toate părţile crăiei. Apoi s-au adunat la Timişvar şi cungiurându-1 să-1 ia, i-au lovit Ian Zapolii, voevodul de Ardial, şi cu agiutoriul Timişvarului i-au înfrânt; şi au căzut acel Gheorghie crăişorul cu frate-său Lucaţie la prinsoare. Şi-1 pusă voevodul pe acel crăişor la mari chinuri: făcându-i cunună de hier, aprinsă în foc, i-au pus-o în cap, cununându-1 ca pe crai. Apoi, slobozindu-i singe den vine, au dat să bea oştenii, ce era prinşi cu dânsul; alegând şi 20 de căpitani, iarăşi de ai lui, în trei zile opriţi de mâncare, apoi [i]-au *silit* să mănânce carnea de pe crăişorul lor de viu; iară rămăşiţa de pe trupul lui şi a frăţine-său, puindu să facă mâncări, au pus la acea masă să mănânce oştenii lui, ce era prinşi cu dânşii.

Acele pozne făcându-să în crăiia ungurească şi vărsări de [sin]*ge, atunce când sultan Suleiman stătu împărat, iară la [u]nguri era craiu Ludovic, om tânăr. A căruia copilărie şi [tu]*rburările *crâiii* ungureşti văzind turcul, au legat pace cu perşii şi s-au întorsu cu tot gândul spre unguri şi cu toată Puterea. Văzindu-să Ludovic neatocma la putere cu turcul, [tr]imis-au pre la toate crăiiîe creştineşti *soli,* cerşindu [a]giutoriu împotriva turcului.

Şi aşea, când ciia îmbla svătuindu-să şi cumpănindu-să, [Su]*han Suleiman purcede cu toată puterea sa asupra crăiii [Un]*gureşti. Craiu Ludovic iasă şi el, cu câtă oaste avea, înainte la Mohaciu şi dând război u, acolo au perit şi el şi [m]ai toată oastea ungurească, pripindu-1 turcii, până soseşte ^* Zapolii, domnul Ardialului, cu oaste den Ardial şi

Ungurimei de Sus. Cuprins-au turcu toate locurile pe Drava şi Sava şi să întorcu cu mare plian.

Iară Ian Zapolii, tâmpinându-l veste pre cale de perirea lui Ludovic craiu cu ostile lui, au şi luat în gând de crăie, văzind că s-au stânsu cu acel Ludovic de istov săminţiiade crai ungureşti. Şi îndată începu a trage la sine pre domnii ungureşti şi cu daruri şi cu cuvinte, arătându-li la ce folos şi la ce bine s-au adus ţara şi crăiia unguriască craii streini de alte niamuri. Că Albreht craiu, den casa Avstriei ales, atâtea turburări şi mestecături au lăsat în crăie pe urma sa. Vladislav liavul, cu nesocotiala lui, la Varna au perit şi au răpus oastea, tăriia şi vârtutea crăiei.

Aducând aminte faptele sale şi dezrădăcinarea care o făcusă el la Timişvar a ţărănimei oştite şi potolitul acelui pojiar, arătând şi ocara niamului unguresc, având oameni harnici şi de triabă şi cum să-ş aliagă crai den alte niamuri? Cu aceste cuvinte şi făgăduinţă au tras cătră sine pre mulţi domni şi căpetenii. Şi când au fostu la astrucarea oasălor lui Ludovic, în Buda, cum s-au arătat mai sus că au perit la Mohaciu şi s-au aflat trupul lui într-o bahnă întinat, unde-l văzusă un oştian de a lui, că au perit năduşit de calul lui, aleg craiu pre Ian Zapolii o samă de domni, ce-i trăsesă în partea sa.

De altă parte Ferdinand, fratele împăratului nemţăscu, şi el au tras cătră sine pe o samă de domni, să apuce el crăna, fiind el şi săminţiia lui mai aproape de crăiia unguriască, d' vreme ce Albert craiu au fostu den singele lor, dentr-o casa cu inşii, a Avstriei. Şi cu Ferdinand ţinea parte câtva d' zavistuia pre Ian Zapolii.

Adunându-să domnii ce ţinea cu Ferdinand, cu oastea lu' au purces dreptu la Buda. Iară Ian Zapolii, craiul nou, văzi...

asupra sa putere viind şi el încă cu toate lucrurile crăiii neaşezate, şi din domnii lui nime nu-i vinisă, ca la un lucru ce era încă crăie noaă, au purces de la Buda şi au luat calea spre Ţara Leşască. Iară oştenii lui Ferdinand gonindu-l în urmă şi au luat Buda fără de nice o apărare oştenii lui Ferdinand şi pusără otcârmuitori sau namesnic pre Ştefan Bator crăiii ungureşti şi pre alţi domni.

Iară Ian Zapolii, pribag în Ţara Leşască, au năzuit la un domnu liav anume Ieronim Laşco, om vestit peste toţi. Priimind acela pre Ian Zapolii pribagul cu mare omenie şi cu dragoste şi atâta îi făgădui cum măcar toată averea sa să-ş pue la mijloc, numai să-l pue în scaonul crăiii ungureşti, va sili şi a nevoi.

Jicmont, craiul leşăscu, măcar de razimul acela ce răzima b dânsul craiul cel pribag, Ian Zapolii, la Laşco, îi părea bine, însă mai mult nu să amesteca.

Iară Laşco cu a lui socotială ia înnainte gând şi, de la o vreme, îi spune că nice într-un chip cu altu mijloc, la cinstea şi podoabele sale nu va vini, fără numai prin năzuire la sultan Suleiman, împăratul turcescu. A căruia fiind de curund sol de la Ieşi, Laşco, au cunoscut om cu înaltă fire şi nu lui aşea de ţară să ţie, cum de veste în toată lumea, să aibă un craiu ciriac al său şi de dânsul pus craiu, cu mare veste îi va fi ... are svat aşea supţire, amestecătoriu, la lucruri mari aşezat, şi el şi pribagul craiu, să apucă Laşco de triabă şi agiunge întâi ... viziriul, cu care avu cunoştinţă den solie. Apoi, fără zăbavă vreme, îş face de la seim solie la împărăţiia turcului; şi mergând sol, au îmbiat cu daruri şi întâi pre viziriul şi pre alte capete ce era aproape de împăratul, în partea sa i-au tras.

Iară în fruntea soliei de la împărăţie, au poftit cu puterea sa şi cu armele sale să pue pe asupritul şi gonitu] den

scaonul său, Ian, cu mare strâmbătate de la Ferdinand, cu vicleşugul a o samă de domni ungureşti; grăind către împăratul că: „Ce ar fi mai mare şi mai vestită împăraţilor laudă şi în lumea toată vestea şi vâlhva, decât a apăra asupriţii, a râdica căzuţii; şi pentru unele ca acestea râdică Dumnezeu pre împăraţi şi le dă şi le lăţeşte şi înnalţă puterea, pentru să fie apărare lumii de strâmbătăţi; şi ce-ţ trebuiaşte împărăţiei tale la mai mare şi lăudat lucru în toată lumea, decât acesta: să aibă crai ciriaci, la care fericiia împăraţilor cuvioasă îţ arăt scara. Pre Ian craiu, scos den scaonul său de nepriiatini, pre carele, dacă îl va râdica nalta şi nebiruita mâna ta, în toată viaţa lui şi sămânţiia lui în urma lui, neuitată va fi mila bunătăţii tale."

N-au trebuit mai mult decât atâta să osteniască Laşco la o împărăţie, care unele ca acestea păzeşte şi aştiaptă. îndată au eşit poroncă de gătire de oaste. Răspunsu eşit lui Laşco: să-i iasă cu Ioan înnaintea lui la Beligrad, îndată cât s-a dezvăra în anul viitoriu.

Adulmăcă Ferdinand aceia a lui Laşco liavului, la Poartă solie şi trimite şi el soli unguri ca de la un craiu unguresc, la sultan Suleiman, poftind cu înşălăciune înnoire crăiei pe chipul său. Ce, nu-i fu priimită soliia la împărăţia răspunzind solilor lui Ferdinand, carele fără ruşine crăiia altuia o au călcat de care ar fi împărăţiia mai aproape, că nu iaste den bătrâni împărăţiei aceiia a priimi la prieteşug p'e aciia, carii numelui otomanilor fac strâmbătate, nice pre unu ca Ferdinand, care nevrednic giudecat iaste la înnah' împărăţie de prieteşug. Şi încă să ştie că strâmbătatea ş' călcarea ce-au făcut Ferdinandu crăiii ungureşti, iată asupf' îi vine cu mare putere la răscumpărare şi cu atâtea oşti, cat

să cerce pre Ferdinand până în părţile Apusului. După acest răspunsu, şi solii a-i scoate den Ţarigrad au eşit poroncă.

într-aceia vară, purces-au turcul cu mulţime de oşti; şi eşindu-i Ian Zapolii înnainte la Beligrad cu Laşco liavul, la adunare, s-au clătit puţinei de pre perină sultan Suleiman, cu zbârcita frunte, însă cu blând ochiu căutând spre Ian, i-au Unsu mâna, zicându-i: „îţ dau mâna apărătoare la toate trebile tale şi râdicătoare la cinste care ai fostu şi aceia care ^ la Dumnezău nemic altă nu pofteşte, numai asupriţii şi căzuţii sâ-i râdice. Fii, dar, cu bună şi veselă inimă şi milelor roele neuitătoriu!" Şi îndată au învăţat pre viziriul să-i iasă 'arte cu giurământu cu aceste cuvinte scrisă la hronograf:

„Dătătoriul de daruri şi milelor sale, acela a toate ^ditoriu, Dumnezău, şi cela ce iaste mare şi puternic, prin °ia dumnezăeştii socotele, acela care a îmbe raiurile iaste ltan şi a tuturor împăraţilor aceştii lumi lăţite cârmaciu şi l doilea crângul cap şi a oştilor deregătoriu, carele iaste al °stru proroc Mehmet, asupra căruia proroc fie pururea ^agoslovenie şi dragoste înnaintea dumnăzâeştii mile, prin aruia bună milă şi ai săi patru priiateni mari învăţători Cinici; Abubechier, Osman, Omer, Aii, prin carii blând în uătăţi, înnaltul Dumnăzău, dentru a sa nesfârşită milă, fie Pururea vesel şi priimitoriu de tot, puternicul Dumnăzău, - toţi svinţii şi fericite suflete, carele îl laudă; cu a căruia ?i milă, eu, sultan Suleiman Shiac, împăratul împăraţilor uiila lui Dumnăzău, lăudat mare şi nebiruit, împăratul ^lgradului, craiu crailor, dătătoriul cununelor, umbra lui ^uinăzău asupra pământului, stăpânitoriul a mării cei mari - a Hvropei de Gios, Siriei, Araviei, Iudeii, Hananeii, ^alileii, Finichiei, Alexandriei, Eghipetului şi a marelui Caer, Miopiei, Midiei, Liviei, Lanhe, a mării de la Hândi şi a

Mării Roşii, crăiii Ierusalimului, Samariei, a mării Tiveriii, Damascului, Halepului şi a marii Antiohiei, Mesopotamiei, Haldeii şi a marelui Vavilon, cu mai mare şi mai mică Armeniia, Parthilor, Perşilor, Mengrililor, Giurgiilor, Marii Caspiei, Trapezontului, Tavrizii, Capadochiei, Chesariei, Pamfiliei, Chiîichiei, Tarsiei, Caramaniei, Amastriei, Paflagoniei, Lidiei, Frighiei, Vithiniei, marelui oraş Nichea, Nicomidiei, a Halchidonului, a toată marea Anatoliia, Greţiei, Traţiei şi a marii Romaniii, Machidoniei, Thesaliei, Peleponisului, Corinthului, Hersonului, Albaniei, Bosnii, Volgariei, Valahiei, Moldavei Schitiei, Tartariei şi a multe alte nesfârşite ţării şi craii şi împărăţii, dobândite cu sila şi cu puterea şi arme vitejeşti şi vitejiia noastră fulgerătoarei săbii; şi de mai-nainte de noi împăraţi Mehmet Shiac şi fiiu-său, sultan Selim Shiac, blagoslovitul părintele nostru, la odihna cărora necuprinsă şi prea înnalta milă fericiia dumnăzăiască cu sufletele lor, în veci să fie!

Voaă, dară, prea luminatului Ian, den mila h" Dumnăzău craiul unguresc, Croaţiii, Dalmaţiii, Moravei i proci, eu mai sus pomenitul sultan, Suleiman Shiac, împăratul turcilor, nebiruit, giur înnaintea atotputernic Dumnăzău, svinta prea înnalta lumina lui, atotputernic, Ş' bunătatea dumnăzăirii lui, la tăriia ceriului, soarele, luna» stelele, pământul şi faţa pământului, la împărăţiia prea svinta a lui Mehmet, strămoş, moşul şi tatăl mieu şi muma meaşi pânea mea, sabiia, sufletul şi viaţa mea şi a tutur°' busiurmanilor obrezuiţuilor, sănătate!

Către tine, fratele mieu, Iane craiu, nu te voiu părăsi, d' ari vini toate împărăţiile şi crăiile mele la scădere, să nu sa aliagă nemic de dânsăle, să rămâiu numai însumi sau ''' doi-trei busiurmani împregiur tăiaţi, încă legat şi daton" sintu şi rămâiu să te caut şi să te cercii prin toate unghiurile lumii şi să-ţ zicu: Iată, eu gata sintu; ce vei despre mine, la tot gata *sintu* bine să făcu; şi făgăduinţii mele, de nu voiu face *destul* şi deplin, dentr-acela cias, prea puternicul Dumnăzău, mâniia şi dreptu giudeţului, asupra capului mieu să vie şi pre tot să mă piarză. Şi ori de ce m-aş atinge cu trupul mieu, prea înnaltul Dumnăzău în piatră să mă întoarcă; nice să mă sufără tăriia pământului, nice îmblând, să mă poarte; ce în doaă părţi să să răsfacă şi să mă înghită cu tot trupul şi cu sfuletul mieu şi să mă soarbă!"

Acestu giurământ aşea groznic prin toată crăiia unguriască şi la părţile Ardialului, pre la toţi s-au răpezit. Iară ei cu ostile îndată să clătesc spre Buda, care foarte lesne o au hiat: că nemţii văzind atâta greime de oşti, lăsindu târgul, '-au mutat la cetate, care o ţinea Nadajde; şi în cetate uepriimind Nadajdie să să închine, l-au pus în obezi nemţii Şi au făcut de hălăduirea sa legătură. Şi aşea, şi târgul şi cetatea luând împăratul, au dat pre mâna lui Ian craiu. Iară împăratul cu ostile au mărsu dreptu la Beciu şi bătându-l cu '°t feliul de arme o lună întriagă, apărat fu de Salmaş uişpanul cu mare vitejie. Apropiindu-să iarna, s-au întorşii turcul înnapoi, dând pre mâna lui Ian craiu toate podoabele crăeşti: corona, schiptrul şi altele la divan în viderea tuturor, cu toate l-au împodobit şi i-au zis împăratul:

„Priiatene şi frate, de vreme ce la nevoia ta, la mine şi la "giutoriul mieu ai năzuit, după a lui Dumnăzău, eu încă ^ţălegând strâmbătatea deplin, cetatea şi oraşul Buda şi toată c'ăiia ungurească în mâna ta le dau şi pre tine craiu "ngurescu aleg şi întărescu.

Voaă iarăş, domnilor şi boiarilor aceştii craii, poroncescu 'ă fiţi acestuia craiu al vostru plecaţi şi cu credinţă! Care lucru

de veți face, mă veți avea priiaten; iară de nu, sabiia mea în voi să va încrunta.

Tu dar, priiatine craiu, bunătăților lui Dumnăzău și a lor mele neuitătoriu să fii; care tu aicea ai cununa și alte podoabe: să te împodobești tu și următorii tăi după tine!

După acestea, lăsindu cu câteva stiaguri pre Aloizi Grit, ficiorul lui Andriiu, hatmanul veneții anilor, de pază craiului, s-au întorsu cu mult plian turcul spre Țarigrad.

Iară după ce să dusă turcul, Ferdinand îș râdică inimile cu ungurii den partea sa, asupra lui Ian craiu și îl închide în Buda împreună cu Grit, ce-l lăsasă împărățiia de pază. Insa domnii unguregti din partea lui Ian craiu, ce rămăsesă afară de închisoarea Budei, pre nemți înspăimară și purced fără izbândă de la Buda.

Multă vărsare de singe au făcut între sine ungurii, pre acele vremi, carii cum putea birui unul pre altu. Unii ținea cu nemții, alții cu turcii, până de la o vreme, pe îmbe părțile au pătrunșii acea grozăvie ca de fiară, și mai mult de fiara sălbătecie.

Și au stătut între Ferdinand și între Ian craiu așăzare: să crăiască Ian în viața sa; iară după moartea lui, nu altul, ce numai Ferdinand sau un ficior a lui, să fie craiu. Iară lui Ian craiu, de-i va rămâne ficior, să ție toate cetățile tătâne-sâu și pre Ardial. Și până într-atâta să îndesa, cât pe Grit, ce-l lăsasă sultan Suleiman de agiutoriu lui lan craiu, îl trăgea în partea sa cu dări; ce iar altu folos n-au făcut, fără cât vărsare de singe între sine. Pre urmă s-au așezat cu legături de pace, cu giurământuri între sine: de ar vrea să-i calce turcul, soții să-ș fie.

Iară, după ce s-au așezat craiul Ian, au început cu gând de însurat; și, den svatul priiatinilor săi, ș-au luat crăiasă pre

Isavela, fata lui Jicmont, craiului leșescu; și aducând-o cu *cmste* și cu mari gloate, s-au cununat în Ston Beligrad. Abiia să satură biietul craiu de puțintea pace și crăiasa la Buda, iară la Ardial să rădică o samă de domni de oprescu dările visteriei. Ce, îndată sărind craiul, au potolit acea răscoală și cu certare unora. Acolo ostenind craiul după așezarea și potolitul acelor rocoșeni, să bolnăvește în oraș în Sas Sebeș, începusă a să rădica den boală, când numai ce-i vini veste că i-au născut un fătu crăiasa; și de bucurie, uitând slăbăciunea boalei, s-au luat după mese și petrecanii, den care au căzut în mare herbintială inimii și ș-au svârșit viața, cum s-au scris mai sus de moartea acestui craiu Ian Zapolii.

Iară în urma sa, au lăsat cu testament pre cuconul său de ʾa trăi, următoriu crăiei și pre Gheorghie Martinengo, cârmuitoriu Oradiei, pentru mare credință ce avea la dânsul SJ pre o rudă a sa, anume Patru Viițehii, au lăsat epitrop cuconului, rugând pre toți domnii să nu priimască craiu strein, dând pre fiiu-său în lături, și să agiungă la sultan Suleiman, că va fi apărătoriu finului său; și îndată la Poarta 'ui să trimită soli pentru înnoirea crăiei finului său.

Câteva zile au tăinuit moartea craiului, neclătindu-să °știle den loc și neștiind nemic de moartea craiului.

Solie îndată la împărăție pornind și când *solii* cu mare credință, pre testamentul craiului, mărgu cu sirguială la toartă, iară Ferdinand, înțalegând de moartea lui craiu, ˡndată trimite la crăiasa să să ție în Buda, poroncindu-i să ˀă ție de tocmala ce-au făcut bărbatu-său în viața lui, să lasă crăiia, să să ducă la orașele cele așezate cu pruncul ei, fegăduindu-i și mai multe zestre ca unii crăiasă, cum s-ari cădea. Iară, de nu ari vrea de bunăvoe să să ducă și va vrea ˀă calce tocmala și legăturile craiului, bărbatului ei, în doaă

rânduri aşezate, arme să aştepte; cu care, ca o crăie driaptă a sa, va cerca casa Avstriei; şi, de sirgu voii sale, în ce voe iaste, răspunsu să-i facă.

Deci pre solul lui Ferdinand multe zile l-au oprit în Buda diregătorii crăiei şi târziu foarte cu greu au făcut pe crăiasa să priimască soliia. Deci, ce au poroncit Ferdinand, toate au grăit solul şi pe urmă şi lauda de arme.

Răspuns-au crăiasa cătră sol, că nu poate să stea acmu după svaturi, ce ari răspunde lui Ferdinand, slăbită fiind de lacrămi şi de amara jeale după soţul ei, craiul; nice poate nemic face fără învăţătura tătâne-său, lui Jicmontu, craiul leşăscu, la care, de nu-mi va da o vreme Ferdinand să agiungu la tată-mieu pentru învăţătura, ce să va apuca de arme, puţină laudă va agonisi şi chesar Maximilian si Ferdinand, asupra unii fămei stânsă de lacrămi şi asupra unui pruncu în faşe.

După soliia răspunsă de crăiasa, Ferdinand nerm zăbăvind, au ales oaste şi cu mare tocmalâ cu ghenarariul său, Leonard Velsho, şi o trimisă în crăiia unguriască să bata cetăţile: care nu va vrea de bună voe să să închine, să l cuprinză cu oşteni în partea sa.

Sultan Suleiman, cu svatul socotindu că cu cinste împărăţiei iaste să apere, pre giurământul său şi dat cuvânta pre crăiasa văduva şi pruncul, chemând pre solii ungureşti* le răspunsă cum au dat crăiia unguriască lui Ian şi fiilor sal şi au înnoit acea crăie şi asupra pruncului, fiiului lui Ian Şi sămînţiei lui. Şi s-au gătit de oaste, puind toată puterea sa, să nu să bucure nepriiatinul său niamţul; dând şi solil° daruri şi pruncului în semne de apărare caftan cu sirmă ţăsuk pavăţă cu piiatri scumpe împodobită şi buzdugan şi sabie tot cu mărgăritar peste tot acoperită. Şi îndată au poroncit l

Ustref paşa şi lui Mehmet paşa să purciază cu oaste, sirguind să apere pe crăiasa şi pre cucon.

Ferdinand, într-acea vreme, trimite şi el sol la sultan Suleiman, poftind crăiia unguriască cu legături ca acelea, cu care au ţinut şi Ian craiu de la împărăţiia lui. Ce, solii lui cu mare scârbă i-au pus la închisoare, zicându-le că sintu de moarte, căci sintu de la un nepriiaten a împărăţiei trimişi; şi acela ce-ş bate gioc de împărăţie, milă cere fără de ruşine, calcă crăiia unguriască şi pe crăiasa cu pruncul, care !aste supt apărarea împărăţiei.

Nemţii lui Ferdinand, dacă simt că vin acei doi paşi Ustref şi Mehmet paşii, să dau înnapoi; iară cum înţăleg că ~au întorsu turcii, iară au vinit cu hatmanul lor Rohan Dulfu şi până în Buda sosind, o au încongiurat de toate părţile cu mare strânsoare.

Sultan Suleiman, înţălegând aciasta veste, să apucă cu are sirguială a să găti de oaste; şi îndată au pornit ostile de Pren tot locu înnainte la Buda şi el singur, cu mulţime de °aste, au purces pre urmă, grăbind să apuce pre nemţi suptu &uda. Şi când agiungea în marginea crăiei ungureşti, l-au rpinat veste de izbândă, cum Rohan Dulfu, ghenarariul tai Ferdinand, cu doaăzăci de mii de nemţi, cu unguri, au Perit cu totul de turci, carii au mersu mai-nainte. După *asta veste, mergea mai încet; şi agiungând la Buda, au scălecat despre Buda veche.

Şi îndată craiului pruncu ce-i pusese nume Ştefan i-au mis daruri: trei cai cu toate podoabele, şi caftane boiarilor era pre lângă cucon.

Solii turceşti ce-au mărsu cu daruri, au poftit cu mare ndeţă de la crăiasa, să trimită cuconul în tabără, la °rturil împărăteşti şi pre toţi domnii şi boiarii pre lângă

pruncu, fără de nice o siială; că împăratul va să prăvască cu ochii săi pre cuconul priiatinului şi ciriacului său şi den braţăle sale să-l dea fiilor săi, carii sintu aicea, ca de pre acmu să-l cunoască şi de temeiu prieteşug neclătitei credinţei otomanilor, de acmu să înceapă.

Şi pre singura crăiasa, în loc de fiică a sa şi de noru o ţine, ca pe o fiică a iubitului său priiaten şi ciriac a răpousatului craiu soţu şi pruncului craiu maică, ari vrea priiateneşte să o vază. Numai pravila den bătrâni a otomanilor apără a întră bărbatului strein la lăcaşul fămeesc. Nice a pofti pe crăiasa la sine poate, la corturi, pentru prepusul lumii, să nu să clătiască în ceva cinstea numelui ei, care, la fămei mari şi de cinste, mai scumpă de toate odoară iaste cinstea.

La acestu graiu a solilor, îndată, rănită inema de maică a crăiasăi, foarte slabă, mâhnită şi împrotivă au râspunsu crăiasa. Iară, dacă i-au zis Gheorghie Martinengu epitropul să socotiască, cu aciastă deşartă siială să nu întărâte pre păgânul varvar la niscai tiranii, cu inema în tremur au îmbrăcat pruncul cu lucii crăeşti faşuri şi l-au pus cu mamca în caraţă lucie de aur şi cu o samă de doamne d^e^ cinste şi cu toţi domnii şi boiarii l-au trimis la corturi.

Eşti-au înnainte multe stoluri de călări şi l-au petrecut până în corturile împărăteşti. Sultan Suleiman cu blândeţă au căutat spre cucon şi l-au luat în braţăle sale, vorovindu pren tălmaciu cu mamca; au chemat şi pre copiii săi, ce era cu dânsul, şi le-au zis sa sărute pe pruncu, că iaste fii'' ciriacului său, să ţie minte, într-aceia dragoste să-l aibă şi ''' cum au avut el pre tată-său. Iară pe domni şi pe boiari, c^e^ vinisă cu pruncul, i-au chemat cu viziriul la mesă.

Şi când acolo ospetiază pre domnii ungureşti, era ga'' orânduită oaste să cuprinză târgul; şi necunoscând ungurii

au purces turcii eniceri bulucuri, anume că mergu să vază oraşul, cât nice ciia ce au străjuit la porţi, nu au simţit, când au cuprinsu porţile cetăţii, toate uliţăle şi meidianul oraşului de mijloc. îndată au început a strâga telalii pre uliţă, să să închiză tot omul la casă-şi şi cineş în gazda sa; armele, tot omul de la casa sa să le dea, care va să nu piiae cu toată casa sa. Şi aciasta de o face, nime grijă să nu aibă. Dacă i-au dat ştire lui sultan Suleiman că târgul s-au cuprinsu fără de nice o tulburare mulţimei oraşului şi acmu sintu toate porţile şi uliţăle pre sama enicerilor, iară, dacă însărasă, au trimis pruncul la mumă-sa; iară pre boiari, pre toţi i-au oprit în tabără.

Crăiasa, dacă au văzut cetatea cuprinsă de turci şi domnii opriţi toţi în tabără, au scris răvaş cu mare jalobă la Pipăratul şi cu lacrămi: „Să nu uite împăratul cinstit şi cel milostiv numele său şi slava ce are de bunătăţile sale la toată Wiea şi giurământul, carele lumii ştiut iaste, cu carele au mtărit milele blândeţilor sale şi pe urmă soţului său craiului, ^Sa^ ţie; pre boiarii, cari toţi aceştiia au ţinut credinţa ''ăpânu-său cu toată inema în partea numelui otomanilor şi irnpărăţiei sale, împrotivă nepriiatinilor împărăţiei şi ''ăpânului lor craiului, ciriacului scaonului său, să-i sloboază".

Au stătut după aciasta patru zile împăratul la svat ce va face cu Buda şi cu casa crăiasăi şi cu domnii ungureşti. S'ătuia unii să-i trimită în Ţarigrad şi pe pruncu şi pe domni -' *n Buda să să pue paşi. Iară alţii svătuia să nu să calce jurământul, nice să să facă silă ca aciasta, lumii urâtă, unii ''*ei şi unui pruncu, carii s-au priimit pentru apărarea, şi ''niu să-i scoată den casa lor la robie, la care faptă în toată lu niea ocară să va naşte.

Iară păşea de Beligrad svătuia să să pue paşe în Buda, pe obiceiul bătrânilor săi; crăiasa să să trimită la tată-său; pruncul în Ţarigrad, în casăle împărăteşti, să-l hrăniască şi să criască în legea lor; pre toţi domnii să-i omoară; cetăţile lor să le răsipască; câţi oameni ar fi de războiu toţi la Anadol să-i triacă; numai ţărani plugari, lucrători de pământu, pre la târguri, pre la sate, pre la cetăţi, cu oameni de pază sa-i lasă.

Sultan Suleiman, cumpănind cu gândul svaturile de îmbe părţile a paşilor, au ales mijlocul: nice aşea apreg, cum au zis păşea de Beligrad, nice cum au zis ciialalţi. Au trimis poronca crăiasăi să nu-ş facă voe rea, pentru căci îi caută a eşi acmu dentr-aciasta cetate, care neputând-o sprejeni de nemţi, s-au socotit a o ţinea cu oşti împărăteşti. Iară ei, scaon crăescu s-au aşezat cu pruncul, la Lipa, şi cu tot Ardialul şi părţile crăiu ungureşti de sus, până să va râdica pruncul Ştefan craiu în vârstă, acea ţară fiind mai în laturi. Şi cu atâta va fi mai îndămână crăiasăi, că să va hotărî cu tată-său, cu craiul leşăcu, având împărăţiia pururea grije de aciasta, să fie supt apărarea împărăţiei, pruncul cu mumă-sa. Care, den loc, au dat poroncă să fie slobozi boiarii, cineş la slujba ce-au avut, numai Verbeţii bătrânul să rămâe în Buda, să giudece oamenii după pravila lor. Şi iată petrecători împărăteşti, cu stiaguri, cu cară şi agii împărăteşti pre lângă crăiasa, de ş-au râdicat toată averea casei; numai armele cetăţii şi zaharale au lăsat.

Atunce crăiasa, cu lacrămi şi cu ascunsu- suspin, ceriului păgâniasca mărturisind înşeleciune, au purces den Buda-Biiaţii domni, scăpaţi cu zile, purced cu crăiasa; de bucuria vieţii, că nu ş-au pus capetele, au uitat ce-au pierdut. Şi aşa mântuindu-să crăiasa cu pruncul Ştefan craiu, căruia apo' ungurii i-au pus nume Ian Jicmontu, şi în dragostea tătâne-său, lui Ian craiu, carele aproape de treizăci de ani au crăit cu bine de la toţi domnii, boiarii den tot Ardialul au adus pruncului la Lipa scaon nou de crăie, daru.

Acestea când să lucriază la Buda, iară Ferdinand luând veste de perirea *oştii* sale la Buda, temându-să de puterea turcului, au trimis sol cu daruri scumpe la sultan Suleiman, poftind crăiia unguriască să i-o dea pre sama lui, să-i dea haraciu pre an. Iară sultan Suleiman, luând darurile, au tăspunsu prin tălmaciu că necuvioasă legături ar fi acele de pace: să ia Ferdinand crăiia, care au ţinut-o Ludovic craiu 'e-au perit cum s-au scris mai sus, şi el să rămâe cu °steniala şi truda şi cheltuiala, cu atâta numai cu haraciul; de pe Ţara Avstriei aşezat scaonul său spre pace, atunce să să ţie cu adevărat împărăţiei lui prieteşug. Care mijloc de-i 'a părea iui Ferdinand cu greu şi ar vrea să aliagă războae, pre aceia va sta: că şi crăiia unguriască despre dânsul va apăra ?' părţile Avstriei în pradă vor merge.

Aşea lăsind sultan Suleiman lucrul la mijloc, cu 'propiiate vremi de toamnă, s-au întorsu spre ţara sa, lăsind în Buda oaste de pază, eniceri.

Intr-aceia, Gheorghie Martinenzii, la Lipa, nebăgând în '^niă pre alţi domni, trebile crăiii au luat după părerea sa, P'e sine; cu ce, au adus la gânduri pe crăiasa, că ari pofti el '*ăiia; den care prepusuri au întrat între dânşii mari zarve, 're şi lor, şi părţilor creştineşti pe acolo, mare rău s-au aţiţat ^ s-au început. Şi până într-atâta au vinit lucrul, cât au adus P' crăiasa de au lăsat crăiia lui Ferdinand pre tocmala şi scrisorile, ce-au făcut Ian craiu, bărbatul ei, cum s-au *scris* ^ai sus, cu legături ca acestea: crăiasa, cu numele fiiului său, ardialul a-l apăra de turci nu poate, ce să fie crăiia pre sama

lui Ferdinand cu folosul a toată creştinătatea. Şi în locul Ardialului, au luat crăiasa cu cuconul ei o ţară, anume Evboriia şi Ratisboriia, în Ungurimea de Sus, alăturea cu Ţara Leşască, peste munţii leşeşti, a căror ţări era vinitul pre an 25.000 de galbeni de aur. Şi pentru mai mari legături priiateşugului între casăle lor, Anna, fiica lui Ferdinand, să fie logodită după Ian Jicmontu, cuconul crăiasăi, şi cu zestre 100.000 galbeni de aur; şi datoriia, care era făcută de tată-său şi de mumă-sa, crăiasa, 50.000 de galbeni de aur, aşijdirea să plătiască Ferdinand. Şi în ioc de zălog pentru acestea, au pus cetatea Casa, să fie scaon crăiasăi cu fiiul ei. Şi pre aceste tocmele şi legături care arăta Baptista Castand, ce vinisă de la Ferdinand cu oaste şi cu armată, într-agiutoriu lui Gheorghie Martinenzii, ce era ispravnic şi cârmuitoriu lângă crăiasa şi lângă cucon, lăsat de Ian craiu, cum s-au pomenit mai sus. Apoi acela au făcut amestecături şi s-au agiunsu cu Ferdinand. Au purces crăiasa cu cuconul ei la Ţinob şi au scos cununa, schiptrul, mărul şi alte podoabe crăeşti şi le-au dat lui Castald. Spun, să fie făcut crăiasa graiu ca acesta cătră cucon:

„Dacă şi al tău şi al mieu năroc n-au avut să fii în scaonul crăesc a tătâne-tău, carele drept ţie să cuviniia, şi CL1 dumnăzăescu şi omenescu giudeţ, mânie spre noi a ceriului» care nice cu un mijloc a să primeni nu poate, a răbda ne caută într-aceste cumplite vremi şi să alegem ce rău mai rruc să vede; căci iaste să-ţi plătiască crăiia de moşie. Numai ce-i mai fără grijă şi cu binele creştinătăţii să priimim. într-aceia» anilor încă eşti vârstă, care a te chivernisi la grele vremi nu poţi împrotiva puternicului; cu voe bună, să dai celui mai puternic, să nu fim de a lumii mustrare. Incailea pe partea creştiniască priiatini şi cu milă spre noi să facem, că a turcilor

prieteşug, puternic, dar că iaste fără credinţă, bine l-am simţit. Fie, dar şi Dumnăzău aşea să dăruiască. Marea strâmbătate a ta, încai cu binele creştinilor să fie!

Ţie, Castalde, dau acestea a *cr^'m* odoară, cu care să încu-nună craii ungureşti; tu fără zăbavă, la stăpânul tău, Ferdinandu, să le dai, prea luminatul stăpânul tău, carele, luându-le, nu aşea de dânsele să să bucure, cum pentru binele acestor ţării creştineşti, nevoinţă şi grijă să aibă; şi de cuvântul său, prin tine dat, să să ţie!"

îndată după acestea, au mărsu cu toţi domnii la giurământu să fie cu credinţă în partea lui Ferdinand, şi ales Gheorghie Martinenzii, şi apoi saşii, săcuii. Iară apoi, Ştiind că aciastă primenială a lor fără svadă cu turcii nu va fi. au stătut şi la svat de oaste. Iară crăiasa au purces peste grei munţi, părăsindu Ardialul.

Gheorghie Martinenzii, amestecătoriul şi neaşezatul ^tru îmbletele sali, cum de purcesul crăiasăi vesel, aşea de războaele cu turcii, carii era gata, mâhnit, în multe gânduri să izbiia: şi întâi haraciul, care să da la turci, la cetatea Uivarului, l-au strânsu şi l-au pornit cu sirguială la împărăţie, dând ştire la Poartă şi de acestea ce s-au făcut, că toată vina teste acei fămei crăiasă, den îmbletele fămeeşti.

Şi cu de acestea siliia să-ş tocmască lucrul şi numele său la Poartă şi să întoarcă gândul turcului de oşti, gătite Pentru îmbletele lui asupra Ardialului.

.Insă aceste îmblete a lui Gheorghie în îmbe părţi, i-au gătit perire cu svatul a unora dentre dânşii. Că şi turcul, Sultan Suleiman, oblicind pentru Ardial închinat la ordinând, au poroncit paşii de Buda şi lui Ştefan vodă den Moldova şi domnului muntenescu şi la alţi paşi să între în Ardial cu armata, să certe vicleniia ce-au făcut împărăţiei.

Mers-au oastea turciască cu domnii acestor ţării şi au apucat câteva cetăţi; luat-au şi cetatea Lipa. Iară ungurii încă să pun împrotivă cu oşti şi iau cetăţile iar cătră sine.

Şi aşea, într-acesta chip când stau, poronceşte Ferdinand la Baptiste Castald, oricum ar putea face să omoară pre Gheorghie Martinenzii, simţind îmbletu lui întoasă la turci. Iară Castald, plinindu poronca, dă aciastă triabă lui Palaviţin polcovnicului şi lui Marco Antonii, care era diiac pre cărţi nemţăşti la Gheorghie, să-i facă samă. Făcut-aupe poroncă şi au ucis pre Gheorghie Martinuzii, pentru a căruia moarte, spăimaţi ungurii şi mai ales săcuii fac între sine giurământu asupra lui Castald Babtişte. Aşea, după multe cu turcii amestecături, Ferdinand, să tragă inimile ardelenilor la sâne, le pune voevod pe Andrei Bator.

Crăiasa Isavela, într-aceia vreme, cerând de la Ferdinand cele prin Baptiste Castald făgăduite, iară, dacă văzu că numai ce o poartă cu cuvinte deşerte, amăgindu-o, începe pe taina a să agiunge cu domnii de Ardial, cei ce să giurasă asupra lui Castald; şi au agiunsu şi la Mircea vodă, domnii muntenesc. Apucatu-s-au Mircea vodă pentru trebile crăiasăi şi ° cuconului ei, la împărăţiia turcului. Şi stând aşea la părere den doaă părţi, şi de turci şi de nemţi, trimit sol la Ferdinand, poftindu-l să nu fie opriţi a-ş cerca mijloce *dc* pace cu împărăţiia turcului: că cu vinirea a unui hasechi> anume Halii, pe carele isprăvisă Mircea vodă, nedejduia ardelenii, că vor pleca pre împărăţiia turcului la pace, nepomenind nemic de Ferdinand.

Dat-au voe Ferdinand, însă cu tocmală: să dea turcU cetăţile ce luasă de curund. Să apucă Halii cu răspunsu *de* cale şi, până în optsprăzece zile, răspunsu să aducă. Iară pâna la întorsul lui Halii, s-au strânsu ungurii la giuliuş, I°

Aguropol, unde soseşte şi Halii, aducându răspunsu de la împărăţie, că într-altu chip împărăţiia nu priimeşte, nice va primi; numai, de vreme ce au murit Gheorghie cu nediriaptă moarte şi ei cu puterea lor pre nemţi nu-i pot scoate den Dachia, să asculte poronca împărătiască, să aducă la loc pre cuconul Ian Jicmontu, fiiul lui Ian craiu, cu mumă-sa, crăiasa, la crăie, de vor ungurii pace şi linişte, care o au avut de la împărăţie în zilele lui Ian craiu. Şi iată paşii de Buda să poronceşte şi i să dă pre mână putere de oşti să vie la dânşii. Deci, de vor fi drepţi şi să vor da supt ascultarea împărăţiei, hălăduiţi vor fi; iară de ar mai trăgăna cu aceste amestecături, închinându-să la alţii, plata faptelor lor gata iaste: că toţi lăcuitorii aceştii ţări supt sabie vor merge.

S-au cutremurat toţi ungurii de aceste poronci, care au adus Halii, ştiind bine de puterea turcilor cum iaste. Mult au luptat Baptiste Castald să-i îmbărbătează împrotivă turcilor, ce nemic cu meşterşuguriîe sale n-au putut face. într-acea dată, s-au rocoşit şi ostile nemţăşti pentru lefe ce nu luasă şi era să ucigă pre Castald şi pe alte căpetenii a lor; neputându-i opri, s-au dus, puindu-şi alte capete dentre sine. Pe urma lor şi Castald s-au luat şi s-au dus la Beciu. Spun, că iară el au făcut acel meşterşug, să iasă den Ardial ^ai cu acoperită ruşine.

Iară, după ce s-au dus Castald, tot Ardialul s-au plecat supt ascultarea Isavelii crăiasăi şi fiiului ei. Iară până a vini crăiasa, multe zarve era între dânşii. Ce, dacă au vinit, au *rnis zece mii de galbeni de aur la Poarta împărăţiei turcului, să-ş facă priiateni; care bani, apoi, s-au legat la împărăţie în loc de datorie, până în ceşti ani ce au perdut turcii Buda şi tot Ardialul, şi s-au aşezat pace, până la Moartea crăiasăi.

Iară pe urma crăiasăi, rămâindu încă copilul nu de vârstă, el au poftit, şi domnii l-au sfătuit de au ales 12 svetnici, priiatini de a tătâne-său, să cârmuiască trebile crăiei, însă zilele lui nu de tot fericite. Că, lăsindu-să numai cu un gândii la una împărăţie, a turcului, a toţi craii şi domnii creştineşti ş-au pornit ură, cât nime den crai sau den domni creştini, până şi veneţiianii, den casăle lor moşancă de cinste să-i fie crăiasă, n-au priimit.

Spun că cu învăţătura doftorului, anume Stan, care au căzut la lege arieniască - ariian să cunoaşte pe diresăle lui date ariianilor în Ardial până acmu - acest craiu au aşezat aciastă lege, să fie priimită în Ardial; şi nu numai lege ariianiască, ce şi lege papistăşască, calviniască şi liutiriniască şi acea ariianiască, carii legi iaste cap Fotie şi Ariia, de la săboară procleţi. Şi aceste patru legi stau până acmu, scoţindu-ş ochii unii altora.

Murit-au acestu craiu tânăr, născut şi crescut tot în zarve şi în neaşăzări, nu fără prepus de otravă, rămâind crăiia iar fără următori, săminţie de crai. Şi apoi s-au osebit Ardialul de la crăiia unguriască, supt cnezi. Şi întâi Ştefan Bator, carele pe urmă au fostu craiu în Ţara Leşască, iară în locul lui au stătut cneazu Jicmontu Bator şi apoi Andrei Bator, ce l-au stânsu Mihai vodă, domnul muntenescu, cu poronca turcilor. Acel Jicmont Bator au făcut schimbu cu împăratul nemţăscu, de au lăsat Ardialul în sama împăratului nemţascu şi i-au dat lui, împăratul, o ţărişoară în sus. Şi cu acel schimbu, iar au adus asupra Ardialului amestecături, ce u[L1] s-au îndelungat.

Iară după Andrei Bator, au stătut cneazu Jicmont Racoţi; şi iară, la începutul domniei lui, au început valurile şi netocmelele, în care să afla capetele acei ţări. Ce?

bâtându-să pe domniia acei ţări, iar den Batoreşti, anume Gavriil Bator, şi făgăduindu-i doaă olate, a Mucaciului şi a Patacului, acela au lăsat cneziia lui Gavriil Bator şi el cu mare avere s-au mutat la Mucaci şi la Patac.

Acest Gavriil era zburdat copilandru; cu hihote să mărturisiia, că pre bătrânul Racoţi, cu temere, că l-au amăgit şi l-au spăriiat de i-au luat de-a-mână domniia Ardialului. Şi aşa, în gândul său, cel cu crieri tineri suit, s-au desfrânat •n viaţă fără de ruşine, călcând casăle a oarecâţi boiari mari, făcând silă fămeilor lor şi fetelor lor. Anume trimitea unde ştiia fămei frumoasă; şi pre unde i să tâmpla a trece, fugiia oamenii de-ş ascundea fămeile şi fetele, pre la beserici. Şi, [ca]nd îi spunea slugile lui că să ascund şi fug oamenii cu fetele, el râdea cu hohot în mare glas. Atâta era departe de [ru]?ine ca o fiară! Iară într-o vreme, au mersu la Sibiiu, [ne]ştiindu nime de vinirea lui. Acolo, aşea fără veste, au scos P[e] bărbaţi denafară de oraş, câţi au socotit că ar fi mai mulţi '[a] număr de curtea lui, iară fămeile lor li-au împărţit tuturor a lor săi de petrecanie fără lege, alegându-şi întâi şie [Un] cârdu. Şi sintu fămeili la Sibiiu iubeţă, cum îş sintu de feliu albeneţă.

Pentru care spurcată şi rar auzită faptă, striga theologhii, P[re]oţii lor, pre la beserici de ai lor, au răspunsu că blândă Ptată iau sibiianii pentru fapta ce-au făcut cu Andrei Bator: ^ năzuirea lui, n-au vrut o portiţă să-i deşchiză, de au perit. ^'ă cu aciasta faptă ce face cu muiarile lor, nice un rău nu [ace]> ce înmulţeşte târgul.

Aceste fărădelegi, nepovestite, nespusă, nice auzite în Wie, văzind domnii peste dumnăzăiască şi omeniască P[ra]vilă, trimis-au jalobă la împărăţie pe dânsul. Care lucru [Sir]*Hind el, şi temându-să de vicleşug, s-au mutat în Oradie.

Şi eşindu la primblare, l-au ucis doi ficiori de boiari unguri şi s-au stânsu cu acel cârlan fără ruşine lăudata casă a Batoreştilor, cu rău sfârşitul său şi de ocară.

Pre urma aceluia au stătut cneazu Ardialului, Betlen Gabor; acesta era cu mare şi deplin fire. Fostu-au împrotiva nemţilor multă vreme cu cehii împreunat; şi cu agiutoriul turcilor, până la zidiurile Beciului au agiusu cu oaste şi părţile crăiei ungureşti de sus au dezbătut despre nemţi şi la volnicie au adus. Murit-au acestu cneazu în anul de la Hristos 1629, cu mare jeale tuturor dentru acele părţi.

Pre urma lui, doamnă-sa Caterina, carea era den casa cnezilor de Brandaburg, au nevoit de au pus pe fratele soţu-său, Ştefan Betlen, care la turci era de mare credinţă, însă om blând; şi văzind între unguri multe capete amestecătoare, au lăsat de bună voe cneziia şi au dat locul Racoţăş.tilor. Spun de căiala ungurilor, cu povestea lui Esop> care scrie că broaşteli ţiind un butuc în loc de împărat, în locul lui au ales pre un şearpe să le fie împărat, ce era într-un iazer.

Aşea Gheorghie Racoţi, stătut la cnezie cu sfatul ş' priimirea tuturor, întărit-au Ardialul în zilele sale şi pârtia Ungurimei de Sus cu întemeiată cnezie; pre muU' amestecători i-au răsipit şi i-au pus la închisoare în toată viaţa lor. Şi până într-atâta întărit şi întemeiat, cât şi el nedejduia de crăiia leşască, ca şi Bator; în anii de la Hristos 1648, Ş' cugetând, cum ar agiunge la cununa crăiei, au căzut în boala ce să chiamă melenholiia; care den svatul doftorilor siliia sa să lecuiască cu vânătoriia; ce nefolosindu-i şi acele primblai"' ş-au sfârşit viaţa.

în locul lui Gheorghie Racoţi au stătut cneazu Ardialul''' fiiul lui cel întâi născut, iară pre numele tătâne-**saU>**

Gheorghie Racoţi om cu înnaltă fire. De acesta, cum şi de urmaşii lui, vom scrie unde vom agiunge la domnita lui Vasilie vodă, c-au domnit în ţară la noi. De aicea ne întoarcem iară la rândul istoriei noastre.

MOARTEA LUI ŞTEFAN VODĂ

Patru vodă Rareş, dacă ş-au aşezat lucrurile de la împărăţiia turcului şi-i vinisă agă împărătescu cu Whiumuri, de-l chema la Poartă, sta să-ş scoată domniia târâi.

Iară Ştefan vodă domnindu aicea în ţară, *ştiind* pe Patru vodă că au mărsu la Poartă şi îmbla să iasă domnu, nu puţină grijă avea, ştiindu-l că şi avere multă au luat cu sine la pribegiia lui, de au dus în Ciceu, care acestea toate îi era ca ° ghiaţă la inema lui.

In zilele acestui Ştefan vodă, au fostu lăcuste şi au ***m^nc2Lt*** toată roadă pământului şi s-au făcut foamete mare în ţară şi la unguri. Şi urât era tuturor acest Ştefan vodă pentru faptele tai de tiranie, cum s-au pomenit mai sus.

Iară într-o zi, s-au râdicat găneştii şi arbureştii, şi cu "ugile lor întrând în cetatea Sucevii l-au omorât, unde °dihniia încă în aşternut numai cu cămeşea; ca nişte tâlhari ^ ucigaşi răsipit-au uşea casai cu drugi, unde odihniia domnul lor, neştiindu domnul nemic de acea tâmplare să-i 'ie asupra. Şi cu toţii, năvălind ca nişte hiari sălbateci, l-au °uiorât cu multe rane, cât şi astăzi să cunoaşte singele pe ^diul păreţilor casai aceiia, în cetatea Sucevii, pistrelat den Ştefan vodă, şi tăindu-i capul, l-au scos afară. Aciasta plată "" luat Ştefan vodă de la ciia ce-i milui şi-i cinsti; însă pe

urmă le-au plătit Dumnăzâu cu urgie, cum să va scrie mai gios la rândul istoriei noastre.

Domnit-au acestu Ştefan vodă ce l-au poreclit Lăcustă ani 2 şi luni 3.

Iară după spurcata faptă c-au arătat Mihul hatmanul şi Trotuşan logofătul cu alţi protivnici a lor, după ce au omorât pe Ştefan vodă, au râdicat cu toţii domnu pe Cornea, portarul Sucevii; iară mai-nainte au fostu slugă la Mihul hatmanul şi i-au schimbat numele de i-au zis Alexandru vodă.

In anii de la zidirea lumii 7046 iară de la Hristos 1538, Alexandru vodă Cornea şi cu Mihul hatmanul i procii, luând veste de Patru vodă Rareş că iaste în cinste la împărăţie, au răpezit de sirgu la Ferdinand, craiul ungurescu, pe unul ce-i zicea Patru Robeu, ispravnicul Sibiiului, cu rugăminte d agiutoriu, să-i trimită împrotiva lui Patru vodă, giuruindu-sâ cu toată ţara că să va închina supt ascultarea crăiii ungureşti. Aciasta poftă de agiutoriu întârziindu-să despre Ferdinand> mai multu agiutoriu au făcut lui Patru vodă la Poartă, că au luat pre lesne domniia şi cu mai puţină cheltuială; oblicindu-să la Poartă îmbletele lui Alexandru vodă cu a sfetnicilor săi.

Luând Patru vodă a doa domnie, au purces cu imbrihorul împărătescu cu mulţime de eniceri şi călărime de oaste turcească; în 6 zile a lui ghenar au purces Patru vodă spf Drâstor şi de acolo au trecut Dunărea. Şi viind la Brăila, găti să margă asupra lui Alexandru vodă Cornii. Iară boiaf* târâi, înţălegând de domniia târâi dată lui Patru vodă, părăsit toţi pre Alexandru vodă Cornea şi au eşit tâmpinarea lui Patru vodă la Brăila. Iară Alexandru vodă ai-rămas în Cetatea Noaă cu Mihul hatmanul şi cu Trotuşa Leatul şi cu Pătraşco şi Crasneş şi Cozma. Iară ciialalţi Wri, mergând la Patru vodă în Brăila, pre toţi i-au priimit cu drag, ertându-le greşelele făcute de mai-nainte şi ei toţi priimind cu bucurie pe Patru vodă.

Iară pe Alexandru vodă, precum scrie Isfanfie, istoricul -îgur, l-au omorât boiarii ce era cu dânsul, nedejduind că dentru acea faptă vor avea cinste la Patru vodă. Şi eşind şi aciia boiari în tâmpinarea lui Patru vodă, cu multe gloate de &ră, au înţăles Patru vodă fapta lor şi Dumnăzău nu i-au feat fără osindă, pentru moartea ce făcusă ei, întâi lui Ştefan odă Lăcustă, apoi lui Alexandru vodă Cornii. Au poroncit Patru vodă de le-au tăiat capeteli şi întâi i-au muncit cu ftunci grele şi groaznice. Aşea iaste sfârşitul răilor şi cumpliţilor vărsătorilor de singe nevinovat.

Iară viind Patru vodă în Galaţi, au pus hatman pe Petrea, fierul lui Vartic.

A DOA DOMNIE A LUI PATRU VODĂ RAREŞ

CAP XXVI

în anul 7048 <=1540>, Patru vodă Rareş, aşezindu-să în d°a domnie, trimis-au de ş-au adus doamna şi cuconii den tea Ciceul, den Ţara Unguriască. Şi sosind la Suciavă, 25, eşti-au în tâmpinare Patru vodă cale de trei mile şi multă bucurie şi veselie la adunarea lor.

După aceia trimis-au Patru vodă sol la Jicmont Avgust iul, de ş-au cerşut robii ce-i robisă Tarnovschii hatmanul, nd vinisă la Hotin. Ce nu i-au fost de nice un folos soliia f^> că s-au întorsu solul lui Patru vodă fără de nice o Prav.

Vinit-au poroncă la Patru vodă Rareş de la sultan Suleiman şi la Radul vodă domnul muntenesc şi la păşea de la Nicopoe să margă în Ţara Unguriască să prinză pre Maelat domnul Ardialului.

Sultan Suleiman, înţălegând pentru Maelat, domnul de Ardial, că îmbla cu vicleşug asupra crăiii Isavelii şi a ficiorului ei, agiungându-să cu Ferdinand, trimis-au poroncă la Ahmet, paşa de la Nicopoe, şi la Patru vodă şi la Radul vodă, domnul Ţărâi Munteneşti, de au mărsu cu oşti în Ardial.

Intrat-au Patru vodă pre Oituz şi s-au adunat cu pasaşi cu Radul vodă la Dunăre. Nice o scădere Ţărâi Ungureşti, pre unde au mărsu, ostile n-au făcut, pentru să nu aibă grija şi prepus Maelat. Iară, fiindu fără grijă Maelat la casăle sale, făcură svat domnii aceştiia cu păşea, neputând să-l prinză făţiş, să-l prinză cu vicleşug. Şi trimisără de chemară pre Maelat să vie la păşea, pentru întemeiarea legăturilor de pace între dânsul şi între împărăţie, făcându-i ştire că şi sultan Suleiman au purces de vine să mântuiască Buda de încungiurarea nemţilor, socotind că mai bine cu pace să sa aşează, decât cu vărsare de singe.

Răspuns-au Maelat că nu are cum merge la păşea; ce, de-i va trimite paşa zălog pre un ficior al său, el va veni la păşea- Răspuns-au păşea că pre fiiul său nu-l poate trimite la dânsul' căci iaste în slujbă împărătească şi iaste cu primejdie de viaţa la dânşii a trimite zălog, fără ştirea împărăţiei; ce-i va trim^ne doi agii mari: de Vidin şi de Silistra, cărora le-au da^t împăratul stiaguri de isprăvnicie. Şi îmbrăcând păşea pe d° comişei de la grajdiul lui în haine scumpe şi cu arme ferecate şi pre cai împodobiţi, i-au trimis. Şi încrezindu-să Maelat i-au priimit cu cinste, nesocotind a fi vicleşug.

Văzind zăloage acei turci de cinste, au vinit Maelat în tabără la paşa şi deodată au mersu la corturile lui Patru vodă; şi priimindu-l Patru vodă cu cinste, l-au ţinut cu voroavă, până au vinit mulţime de turci, amestecaţi cu munteni, de l-au luat şi l-au băgat în obezi. Şi ducându-l la păşea, l-au trimis îndată la împărăţie, la Ţarigrad, şi acolo puindu-l la închisoare, l-au ţinut până i s-au sfârşit viaţa.

Iară Patru vodă, întorcându-să dentru acea slujbă împărătiască iarăş pen Ardial, au vinit la scaunul domniei sale, nu fără pradă Ardialului şi era atunce anii de la zidirea lumii 7049 <=1541>.

Aşijdirea au vinit poroncă de la sultan Suleiman la Patru vodă, al doile an după aciasta, de au întrat în Ţara Unguriască cu oşti, pentru multe amestecături şi neaşezări, ce era pentru crăiia unguriască, după moartea lui Ian Zapolii, precum s-au pomenit mai sus. Bucuros era şi Patru vodă de aceli poronci, că nu putea uita Patru vodă ^{st}âmbătăţile ce i-au făcut ungurii, când era în cetatea Ciceiul. Şi au prădat Patru vodă cu oastea sa şi au arsu Ţara unguriască până la Cetatea de Baltă. Şezut-au şeasă zile la Cetatea de Baltă de au făcut mare pradă şi stricăciune Ardialului şi s-au întorsu pre la Bistriţă şi au eşit peste munţi l^a Baia. însă letopisăţăle streine leşăşti şi ungureşti, de aciastă °Ştire a lui Patru vodă nu pomenescu, ce de Iliiaş vodă, ficiorul iui Patru vodă, scriu că au făcut acele prăzi la Ardial, Precum vom arăta la rândul său, unde vom scrie domniia lui Jliiaş vodă, ficiorul lui Patru vodă.

Dacă s-au întorsu Patru vodă den Ardial, au săvârşit ^{zi}direa mănăstirii Pobrata, ce iaste de dânsul den temelie ^{zi}dită. Urzit-au şi mănăstirea Raşca, săvârşit-au şi mănăstirea ^°brovăţul; zidit-au şi mănăstirea Căpriiana în ţinutul

Lăpuşnii. Săvârşit-au şi episcopiia den Roman şi în mitropoliia den Suceavă au înnoit şi au împodobit, cum şi la mănăstirea Bistriţa. Şi alte besericі de piatră au zâdit Patru vodă în ţară: cum în Hârlău, în Bae şi în alte locuri.

Sămăna bine a fi ficior lui Ştefan vodă celui Bun: aşea isteţ la fire spre războae, cum şi a zâdi besericі şi alte lucruri bune de pomenire în ţară; la giudeţă blând şi dreptu, statul lui cuvios şi gata la cuvântu.

îmbătrânit fiind Patru vodă şi cu boală grea adaos catră bătrâneţăle lui, ş-au dat datoriia cea de obşte cu mare jeale tuturor şi l-au astrucat în mănăstirea Pobrata în anii 7054 <=*546*>.

DOMNIIA LUI ILIIAŞ VODĂ, FECIORUL LUI PATRU VODĂ RAREŞ

CAP XXVII

După moartea lui Patru vodă, au rădicat domnu boiaru pre fiiu-său Iliiaş vodă. Ce departe de firea tătâne-sâu era Iliiaş vodă!

De acestu Iliiaş vodă, scrie Isfanfie istoricul, ca p[c] vremea ce era multe amestecături în Ardial, i-au vinit şi l[u] poroncă împărătiască de la sultan Suleiman, de au întrat în Ardial, având şi oaste turciască cu sine. Şi trecând pe[ste] munţi, s-au tăbărât la Toriian şi de acolo au slobozit călărimea ciambul şi au prădat oraşăle săcuilor şi au arsu oraşele saşilor, anume Herman şi Prejmerul, până i[n] pământu şi mulţi oameni au robit. Şi prinzind veste ungur[ii]» au sărit şi au scos tot duiumul ce luasă moldovenii şi turcii- Şi pre mulţi oşteni de a lui Iliiaş vodă au luat ungurii Ş[i]

nemţii. Iară, de ar fi sosit pedestrimea nemţască să le fie apucat poticili, nice singur Iliiaş vodă n-ar fi scăpat. Şi aşea, cu deşert s-au întorsu înnapoi Iliiaş vodă la scaonul său, la Suceavă.

Dentru acea tovărăşie cu turcii, Iliiaş vodă ş-au arătat firea lui depărtată de cum îl socotiia boiarii şi ţara. Că de atunce s-au dat după obiceiale turceşti, având turcii tineri pre lângă sine, carii l-au adus la spurcata curvie, depărtându-să de obiceele creştineşti, care să cuvin domnilor creştini. în vedere să arăta creştin Iliiaş vodă, iară într-ascunsu păgân turcu. Atâta călcasă legea creştinească, cât de-l vrea răbda Dumnăzău mai îndelungii, pre mulţi, de nu pre toţi, îi vrea duce la orbire şi la întunerec.

în zilele lui certat-au Dumnăzău ţara pentru spurcate faptele lui, că geruri mari, de au săcat pomeţii şi viile. Tiran [s]ăfăcusă Iliiaş vodă; au omorât pre Vartic hatmanul simbătă după Paşti, în târgu, în Huşi, şi l-au îngropat în mănăstirea Pobrata.

Deci întunecat şi rătăcit de tot Iliiaş vodă, cu întunecările diavolului, lăsat-au ţara şi domniia la frate-său, Ştefan [v]odă, în anii de la zidirea lumii 7059, iară de la Hristos 1550, ^ s-au dus în Ţarigrad la sultan Suleiman, de au priimit lege [tu]rcească.

Scrie Cromver şi Gvagnin că, după ce s-au turcit, l-au pus ta isprăvnicie sultan Suleiman. Deci văzindu-să în cinste Iliiaş [v]odă, pentru să-ş arete credinţa şi slujba la împărăţie, [g]rovindu-să cu o samă de oşteni turceşti, cu ştirea Porţii, [av]ând povaţă pre un turcu, de nu va fi fostu grec, anume armară, au mersu la Braţlav şi au încungiurat cetatea şi au [c]prinsu târgul de au arsu până în pământii şi au luat pre toţi [or]ăşenii în robie. Iară pre urmă, şi pentru aciasta faptă asupra

nevinovaţilor creştini ce au perit şi i-au robit ia Bratlav întorcându-să cu izbândă, prepus-au pre dânsul sultan Suleiman pentru legea lor, că nu o ţine deplin, ş-au poroncit de l-au omorât; şi nu să ştie cu ce moarte l-au omorât, nice s-au mai ştiut ce s-au făcut. Aşea i-au plătit Dumnăzău!

DOMNIIA LUI ŞTEFAN VODĂ, FECIORUL LUI PATRU VODĂ CAP XXVIII

După ce au părăsit Iliiaş vodă şi legea şi ţara, râdicat-au domnii ţărâi pe Ştefan vodă, ficior mai mic lui Patru vodă, socotind boiarii şi ţara că va sămâna tătâne-său, lui Patru vodă, uitându-să la spurcata faptă a frăţine-său, lui Iln^ vodă. - Că domnilor buni şi înţăîepţi, oglinda trebue să fi faptele trecute a trecuţilor domni; cele bune şi de laudă sa le urmează, iară de cele rele şi de hulă, departe să fie.

Ştefan vodă dentâi să arăta spre toţi plecat şi milostiv şi spre fapte bune silitoriu, spre beserici nevoitoriu, ca să sa stângă şi să să uite numele cel rău a frăţine-său şi să înnoiască bunul nume a tătâne-său. Adevărat, ficiorii buni adaogă şi cresc numele părinţilor săi şi-1 fac fără moarte; iară cei răi ficiori ocărâscu şi stângii numele părinţilor buni. C ce socotială au făcut acest Ştefan vodă că va arăta de au scos den ţara sa ereticii, pre carii îi siliia să-i aducă la pravoslavie- Că pe unii de armeni de bunăvoe, cu făgăduinţă, pre alţii cu sila îi întorcea cătră driapta credinţă; iară mai mulţi, lásin¿ ţara, s-au dus pen alte ţări, cine încătro au putut eşi, pentn* să-ş ţie legea sa.

Pe proastă cale purcesese Ştefan vodă cu acestea, socotind cava stânge ocărâta viaţă a frăţine-său, lui Iliiaş vodă. Şi el pe urmă au urmat fapte, nu plăcute lui Dumnăzău, vătămătoare oamenilor, că s-au pornit spre lăcomie, care iaste mumă tuturor răutăţilor. Că den lăcomie ce avea Ştefan vodă, s-au făcut curvariu. Nu să răbda de muiari cu bărbaţi, nu rămânea fete fecioare nebatgtocurite, nu hălăduia giupânesăle boiarilor săi, nesilite.

Văzindu-I neînfrânat în lăcomie şi în curvii, săracii lăcuitorii şi boiarii ţărâi nu l-au putut răbda. Zice Svinta Scriptură, Leviticon 20: „Cela ce va preacurvi cu miiiarea altuia şi va face curvie cu muiarea vecinului său, cu moarte să moară curvariul şi preacurvariul". Şi la a doa lege zice Sfânta Scriptură: „Blăstămat, carele doarme cu muiarea vecinului său şi să zică nărodul Amin. Aşea să fie î" La Ezdra, cap. 3, zice: „Depărtaţi-vă de muerile pământului şi de ^uiarile streine!" Pavel Apostul, Corinthieni 1 zice: „Feriţi-vă de curvie, că pe curvari şi pe preacurvari giudeca-i-va dumnăzău!" Pentru aceia cu cale sfătuiindu-să boiarii şi cu dreptate asupra lui Ştefan vodă, şi au trimis la boiarii pribegi, ce era eşiţi den ţară de spurcatele fapte a lui Ştefan vodă în T^ra Leşască, făcându-le ştire că nu mai pot răbda pe Ştefan vodă, pentru nesuferite faptele lui; ce să vie să să mântuiască de Ştefan vodă.

Atunce boiarii pribegi ce era în Ţara Leşască s-au sfătuit să nu vie fără cap; ce au râdicat domn dentre dânşii pe Petrea Volnicui şi au eşit în ţară cu oaste leşască.

Iară boiarii ce era cu Ştefan vodă, aflând vreme asupra domnu-său la Ţuţora, n-au mai putut aştepta vinirea larilor pribegi, ce s-au râdicat ei noaptea la pod, la Ţuţora,

şi au tăiat aţăle cortului asupra lui Ştefan vodă şi cu multe rane l-au pătrunşii şi l-au omorât.

Aşea giudecă Dumnăzâu pe curvari şi pe preacurvari! Dar căci Dumnăzău pune şi înnalţă pe domni stăpâni ţărâlor, să caute să giudece strămbătăţile oamenilor, iară nu să facă silă fămeilor şi fetelor biiaţilor locuitori. Că alte strămbătăţi toate sintu de răbdat, iară să-ş vază cineva muiarea, luată de lângă sine la curvie, sau fata fecioară den sinul şi de singele său să o siliască spre spurcata poftă a curviei, cum poate să rabde?

Şi aciasta încă să să ştie că prin slobozirea lui Dumnăzâu, nerăbdând spurcata faptă, să pedepsăscu de oameni domnii răi şi turbaţi. Precum şi de acest Ştefan vodă s-au arătat că l-au omorât boiarii. Domnit-au ani 2 şi luni 4.

In anul 7065, iară de la Hristos 1556, sultan Suleiman au trmis oaste turcească în Ţara Unguriască, să bata Sighidinul. Iară Thoma Nadazdii, ispravnicul Ţarâi Ungureşti, înţălegând că au vinit turcii la Sighidin, s-au pornit şi el cu oşti ungureşti de au început a bate cetatea Baboţie, ce era luată de mai-nainte de turci.

Iară, înţălegând turcii de aciasta, au lăsat Sighidinul şi au mărsu să dea agiutoriu cetăţii Raboţii; şi dând războîu, au înfrântu ungurii pre turci şi i-au biruit.

Atunce s-au întorsu crăiasa Isavela cu fiiul ei, Ian Jicmontu, la cneziia Ardialului, den poronca lui sultan Suleiman, găsind-o pre însă solul turcescu la Petricov în Ţara Leşască. Şi de acolo, împreună cu solul turcescu au vinit u' Ardial, cum am pomenit mai sus, unde am scris de craU' unguriască.

Iară în anul de la Hristos 1554, Ivan Vasilievici, mare cneaz, împăratul Moscului, au dobândit supt ascultarea & oraşul Astrahanul şi oardele ce sintu la Marea Caspiia, cart' mări îi zic moscalii Hvalensca More. De atunce să scriu împăraţii Moscului stăpâni Astrahanului.

Dacă au omorât boiarii pe Ştefan vodă la Tuţora, au ridicat domnu ţărâi pre Joldea. Şi au purces în sus pe Jijiia să margă la Suceavă, la scaunul domnescu, să nuntiască, să-ş ia doamnă pre Roxanda, fata lui Patru vodă Rareş, sora lui Ştefan vodă. Şi agiungând până la Şipote, pre Miletin, s-au tâmpinat cu boiarii pribegi, carii şi ei râdicasă domnu dentre sini pre Petrea stolnicul şi i-au schimbat numele Alexandru, cu porecla Lăpuşnianul.

Boiarii cei pribegi cu Alexandru vodă Lăpuşnianul, intrând cu oaste leşască în ţară, au înţălăs că boiarii ceştelalţi ce era în ţară, ş-au râdicat domnu pre Joldea, neaşteptând vinirea lor, cum le-au fostu trimis cuvântu să păzască să vie 'u un cap dentre dânşii, că nu mai pot suferi pre Ştefan vodă. ^dată au răpezit cu o samă de oaste pre Motoc vornicul să prinză pe Joldea; şi tâmpinându-1 la Şipote, l-au împresurat °astea şi l-au luat fără de nice un războiu, că Joldea nemic "·au ştiut de oastea ce l-au împresurat. Şi ducând pre Joldea ta Alexandru vodă, l-au însămnat la nas şi l-au trimis la călugărie.

DOMNIIA LUI ALEXANDRU VODĂ CE I-AU ZIS LĂPUŞNIANUL
CAP XXIX

în anul de la zidirea lumii 7065 <=1557>, Alexandru ·°dă Lăpuşnianul, dacă au prinsu pre Joldea şi l-au dat la 'ălugărie, mers-au cu toţi boiarii la Suceavă şi au nuntit,

luându-şi doamnă pre Roxanda, fata lui Patru vodă Rareş, ce era întâi să o ia Joldea.

Intr-acestu an, s-au tâmplat mare omor în oameni şi iarnă grea.

Aşezându-să la domnie Alexandru vodă, au aşezat pace de toate părţile şi au grijit aşezare ţărâi. Şi domnind cu linişte, au zidit mănăstirea Slatina întru lauda lui Dumnăzău, cu multă cheltuială şi oserdie, iscusită între alte mănăstiri în ţară şi o au sviinţit preaosvinţitul mitropolitul Sucevei, Grigorie; fost-au la svinţăniia Slatnii preoţi cu diaconi 116, în luna lui octomvrie 14, fiindu cursul anilor 7066 <= 1557>.

Mai pre urmă au zidit Alexandru vodă şi mănăstirea Pângăraţii; zic că mai multu de frică decât de bunăvoe, o au zâdit, arătându-i-să de multe ori în vis marele mâcenic Dimitrie, îngrozindu-1 pre Alexandru vodă să-i facă beserică pre acela loc. Şi zidind-o cu oserdie, o au svinţit pt[e] numele marelui mâcenic Dimitrie.

Iară, la al patrule an a domniei sale, venitu-i-au ferman de la sultan Suleiman, împăratul turcesc, lui Alexandru vodă şi domnului muntenesc, de au mărsu la Ardial. Şi împreunându-să cu oaste turcească, au aşezat la crăie pre Ia[n] Jicmontu la scaunul de moşie, căruia îi pusese nufli[e] ungurii Ştefan, ficiorul lui Ian Zapolie, craiul unguresc. 3[i] s-au întorsu cu pace la scaunul său, la Suceavă.

In zilele acestui domnu, prestăvitu-s-au Macara episcopul Romanului, ce au fostu episcop ani 27, şi cu cinste l-au astrucat în mănăstirea Raşca, ce-i zidită de dânsul. I^[ra] în locul lui fu svinţit Anastasie, om harnic, întru slujir[ea] păstoriei sale. 14 ani au fostu episcop, pre urmă şi mitropo^* au fostu.

Pre aciasta vreme, în anii de la Hristos 1562, iară de la zidirea lumii 7071, Ivan Vasilievici, împăratul Moscului, având cu sine trei sute de mii de oaste, s-au pornit asupra cetăţii Poloţcul, ce iaste pre apa Zvina, şi cu multă vărsare de singe o au dobândit. Aflat-au mari vistere întru acea cetate; zece mii de oameni au robit. (Scriu cronicarii leşăşti.) Iară pe jidovi, carii n-au vrut să să botează, au poroncit de i-au înnecat în apa Zvina.

PENTRU DISPOT CU CE ÎMBLETE AU EŞIT LA DOMNIIA TÂRÂI VOM SÂ ARĂTAM

în anul de la zidirea lumi 7070, iară de la Naşterea Domnului nostru lui Iisus Hristos 1561, Iacov, oarecare Vasilie Iraclie, de niam grec, den ostrovul Samuş, socoti cu arme şi cu oşti să între în ţară, să apuce domniia ţărâi.

Acestu grec, Iacov Vasilie, de la Iracliia, după nespusa trufie grecească şi a lui, făcându-să a fi niam de a dispotilor, căci şi aciasta au grecii den firea lor, a să face niamuri mari. Că unii nu numai de niamul împăraţilor greceşti a să numi, [c]eşi de niamul acelui Iraclie, vestit pre vremile elenilor, de niamul lui Ahilevsu, nu- li-i ruşine a grăi minciuni, aşa şi [a]cestu Iacov Vasilie să numiia a fi de niamul dispotilor. Şi [a]Hii îl ştiia că iaste de niam de la Şam, sau cum scriu unii, [ci]*itian. Care, fiind trufaş şi mult de sine socotind, sa fece a fi de niam mare, avându hrisovul, care s-au dat Dispotilor de Carol al cincele chesariu, luat cu meşterşug după moartea [u]nui dispot, într-acesta chip:

Dispotul cel adevărat, fiindu pre acele vremi în Râm şi bolnăvindu~să, au murit; iară acest Iacov Vasilie era slugă,

mai ispravnic şi mai isteţ la fire. Şi după moartea lui Dispot, s-au sfătuit cu tovarăşii săi, cu slugile lui Dispot, zicând cătră dânşii:

„Fraţilor, stăpânul nostru au murit şi nu are nice o săminţie a sa pre lângă sine; pentru aceia, boiarimea svatului îi vor lua tot ce au rămas, cum iaste legea divanului lor, iară noi vom rămâne cu nemic dentru atâta slujbă, ce am slujit lui Dispot pen ţări streine, până aicea. Iară de mă veţi asculta, cum voiu învăţa, şi voaă şi mie va fi bine. Să mergiţi înnaintea svatului şi să spuneţi de moartea stăpânului nostru lui Dispot şi să faceţi jalobă pre mine, zicând că iaste un nepot a lui Dispot, care va să ia toată averea mortului Dispot, unchiului său, şi noaă nu va să ne plătiască, pentru slujba noastră ce-am slujit lui Dispot. Şi atunce va poronci sfatul de mă vor chema şi-mi va poronci să vă plătescu. Iară eu vă făgăduesc să luaţi voi toată averea, ce-au rămas de la stăpânul nostru; numai scrisorile să-mi daţi mie şi ceva de cheltuială, cât să mă pociu duce de aicea, să-mi aflu stăpân; că voaă nice de o triabă nu vă sintu acele scrisori".

Şi ascultându-1, tovarăşii lui au făcut cum i-au învăţat el. Şi împărţind ei averea, ce le-au fostu rămas de la Dispot, luat-au el scrisorile, câte au fostu, zapisă şi urice, între care scrisori era şi uricul cel de dispotie, cum s-au scris mai sus, şi o samă de bani de cheltuială. Şi să făcu nepot lui Dispot, pre numele unui nepot, ce-au fostu avut Dispot, şi perisa în războiu.

Deci Iacov Vasilie, viind deodată la Braşeu, au început a suna cum iaste nepot lui Dispot şi arăta urice de dispotie. Şi îmblând pren toată Ţara Nemţască, au trecut în Ţara Leşască. Apoi au vinit aice în ţară, la Alexandru vodă Lăpuşnianul; făcându-să rudă doamnii, l-au primiit cu

dragoste Alexandru vodă, că doamna Roxanda era de pre mumă-sa rudă de dispot şi avea socotinţă de la Alexandru vodă şi de la doamna Roxanda.

Iară, după firea cea nestătoare grecească, cari-i tot a supune pre alţii şi a rămâne numai ei nesupuşi, au început cu o samă de boiari a lui Alexandru vodă, pre taină a sfătui, cum ari putea să apuce domniia ţărâi, că era sătui şi boiarii de Alexandru vodă, pentru multe greutăţi ce începusă a face Alexandru vodă ţărâi. Nu s-au putut ascunde socotiala şi gândul grecului despre Alexandru vodă; că înţălegând Alexandru vodă au pus de l-au otrăvit pre taină şi, simţindu-sa a fi otrăvit, îndată au luat doftorii şi nu i-au strâcat nemic otrava.

După aceia au fugit de aice pren Ţara Munteniascâ şi au trecut în Ardial, în Braşeu. Acolo, alegându-ş loc de odihnă, ştiind limbă săsacă, nemţască, lătiniască şi româniască, fiindu în Braşeu câtăva vreme, trimis-au Alexandru vodă să-l poată gamba. Ce, oblicind el, şi înţălegând că vrea sâ-1 dea Jicrnond, craiul unguresc, de grumazi lui Alexandru vodă, au fugit furiş den Braşeu, noaptea, slobozit peste zid de un priiaten den cetatea Braşeului. Şi îmblând rătăcit prin multe locuri, lipsit fiind şi de chelşug, neştiindu-să ce să face, au nemerit la Olbreht Laschii în Ţara Scepinului, la hotarul Târâi Leşăşti şi Ungureşti, având slobozănie de la craii Ungureşti.

Şi pentru că nu de mult mai-nainte ş-au fostu luat acest Laşchii fămee cu multă avere, văduvă, priimitu-l-au Laschii uavul cu cinste la casa sa. Şi *fiind* lipsit de bani Iacov Vasilie şi cul a face oaste, au căzut cu rugăminte la Olbreht Laşchii, arătându-i niamul său şi înstreinarea sa, făgăduindu-i şi cul că niceodată nu-i va uita facerea de bine, numai să-1

agiutoriască la lipsa şi la nevoia lui. Priimit-au I.aşchii rugămintea grecului, că era acel Laschi răsipitoriu şi cheltuitoriu a lor sale, şi râvnitoriu celor streine; că avere nespusă ce-au avut de la tată-său şi ce au luat cu fămeiă-ş văduva ce o luasă de curund, aşea cheltuiasă şi împrăştiiasă, cât rămăsese la toţi fără nume de avere, ce mai mult lipsit.

Iară pe pofta lui Iacov grecul, ce ş-au pus nume Dispot, ş-au zălojit toate moşiile sale dreptu zece mii de galbeni de aur şi cu acei bani au purces a face oameni de oaste Dispot cu Laschi liavul, nu atâtea de mulţi, ce cât să le agiungă numai să între în ţară, socotind Dispot că îndată ce să vor apropiia de marginea ţărâi, i să va închina toată ţara, arătând nesuferite nevoi şi apăsuri a lui Alexandru vodă asupra ţărâi.

Şi gătindu-să de ce le-au trebuit şi oaste cu opt tunuri mari de zâdiuri, au sosit în Podoliia; ce, acolo, den poronca lui Jicmont, aflându-să câtăva oaste den ţară, şi de Ieşi şi ruşi» i-au împiedecat de n-au putut trece, măcar că au stătut la bătae. Ce, fiind mai puţini, n-au putut treci, ce pierdură războiul şi tunurile; că să tâmplasă şi Dimitrie Vişnoveţchii» voevoda Podoliei, la acel războiu cu Laschii şi cu Disp°'

După aceia, Dispot tot n-au pierdut nădejdea, ce au trecut la Franceşco Zaie, ispravnicul lui Ferdinandu, în T Unguriască, împreună cu Laschii. Şi împăcând pre Zaie cu multe daruri, l-au rugat de agiutoriu să poată merge să apu domniia ţărâi, arătând precum şi capetele ce sintu în ţ boiarimea, îl aştiaptă, având bună nădejde de biruinţă- 5 după multă voroavă între dânşii, au ales de au scris l Ferdinand jaloba şi pofta lui Dispot de agiutoriu Ş Mobozănie oştilor asupra lui Alexandru vodă, arătând ca i ^ cu cale şi mai cu cinste iaste să aibă pre Dispot priiaten, dec^

pre Alexandru vodă, care, fiind supus turcilor, face multe şi nespusă tiranii lăcuitorilor ţărâi.

Iară Ferdinand mult au socotit cu svetnicii săi. Ce nu să tocmiia la svat toţi în socotială pentru Dispot, că unii zicea: nu trebue a să protivi unui om, neştiut încă, nice niamul lui, nice hărniciia lui, şi că nu trebue a întărâta pre turcii, supt a căruia stăpânie zace acea ţară; şi către acestea, că legăturile, carele poftiia a avea cu sultan Suleiman, împăratul turcescu, să le aşează, să vor străca, de să va protivi unui om neştiut ca acel Dispot, şi ca acestea. Iară alţii dentre svetnici, carii ra mai aprinşi la minte, arăta că nu trebue să lasă împăratul ferdinand o ţară, care şi mai-nainte vreme era supusă crăiii ungureşti, ce să-ş ispitiască cu dânsa nărocul. Iară de ar fi run prepus despre turcii, să va răspunde că fără ştirea lor u intrat Dispot cu oaste în liafa sa, în Moldova, cum şi la ăpâniile turceşti să tâmplă de multe ori oştiri fără de ştirea npărăţiei. Aciastă părere de pre urmă fu mai socotită de ordinând împăratul şi făcu răspunsu lui Zaie să fie foarte taină acel lucru cu Dispot, căruia i-au trimis Ferdinand apăratul şi dar, şeasă mii de galbeni de aur.

Iară Zaie, după ce înţăliasă voia împăratului său, s-au fetuit cu Laschi liavul şi cu Dispot, purtând toate pre taină. ^ orânduit pre Anton săcuiul cu mare veste, pre atunce Prtătoriu de oşti, şi pre Ioan Russel, de niamul său de ^rgundiia, care avea o sută de călărime cu sineţă supt cultarea sa, i Ian Velleiu franţoz cu 100 călărime şi cu altă Pdestrime s-au unit şi el cu ciialalţi; şi den Slonsca cu Patru ^Weţie cu 150 călărime au vinit la agiutoriul lui Dispot şi Pdestrime, nemţi den cetatea Casovei şi dentr-alte cetăţi de P margine fura adunaţi, cât cu toţii să făcusă 2000 de oşteni ^?i. Acestea isprăvindu-să, au lăsat în socotială lui Anton

săcuiul, el să fie purtătoriu acei oşti şi să cârmuiască pre toţi; iară Laschi să aibă grijă pentru alte trebi a lui Dispot.

Şi vrând să fie pre taină lucrurile lor, au făcut veste că au murit Dispot, şi îndată Laschi au ascunsu pre Dispot într-o cămară de taină şi făcu veste că-i bolnav şi să arătă mâhnit şi cu voe rea Laschi pentru Dispot. Iară, peste puţine zile, eşit-au Laschii jealnic, zicând că au murit Dispot şi de cheltuiala ce au făcut cu atâta soma de bani pentru Dispot rămâne păgubaş. Făcut-au săcriu de mort şi au pus o piatră mare şi-1 duce cu preoţi la beserică de-1 prohodesc şi-1 îngropară. Şi după acestea, s-au pornit Dispot cu oşti, cu Laschii liavul, cu tunuri, prin Ţara Unguriască şi apropiindu-să de munţii Ţărâi Leşeşti, în prejma Liovului, avea leşii păzitori la căile acelor munţi; ce, n-au putut opri pre oastea lui Dispot. Şi viind la marginea Ţărâi Moldovei, oblicisă Alexandru vodă de apropiiarea oştilor cu Dispot, ce nu credea, viindu-i veste mainte că au murit Dispot, având iscoade oameni ai săi, de au văzut îngroparea acelui săcriu. Iară apoi i-au căutat a crede den priiatenii săi Ieşi, că au învis Dispot şi vin cu Laskii asupra lui, cu ostile ungureşti cu Anton săcuiul.

Sârguit-au şi Alexandru vodă de ş-au strânsu ostile sale ca la 25.000, făcându-le căutare la Suceavă; ce mai mulţi era ţărani în oastea lui decât slujitori. Eşit-au Alexandru vodă împrotiva lui Dispot; ştiia Alexandru vodă că şi nemţi sintu în oastea lui Dispot.

Tocmit-au la trecătoare Alexandru vodă ostile sale cu tunuri, să nu lasă a trece oastea lui Dispot. Iară Disp°'' îmblând călări pre ţărmure, văzu toată oastea lui Alexandri vodă, şi să spământă că nu-l va putea înfrânge. Ce socoti sa să întoarne şi să fugă, pierzând nedejdea de izbândă. Iaf''

oblicind Anton săcuiul de spaima lui Dispot, l-au îmbărbătat şi au cercat de aflară altu vad şi trecu oastea lui Dispot cu Laschi şi cu Dispot.

Iară Alexandru vodă, văzind trecerea lui Dispot, den sfatul lui Motoc vornicul, ce era pre atunce purtătoriu de ostile lui Alexandru vodă, au întorsu tunurile cu mare nevoe fie unde era tocmite şi le pogorî mai gios. Iară Anton săcuiul cu ai săi trecând de sirgu, dederă năvală şi apucară şi podul ?i tunurile lui Alexandru vodă; iară după ce au trecut toţi, tocmind toată oastea Anton, îndată dederă în dobe şi în trâmbiţă sămnu de războiu şi năvăliră asupra oştii lui Alexandru vodă. Zic, să fie avut Alexandru vodă în oastea 'a şi 2000 de eniceri şi alţi turci călărime. Ce, n-au ţinut tiuită vreme războiul că oştenii lui Alexandru vodă să "nestecasă, călărimea cu pedestrimea turcească, şi purciasără 'n răsipă. Gonitu-i-au câtva loc Anton şi Burgundii cu raitarii franzoţi, de i-au agiunsu şi i-au tăiat. Picat-au mulţi den °Ştenii lui Alexandru vodă. Fostu-au împărţită o samă de °''te, pre care o purta Motoc şi Bogdan; acestea au ţinut 'atăva vreme războiul cu Laschi şi cu Dispot. Ce, nemerind ; Anton săcuiul cu ai săi şi dând războiu, îndată au purces în 'ăsipă Alexandru vodă cu Motoc şi cu Bogdan. Rămas-au "' he stiaguri de a lui Alexandru vodă şi tunurile toate, pre "' na lui Dispot.

Scrie Istfanfie istoricul să fie căzut într-acel războiu ''puri trii mii de oştenii lui Alexandru vodă şi enicerii mai '°ţi periţi şi robiţi; mulţi au căzut robi pre mâna lui ^'pot. Ce, pre toţi i-au slobozit, cu sfatul lui Laschi şi a lui ^flton pentru să tragă cu blândeţă inimile a tuturor Puitorilor ţărâi spre Dispot.

La acestu războiu, tare şi vitejeşte au stătut Alexandru vodă singur, că pre un ungur ce făcea războiu singur cu dânsul, l-au oborât cu suliţa de pre cal. Aşea îl laudă istoriia streină, că multă vreme singur Alexandru vodă cu puţini, părăsit de toţi, au ţinut războiul.

Iară, după ce au purces în răsipă şi Alexandru vodă cu cine era pre lângă sine rămaşi, au căzut ca la 2000 den oştenii lui, împiedecaţi între nişte garduri şi şanţuri, ce era îngrădiţi nişte pometi, unde să strânsesă ţărănime. Unii den fugarii oşteni a lui Alexandru vodă s-au fostu suit pen copaci, lăsându-şi caii, şi pre aciia ucide-i den sineţă. Acest războiu a lui Alexandru vodă cu Dispot, la ce loc au fostu, cronicarii străini nu scriu; iară răpousatul Grigorie Ureche ce-au fostu vel vornic, scrie că au fostu la Verbiia, însă pre scurt scrie; iară noi, den cronice streine, am aflat mai pre largu şi scriem mai pre largu.

Alexandru vodă, după ce au pierdut războiul cu Dispot luându-ş degrabă doamna şi averea toată, că mai-nainte trimisesă la Suceavă de ş-au luat tot ce-au avut şi au trimis spre Dunăre, şi el den Iaşi, s-au pornit spre Huşi. Acolo sa grijiia să strângă ţara şi să ia agiutoriu de la turci, sa sa întoarcă asupra lui Dispot; ce nemic n-au folosit.

Lauda acestui războiu o scriu şi o dau istoricii streini h" Anton săcuiul, care nepărăsit şi fără preget îmbărbătând p'ᶜ ai săi, au luat întâi biruinţă. Războiul acesta s-au tâmpl... zua svintului Martin, ce-l sărbază papistaşii; care svintu ias" în 11 zile în luna lui noemvrie după calendariul lor, iară l" noi vine în 31 zile a lui octomvrie.

După izbândă, Dispot cu Laschi liavul şi cu Anton, ... toată oastea, au mersu la Suceavă şi au pus de au zugrăvit p... păreţi, la uliţa ce să chema Uliţa Tătărască, războiul l...

Dispot cu Alexandru vodă, chipurile căpitanilor osăbi de a domnilor, cu mare meşterşug scrise chipurile hatmanilor şi anume; care zugrăvitură şi scrisoare cu vreme pre urmă au căzut şi s-au ştersu. Precum şi o beserică în Hârlău, ce au fostu *zidita,* de Dispot vodă, în pomana tătâne-său, de şeasă stânjini în păreţi de *hmaltă,* care stă astăzi răsipită, şi nime nu scrie de acea beserică, nice iaste pomenire de dânsa, papistăşască, făcută de Dispot vodă.

N-au zăbovit Dispot, ce au trimis în goană după Alexandru vodă; ce nu l-au putut agiunge, nice alt nemic de ... lui n-au putut lua, fără numai un car cu covoare, cu Păretare, îmbrăcăminte de casă, iar proaste.

Iară Alexandru vodă, strângând rămăşiţă de oştenii săi ce ...ăpasă călărime turci şi mai *vinis2i* şi alţi turci ca la 5000, între carii avea şi oarecâţi eniceri, cu aciia au vinit Alexandru ...°dă până în Prut. Şi acolo, dreptu Huşi, au făcut pod peste ...pa Prutului: şi acolo aştepta agiutoriu pre Mircea vodă, domnul muntenescu. Iară, înţălegând Dispot că s-au oştit Alexandru vodă, strâns-au ţara şi ostile ţărâi la sâne, ca ^5.000 oşteni cu ţărani, la Suceavă, şi luând tunuri 32, dispot vodă au purces den Suceavă să margă asupra lui Alexandru vodă. înţălegând Alexandru vodă de apropiiarea ' " i Dispot vodă asupra lui, au poroncit de au strâcat podul ... Prut ce-l făcusă.

Era un sat despre partea lui Dispot cu puţinelă casă, unde ...°cotind Anton săcuiul loc bun de supus tunurile, au tras ...nurile şi le-au supus pentre case; iară pre sineţaşi unguri ?i nemţi pentre desime şi pentre copaci şi pe malul Prutului, ...de era mai ponorât malul, au supus să facă meşterşug ...lian şi au poroncit să nu dea den sineţă peste poronca lui.

Sta oştenii lui Alexandru vodă cu Motoc şi cu turci amestecaţi, ca 2.000 pre o râpă a Prutului; carii, dacă văzură că să apropie oastea lui Dispot, şi au poftit Motoc de au vorovit cu Anton săcuiul, amândoi puind parola. Ce vor fi vorbit în scurtă voroavă, nu scriu istoricii, fără cât că au vorovit amândoi. Nu s-au putut vedea de oastea lui Alexandru vodă, oastea cea supusă a lui Dispot, pentru desimea călărimei lui Dispot vodă. Turcii aşijderea, fiind fără grije pentru apa Prutului, care era pentre dânşii, nice socotiia a fi vreun vicleşug, ce alerga bulucuri să vază tabăra lui ungurul.

Atunce poronci de sirgu Anton de slobozără tunurile în oastea lui Alexandru vodă, şi poronci de eşiră sineţaşii de unde era supuşi. Puţin războiu ţinură oştenii lui Alexandru vodă, că slobozind foc tare ungurii, picare de pripă caii lor, şi unii morţi căzuţi, alţii răniţi, au dat dos la tabăra lor.

Iară luând veste de vinirea Mircii vodă şi de tătari într-agiutoriu lui Alexandru vodă, s-au apucat Anton ungurul cu mare sârguială a face podul ce-l strâcasa Alexandru vodă; aducând multe coşuri, împlându-le cu pietri, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi cu nuiak de stejar şi de loze în loc de odgoani, peste carele au pus liasa împletite bine, aşternând paia şi piiavă peste liasă. Pus-aU tunurile în ţărmurile Prutului, de apăra despre oastea lui Alexandru vodă podul, că făcea năvală să împiiadece să nu poată face podul.

Văziindu Alexandru vodă că s-au isprăvit podul peste Prut şi agiutoriul i să întârzie de la Mircea vodă şi de la tătari» pierdut-au nădejdea de agiutoriu şi de noapte s-au radical şi s-au dus spre Chilia şi spre Cetatea Albă şi, trecând

Dunărea, s-au dus la Silistra şi de acolo la Ţarigrad cu toate ale sale; iară oştenii lui s-au răşchirat încătro au putut.

DOMNIIA LUI DISPOT VODĂ
CAP XXX

Dispot vodă, văzind că-i slugi nărocul şi acolo, cu vitejiia lui Anton, s-au întorsu cu mare bucurie la laş, şi, pre obiceiul domnilor, i-au cetit molitva de domnie Grigorie mitropolitul; şi apoi, mergând la Suceavă, au poroncit de au strâgat să părăsască toţi armele de apărat şi să margă cineş pre acasă.

După ce sosi la Suceavă, eşitu-i-au în tâmpinare mitropolitul ţărâi cu episcopii şi cu tot nărodul, de-l petrecură până în cetate. Având grijă de Alexandru vodă, ştiiiidu-l şi cu avere eşit den ţară, au oprit toată oastea streină pre lângă sine şi să arăta blând tuturor şi cu cuvinte dulci; pre boiari unblânziia şi-i întăriia cu nădejde de bine că vor avea în dornniia lui. Poroncit-au şi aciasta: că cine nu va asculta şi nu să va supune poroncilor lui, să va certa cu moarte. Grăiaţi de rău de Alexandru vodă şi-l făcea tiran; iară lui Dispot ttărocire în mulţi ani striga.

Ales-au Dispot vodă patru boiari de credinţă, pre carii au lăsat toată cârma ţărâi: pe Stroiciu vel logofăt, pre ^arnovciu hatman, pre Motoc vel vornic şi Grigorie Leveles, de niamul lui de la Beciu, ce era în mare cinste la Dispot vodă.

Iară Mircea vodă, fiindu purces cu oaste să vie într-agiutoriu lui Alexandru vodă cu tătarâi, dacă au înţăles de fuga lui Alexandru vodă, s-au întorsu iară la scaonul său.

Dispot vodă, măcar că luă izbândă şi s-au aşezat bine în domnie, dară ţara era deşartă şi stoarsă de Alexandru vodă; şi fiindu multe trebuinţă la începutul domniei lui, fiind în mare lipsă de bani şi cheltuiale den zi în zi adăogându-să, nice s-au găsit cât de puţin în urma lui Alexandru vodă, că luasă tot cu sine Alexandru vodă, şi nice lefele slujitorilor nu avea de unde plăti; să-i sloboază, nu cuteza, că tot avea grijă de Alexandru vodă. Iară apoi au slobozit oastea toată la ernatec, însă cu puţină plată. Că deodată socotisă să li să dea de tot capul câte un galbăn de aur; şi aceşti bani neputându-să mai degrabă strânge, au poroncit de au luat un policandru şi nişte sveşnice de argintii, ce făcuse Alexandru vodă în mitropolie şi le-au strâcat de au făcut bani de plata oştii; deci cu acei bani, făcuţi den argintul besericn şi cu ce s-au strânsu den ţară au dat lefîle slujitorilor.

Iară îndată au intrat în ura ţărâi Dispot vodă, văzind ca strâcă odoarăle bisericilor, carele sintu de alţi dom*" închinate lui Dumnăzău. (Să prăveşti aicea răul niam> al grecilor şi giudecă de toţi aşea: pedepsit pământul pre care pun piciorul grecii!)

Şi aşea, după ce să aşăză Dispot la domnie, trimis-au sol la Jicmond, craiul ungurescu, să-i dea cetăţile Clujvariil Ş' Ciceul, care cetăţi era date încă de Matiiaş craiu domnil°' den Moldova; că într-altu chip, de nu le va da şi le va ţin' în pieptul lui ascunsă, le va scoate el den pieptul lui. De care solie mâniindu-să Jicmond craiu, au răspunsu solului să sp" lui Dispot vodă că critenii de pururea sintu minciunoşi.

Alexandru vodă, după ce au mărsu în Ţarigrad, făcut-au jalobă la împărăţiia lui sultan Suleiman, pentru maf strâmbătate ce i-au făcut Dispot. Iară împăratul, dacă ^ înţăles, au poroncit vizirului să ducă cu agiutoriul său p'

Alexandru vodă la domniia târâi. Trimis-au şi la craiul ieşăscu cu bănat, pentru ce au lăsat prin ţara lui a să face atâtea amestecături ţărâi cu Dispot.

Iară, când să gătiază Alexandru vodă să vie cu domniia iar în ţară, iată sosăscu boiari trimişi de Dispot vodă la împărăţie cu pocloane, adăogând birul, zece mii galbeni de aur, şi tocmindu-şi lucrurili Dispot vodă despre împărăţie, trimisu-i-au stiag şi sabie scumpă, pre un agă împărătescu, de domnie noaă.

Aşezându-şi Dispot vodă lucrurile domniei şi despre împărăţie turcului, începu a face mari răutăţi şi tiranii. Iară Anton săcuiul, dăuit bine de Dispot vodă, cu aur, cu argintii Şi cu haine scumpe, cu soboli şi săbii ferecate şi paloşe la cai, cu şele ferecate, s-au întorsu la casa sa, lăsindu în locul său lângă Dispot vodă pre Patru Divoe, ce era lăsat de paza cetăţii Sucevii. Aşăjdirea lui Albert Laschii i-au dat galbeni zece mii, fegăduindu-i Dispot vodă că-i va da şi alţi bani, ce-i mai rămăsese dator, şi i-au dat şi cetatea Hotinului, la care ispravnic au pus Laschii pre Ian Piasovschii, om al său, liav, şlehticiu. Iară pre urmă la mare vrăjmăşie şi vrajbă au vinit Dispot cu Laschii, precum vom arăta la rândul său.

După ce s-au dus Anton şi Laschi pre la ale sale, s-au dus Şi Ian Patru Ruseglu; măcar că-1 opriia Dispot vodă să mai Şază, ce, Piindu legat în slujbele lui Ferdinand, împăratului ^emţăscu, s-au dus şi el în Ţara Unguriască, dăruit bine de Dispot vodă. Spun, să-1 fie petrecut un conac singur Dispot 'odă. Trimis-au Dispot vodă sol la împăratul nemţăscu, ^ulţămindu-i pentru de binefacerea lui, făcându-i ştire că Şi despre împărăţiia turcului ş-au aşezat domniia. Aşijdirea ?i la craiul Ieşăscu au trimis soli Dispot vodă.

Iară după acestea toate, cum s-au pomenit mai sus, pe vremea coronaţiei lui Maximilian, ce l-au coronit craiu ungurescu la Pojin, în anul de la zidirea lumii 7072, iară de la Hristos 1564, schimbat acmu Dispot vodă: den blând, cumplit; den milostiv, apucătorii! şi lacom, puind pre ţară mari nevoi. Dezbrăca şi bisericili, casăle lui Dumnăzău, luând arginturile de făcea bani. Preste nădejdea ţărâi despre Dispot vodă, neputând suferi - cu anevoe să sufere răul şi năcazurile de obşte - boiarii şi cu Tomşea, ce era hatman pe toată oastea ţărâi, cu toţii s-au giurat să fie la un cuvânta, să scoată pe Dispot vodă den domnie, alegând pre Tomşa hatmanul, care era cu inemă mare, dentre toţi să fie începătorul acestui lucru. Atunce înţălesesă boiarii, cum Dumitraşco Vişnoveţchii, îndemnat de Laschii, era gata să vie să ia domniia lui Dispot vodă, că şi Laschii să întorsesă cu rău asupra lui Dispot vodă, s-au sfătuit boiarii să trimită la Vişnoveţchii să-1 poftiască domnii ţărâi.

Şimţindu-să Dispot vodă urât ţărâi, avea grijă mari, ca unul închis în cetatea Sucevii, au răpezit pre un Valintin ungur la Ferdinand chesariul şi la Maximiliian, craiul unguresc, în cai de olac, poftindu agiutoriu de apărare împrotiva boiarilor săi şi au învăţat Dispot vodă acelui Valentin să găsască să să vază cu Zaie şi cu Anton săcuiul> să-i poftiască de la Dispot vodă, să strângă oşti şi să păzască să-i vie într-agiutoriu, făgăduindu-li amânduror Dispot vodă mari daruri ca şi întâi, arătându-li că lesne vor putea sta împrotiva unor oameni, ce-s neştiuţi întru meşterşugurik războaelor.

Iară şi Ferdinandu, împăratul nemţăscu, şi Maximiliian? craiul ungurescu, socotiră a nu lăsa pre Dispot vodă î" primejdie, cărora arăta nemutată credinţa şi slujbele sale> Dispot vodă. Deci priimiră amândoi rugămintea lui Dispot vodă, ştiind că au fostu şi mai-nainte apărători craii ungureşti, Ţărâi Moldovei. Iară şi Anton săcuiul de care nu odată am pomenit, înţălegând den Valentin grijea şi strâmtoarea lui Dispot vodă, nu apăra despre sine agiutoriul, ce socotiia că va avea piiadică depărtarea căii sale cu ostile, şi că-i lipsiia banii, întru cari stau mădulările oştilor.

Aşea, întârziindu-să lucrurili, au sosit Dispot la mai mare perire. în ostile Ardialului, care să afla pururea gata, nu punea nice o nădejde, căci pe voevodul de Ardial, mai-nainte şi cu scrisorile şi cu cuvintele de vătămare îl străcasă Anton săcuiul, pre diregătoriul a *cinci* beserici, anume pre Lupul Peţii, solul chesariului Ferdinand, carele, trecând pren Ardial la Ţarigrad, îl prinsesă, pentru ce l-au fostu pârând pre Anton săcuiul la sultan Suleiman.

Aşijdirea între dânsu mari şi grele pricini era de fteprieteşug şi aceli pricini întâi au fostu de au părăsit Laschii pre Dispot vodă, s-au unit Laschii cu Vişnoveţschii asupra l^i Dispot vodă, aflându-să pre atunce la Liov, în Ţara î-eşască.

S-au fostu pornit acmu Dispot vodă cu oaste să ia cetatea Hotinului de supt ascultarea lui Laschii, care i-au fost-o dat ^ai-nainte, precum s-au pomenit, că era ispravnic pus de laschii Ian Piasovschii. Văzind dar Piasovschii apropiiarea 'ui Dispot vodă, au trimis înnainte-i de i-au spus că-i va da etatea Hotinului, numai să-1 lasă să iasă el cu al său slobod den cetate. Fâcutu-i-au Dispot vodă pre voe lui Piasovschii ?' au luat cetatea iar în sama lui.

înţălegând şi aciasta Laschii, şi mai mare gătire au făcut Cu Vişnoveţchii şi s-au pogorât cu oşti la Cameniţă în Podoliia. Ce Dispot vodă n-au cutezat să triacă Nistrul,

pentru că avea oaste puţina, ce s-au întorsu spre Gâlau *si* la Kem şi de acolo iar la Suceavă.

Măcar că să întorsesă Dispot vodă, iară urât tuturor pentru greutăţile ce făcea ţărâi, fiind lacom, că, fără alte nevoi, mai scosese de casă câte un galbăn de aur. Să făcusă şi cumplit tiran şi neîmblânzit şi asupra celora ce să despărţiia de muiare şi lua alta, că acelora mari şi cumplite munci le făcea, zicându-le căci nu s-au îndestulat cu o fămee. Şi aciasta încă au adaos la nevoia ţărâi, că şi mu. că şi muiarea aceia plătiia a triia parte de galbăn de aur şi atunce d la voe să să despartă de bărbat. Şi aciasta o făcea Dispot cu sfatul unui om, anume Ian Liubcenie, ce-l adusese den Ţara Leşască şi-l făcusă episcop. Pre mulţi, tăindu-le capetele, poronciia de nu-i îngropa multe zile să fie I la prăvirea altora.

II urâsă rău ţara şi pentru credinţa pravoslavnică că nu o ţmea Dispot vodă, că la beserică rar sau niceodată nu mergea, ce cu alte slugi petrecea. Şi în Cotnar, fiindu sasi mulţi pre atunce, le-au făcut beserică şi şcoală şi au adunat vivliothichi. Presemne, beserică cea strâcată den Cotnariu a papistaşilor el o au făcut, de nu va fi şi cea mare, ce stă şi până astăzi cu sasi; şi aduna dascăli de prin Ţara Nemţască şi den Ţara Leşască, papistaşi. De atunce au rămas aice în ţară la noi ezoviţi şi alţi popi de a Besericii Apusului, papistaşi- S' den sfeşnicile de la mitropolie de argintii, făcute de Alexandru vodă Lâpuşnianul cu mare cheltuială, den care au făcut bani, cum s-au pomenit mai sus. Acum oblicisa ţat' de niamul lui Dispot că cu amăgituri, iară nu drept au fostu agonisit acest nume împărătescu de Dispot şi de Heracli, de niamul împăraţilor Ţarigradului făcându-să.

Era şi trufaş mare şi mult socotindu de sine Dispot; şi sa simeţiia să apuce domniia Ţărâi Munteneşti de la Mircea

vodă şi Ţara Ardialului, având la acestea svetnic pre un Dumitraşco Bolgariu, zicând că i s-au pogorât den ceriu doaă cununi de aur. Oblicisă într-un rându Dispot vodă că au murit Jicmont, craiul unguresc, şi să pornisă cu oşti să între în Ardial să apuce crăiia; şi, sosind până la Trotuş, i-au *vinit* veste că s-au însănătoşat Jicmont craiu şi s-au întorsu îndată înnapoi la scaunul său.

Aflu şi aciasta la Istvanfie istoricul: că, eşind Dispot vodă, cum s-au pomenit, spre Hotin, îmblând cu puţini în câmpi, i-au eşit mulţime de oameni şi, încungiurându-1, strâga să le râdice acele grele dări, ce le aruncasă de casă câte un galbăn de aur. Iară Dispot vodă le răspundea că den svatul lui Bârnov şi a lui Motoc şi a doi vlădici face acele greutăţi de pune cu asupra, şi de iaste cu voe, să le dea pre aciia pre mânule lor, să-i omoară, *zicând* că tot aceşti patru au fostu pricina şi la Alexandru vodă, de l-au îndemnat la toate Craniile, şi nu să vor părăsi de răutăţile lor aceşti patru, de nu va grăbi Dispot vodă să le facă svârşit viiaţii lor. Şi abiia cu multe cuvinte s-au aşăzat acea mulţime de ţărani, adeverindu-să că le va face pre pofta lor şi le va râdica acele nevoi. Aciasta vorbă şi răspunsu a lui Dispot vodă, de au Wnuit pre acei boiari, au fostu pe urmă perirea lui Dispot vodă.

întâi Bârnov, înţălegând părerile şi poftele ţărănimei, Ştiind şi socotiala lui Dispot vodă, socotit-au că mai lesne 'aste să facă orice va putea, decât să pătimască. Svătuindu-să cu alţii, s-au apucat că va fi el cel întâi pricinitoriu şi deşteptătoriu acestui lucru. Şi întâi pre loan Luscenie, ce-l adusese den Ţara Leşască şi-1 făcusă episcop, l-au otrăvit, că acela ştiia toate svaturile lui Dispot vodă, şi l-au îngropat afară den târgu, unde zic meidianul denafară, pre acel

Lusţinie. Şi aşea s-au apucat de celelalte cu mare tăcere şi taină.

Iară Dispot vodă ş-au luat doamnă den Ţara Leşască, fata lui Martin Zborovschie, om ştiut pre atunce în Ţara Leşască, socotind că cu legătura aceia va trage şi pre I.aşchii iară în dragoste.

Iară ţara, văzind pre Dispot vodă că ş-au luat sie doamnă de altă lege, şi mai tare îl urară pre dânsu. La nunta sa, Dispot vodă acele cheltuiale au adunat, cât nu numai de tot omul, de tot fel de bucate ce şi pasări, vânat şi peşte şi feliuri de cheltuiale la bucate, cu mai mare lipsă şi nevoe biiaţilor lăcuitori a ţărâi; şi cu acestea ş-au adaos den zi în zi mai mare ură asupră-ş Dispot vodă.

întâi să începu rocoşire asupra lui Dispot vodă. Venisă oameni de ţară şi spusără lui Dispot vodă că au intrat tătarâi de peste Nistru în ţară şi pradă şi ardu şi cerea agiutoriu împrotiva tătarâlor. Iară Dispot vodă, măcar că-i zicea mulţi şi mai ales Lupul sasul, pre carele îl adusese de făcea baru, că era meşter, ştiind bine limba româniască, să să păzasca de vicleşugul boiarilor; ce, văzind de la o vreme îmbunăturile boiarilor, ce era giuraţi într-un cuvântu asupra lui, carii îl svătuia să trimită oaste parte mai multă împrotiva tătarâlor, s-au înşelat Dispot vodă şi au trimis într-ales oşteni unguri 350 şi sirbi 50, tot călărime, cu câteva mii de moldoveni şi oarecâţi nemţi pedestraşi şi povăţuitori de tunuri.

Toată aciastă oaste o au dat în sama lui IIie Torman *şi* a lui Ştefan Tomşa, carii era la un loc grăiţi cu alţi boiari asupra domnului lor, lui Dispot vodă. Iară, după ce trimisa oastea cu Toroman şi cu Tomşa, nefiind nici un tătar, ce linişte, nice un sămnu de pradă, ce tăcere, toată sta în pace; şi văzind ciia ce era giuraţi asupra lui Dispot vodă, că ungurii

şisirbu cugetă a fi lucrul într-alt chip, au răspunsu ciialalţi că iaste meşterşug de tătari făcut şi au orânduit Tomşa pre unguri şi cu celalalt într-altă parte, vrând să-i împartă la un sat aproape de Nistru, şi le-au poroncit să-ş grijască caii şi pre sine la acel sat. Iară pre sirbi i-au orânduit la alt sat, nu departe de ciialalţi, să găzduiască acolo. Iară noaptea poronceşte Tomşa şi Torman de au aprinsu o casă în sat, făcând sămnu moldovenilor, de au abătut cu toţii cu săbiile goale în unguri şi în nemţi. Perit-au mulţi şi den moldoveni, iară ungurii şi nemţii de tot, toţi, că rămăind o samă, să apăra dentru o grădină cu şanţu încungiurată, câtva ceas, până ce °u poroncit Tomşea cu Toroman, au zis de au îndreptat puştile asupra lor şi acolo până la unul s-au topit şi nemţii, °ăror le poroncisă Tomşa să sloboază focul în unguri şi în sirbi, şi ei, nevrând să asculte poronca, ştiindu-i tovarăşi, i-au tăiat pre toţi; fără numai unul, anume Hristofor, carele au ^dreptat tunurile asupra ungurilor, au rămas viu. Văzindu ^s^rbii acea perire, o samă dând înnot, au trecut peste Nistru ^s^ au scăpat, iară câţi n-au vrut să fugă, au perit toţi de Moldoveni.

într-acea zi, după ce s-au lucrat acestea, purces-au Tomşea cu Toroman la Suceavă asupra lui Dispot vodă; însă ^in^tâi „ niărsu pre la cetăţi şi la târguri, pre unde era păzitori °^a^menii lui Dispot vodă, şi întâi au lovit la Cetatea unitului, unde era păzitoriu cetăţii lachim Prudinţii ^c^leziian, tovarăş în toate nărocirile lui Dispot vodă. Nu s-au ^ta^nplat atunce în cetate, iar păzitorii cetăţii, neştiind a fi ^vi^cleşug, au lăsat pre Tomşa în cetate şi puţini nemţi, ce era ^in^ cetate, pre toţi i-au ucis şi au luat cetatea în sama lui. Iară ^P^udinţie, neştiind nemic, şi având durere de cetate luată de ^To^mşa, s-au dus la Suceavă cu vro patru, cinci tovarăşi; dând

năvală pren oastea, ce era pregi ,iur cetate, au scăpat întreg în cetate.

Tomşea, după ce au luat cetatea Niamţului, nezăbovind, s-au dus la Suceavă şi s-au început mai tare a să strânge cetatea Sucevii. Iară Dispot vodă, neputând să iasă den cetate cu năvală făţiş, s-au apucat de au întărit cetatea să să poată apăra şi au pus de au slobozit un tun, ce era mai mare, dând veste să să strângă toţi ai săi. Avea nădejde Dispot vodă în Zborovschii, socru-său, de agiutoriu, că va aşăza cu Laschii şi-i va vini agiutor; aşijdirea şi la Anton săcuiul şi la Zaie nedejduia şi să va apăra den cetate, până-i vini agiutoriu de la aceştie, ce s-au zis.

Avea cu sine în cetate Dispot vodă slujitori de triabă 1256; mai mulţi era unguri; şi pe călărime era Martin Farcaş, iară pe pedestrime Patru Devan, ce era lăsat de Anton, şi pedestrime unguri 300 supt ascultarea Thoniei Călabanianul, Ştefan Horvat. Iară celelalte polcuri era de multe feliuri: vloşi, nemţi, greci, Ieşi şi turci; era adunaţi şi puţintei moldoveni.

Dispot vodă, rămâind în mare strânsoare, şi văzindu-să fără veste încungiurat de nenorocire şi ciia ce era odată sup mila lui şi să părea atunce priitori lui; însă era şi meşteri a multe lucruri, den carii era mai mulţi vloşi sau itali sau nemţi, i-au fostu râdicat cumplire celor ce era giuraţi asupra lui Dispot vodă, atâta cât nice muiari, nice copii n-au lăsat vii. Intru aceste amestecături, pre Gheorghie Revelez născut la Beciu, care strângea haraciul în părţile despr Dunăre, neştiind **nemic de rocoşituri, l-au prinsu şi l-au** trimis la Cetatea Niamţului la închisoare.

Stând **încungiurată cetatea Sucevii mai mult de cum să socotim, .ară rocoşenii boiarii ma. ales Bârnov, Motoc şi cu**

Stroiciu svătuiră şi aliasâră cap dentre sine pre Tomşa, ce-au fostu hatman.

DOMNIIA LUI ŞTEFAN TOMSA' "-'^•^•«^••^

CAP XXXI

După ce au râdicat cap şi domn pre Tomşa, măcar fără voia lui, începură mai tare a bate cetatea şi au orânduit Tomşea patru tunuri de bătea în poartă, să fărâme poarta, să dea năvală în lontru. Ce, fiind neştiutori moldovenii Tomşii, puţină stricăciune făcea, că eşiia den cetate şi da năvală şi-i împingea atâta, cât de la o vreme îmbla den cetate pe ascunşii afară la hrană de aducea în cetate. Şi întru una de zile, cu slobozăniia lui Dispot, svătuindu-să cu polcovnicii den cetate, Patru Devan au dat năvală cu 400 de oameni asupra acelora, ce era orânduiţi de Tomşea vodă de bătea cetatea; şi aciia au dat năvală, cât apucasă de trăgea cu rnânule acele patru puşci în cetate. Făcut-au den toată tabăra năvală mare, să nu lasă tunurile să le ia în cetate; ciia să le *a, ceştiia să nu le dea; stătu un războiu mare, ce, de la o vreme, aruncând den cetate cumbarale şi dându foc nemţii, ămasără biruiţi moldovenii Tomşii şi luară tunurile cei den cetate. Perit-au den moldovenii Tomşii atunce ca la 200, precum scrie Istvanfîe, măcar că poate să laude pre ai săi, şi colo au perit şi Ilie Toroman, cel întâi rocoşitoriu asupra domnu-său, lui Dispot vodă, ş-au luat îndată plata. Iară den °amenii lui Dispot vodă, şeasă periţi de suliţă şi pre atâtea răniţi.

Stând lucrurile aşea, precum s-au scris, iară Tomşea ăzind moale lucrul de dobândit cetatea cu ai săi, s-au sfătuit

cu boiarii de au trimis sol la Jicmont, craiul unguresc, cerşind oaste să-i trimită într-agiutoriu asupra lui Dispot, ştiindu-1 nepriiaten şi învrăjbit lui Dispot vodă. Şi iată vini veste la Tomşea, cum Dumitraşco Vişnovețchii, ori chemat de boiari, ori îndemnat de Laschii, că au sosit cu oşti la marginea țărâi, cu acela gând să apuce domniia, înțălegând netocmală între Dispot şi între Tomşa.

Părăsit-au Tomşea vodă cetatea şi s-au mutat cu tabăra peste Siretiu, iară Vişnovețchii cu oastea sa s-au pus cu oastea sa în locul unde stătusă Tomşea la cetate. Văzut-au Dispot în locul unui nepriiaten pre altul sosit şi de dânsul încungiurat; mai în mare grijă stătu Dispot vodă, aşezând tabăra lângă cetate Piasovschii, omul lui Laschii, de carele am scris mai sus, că era lăsat de Laschii în cetatea Hotinului. Pre acel Piasovschii l-au trimis Vişnovețchii sol la Dispot vodă în cetate cu aceste ponturi: „De va da Dispot vodă 25.000 galbeni de aur lui Vişnovețchii atunce, pentru cheltuiala ce-au făcut cu oastea sa, şi de să va apuca de tot anul să-i dea câte 12.000 galbeni de aur, îl va scoate de primejdie". Primit-au cu mare bucurie Dispot aceste legături şi au mulțămit lui Vişnovețchii.

Iară într-aceiaş zi, venit-au boiarii țărâi la Vişnovețchii în tabără, carii, de la toată țara că-1 priimăscu domnu, i-au arătat, ducându-i şi cărți de la toți boiarii şi de la țară, pentru mai mare şi întărită credință; iară pre Tomşea otcârmuitoriul, l-au făcut otcârmuitoriu domniei până să va alege altu domnu, şi până să va sfârşi bătaia cetății, lăudând p'' Vişnovețchii pentru lucurile lui ştiute în lume, ce-au isprăvit împrotiva moscalilor şi a tătarălor, fiind de niafli mare. Şi ca aceste cuvinte înşelătoare arătând boiarii liavului Vişnovețchii, aşea s-au amăgit Vişnovețchii de viclenia

boiarilor de țară şi trufindu-să liavul cu adeverința domniei țărâi, de sirgu trimite cărți în cetate la Dispot vodă, dându-i ştire de vrăjmăşie şi cum nu priimeşte nice un aşezământ cu dânsul. Vedea-vei nebuniia liavului la ce au vinit şi ce priimeşte.

Eşisă den cetate o samă de unguri pentru hrana, ştiind ce legături priimisă Vişnovețchii cu Dispot vodă. Pre acei unguri au poroncit de i-au ucis; unii, închizându-să într-o casă în târgu, trimis-au să-i dobândiască; ce, au eşit den cetate o samă de unguri de au dat agiutor celor închişi, cu mare ftioarte în Ieşi.

Iară Vişnovețchii, nesocotindu-să a fi amăgit de boiarii țărâi, au orânduit 500 de cazaci, cu Ieşi amestecați, pe pofta boiarilor, să trimită cu dânşii să aducă capul Tomşii - uită-te ta meşterşug! - să-1 închine lui. Iară, dacă au trecut acele 500 de oşteni Siretiul, fiindu oastea Tomşii supusă, neştiind ˇăzacii cu leşii de oaste supusă, i-au lovit moldovenii cu Tomşea şi pre toți i-au topit, cât n-au rămas nice unul.

Iară Vişnovețchii, neştiind de perirea oamenilor săi, '°cotindu-să acmu domn țărâi, eşisă în caratâ că era şi can bolnav, cu puțini oameni, în tâmpinarea oamenilor săi. Şi °Micind de perirea oamenilor săi, atunce să văzu amăgit şi 'iclenit de Tomşea şi de boiari. Nu s-au spăriiat deodată l^vul; ce, au încungiurat tabăra cu cară, iară cu călărime au '?it la războiu, care s-au tâmplat la pod la Vercicani şi fiindu bolnav Vişnovețchii, au dat tocmala oştii în sama lui Piasovschii. Datu-ş-au războiu moldovenii Tomşii cu leşii Vişnovețchii şi deodată înfrânsără leşii pre moldoveni; ''ă pre urmă, Tomşea, de altă parte lovind pre Ieşi, i-au '*frântu şi au prinsu viu pre Vişnovețchii şi pre Piasovschii •' îndată pre aceşti doi i-au şi trimis la Țarigrad, la împărăție.

Prinsoarea lui Vişnovețchii aşea s-au tâmplat: fiind bolnav Vişnovețchii, precum s-au pomenit, neputând fugi mai departe, au întrat într-o căpiță de fân, la un sat, lângă Botăşeani şi mergând un preot la fân să încarce - cu greu şi anevoe să trece primejdiia omului ce-i să petriacă; nicecum nu să poate trece - fân în car, aflat-au pre Vişnovețchii ascunsu în căpiță şi l-au legat bine şi l-au dus în Botăşeani de l-au închinat Tomşii; şi deci, cum s-au pomenit, i-au trimis la împărăție.

Ducând oamenii Tomşii pre Vişnovețchii la împărăție şi pre Piasovschii, s-au tâmpinat cu oamenii lui Alexandru vodă, ce viniia cu cărți în țară la boiari, că era domniia dată iar lui Alexandru vodă Lăpuşnianul. Dacă tâmpinară oamenii lui Alexandru vodă pe oamenii Tomşii, ducând pre Vişnovețchii în calea Țarigradului, luară pre Vişnovețchii ş' pre Piasovschii de la oamenii Tomşii şi-i trimisără ei în Țarigrad la Alexandru vodă, de i-au închinat el la împărăție, zicând că țara îl pofteşte pre dânsul să le fie domnu şi î" nădejdea lui au făcut slujbă împărăției.

Iară pre Vişnovețchii şi pre Piasovschii au poroncit împăratul de i-au pus de vii în cârlige, despre Galata; şi''' cârlige au trăit vii până a triia zi, cu multe sudălmi şi ocări spre Mehmet, şi turcii ca într-o proaşcă săgeta într-înşii de-' umplură de sigeți. Si aşea s-au sfârşit Vişnovețchii 5' Piasovschii.

Dispot vodă ar hi putut eşi den cetatea Sucevii să să fi' dus încătro ar hi vrut, până a să gâlcevi Tomşea cu Vişnovețchii, precum îl sfătuia mulți de ai lui. Ce den sfatul lui Dionisie Aval doftorul, au rămas în cetate, zicându-i sa nu bage în samă pre moldoveni. Iară den Ardial să pornise 1000 de călăreți şi pre atâtea pedestraşi, de la craiu Ioafl Jicmontu, şi au vinit într-agiutoriu Tomşii şi iar au mărsu Tomşea de au încungiurat cetatea Sucevii, unde era Dispot închis, şi au apropiiat puşcile de bătea cetatea.

Iară Dispot, măcar că ştiia că au vinit unguri agiutoriu Tomşii, tot nu pierdea nădejdea; şi să plinisă trei luni de când era închis în cetate şi *soshi* în mare strânsoare şi lipsă de zahară. Eşit-au den cetate de au dat năvală oastea pedestrime asupra ungurilor şi a moldovenilor. Stătu un războiu mare cu multă vărsare de singe în îmbe părțile. Perit-au la acel războiu Bârnov, de suliță, şi Grigorie Vinție, om blăstămat, den capetele lui Dispot vodă, Delegheții, care de multe ori svătuia pre Dispot vodă să omoară pre cei vicleni ai săi. Zicea în şagă.

Iară după ce să apropiiară ungurii cei denafară supt cetate 'n metereză, începură a vorovi cu cei den lontru pe taină, fegăduindu-le de la Radislav Radac, mai marele lor, lefe bune $i slobozănie în țara lor. începură cei den cetate a să pleca pre alte lucruri noaă să facă. Văzut-au şi pre oarecare den cetate, grăind de pre zidiu cu alții de a Tomşii, pre carele ^trebându-l Dispot vodă să-i spue ce au vorovit, şi el vrând să spue deplin, l-au omorât.

Atunce mare gâlciavă şi strâgare să auziia în cetate, că Dispot vodă prepuindu-şi pe Patru Devan, polcovnicul, de leşug, vrea să-1 omoară; care mai-nainte era de mare credință la Dispot vodă. Iară slujitorii, văzind năpaste ce să fece polcovnicului său, mare zarvă feceră şi să svătuia să °rnoară pre Dispot vodă; apoi socotiră să nu-ş facă nume rău ucigaşi de domnu şi trimisără să le giure Tomşea vodă să frc" slobozi şi ei să deşchiză cetatea.

Ințălegând Dispot vodă svatul lor, pus-au de au omorât Uitr-o casă pe Patru Devan, după a căruia perire, apoi fățiş

strâga că ei vor închina cetatea. Iară Farcaş, ce era mai mare pre călărime, şi căpitanii, carii nu era încă la aceli gâlcevi, sta între slujitori să-i potoală, pre unii cu rău, pre alţii cu rugăminte, şi ales pre pedestrime, carii era mai mulţi decât ciialalţi, ce gâlceviia mai tare; ce nemic nu folosiră.

Inceput-au a să ruga Dispot vodă cu multă rugăminte a lor săi să nu-1 lasă, zicând că iaste aproape şi agiutoriul ce le vine de la Ieşi, că să făcea cuvântu în cetate că s-au împăcat Laschii cu Zborovschii, socrul lui Dispot vodă, şi vine cu 4000 de Ieşi. Ce nimic n-au folosit rugămintea lui Dispot vodă, că pedestrimea începură a destupa încuetorile porţii, ce era astupate cu pământu şi cu piiatri. Era şi o bute mare plină de pietri; răsturnându-să, au căzut peste Martinengu şi l-au omorât. Acel Martinengu era den Ţara Unguriasca dentru târgşor, ce să chiamă Svintul Gutard.

Văzindu-ş Dispot vodă sosită perirea, o cunună scumpă de aur ce avea, neavând cu alt cu ce mulţămi a o samă *dt* nemţi şi unguri ce-i slujisă cu dreptate, le-au împărţit acea cunună şi îmbrăcându-să în haine ce avea mai scumpe şi încalecă pe cal cu podoabe scumpe şi cu alai, după orânduială domniască, au eşit den cetate la Areni, unde era ţara adunată.

Venitu-i-au înnainte poroncă de la Tomşea vodă, de au descălecat Dispot de pre cal, şi au mărsu pe gios la Tomş^{ea} unde era, şi stând Dispot înnaintea Tomşii şi în viderea tuturor, l-au mustrat Tomşa cu multe cuvinte, aducându-i aminte de multe lucruri fără cale şi fără de lege, ce făcea; ca nu numai ţara au pustiit, ce şi de lege ş-au râs, şi bisericil^e au dezbrăcat şi le-au prădat. Şi după mustrare, l-au lovit cu buzduganul de multe ori până au căzut la pământ şi i-au tăiat un tătar capul, măcar că şi den gloatele ce sta acolo să răpezi*^a

de-l loviia. Acolo au omorât şi pe Iachim Prudânţii. Şi despoindu-i piialea de pre cap, o au împlut de paia şi o au trimis în Ţarigrad la împărăţie. De vârstă era Dispot ca de 40 de ani şi au domnit aproape de trei ani.

Atunceş, dacă au perit Dispot vodă la Suceavă, au *sosit* şiAlbert Laschii, voevoda Siregiului, cu 14.000 de oaste la Siretiu, ce viniia într-agiutoriu lui Dispot vodă. înţălegând Tomşea de vinirea lui Laschi, au trimis pre un căpitan de nemţi ce-au fost la Dispot vodă, tăindu-i nasul şi urechile, să margă să spue lui Laschii că au perit Dispot vodă; iar de va vrea Laschii să pată şi el, cum au păţit Vişnoveţchii, să vie cum au purces. Şi, mergând, niamţul acela au spus lui Laschii ?i svătuindu-să Laschii cu ai săi, ce toţi i-au zis: „De vreme ce au perit Dispot vodă, pentru carele mergu, perit-au şi cheltuiala lui Laschii". Şi s-au întorşii înnapoi Laschii cu oaste sa; şi gonindu-i Tomşa cu 12.000 de oaste până mai sus de Snetin şi nimica nu le-au putut străca leşilor, şi ^torcându-să Tomşa, au aprinsu Snetinul, la întorşii.

RĂZBOIUL TOMŞII CU MIRCEA VODĂ DOMNUL MUNTENESCU

întru acele zarve ce să face aice în ţară, în anul 7068 ^"1560>, Mircea vodă din Ţara Munteniască, înţălegând de "âtea amestecături ce să făcea aicea şi domniia Tomşii "aşezată de la împărăţie şi pentru supărarea ţărâi ce au fostu "zilele lui Dispot, socoti să-ş ispitească nărocul mai mult ^ cum era, să apuce ţara, să Pie domnu şi Ţărâi Moldovei. ^> prinzind de veste Tomşea, s-au găit de sirgu cu oşti şi ~au eşit înnainte la Milcov şi, dându-ş războiu, au pierdut

Mircea vodă războiul. După izbândă Tomşea vodă asupra Mircii vodă, s-au întorsu la scaonul său la laş şi gătind boiari să trimită la Poara împărăţiei cu alţi oameni de ţară, să-i scoată stiag de domnie, iată-i sosiră olăcari cu veste de domniia ţărâi data lui Alexandru vodă Lâpuşnianul, care acmu era sosit la Brăila, şi de acolo să gătiia cu tătari şi cu turci să între în ţară.

Acestea înţălegând Tomşea vodă, s-au svătuit cu boiarii săi, ce vor face, şi socotiră sa trimită la Alexandru vodă oameni de ţară giuraţi, să-i spue cum ţara toată nu-1 va, nice îl iubăscu şi de acolo ei să triacă la împărăţie şi până nu-i va vini răspunsu de la împărăţie, nu vor lăsa pre Alexandru vodă să între în ţară.

După ce au mărsu oamenii Tomşii cu acele cuvinte la Alexandru vodă, şi-i zisără cum nu-1 va ţara, să fie zis Alexandru vodă: „De nu mă va ţara, eu îi voiu pre inşii; şi de nu mă iubăscu ei, eu îi iubăscu pre dânşii; şi voiu tot merge, ori cu voe, ori fără voe". Şi oprind la sine pre solii Tomşii, au răpezit la tătari hochimurili, pre poronca împărăţiei, şi îndată au purces tătarâi în tâmpinarea lui Alexandru vodă, de au acoperit ţara până în Prut, prădând şi arzind. De altă parte, Alexandru vodă cu oaste turcească şi cu cine avea pre lângă sine au întrat în ţară.

Deci, vâzindu-să Tomşea întru aceste griji şi că nu va putea sta împrotiva puterii împărăteşti, cu svetnicii săi: cu Motoc vornicul, cu Veveriţă postelnicul şi cu Spancioc spătariul au trecut în Ţara Leşască şi s-au aşezat la Liov, dup^ ce domnisă cinci săptămâni. - Vezi cum orbăscu pedepsale pre om! - Acolo au năzuit, de unde le-au vinit perir^ ştiindu-ş fapta cu Vişnoveţchii lucrată, şi au cutezat a merg° în Ţara Leşască! Iară pre Dumitraşco sirbul prinzindu-1,

dat Mircii vodă în Ţara Munteniască, pre care îl însămnasă Tomşea la nas den driapta, cu prepus fiind de domniia Ţărâi Munteneşti, şi l-au omorât Mircea vodă.

Aşezându-să Tomşea cu boiarii ce s-au pomenit în Ţara Leşască la Liov, scrie Istvanfie că şi Stroiciu au fostu pribag acolo între acei boiari, crăind pre acea vreme Jicmont craiu la Ieşi. Era la acel craiu în mare ură şi prepus Tomşea cu soţiile sale. Iară Alexandru vodă, dacă s-au aşezat la domnie, scos-au ceauş împărătescu de au trimis cu pâră la craiul leşăscu, la Jicmont, asupra Tomşii şi a boiarilor pentru vicleşugul lor. Zice Ţiţero că mare vină să află întru acela ce liapădă şi adevărul, şi slujbele le pune întru viclenie.

Văzind craiul şi sol trimis de la împărăţie prin mijlocul iui Alexandru vodă, cu pâră asupra Tomşii şi altor boiari vicleni, şi ştiind şi de prinsoarea şi moartea lui Voişnveţchii ?1 a lui Piasosţchii den Podoliia, şi pentru sluţiia a mulţi ce fecusă Tomşea, trimis-au pre omul său, anume Crasinschii, de au tăiat capul Tomşii şi a celor boiari a lui, anume: Motoc şi Veveriţă şi Spancioc. Zice Istvanfie că şi Stroici au perit ᵃtunce. Şi i-au îngropat afară den târgu, la mănăstirea lui ᵛᵛetâi Onufrie. Iară pre Gheorghie Reveles, ce era închis de Tomşa în Cetatea Neamţului, trimis-au Alexandru vodă de '~au zugrumat acolo.

AICE VOM MAI SCRIE DE LUCRURI STREINE

în anii de la Hristos 1565, lovit-au tătarâi în Podoliia şi ⁱⁿ Ţara Rusască, prădându şi puştiindu multe târguri şi sate; ᵃ?ijdirea tătarâi la Mejiboje au închis pre Sineuschii, ᵛoevoda Ruschii, şi hatman fiind, cu mare greu s-au apărat

de tătar,. Cazacii, carii era •„ Litva, avându povată pre un Benla, **au intrat de au prădat în** Tara **Moscului si la** un **targşor ce-, zic Sâtna, au bătut pre 300 de moscali, luându-le** şi câteva puşci.

A DOA DOMNIE A LUI ALEXANDRU VODÂ LÂPUŞNIANUL
CAP XXXII

Alexandru vodă Lăpuşnianul, dacă s-au mântuit de grijea denafară, ş-au adus doamna şi cuconii den Ţara Munteniască, au pus gând să să mântuiască şi de vrăjmaşii săi cei den lontru, pre carii îş prepusese el, că pentru vicleşugul lor fu scos den domnie. învăţă în taină pre slujitorii săi ce avea în liafă, oameni streini, de s-au supus în curtea domniască în laş; şi chemându la curte pre boiarii, carii, viind fără grijă de primejdie, nice gândindu de fapta tirăniască ca aceia, dacă au întrat toţi în curte, atunce slujitorii pre învăţătura ce-au avut, au închis poarta şi s-au slobozit cu săbiile, ca nişte lupi într-o turmă fără păstoriu, în boiari, a-i tăia şi a-i snopi şi a-i giunghea; şi nu numai pf boiari, ce şi pre alţi oameni, câţi-ş era în curte; nu-i m a l alegea: vinovaţi, nevinovaţi, pre toţi i-au tăiat; mulţi sâriia de pen ferestri de sus, de ş-au frântu picioarele. Atunce, numai boiari s-au găsit periţi 47, fără de alţii câţi vor fi pe întru acea zarvă tirăniască.

Deci, după obiceiul tiranilor a să bucura de vărsare &c singe, îi părea lui Alexandru vodă iuşurare inimii şi domnia sale. Ce, ia caută, vezi, ce mărturiseşte Svinta Scriptură la Iov> cap XV: „In toate zilele sale, cel nedirept să trufeşte Ş'

numărul ailor neştiut iastei tiraniei lui. Sunetul de spaimă pururea întru urechile lui, şi când iaste linişte; el pururea îş prepune vicleşug; nu crede că s-ari putea întoarce den întunerec în lumină, pravind împregiur pen tot locul. Săbiile când s-ar clăti să cerce pâine, vede că i s-au gătat lui. In mâna lui, zua întunerecului; înspăima-l-va pre dânsul lipsa şistrâmtorile încungiura-l-vor". Şi iarăş la *Pilde* zice în cap XXVIII: - „Leu răcnind şi ursu flămând, domnul rău asupra nărodului". - Ia aminte ce liac scrie Ţiţero de tirani. Zice: „Nice o tovărăşie să nu fie noaă cu tiranii; şi nu iaste împrotiva firii, a-l dezbrăca, de poţi; şi încă cu cinste iaste pre tiran să-1 omori, că acestu feliu veninos şi rău, trebue stârpit den obştea oamenilor; că, precum să tae une mchieturi a trupului, care, neavând singe, sacă şi săcate atămă şi celora părţi sănătoasă a trupului, aşea şi într-acel feliu de oameni, vrăjmăşie şi neîmblânzire de fiară, de la °bşte, ca de la omeniia trupului, despărţit şi depărtat trebue".

N-au rămas nime pre urma aceştii cumplite fapte a lui Alexandru vodă, să-i arete slujba şi credinţa den dragoste, ^tare lucru şi temeinic iaste a sluji domnilor den dragoste, a mişel acela domnii, căruia slujăscu de frică. Frica dragoste nu are, că unde-i frică, nu-i dragoste; unde nu-i ^agoste, iaste ură, den care izvorăscu multă răsipă domnilor.

Alexandru vodă, la luarea a doa domnie a lui, s-au fostu adeverit împărăţiei că va răsipi cetăţile ţărâi, puind în °cotială ca aciasta că, cu răsipirea cetăţilor, mai lesne îş va păvi domniia de la împărăţie, şi că va slăbi şi ţara. Ce întru nândoaă socotelele nu s-au înşălat Alexandru vodă, ce ^ezindu-să la scaunul domniei au trimis de au împlut cetăţiii

de lemne şi le-au aprinşii de au arsu şi s-au răsipit. Numai cetatea Hotinului o au lăsat să-i fie apărare despre Ieşi.

Faptele domnilor, ori laudă ori ocară le aduc şi le răsună la lume; de sintu fapte bune, laudă; de sintu rele, ocara. Nime nu va lăuda aciasta faptă a lui Alexandru vodă cu răsipa cetăţilor, iară a-l ocărî pentru aceste stricăciuni, ce-au făcut cetăţilor, lumea nu să va sătura de ocări.

Pre aceste vremi, sultan Suleiman, împăratul turcesc, cu mare gătire de oşti au mărsu asupra nemţilor, de care înţălegând Maximiiiian, împăratul nemţăscu, strâns-au seim la oraşul Avgusta, cu boiarimea şi cu staturile împărăţiei; iară al doile săim au strânsu la Pojun cu staturile ungureşti şi pentru lucrurile ungureşti. Şi la seimul de la Avgusta, singur Maximiliian împăratul au mărsu, iară la cel de la Pojun, pre frate-său Caroi au trimis. Şi acele săimun le-au strânsu pentru gătirea oştilor împrotiva lui sultan Suleiman. Priimit-au toţi la seimul de la Avgusta să facă oşti> şi aşea, cu mare sirguială a tuturor nemţilor, au alesu, cu călărime, cu pedestrime, să facă 50.000; aşijdirea şi T Unguriască au ales să dea agiutoriu şi cu bani şi cu oameni-

Iară sultan Suleiman, fiind îndemnat şi de craiul Ian Jicmonat şi de Aslan, paşa de Buda, la începutul lui iunie> au purces cu oşti den Ţarigrad şi sosind la Odriiu, au pornit pe Bertaş paşa cu 26.000 de călărime şi cu 2000 de enicefl> să lovască înnainte în Ţara Unguriască. Iară lui Jicmont craiu de Ardial, cu tătarâi, au poroncit să margă să bata Săcmariul şi Tocaiul, şi sultan Suleiman să margă la Agf sau la Sighidin. Bertaş paşa fără zăbavă au sosit şi încungiurat Ghiula cetatea; atunce bătându Ghiula, ia soseşte şi sultan Suleiman la Beligrad. Acolo la Beligrad i ' eşit înnainte şi Ian Jicmont, craiul de Ardial, cu frumoasa

şi împodobită curte şi după adunare, dăruit de sultan Suleiman, s-au întorsu cu oastea sa.

Iară, după ce să porni sultan Suleiman să bată Agriia, pre Mehmet, paşa de Bosna, lovindu-1 ungurii la cetatea Clujul fără veste, l-au omorât. înţălegând sultan Suleiman, au lăsat Agriia şi au vinit mănios la Sighidin, de unde eşisă ungurii ce-au omorât pre Mehmet, păşea de Bosna; iară Bertaş paşa au luat Ghiula închinându-i-să; luat-au şi cetatea Inăul, lăsat de nemţi.

Maximilian împăratul cu frate-său Ferdinand, în 15 zili a lui avgust, după calendariul lor, au purces den Beciu la °Ştile sale, care sta cu tabăra la Ovarin, care oşti cu călărime, cu pedestrime era mai mult de 100.000, şi, clătindu-să, au pus tabăra la Iavrim. Iară Ian Jicmont cu tătarâi au mcungiurat Tocaiul şi au prădat tătarâi pre la Sares Patac, P'e la Mocaciu, luând multe mii de oameni în robie.

Iară sultan Suleiman, care avea 100.000 călărime fără niciari, au început a bate Sighidiul şi o apăra vitejeşte den tantru Nicolae Zren. De multe ori şi den cetate eşiia de făcea năvală asupra turcilor. Iară acolo zăbovindu-să sultan ^leiman, au căzut în boală de vintre şi curund au murit olo la Sighidin. Tăinuit-au câteva zile veziriul Mehmet Păşea moartea lui sultan Suleiman şi începu şi mai tare a bate tatea şi, aprinzindu-să den lontru cetatea, a opta zi, ptemvrie, s-au aprinsu peste tot de ardea. Atunce turcii au ^t năvală la cetate, iară Nicolae Zren, văzindu-să în P*mejdie, au deschis poarta şi au pus tunurile în poartă şi and vitejeşte cu ai săi, au perit la şease sute de turci. Şi ^Uiiiceş, la acea năvală, rănindu-să cu doaă rane, au picat şi ^ Şi ciialalţi au perit toţi, împresurându-i mulţimea turcilor.

Iară, după ce au dobândit turcii Sighidiul, au slobozit viziriul oastea în pradă până la Cañiza şi peste apa ce-i zic Arabon, iară el au purces de au dus oasăle lui sultan Suleiman în Ţarigrad. Ian Jicmond craiu, înţălegând de moartea lui sultan Suleiman, au lăsat Tocaiul. Iară Maximiliian, împăratul nemţăscu, înţălegând că s-au întorşii ostile turceşti, mergând pre la Comaran, s-au întorşii la Beciu.

Pre aceste vremi, în anul 7073 <=I564>, septemvrie 23, au pus Alexandru vodă pre Theofan episcopul, mitropolit Sucevii. Atunce s-au râdicat un Ştefan vodă den Ţara Unguriască, făcându-să viţă de domnu şi strângând păstori de prin munţi şi altă adunătură, au întrat în ţară, smomind pre oameni să i se închine, să-1 aducă la domnie. Ce, înţălegând Alexandru vodă, au trimis împrotivă-i slujitori şi tâmpinându-1 mai sus de Cetatae Niamţului şi dând războiu, l-a înfrântu şi i-au răsipit oamenii, iară el au scăpat prin munţi pedestru.

Alexandru vodă, căzind în boală grea, şi să pricepu că nu va eşi, ce-i va fi boala hotar vieţii sale, chemat-au episcop*' şi boiarii ţărâi, arătându-îe pre fiii-său, Bogdan vodă, moşan şi următoriu domniei ţărâi, după moartea lui, să-1 priimască şi să-1 rădice domnu.

Scrie letopisăţul ţărâi, să fie fostu moartea lui Alexandru vodă cu înşălăciune, că fiindu slab de boală, apropiiat de moarte, s-au giuruit călugăriei, de ar mai avea viaţă, şi au lăsat cu cuvântu episcopilor şi boiarilor, de ar vedea că-i sp'' moarte, să-1 călugărească. Deci, văzindu-1 că au fostu leşinat în boală, mai muitu mortu decât viu, după cuvântul lui, l-' tunsu călugăr. Iară, după ce s-au trezit den leşinătură, văzindu-să călugărit, tunsu, să fie zis că, de să va scula, ' popi şi el pre unii. Apoi să-1 fie otrăvit doamnă-sa Roxanda, temându-să de cuvântu ca acela, că era de a şi credere, ştiind câtă moarte şi câtă groază făcusă mai-nainte în boiarii săi; temându-să doamna, să nu petriacă ia mai rău decât alţii, l-au otrăvit şi au murit Alexandru vodă şi cu cinste l-au îngropat în mănăstirea Slatina, zidită de dânsul.

Zic, că acestu Alexandru vodă au fostu scoţind ochii oamenilor şi pre mulţi au sluţit în domniia sa. Domnit-au întru amândoaă domniile ani <loc gol>.

DOMNIIA LUI BOGDAN VODĂ, FICIORUL LUI ALEXANDRU VODĂ LĂPUŞNIANUL CAP XXXIII

In anul de la zidirea lumii 7076, iară de la întruparea domnului nostru lui Iisus Hristos 1574, râdicat-au cu toţii domnu ţărâi pe Bogdan vodă, ficiorul lui Alexandru vodă Lâpuşnianul. Fiind cucon de 15 ani, toate trebile ţărâi şi a domniei le purta mumă-sa, doamna Roxanda, că era harnică şi înţăliaptă, cu dumnăzărie şi milostivă şi la toate bunătăţile Picată.

Şi după doi ani şi noaă luni a domniei lui, au murit doamna Roxanda, muma lui Bogdan vodă, şi rămâind bogdan vodă singur, cumu-ş era blând şi cucernic, deodată turor arăta dreptate. De carte nu era prostu, la călărie Pfinten, cu suliţa la halca nu lesne avea protivnic ştie, a ^geta den arcu, nu putea fi mai bine. Iară ce era mai de *abă domniei lipsiia că nu cerca la svat bătrânii. Svatul

Iară, după ce au dobândit turcii Sighidiul, au slobozit viziriul oastea în pradă până la Cañiza şi peste apa ce-i zic Arabon, iară el au purces de au dus oasăle lui sultan Suleiman în Ţarigrad. Ian Jicmond craiu, înţălegând de moartea lui sultan Suleiman, au lăsat Tocaiul. Iară Maximiliian, împăratul nemţăscu, înţălegând că s-au întorşii ostile turceşti, mergând pre la Comaran, s-au întorsu la Beciu.

Pre aceste vremi, în anul 7073 <=1564>, septemvrie 23, au pus Alexandru vodă pre Theofan episcopul, mitropolit Sucevii. Atunce s-au râdicat un Ştefan vodă den Ţara Unguriască, făcându-să viţă de domnu şi strângând păstori de prin munţi şi altă adunătură, au întrat în ţară, smomind pre oameni să i se închine, să-1 aducă la domnie. Ce, înţălegând Alexandru vodă, au trimis împrotivă-i slujitori şi tâmpinându-1 mai sus de Cetatae Niamţului şi dând războiu, l-a înfrântu şi i-au răsipit oamenii, iară el au scăpat prin munţi pedestru.

Alexandru vodă, căzind în boală grea, şi să pricepu ca nu va eşi, ce-i va fi boala hotar vieţii sale, chemat-au episcopu şi boiarii ţărâi, arătându-le pre fiii-său, Bogdan vodă, moşan şi următoriu domniei ţărâi, după moartea lui, să-1 priimască şi să-1 rădice domnu.

Scrie letopisăţul ţărâi, să fie fostu moartea lui Alexandru vodă cu înşălăciune, că fiindu slab de boală, apropiiat de moarte, s-au giuruit călugăriei, de ar mai avea viaţă, şi au lăsat cu cuvântu episcopilor şi boiarilor, de ar vedea că-i spi*ᵉ moarte, să-1 călugariască. Deci, văzindu-1 că au fostu leşinat în boală, mai multu mortu decât viu, după cuvântul lui, l ' ᵃ ᵁ tunsu călugăr. Iară, după ce s-au trezit den leşinătura, văzindu-să călugărit, tunsu, să fie zis că, de să va scula, ᵛᵃ

popi şi el pre unii. Apoi să-1 fie otrăvit doamnă-sa Roxanda, temându-să de cuvântu ca acela, că era de a şi credere, ştiind câtă moarte şi câtă groază făcusă mai-nainte în boiarii săi; temându-să doamna, să nu petriacă ia mai rău decât alţii, l-au otrăvit şi au murit Alexandru vodă şi cu cinste l-au îngropat **în** mânăstirea Slatina, zidită de dânsul.

Zic, că acestu Alexandru vodă au fostu scoţind ochii oamenilor şi pre mulţi au sluţit în domniia sa. Domnit-au 'ntru amândoaă domniile ani <loc gol>.

DOMNIIA LUI BOGDAN VODĂ, FICIORUL LUI ALEXANDRU VODĂ LĂPUŞNIANUL
CAP XXXIII

In anul de la zidirea lumii 7076, iară de la întruparea Domnului nostru lui Iisus Hristos 1574, râdicat-au cu toţii domnu ţărâi pe Bogdan vodă, ficiorul lui Alexandru vodă ^puşnianul. Fiind cucon de 15 ani, toate trebile ţărâi şi a domniei le purta mumă-sa, doamna Roxanda, că era harnică -ˡ ˡnţăliaptă, cu dumnăzărie şi milostivă şi la toate bunătăţile Picată.

Şi după doi ani şi noaă luni a domniei lui, au murit ^°amna Roxanda, muma lui Bogdan vodă, şi rămâind ^°gdan vodă singur, cumu-ş era blând şi cucernic, deodată ˡᵘturor arăta dreptate. De carte nu era prostii, la călărie ˢP'inten, cu suliţa la halca nu lesne avea protivnic ştie, a ˢᵃgeta den arcu, nu putea fi mai bine. Iară ce era mai de ˡʳˡabă domniei lipsiia că nu cerca la svat bătrânii. Svatul

1

coptu de bătrâni, coapte lucruri adaog domnilor, iară svatul crud de tineri, crude şi nemistuitoare lucruri fac domnilor.

Aşea, Bogdan vodă de la cei tineri de casă lua învăţătură. Iubiia glumele şi măscăriciuni şi giocuri copilăreşti. Mai apoi au lipit pre lângă sine Ieşi, de-i era şi de svat şi de alergat la halca, răsipind cu dânşii averea domniască. Aşea, năpusti trebile ţărâi, că pre câţi îi iubiia întâi, pre atâta îi urâsă pre urmă.

Aceste lucruri cu hulă, trăgându-să de nepriiatini la urechile vrăjmaşilor săi, la împărăţie, nu atâta, ce pre mai sus le adăogea; întrând în urechile svetnicilor împărăteşti, aflând vreme şi ei să-ş împle pungile, dat-au ştire împăratului. De care lucru mai cu deadinsu dacă au înţălas împăratul, au socotit să maziliască pe Bogdan vodă şi să trimită la Rodos, să aducă pre Ion vodă.

Scrie cronica leşască, precum Bogdan vodă, dacă au înţăles de mazilie de la împărăţie, că să scârbisă pre dânsul sultan Selim, ce stătu pre urma tătâne-său, lui sultan Suleiman, au pribegit în Ţara Leşască la craiul Jicmont Avgustu, vrând craiul să-1 agiutoriască, ca pre cela ce au năzuit şi s-au dat supt mila şi apărarea lui, că să adeverisâ sa dea craiului leşăscu 24.000 oameni de oaste Bogdan vodă, când ar pofti craiul.

Trimis-au craiul leşăscu sol la împărăţiia turcului, p[re] Andrei Tarnovschii la Ţarigrad, cu rugăminte pentru Bogdan vodă, să-1 priimască iarăş supt mila sa împărătiasca la domniia Ţărâi Moldovei. După ce au mersu Tarnovschu la Ţarigrad, l-au priimit întâi viziriui, pre urmă şi împăratul cu bine şi prietenie. Iară Bogdan vodă, neaşteptând solul crăescu cu răspunsul, au întrat în ţară fără ştirea craiului, [cu]

2.000 de Ieşi de la cumnaţii săi Ieşi, că o soră a lui Bogdan vodă era măritată după Caspru Panevschii, iară a doa soră a lui au fostu logodită după Cristef Zboroschii, şi multă pagubă au făcut ţărâi cu acei Ieşi. Şi pentru aceia, nu i-au mai putut tocmi trebile domniei lui Bogdan vodă *solul* crăescu, la împărăţiia turcului, la Ţarigrad, măcar că, deodată, pe pofta craiului, contenisă împărăţiia pentru maziliia lui Bogdan vodă. Iară, luându apoi veste de stricăciunea ţărâi cu leşii, ce-au făcut Bogdan vodă, trimis-au împăratul de au adus pre Ion vodă de la Rodos şi i-au dat domniia Ţărâi Moldovii, iară Bogdan vodă au fugit în Ţara Leşască.

în anul de la Hristos 1568, Avgust Jicmond, craiul leşăscu, au împăcat pre Ian Jicmont, craiul ungurescu, cu Maximilian, împăratul nemţăscu.

Intr-acest an, sultan Selim, împăratul turcescu, trimis-au sol la craiul leşăscu pre Ibraim Stras, liav turcit, poftind pre craiul leşăscu, pentru că avea nepriiatenie turcul cu cniaz Ivan, împăratul Moscului, să-i slobоază craiul leşăscu 30.000 oaste turcească pren Ţara Leşască să triacă la Moscu. Ce, n-au primiit craiul leşăscu să triacă oaste pren ţara lui; ce, au trimis şi craiul leşăscu sol pentru aciasta la sultan Selim, pre Andrei Tarnovschii, să întoarcă turcul oastea, care o pornisă cu trei zile mai nainte de ce sosisă Tarnovschii, să ttiargă pre altă cale, că pren Ţara Leşască nu o va lăsa craiul să triacă. Pornit-au dară pre altă cale sultan Selim ostile sale, de au mărsu la Astrahan. Aşea era de puternici creaii leşăşti pre atunceî...

PENTRU TARA ŞI STĂPÂNIREA
ASTRAHANULUI
CAP XXXIV

Hăniia sau crăiia Astrahanului stă diasupra Mării Caspiei, după oardele nohailor şi după tătarâi de peste Volga, şi acestea tot supt Moscu sintu. Şi multe oraşe bgate şi îndestulate sintu, între care iaste oraşul Astrahanul, cea mai bogată scală pre Marea Caspiia, şi de pre numele acestuia oraş, toată acea crăie să numeşte: deasupra ţărmurelui apei Volgăi şi de altă parte, unde apa Volga căzind în Marea Caspia să împarte în 70 şi mai bine de boazuri, şi acolo face ostroave aşea de dese, cât de departe prăvind, să pare a fi ca o mare acele boazuri.

Aciasta hănie sau crăie era mai-nainte slobodă şi avea stăpânii săi de moşie. Iară în anul de la naşterea Domnului şi Mântuitorului nostru Hristos 1554, i-au supus marele cneazu şi împărat Moscului, Ivan Vasilievici. Iară în anul 1566, sultan Selim, împăratul turcescu, fiind aprinsu de lăcomie şi de zavistie, îndată, la zece zile a lui martu, au pornit den Ţarigrad oşti pre uscat, 26.000 călărime şi 30.000 eniceri, şi pre mare 150 galioane, şi oardele tătărăşti> crâmeni şi nohai 80.000, care oşti trecând îndelungate *şi* multe primejdioasă tini şi iazere, au sosit la Azac, ce iaste în gura Donului. Era turcescu Azacul şi până acolo niai svârşisă zaharaoa, ce-ş adusese pre cărniii şi pre catâri, sa l[e] fie de calea Astrahanului. Şi odihnindu-să ostile toate la Azac, în zece zile, până s-au grijit de altă zahară, şi au purces întinau la Astrahan, pre câmpi pustii, peste oardele tătăreşti, nohai» cerchezi şi peste alte locuri. Sosit-au la cetatea Astrahanul m 25 de zile a lui iulie.

Iară galioanele de pre mare au sosit supt un munte, ce să *âilama* Perevoloca. Avea maeştrii multe în galioane de săpat muntele acela, care munte stă între Don şi între Volga, şi pentru aceia îi zic Perevoloca acelui munte, că pre acolo cazacii moschiceşti trăgea vasale sale, nişte luntri iuşoare peste acel munte, den apa Volgăi până în apa Donului, cale de şasă mile mari. Acolo turcii, dacă au sosit, vrea să tae muntele, să abată apa Volgăi în Don. Ce i-au lovit 15.000 de moscali fără veste şi den 8.000 de turci, ce era la acele vasă de tras, abiia au rămas vro 3.000 şi le-au căutat a sa întoarce înnapoi, cu armata lor ce era în vasă; şi nice aciia întregi n-au scăpat, că până la Azac i-au gonit cazacii cu acele luntri a lor de prin stuh, dându-le spaimă. Uneori le eşia înainte, alteori noaptea, şi denainte şi den dos făcea năvală la acele galioane cu multă scădere turcilor, până abiia [a]u scăpat în Azac câţi mai rămăsesă.

Iară, dacă au deştertat tunurile şi au descărcat den galioane altă gebhana în Azac, septemvrie 20, aprinzindu-să [o] casă în cetate, s-au aprinsu şi acelea toate, iarba de puşcă Ş[i] altele, cu multă scădere celor den cetate în oameni şi în [to]t ce-au avut. Şi aşea s-au prăpădit de tot acea oaste turcească, ce mergea pre apă la Astrahan, şi ce au rămas umblând pre în unghiuri într-o parte şi într-altă, nice un galion deplin până în Ţarigrad nu s-au întorsu.

Iară cazacii aciiaş, întorcându-să, sloboziia pojar în [ca]nipi de ardea iarba, ca să nu să întoarcă pre acolo oastea [cea] călăriaţă, turci şi tătari, de la Astrahan, şi pentru să nu ^argă hrană turcilor de la Azac, nice de aiurea. Care oaste, [ne]putându-sa apropiia de cetate, pentru apa Volgăi, ce trecea P[r]e supt cetate şi o încungiură, şi *fiind* cetatea bine grijită [cu] arme şi cu oameni, zăbovindu oastea turcească, nemic nu

începea. Şi când să socotiia turcii fără de grijă nice dentr-o parte, iată câteva mii de moscali noaptea, cu luntri, cu şeici şi cu plute, cu hatmanul lor Srbrni, septemvrie 22, mai-nainte de zori de zuă, au lovit pre turci şi pre tătari, făcându-le multă scădere. Au întrat moscalii vitejeşte în cetatea Astrahanului.

Şi oblicind turcii de oastea lor cea de pre apă, ce le viniia într-agiutor, cum au păţit şi cum s-au întorsu, şi hrana împuţinând, era toţi cu multă grijă şi deodată au lăsat cetatea şi vrea numai să să întoarcă înnapoi. Ce, cu sfatul tătarâlor, a doa zi au încungiurat cetatea, şi începură a face o cetăţue acolo, unde au fostu Astrahanul cel vechiu, cale de doaă mile mai în sus, pe apă, de la Astrahanul acest de acmu. Şi îndată s-au pornit multe mii de tătară, pentru hrana la Moscu, ce nice unul de aciia nu s-au mai întorsu, că i-au lovit moscalii şi nice un tătar viu n-au scăpat. Şi mai zăbăvind turcii 11 zile, neavând zaharea, nice hrană de cai, s-au întorsu, aprinzind cetatea ce o făcusă ei, cu mare jeale lor şi cu ocară; aprins-au şi un sat lângă cetate.

Iară purcesul lor de la Astrahan într-acesta chip s-au tâmplat. Septemvrie 12, de diminiaţă, pe obiceiul lor, au trâmbiţat, şi îndată s-au pornit agârlâcul lor cu cămile şi cu catâri, şi a doaă oară trâmbiţând, îndată să porniră cu rânduială cu aciasta: întâi spahiii, în câteva stoluri, apoi după dânşii mergea tunurile şi gebhanaoa şi în îmbe părţil°> mergea şiraguri de cămile şi de catâri şi caii în povod, ce ducea zaharea; apoi enicerii, unii călări, alţii pedestri cu sâneţă; după eniceri mergea solacii cu arce, ce poartă calice în cap, cu sirmă cusute, de pâslă, albe; după solaci ducea câtva cai în povod a sarascheriului oşti, cu podoabe frumoasă foarte; după povodnici viniia sangiagaşii, iară pre urma lor

viniia sarascheriul, şi după dânsul un prapor mare, de coade albe de cai, iscusit tocmit, şi pe urmă viniia trei stiaguri mari roşii de tafta, învălite, care numai la bătae le dezvălescu de tot, şi în loc de boldu iaste făcută inemă mare de aur; deasupra acelor inimi sint scrisă slove: legea lui Mehmet pre nişte cănafi sau săcşori de lastră; şi la vremea războiului cu nepriiatinul, atunce dezvălescu acele stiaguri să vază toţi legea scrisă pre acele stiaguri: să nu jăluiască viaţa pentru legea lui Mehmet; şi le poartă ceauşii sarascheriului, de pe oşti. După acele stiaguri viniia tabulhanaoa, după tabulhana viniia opt stiaguri, fieştecare într-alt feliu de floare, după stiaguri, un t)uluc mare de spahii, iară pe de laturi mergea ceauşi de nu 'âsa să să apropie de acel begler-beiu, ce era mai mare pre °ştile turceşti. Iară pe de laturi mergea alte polcuri, unii înainte, alţii mai înnapoi, cine unde putea. Iară la conac ac ei singegaşi şi spahii petrec pe sarascheriul până la cortul tal şi, stând în rând, i să închină.

Iară tătarâi mergea: pre urma oştii turceşti, Mehmet ^hirei soltan, Piciorul cel mai mare a hanului, cu zece mii ^e tătară aleşi, iară Cazi Chirii hanul mergea înnaintea oştilor tu rceşti cu giumătate de milă, iară Aldi Chirii Soltan, cu zeizăci de mii de nohai, den a stânga mergea. Gianclăi, domnul Azacului, cu altă tătărâme mergea de driapta.

Iară la un loc, den doaăzăci şi una de zile a lui septemvrii, Pănă în 23 septemvrie, n-au avut apa să bea nice turcii, nice tatarâi, până al patrulea conac, au sosit la un iazer după apusul soarelui şi era apa într-acel iazer can sărată şi au băut apă mai toată den iazer şi de aclo au agiunsu a doa zi până la apă bună, unde să chiamă Burna şi Chesceniia. De acolo să încep câmpii fără apă, că pe acolo le-au căutat a merge, căci pre aiurea moscalii au arsu câmpii.

însă Cazi Mârzea, povoaţa oardelor nohailor, s-au vorovit cu hanul să povăţuiască pre turci pentr-acei câmpi, să le agonisita, că să apucasă că-i vor duce pre turci pre locuri cu ape şi cu fiară de agiunsu de hrana, zicând că numai în patru zile vor avea cale până la Azac. Ce aciasta era vicleşugul tătarălor asupra urcilor. Şi aşea, unora le-au murit caii, altora le-au stătut caii; că, mergând pe acei câmpii, nu afla apă câte 5 zili, şi mulţi turci au rămas pre acolo, unii tăiaţi de tătari, alţii leşinaţi de foame şi de sete. Caii turcilor, carii sta, îi lua tătarâi şi-i mânca. Nice noaptea la păşune nu cuteza turcii să-ş sloboază caii, că-i fura tătarâi şi-i depărta în locuri pustii.

Şi mai multu fu a merge turcilor pentr-acei câmpi, ce le zic câmpii Magerilor, - că de pre acele locuri au eşit ungurii - că ştiia tătarâi că pre acolo sintu şerpi mulţi şi alte jivini şi amăgisă pre turci de-i dusără pre acolo, unde au aflat mulţime de şerpi şi de alte jivini cumplite. Pre lângă nişte mlaştini, era locul plin de piei de şerpi, să părea că-i acoperit câmpul cu pânză albă. Spun, că pre acei câmpi nu pot îmbla vara nice cu mii de cai, de mulţimea şerpilor.

Mărgând dară oastea turcească peste acei câmpi, neavând apă câteva zile, au sosit la un pârău săc sau cu puţine apă şi năvălind să apuce apă, mulţi s-au ucis între sine. Şi mai mergând de acolo, au mas la nişte movile fără de apă, acolo era zidiuri de cărămizi, să cunoştea că au fostu oarecând niscai beserici, fiară multă, de multe feliuri, şi mai mulţi cerbi, de carii scriu mulţi, că mănâncă şerpi. Şi mai mergând fără apă doaă zile, au sosit a tria zi la o mlaştină tinoasă cu apă foarte amară şi sărată. Ce cum au fostu, au băut şi oamenii şi caii, de nevoe, de multă sete.

Acolo le-au vinit veste că au perit vro 500 de turci, oameni aleşi, ce-i amăgisă un tătar, zicând că ştie fântâni cu apă bună în câmpi, numai să-i plătiască lui cu bani şi el să-i ducă la apă, şi luând tătarul câtva bani de la turci, i-au depărat în câmpi, unde neaflând apă, au fugit tătarul; iară turcii, rătăciţi, toţi au perit, numai patru turci ce avea cămile s-au întorsu şi au nemerit în oaste şi au spus de perirea celorlalţi.

Iară a doa zi, au nemerit la un iazer curătoriu, ce să chiamă leşeşte Przevodniţa, adecă trecătoare, şi *fiind* apă bună, au odihnit o zi. Şi de acolo, a doa zi, mergând până în sară fără apă, era apă în oastea tătărască, iară turcii săpasă gropi şi aflasâ puţine apă de ploae, ce pioasă într-acea zi.

într-aceia zi, pre un ginere a lui sarascher păşea l-au jecuit tătarâi, mergând el înnainte cu patruzăci de turci să agiungă la Azac, pentru hrana, şi să să odihniască. Ce, tătarâi pre toţi îi jăcuia, cum pre cei de pre urmă ce rămânea de oameni sau de oaste, aşea şi pre cei ce trecea înnainte. Deci turcii, decât să încapă în primejdie la tătari, să lăsa de nu cuteza să margâ nice unul înnainte să hălăduiască la Azac, şi de lipsa ce avea de foame şi de sete, şi de primejdiia de tătari, până agiunsără la ezerul ce să chiamă Gigherlic, şi acolo s-au odihnit şi ei şi caii doaă zile; şi acolo cântariul de posmagi câte 84 galbeni de aur cumpăra turcii, şi făină chila câte 20 galbeni de aur, şi mazire cu număr cumpăra, câte 10 grăunţă la un aspru, iară pe urmă şi mai scump cumpăra ţintariul de pâine coaptă. Insă, şi aciia ce făcea acea neguţitorie cu atâta scumpete, lăcomindu-să la bani, la amar au sosit, că-i amăgiră tătarâi, zicând că sintu numai trei conace până la Azac, iară abiia au mărsu de acolo în şeapte zile până la Azac.

La acel iazer, ce s-au pomenit, Gigherlic, au ospătat hanil, pre turci, împărțind tuturor câte o bucată de pâne, zicându..^ că toată hrana câtă are le împarte lor; ce, aciasta făcea hanu[pentru să-ş acoperă vicleşugul său.

De la acel iazer, a doa zi au sosit la iazer curator, care se chiamă Sassele - Gighirligu, şi până acolo iaste hotarul câmpilor măgereşti. Intr-acela câmpu, până astăzi să văd zidiuri multe şi turnuri multe de piatră, unde au fostu de demultu beserici. Şi aşea să văd, ca când chip de oamenii cei vechi, mormânturi de piatră le făcea; iară acmu au crescut pre aceli piiatri muşchiu. Tătarâi cei bătrâni spunea cum au auzit den bătrânii lor, că au lăcuit pre aceli locuri creştinii ce n-au ştiut ce niam au fostu: sarmați sau petihoți su greci căci aciia țin lege grecească.

Doaă săptămâni deplin au călătorit pre acei câmpi. Iară eşind dentr-acei câmpi, în 9 zile a lui octomvri, au avut conac fără apă, iară a doa zi au poposit la o apă mică, ce să chiamă Cheughelnic. Ce până acolo au rămas giumătate de cai morți şi leşinați de sete şi mulți turci au murit şi s-au bolnăvit de sete şi de foame şi să ruga altora să-i omoară, să nu mai reabde foame şi sete.

Intr-aceia zi, s-au scornit vântu mare, cât oborâia pre om de în picioari, şi caii hâmnisiți şi nu putea de vântu nice să să clătiască. Şi după vântu, ploae rece, trei zile ploând neîncetat; şi aceia ploae au stricat mai rău pre turci, câți mai rămăsesă; şi pre lângă acea apă, au mersu trei zile până în Azac, că acea apă între în apa Donului la Azac. Sosind la Azac, au fostu rămas ca la doaă sute de turci pre cale. - Acolo între Don şi între Cheoghelnic, tărarâi erniază, iară vara mergu în câmpii cei mari cu dobitoacele sale.

Supt Azac au sosit noaptea şi s-au tăbărât lângă apa ponu-,ui, că acolo era o cetățue mică, care au fostu arsu de pfâv de puşcă, ce s-au fostu aprinsu; şi acolo la acea cetățue |s strângea hrană, până s-au strânsu turcii cei rămaşi, că-i plicea tătarâi pre caii săi, arătând milă cu dânşii, iară unii ¡larniia cai de la tătari. Şi după ce sosiia la conac de acei jgşinați, la Azac, le hierbea păsat şi le da şi posmagi, că de multă flămângiune nu putea să mănânce, că li să înflasă câpetele şi pântecele; şi într-acea noapte mulți au murit.

Şi de la Azac, au întrat în corăbii împărăteşti şi au purces pre mare spre Chefea. Şi scornindu-să furtună pre mare, s-au înnecat corăbiile acelea şi s-au înnecat toți.

Iară begler beiu cu cinci sangiaggii au rămas la Azac cu rămăşița oamenilor săi, ca la o mie de oameni poate să fíe fost, şi acolo aştepta poronca împărătiască, că avea grijă să iiui-1 omoară împăratul pentru ce au pierdut atâta oaste; că den vro doaă sute de mii de oaste cu călărime, cu pedestrime, şi vasă pre apă 150 au pierdut, abiia doaă mii de oameni s-au înturnat înnapoi. Iară den tătară puțini au perit, fiind mai deprinşi cu lipsa, şi având câteva iape cu dânşii, trăia cu laptele lor, fără numai tătarâi, ce-au *trecut* peste Volga pentru hrana, în Țara Moscului, nice unul nu s-au întorsu înnapoi, nice s-au ştiut ce s-au făcut.

Iar în anul de la Hristos Mântuitoriul nostru 1571, întrat-au tătarâi în Țara Moscului şi în zua de Ispas, au aprinsu târgul Moscul şi o cetate den gios, de au arsu până în pământii, şi mulți oameni au perit de foc; numai cetatea Chitaigorod au hălăduit că s-au apărat moscalii, şi cu mare plin s-au întorsu tătarâi, fără de nice o scădere sau dodeială.

DOMNUA LUI ION VODÁ
CAP XXXV

Acestui Ion vodă, a cui ficior ar fi, scrie la istoriile leşăşt- să fie ficior unui Ştefan vodă, însă nu cu cununie. Alţii ?' că au fostu de la Mazoviia, den Ţara Leşască, să fie slujit { Ferlii, voevodul Cracăului, şi să fie mersu acestu Ion vo^ în Ţarigrad; iar nu însămniază cu ce triabă să fie mersu, n[ce cronicarii leşăşti. Iară letopisăţul vornicului Ureche scrie că Ion vodă să fie fostu ficior de arman, iară den cine au aflat aciasta, nu arată dovadă.

Inţălegând împărăţiia de amestecăturile lui Bogdan vodă, cum s-au fost împriiatenit cu leşii, de-ş măritasâ surorile după Ieşi, şi el era să-ş ia doamnă den Ţara Leşască şi ţinea Ieşi de svat pre lângă sine, au mazilit pre Bogdan vodă şi au adus de la Rodos pre Ion vodă şi i-au dat domniia ţărâi. Insă şi la Rodos nu putem şti pentru ce au fostu dus Ion vodă, poate fi surgun, făcut de mai-nainte. Luând stiag de domnie în anul 7078 <=1570>, au purces cu oaste turcească, cum scrie Gvagnin, ca la 20.000. Eşit-au în tâmpinarea lui Ion vodă o sama de boiari de ţară, mai de frunte: Gavril logofătu şi Dinga hatmanul.

Iară Bogdan vodă, înţălegând de domniia dată lui Ion vodă, au răpezit la nişte boiari în Ţara Leşască, ce-i trimisese cu prieteşug în partea sa, cu priiateşugul poftindu-i de agiutoriu împrotiva lui Ion vodă. Ce, sirguind Ion vodă cu oaste turcească şi cu tătari, au apucat Ion vodă scaunul domniei în Iaşi şi postul mari. Iară Bogdan vodă s-au dus la Hotin, neavând nice un agiutoriu.

Ion vodă, dacă s-au aşezat în scaonul domniei ţărâi, socoti la începutul stăpânirii sale să se areate groaznic şi straşnic,

g să tiamă toţi de insul; că atunceş, în ziua de Paşti, au tăiat p,e lonaşco Zbiiara.

Bine au zis de tirani, că nice o vreme n-au de blândeţă. precum acest Ion vodă, nice la zua Paştilor nu s-au înfricoşat j, Dumnăzău să nu facă vărsare de singe. Stătut-au îndată j,grijiaţi biaţii boiari, măcar că alergasă în tâmpinarea lui Ion vodă, cu mare poftă de domnu creştin şi blând, şi să tânguia ,a mai bine le-ar hi fostu cu Bogdan vodă; măcar că avea Ieşi pre lângă dânşi, că, de le lua leşii hrana, cu cât mai vârtos turcii, carii îş râdea de muiarili şi de copii lor.

Iară lui Bogdan vodă, viindu-i agiutoriu la Hotin den Ţara Leşască, de la priiatinii lui, doaă mii de Ieşi, cu Nicolae jVliliţchii hatmanul şi cu Neculaiu Siniavschii, voevodul Ţărâi Rusăşti, întrând acele 2.000 de Ieşi în ţară, prăda şi străca tot ce afla. Pre urmă au mai întorsu o samă de Ieşi, oameni mai proşti, înnapoi, pentru să nu strâce în ţară, zic leşii, şi trecând codrul Miliţchii, au agiunsu la apa Prutului şi de acolo au răpezit pre Bielavschii cu oamenii lui la Bogdan vodă, la Hotin, de au pogorât puşcele, şi după ce au sosit puşcele, s-au clătit şi Bogdan vodă până a Ştefăneşti cu oaste leşască. Şi tâmpinându-să cu oastea lui Ion vodă, n-au cutezat leşii să stea la războiu, ce numai străjile s-au lovit şi s-au întorsu spre Hotin. Şi moldovenii lui Ion vodă, cu turci amestecaţi, s-au luat după Ieşi, să-i poată închide undeva la vro strâmtoare, dându-le războiu în multe locuri, până la cetatea Hotinului, fiind cetatea pre mânule leşilor; au tercut peste Nistru oastea leşască cu Bogdan vodă fără smintială.

Iară Ion vodă, după ce au trecut leşii peste Nistru, au început a bate cetatea Hotinului şi în câteva săptămâni, neputând-o dobândi cu armele sale, au trimis sol la

lazlovețchii, hatmanul crăiii leşăşti, poftindu-1 să poronceasq lui Dobrosolovschii, ce ținea cetatea, să-i dea cetatea.

Să făgăduia Ion vodă de pre atunce să facă giurămânț craiului leşăscu, că-i va fi cu credință şi cu priință în toate poroncile crăeşti, precum au fostu şi alți domni de mai-nainte de însul i proci. lazlovețchii hatmanul, văzin^ aciasta solie a Ion vodă, au făcut ştire lui Jicmont, craiului leşăscu, şi au primiit craiul giurământurile lui Ion vodă.

Bogdan vodă, pierzându-şi nădejdea de domniia Țărâi Moldovei, fiind şi bolnav de ochi, viind la Camenită cu Milițchii, au mulțămit tuturor capetelor leşăşti, pentru nevoința ce-au pus pentru dânsul să-1 ducă la domnie. Şi de acolo s-au dus cu puțintei Ieşi la Moscu şi acolo s-au sfârşit viața.

In anii de la Hristos Mântuitoriul nostru 1572, au murit Jicmont, craiul leşăscu, în oraş în Ticoțin. Acestu Jicmontu au fostu cel de pre urmă seminție Iaghelilor; crăit-au ani 42.

Iară al doile an, s-au strânsu toți domnii şi boiarii leşăşti la Varşav; acolo au mărsu soli şi de la Ion vodă, poftind pre recipospolita să-i dea pre Bogdan vodă, pentru care au făcut pâră Ion vodă şi la împărăție, şi să făgăduia Ion vodă că va fi în prietenie cu crâiia leşască, cum s-au fostu adeverit şi mai-nainte, numai să-i dea pre Bogdan vodă. Pomenit-au solii lui Ion vodă şi pentru Pocutiia că nu o va cere de la dânşii.

Făcut-au leşii răspunsu lui Ion vodă într-acest chip: „Că, te-ai jeluit împăratului turcescu pre Bogdan vodă să ți-1 dăm noi; cum nu l-am chemat, aşea nice vom să auzim de însul, şi că nu să află Bogdan vodă în crăiia leşască, să ştii; iară, de ar fi strângând Bogdan vodă undeva oşti, să ştii că pen Țara

j ,şască nu-l vom lăsa să triaca cu oşti Bogdan vodă, iară pentru Pocutie, că nu o vei mai cere de la Ieşi, bine vei face".

Venit-au sol la acel seim şi de la hanul Crâmului, poftind p,e Ieşi să nu-ş aliagă craiu pre împăratul Moscului, nice pre vreun ficior a lui, că moscalul de demult iaste vrăjmaş lor, jaste şi țărălor sale, şi atunce nu stăpân, ce vrăjmaşi ari avea. yVrăta solul hanului, cum mai bine să aibă leşii priiaten pre turcii decât pre moscal, şi-i svătuia solii hanului să-ş aliagă [,şii craiu ori fie pre cine, fără pre moscal.

Au fostu trimis şi turcul la craiul leşăscu cărți şi, neapucând viu pre craiul, au cetit cărțile la ivala tuturor leşilo> scriind să dea liafă hanului Crâmului, ce au fostu ,ai-nainte leşii să dea Crâmului. Ce, au răspunsu leşii că gata sintu, numai întâi să facă dreptate cu tătarâi, carii mainte, încă viu fiind craiul, au lovit în Podoliia de au arsu cetatea Barul şi câteva sate şi târgşoare, care nu s-au căzut tătarălor să facă, peste legătură, acea stricăciune în Podoliia.

Ion vodă, după ce rămasă izbânda la dânsu, de scoasă den țară pre Bogdan vodă şi pre Ieşi, de să şi arăta deodată pre voia țărâi, însă pre urmă pre toți domnii au covârşit cu vrăjmăşiia şi cu morți cumplite. O, Doamne svinte, să oțăraşte condeiul a scrie tiraniile şi mijlocele tirăneşti acestui cumplit tiran domnii! Băgat-au în foc, de viu, pre vlăduca Gheorghie, de au arsu, pentru prepus de avuție. Tot tiranul iaste lacom; şi bine au zis oarecine, că lacomul nice şie, nice altuia iaste de folos.

Mitropolitul Theofan au fugit prin munți de groaza lui Ion vodă, temnițăle toate era pline de călugări şi-i îngropa de vii: pre Veveriță, şi pre Cozma, şi pre Molodețu călugărul. Aşijderea den boiarii de cinste sabiia lui ştiia, omorându-i cu tot feliul de morți, asămănându-să cumpliților tirani lui

Nero şi lui Dioclitiian. însă, aciia era păgâni, iară creştin! însă, de au fostu creştin, nime nu scrie, că p ^ nime nu adevereşte niamul lui, aşea nice legea lui de ce/^ au fostu. Nice crezu să fie fostu creştin pravoslavnic^ vedea-veţi plata de tiran şi a lui Ion vodă, la ce au vi j " urmă - că, de ar fi fostu creştin, nu s-ari fi însurat în Pe P°stul mare.

Iară al treile an a domniei lui Ion vodă, făcându atâtea munci şi morţi cumplite, urâte lui Dumnăzău şi oţărâte lumii, iată îi vini veste că l-au mazilit împăratul şi au dat domniia lui Patru vodă Şchiopul. Acestu Patru vodă era den Ţara Munteniască, ficior Mircii vodă şi nepot de sor Mihnii vodă.

Ion vodă, dacă s-au simţit streinat şi scos den domnie- iată aicea să începe urgie şi răsplătire de la Dumnăzău asupra lui Ion vodă, pentru tirăniia lui - i-au fostu scris capichihăile lui Ion vodă, să trimită bani să împingă pe Patru vodă Şchiopul. Sfătuindu-să Ion vodă cu boiarii ce-i avea svetnici, tirani ca şi dânsul, cum ar fi mai bine: trimite-va bani la Poartă să-ş tocmască domniia despre împărăţie, au să să apere de Patru vodă cu sabiia? Sfătuitu-l-au toţi, mai bine să facă cu aciia bani oaste asupra împărăţiei turcului şi să nu lasă pre Patru vodă la scaonul ţărâi. - Vezi aicea cum strămută Dumnăzău sfaturile cele bune spre rele cu rău sfârşit tiranilor! — Dumnăzău, de la cela ce nu are dreptate în sine, nice sileşte să o aibă; ia de la dânsul mintea cea bună şi o întoarce în socotiala cea rea, ca să nu cunoască nemic de cele ce greşeşte.

Socotiia Ion vodă să agiungă şi la Henric, craiul leşăscu, de agiutoriu; ce, ştiind că are crăiia leşască legături de pace cu împărăţia turcului şi nu-i va da agiutoriu, au ales de au

. ,is la cazaci să-i cheme în liafă, ca pre nişte oameni i. Strâns-au şi ţara, cătră cam să ruga cu multe °Mnte blânde - acmu blând de frică - ca să le poată întoarce . tragă inimile spre dânsul; arăta şi nesaţiui turcescu şi ;! iia lor. - Vedea ştercul în ochiul turcilor, iară bârna lă' hii săi nu vedea, - zicând că turcii toate schimburile fac filtru mâzda şi pentru să sărăcească ţara, să slăbască. ^răta târâi Ion vodă şi aciasta, că de vor videa ceva şi or vrea toţii, pre lesne va depărta mâna turcului deasupra ţărâi, câ şi pr Ieşi îi priiateni, cazacii s-au adeverit să vie j tr~agiutoriu, cărora nu le pot sta turcii înnainte la război.

Şi ca acestea, zicea ţărâi, cum de au făcut oricui i iialgiosul, tot pentru turci au făcut, şi cum l-au fostu cunoscut ţara de rău pre Ion vodă, aşea acmu să-l cunoască]e bun şi mai mult spre folosul lor. Aşea, Ion vodă, îniplând pre toţi de nădejde, au străgat cu toţii că lângă dânsul vor peri, precum s-au şi tâmplat.

Cazacii, văzind lefe, şi carii den firea lor sintu gata la jac şi dobânzi, s-au strânsu ca 1.200, neîntrebând voia craiului sau a altor căpetenii a crăiei leşâşti, au purces în ţară la Ion vodă; între care cazaci era aceşti căpetenii: Sverciovschii şi Barsam, amândoi avea câte 200 de cazaci şi de la Braţlav era 200 de cazaci, Cozlovschii iarăşi avea 200 de cazaci, aşijdirea şi Slujinschii, iară Ianci şi Socolovschii avea câte o sută.

Iară, dacă au sosit cazacii în tabăra lui Ion vodă, au poroncit Ion vodă de au dat, de bucurie, den tunuri şi den sineţă. După ce s-au râdicat masa, au poroncit de au adus câteva tipsii de argintii, pline de galbeni de aur, şi le-au pus denaintea cazacilor, poftindu să priimască acea dată de la dânsul. Deodată cazacii nu primiia atâta liafă, apoi luară-i şi să împărţiră cu galbenii şi i-au aşezat den-a-stânga oştii sale

şi le-au trimis 6 buţi de vin de au băut cazacii Pent„ sănătatea lui Ion vodă şi le-au dat şi taleri câteva sute.

A doa zi, mai-nainte de răvărsatul zorilor, au mersu vodă la cazaci şi i-au poftit la cortul său; şi mergând, „^ le-au grăit Ion vodă, leşeşte, că ştiia limba leşască că era liav de naştere:

„Pentru lucrurile voastre şi vitejilor înţălepţi de nu aş Şti, nice dănăoară n-aş fi trimis la voi să vă fiu ostenit de atâta cale; iară, ştiindu-vă că aveţi mare laudă întru meşterşug„| oşteniii, pentru aceia v-am chemat la adastă triabă ce am C11 sultan Selim, împăratul, vrăjmaşul mieu de cap, rugându-v^ să-mi slujiţi pre bani, măcar că voaă a vă arăta liafă n„ îndrăznescu, având grijă să nu vă arăt puţin, în prejma lucrurilor voastre cele mari; iară orice v-ar trebui, sau bani sau haine, aşea voaă, cum şi cailor voştri, de taote den destul veţi avea. Iară şi eu nu mă îndoesc întru aciasta, că veţi sta şi veţi începe cum să cuvine celor buni. Pe lângă acestea, pentru osteniala voastră, foarte vă mulţumăscu că, fiind oameni creştini, aţi vinit la mine, pentru care pururea voiu fi datoriu şi pre atâta voiu să vă plătescu, precât viţi vrea voi; că, măcar că văzu puţini înnaintea vrăjmaşului aşea de mare, iară aşea vă socotescu, ca când aţi fi vinit doaă mii de călări, măcar că de acestu vrăjmaş pagubă nu iaste noaa a socoti să nu fie de noi biruit. îmi caută a mărturisi aciasta, că le slujeşte nărocul, că den mic, aşea de puternic s-au înnălţat, tot dentru slobozăniia lui Dumnăzău, pentru păcatele noastre s-au făcut, şi orice au dobândit, tot cu vicleşug şi cu amăgirea lor, iară nu cu tărie. De celor mai sus zburând, mai lesne cu vreme socotesc că pot cădea. Mai mult a grăi, de bucurie lacrămile nu mă lasă. Cum vă sint de voios şi ce inimă am spre voi, Dumnăzău ştie şi voi veţi ptitea cunoaşte

|e mine. Pentru ce dar mai mult cum trebue voaă a mă lauda, aciasta numai să ştiţi, că nărocul mieu, nărocul vostru j^ste". Acestea zicând, au lăcrămat Ion vodă.

La aceste cuvinte a lui Ion vodă, răspuns-au Sfirciovschii j. la toţi, ca un oştian deplin, pre scurtu zicând: „Nice banii — de carii puţin băgăm samă — ni-au adus pre noi la „ciasta să venim la tine, Ioane, ce ca să batem pre vrăjmaşul rău; pentru aceia nice de o plată nu băgăm samă, destul vom „vea, de vom goni de aicea pre vrăjmaşul tău şi pre tine vom împăca cu dânsul. Tu, precum ne vei mulţămi, nărocul tău va arăta aciasta. Noi de puterea turcească cât de puţin nu ne temem; fără cât, ce sfârşit va fi, Dumnăzău ştie, iară vom nevoi foarte, cum am putea să te apărăm de vrăjmaşul tău".

Apoi i-au poftit Ion vodă la ospăţ cu sine şi-i pusă pregiur niasă Ion vodă, cu sâne; la ală masă, logofătul cel mare şi Irimiia, hatmanul lui Ion vodă, şi cu alţi boiari moldoveni, au şăzut.

Toate acestea auzindu-să la sultan Sălim, împăratul turcesc, de sirgu au trimis turci 30.000 şi unguri 2.000 la Alexandru vodă, domnul muntenesc, să margă să prinză pre Ion vodă şi să ducă pe frate-său, Patru vodă, domnu ţărâi.

Alexandru vodă, domnul muntenescu, den poronca împărătiască, împreună cu frate-său, Patru vodă, cu oastea turcească, cu unguri şi cu munteni, au purces şi, viind până peste apa Siretiul, s-au tăbărât, slobozindu-ş caii la păşune.

Ion vodă, înţălegând de Alexandru vodă şi de Patru vodă că-i vin cu oşti asupra, îndată au pornit o samă de cazaci cu Sfirciovschii şi cu 5.000 de moldoveni, ştiutori lucrurilor pre unde vor merge. Iară pre urma lor s-au pornit Ion vodă cu oastea. Mers-au Sfirciovschii cu ai săi mălcomiş şi dede pre strajea de oştenii munteni - 400 era - şi încungiurându-i fără

de veste, pre toţi i-au prinsu. Şi înţălegând dentru aci|, Svirciovschii, că nemic nu ştie Patru vodă de oastea lui I vodă, au şi răpezit la Ion vodă să sirguiască, să vie mai d sirgu cu oastea. Grăbit-au Ion vodă, şi după ce s-au împreunat cu toţii la un loc, s-au împărţit în trei polcuri si au lovit de trei părţi pre oastea lui Patru vodă, când toti dormiia fără de grijă, în nădejdea străjii. Multă moarte au făcut într-înşii, că de nimic nu să putea apuca, numai de fugi pedestri, şi numai cu cămeşile abiia au scăpat Alexandru vodă cu Patru vodă, frate-său; Patru vodă fugi la Brăila, lăsindu toată tabăra în mâna lui Ion vodă. Şi multă dobândă făcură cazacii, că aşea poroncisă Ion vodă să lasă mai multă dobândă cazacilor.

Purces-au Ion vodă în goană după Patru vodă şi după Alexandru vodă cu toată oastea sa, de au arsu şi au prădat Ţara Munteniască, mai mult de giumătate, şi au pus domnii pre Vintilă vodă, în Ţara Munteniască.

Oblicind Ion vodă că Patru vodă şi Alexandru vodă s-au oprit în Brăila, întorsu-s-au cu ostile sale asupra Brăilei şi, tăbărând supt Brăila, trimis-au doi munteni la beiul de Brăila, cerând pre amândoi domnii să-i dea pre mânu, că, apoi de nu-i va da, el va sta cu războiu pregiur cetate, până o va dobândi. Trimis-au şi beiul de Brăila patru agii la Ion vodă, cu zece glonţuri mari de tunuri şi cu zece mici, zicând lui Ion vodă că cu acel feliu de bucate îl va ospăta den cetate, care nu le va mistui.

Mâniiatu-s-au tare Ion vodă pre acei agii şi au poroncit de le-au tăiat urechile şi nasurile cu buză cu tot şi i-au spânzurat de picioare înnaintea cetăţii şi îndată au poroncit pedestrimei de au făcut năvală asupra târgului. Având loitre gata, au oborât gardul târgului şi, intrând în târgu, au

^iat p turcii den Brăila, cât nice câne n-au rămas viu, şi .rea sângele pârâu în Dunăre şi au dat foc de au arsu târgul .j multă avere au luat şi scule de aur şi de argint şi ^rgăritar mult, că era bogat acel târgu, nefiind prădat ^jceodată, de când l-au fostu dobândit turcii în sama lor.

Vrând Ion vodă atunce să bată şi cetatea, numai ce-i vini te că-i vin într-agiutoriu Brăilei 15.000 de truci, şi îndată trimis pre Sfirciovschii cu cazacii împrotiva acelor 15.000 de turci, dându-i şi opt mii de moldoveni. Şi ^nipinându-să Sfirciovschii cu turcii, datu-le-au războiu vitejeşte şi, înfrângând pre turci, i-au topit aşea, cât abiia au scăpat vreo mie călări.

Iară, după adastă izbândă cu năroc asupra acelor turci, it-au veste lui Ion vodă den urmă, că au întrat în ţară ci şi tătari. Lăsat-au Brăila şi s-au întorşii cu oastea împotriva turcilor şi a tâtarălor şi, lovindu-i vitejeşte, i-au răsipit şi i-au gonit.

După aceia au mersu cu ostile sali Ion vodă supt Tighinea şi, bătând-o câteva zile, o au dobândit şi o au arsu. Trimis-au de acolo 600 de cazaci la Cetatea Albă şi o au aprinsu de au arsu giumătate de târgu. Iară Ion vodă cu oastea sa, până a vini cazacii de la Cetatea Albă, s-au odihnit.

Şi după aceia, înţălegând Ion vodă de nişte turci, ce eşisă de prin cetăţi şi să oştisă cu tătarâi Bugiagului şi mergea la Cetatea Albă, au orânduit pre cazaci şi cu trei mii de moldoveni, pre carii, lăsindu-i Sfirciovschii pre urmă, au tocmit cazacii în trei polcuri: în polcul cel denainte era 400 de cazaci cu sineţă şi toţi cu calcanuri, să să sprijenască de suliţăle turceşti, orânduiţi. Al doile polcu, iară pre atâtea, cu săneţă şi cu arce; pre aciia i-au orânduit în cornul den driapta; acolo, într-acel polcu, era Svirciovschii. în al treile

polcii, pre atâtea, cu suliţă lungi; pre aceştiia i-au tocmi, \ cornul den stânga.

Iară turcii, văzind oameni de oameni, au sărit c11 îndrăznire asupra cazacilor, iară Sfirciovschii au poron.j, polcului celui den mijloc, de au sărit împrotiva turcilor slobozind focul în turci, şi să făcu o amestecătură rriar, într-înşii. Atunce, şi singur Svirciovschii au alt polcu i - lovit den dos, săgetând în turci den arce, şi ciia cu suliţ^ lungi, de altă parte, năvălind asupra turcilor de-i giungh şi-i împungea. Stătut-au un ceas acest războiu de îmb, părţile, până au sosit şi moldovenii, şi cu mare îndrăznire au năvălit asupra turcilor şi, înfrângând pre turci, prins-au vii 200 de turci şi-i mâna denapoi ca pre nişte dobitoace, de i-a, închinat la Ion vodă; şi îndată au poroncit Ion vodă de-i tăiară cu coasăle.

Pre acea oaste turcească era cap un agă prea bogat şi sâ preţăluia cu mulţi bani şi odoară să să răscumpere de la cazaci, să nu-l mai ducă la Ion vodă. Ce cazacii mai mult socotiia credinţa spre Ion vodă decât averea, şi fu omorât şi acela ca şi ciialalţi turci.

înţălegând acestea sultan Selim, împăratul turcesc, foarte să tulbură tare şi socotiia să să scoale el cu puterea sa, să vie asupra lui Ion vodă, că întrasă în grijă mare să nu piarză Moldova şi cât stăpâniia el dencoace de Dunăre. Poroncit-au şi hanului Crâmului să să porniască cu oaste, să margă asupra lui Ion vodă; trimis-au iaraş şi pe Patru vodă cu multă oaste turcească.

înţălegând Ion vodă de atâtea oşti, ce-i vin asupra, au orânduit pre Ieremiia, pârcălabul de Hotin, cu 1300 de moldoveni la trecătoare turcilor la Dunăre, să poată opri să nu triacă turcii, că Patru vodă cu turcii acmu sosisă la

punere. Iară Ion vodă au lăsat ostile de să odihniia, până îi vini veste de la Ieremiia pârcălabul, să ştie de vrăjmaşul .^ de Petru vodă.

Irimia pârcălabul, mergând la Dunăre, şi văzind în ceia partea atâta mulţime de turci, oştiţi cu Patru vodă, el s-au ^iunsu pre taină cu Patru vodă şi au luat 30.000 galbeni de r de la Patru vodă, daru, şi s-au făcut că nu poate opri trecătoarea turcilor, pentru mulţimea de oşti ce sintu; şi jntorcându-să Ieremiia pârcălabul de la Dunăre, au aflat pre j n vodă supt Tighinea, bătând cetatea Tighinei, şi-i spusă m n-au putut opri atâta mulţime de oşti.

Iară auzind acestea Ion vodă, de la Ieremiia pârcălabul, ă turcii întâi trecusă tunurile cu enicerii de peste Dunăre în ciasta parte, s-au gătit şi el degrabă; strângând oastea, au purces în tâmpinarea turcilor la Dunăre şi s-au tăbărât aproape de Dunăre.

Iară cazacii, neavând limbă, căci pre Ieremiia pârcălabul nu-l credea cazacii, fiind în grijă cu toţii, s-au strânsu la cortul lui Ion vodă şi au zis Svirciovschii: „Noi că ţ-am giurat să-ţi fim cu credinţă, Ioane, să-ţi slujim până la acest ceas împrotiva vrăjmaşilor tăi, şi de acmu gata sintem să-ţi slujim; şi ştim că vrăjmaşii tăi nu pentru ţara ta, ce pentru trupurile noastre vin. Ce, noaă întâi ne trebue să ştim: mulţi sint? ce gândesc? Pentru să nu fim ca nişte morţi aduşi la mormântu şi să nu ne punem capetele ca nişte dobitoace mute. Pentru aceia, ce veste ai de dânşii? ce svat? ce meşterşug? spune, să ştim şi noi".

La aceste cuvinte a lui Svirciovschii, au suspinat Ion vodă, răspunzind prosteşte: „Cunoscut-am de multe ori priinţa voastră spre mine, iubiţii miei viteji, şi nu aş fi bucuros să vă amăgescu, nice să fac ceva fără svatul vostru;

ce aşea vă înştiinţăzu, cum Irimiia nu-i departe cu altă şi i-am poroncit să ne dea ştire de nepriiatenul nostru, ; ari avea aşea deplin veste şi ştiinţă de dânsul. £ Pre Iri mua crezu ca pre sănătatea mea, că i-am cunoscut şi-£ Ştiu bine credinţa şi bunătatea lui; el mi-au făcut ştire că mai de 15.000 de turci nu sint. Ce, de ar fi şi treizăci de mii ne vom bate cu dânşii, de ne va agiuta Dumnăzău".

Nu s-au aşezat pre cuvântul lui Ion vodă, Sfîrciovschij ce au poftit pre Ion vodă să şază cu tabăra acolo, iară el cu oamenii săi au mărsu pentru limba; şi-i dede Ion vodă şi pre Veronie, hatmanul său, cu cinci mii de moldoveni călări Si mergând, au dat peste strajea turcească, atâtea de mulţi, pre câţi era şi oştenii lui Ion vodă; şi dându-le războiu, au înfrânt pre turci. Iară altă limbă n-au putut lua, fără numai un turcu rănit foarte tare, ce nemic dintru acela n-au putut să înţăliagă; ce numai pre singură strajea, au cunoscut ei că iaste multă oaste turcească. Pentru aceia au zis cazacii lui Ion vodă să fie triaz şi cu pază, cum va crede pre Irimiia pârcălabul niai mult.

La aceste cuvinte, nemic altă Ion vodă n-au răspunsu, fără numai ce au zis: „Nu avăm de ce avea grijă. Ştiu si nădăjduescu că în scurt să va arăta, că eu pentru aceia am vinit, pentru să-mi apăr moşiia până la moarte". Şi au eşit Ion vodă den tabără, cu trei sute de moldoveni, şi s-au lipit de balta la Cahul şi s-au suit într-un piscu de dial să poată cunoaşte câtă samă de oaste va fi turcească. Ce nemic n-au putut pricepe, că oastea era pre văi tăbărâtă, ce numai străjile s-au văzut în patru locuri, care nelăsindu-să să să vază de tot de moldoveni, s-au clătit pre încet în văi. Neputând dar pricepe Ion vodă pe nepriiatinul său, s-au tras cu toată oastea

„ *care* era 30.000 si au tocmit-o în treizăci de polcuri, şi la tot polcul era tunuri.

Iară atunce, o samă den boiarii cei mari, anume: Murgu vornicul cel mare şi Bilăe vornic mare şi Slăvilă hatmanul, văzind atâta putere de oaste, ce venisă cu Patru vodă, temându-să să nu cază în mrejea vrăjmaşilor săi, au părăsit pre Ion vodă şi au fugit la turci, la Patru vodă.

Avea Ion vodă şi pive 80 de aruncat cumbarale, călărime jeosăbi. Avea ţiitoare săsui (?) Ion vodă, sta deosebi; care pentru multă dragoste ce avea spre Ion vodă, nu l-au lăsat între oastea cea călăriaţă, temându-să să nu-l vicleniască boiarii ţărâi, precum au şi făcut de nevoe, şi să nu-l dea turcilor, ce numai în cazaci nedejduia şi credea.

După ce împărţi Ion vodă oastea sa în treizăci de polcuri, până a să începe tăzboiul, atunce au văzut Ion vodă mulţimea oştii turceşti, care să socotiia mai bine de cincizăci de mii; şi atunce să văzu amăgit de Irimiia pârcălabul, pre carele îl avea mai de credinţă decât pre alţii, şi, chemându-l Ion vodă la sine, s-au apărat Irimiia pârcălabul, zicând că el n-au putut pricepe să cunoască mulţimea turcilor, iară priinţa şi credinţa lui cătră domnu-său, Ion vodă, să va videa că întâi el va da războiu turcilor. Şi îndată cu polcul său au purces Irimiia pârcălabul asupra turcilor; iară, apropiindu-să de turci, au poroncit stegarului său de au slobozit stiagul în gios şi ş-au luat toţi şlicele şi s-au plecat capetele la turci. Văzind turcii, ce era în frunte să-ş dea războiu, au stătut până s-au închinat Irimiia pârcălabul cu ai săi.

Iară alţi moldoveni, văzind faptele Irimiii pârcălabul, înspăimaţi, au alergat la Ion vodă şi i-au spus. Ce, Ion vodă, ca un om cu inemă mare ce era, să nu-ş blăzniască inimile pentru Irimiia pârcălabul, care au viclenit pre domnu-său,

aşea, îndată au poroncit să dea în dobe şi în trâmbiţă,^ de războiu. Iară turcii au pus în frunte pre Irimiia pârcălab j cu oamenii săi, de-i mâna denapoi ca pe nişte vite asupra oş,- lui Ion vodă.

Iară Ion vodă, văzind pre moldovenii săi cu Irimii pârcălabul în frunte, au poroncit de au slobozit săneţăle toat într-înşii, de au perit până la unul, şi câţi n-au perit de f ocu j lui Ion vodă, îi ucidea turcii den urmă, de nu p utea străbate de trupurile lor căzute.

Iară cazacii, văzind ce să lucriază, au slobozit focul î n turci aşea de tare, cât au dat dos turcii deodată, ori că nu l e putură sta mai mult împotrivă, ori că-i vrea mai aproape să-i ia în foc, apropiindu-i de pedestrime. Ce, Svirciovschii pricepând aceia, au strigat asupra moldovenilor să să întoarcă; înturnară-să moldovenii şi turcii luară-i în goană Văzind moldovenii că-i gonescu aşea de tare turcii, să întoarsără la turci şi să făcu un războiu mare între dânşii, cât de a mână să tăia şi să împungea în suliţă. Slobozit-au turcii focul în moldoveni; aceia moarte să făcu, cât pica de pre cai, aşea moldovenii cum şi turcii, de îmbe părţi; nice să mai auziia de trăsnetul puşcilor, nice să vedea locul de fum, nice mai ştiia puşcaşii în cine dau cu puşcile, cât le slăbisă mânule a se tăia unii pre alţi.

Atunce Ion vodă au îndreptat pre ai săi denapoia puşcilor să să odihniască cevaş şi să-ş păzască stiagurili sale. Aşijdirea şi turcii s-au dat înnapoi să să odihniască şi ei. Aşea stând şi prăvind unii spre alţi, au dat Dumnăzău ploae mare şi repede şi s-au udat pravul de puşci, de unde avea nădejde de agiutoriu moldovenii. Ce numai de a mâna le căuta a să bate, ce şi mânule le era slăbite şi nu putea sprejeni mulţimea turcilor; că şi tătari proaspeţi să adăogea, viind den

jos i-au lovit pre moldoveni şi i-au înfrânt şi-i goniră ^preuna cu turcii şi i-au tăiat, cât numai pedestrime au ¿0l as şl oastea de strânsură, cazaci 250. Ce, fiind şi turcii ^ten iţi, nu cuteza a năvăli asupra cazacilor.

Văzind aşea Ion vodă, alergat-au de sirgu la cazaci şi le |sâ: „Văzu, bunii miei viteji, că den vicleşugul Irimiii pârcălabului am sosit la aciasta, să ne punem capetele; ce, unde or pica capetele voastre, acolo şi al mieu sufletul să Jlia rgă dreptu la ceriu". La acestea i-au răspunsu Svirciovschii: „De moarte nice cât de puţin noaă nu ni-i grijă şi cu drag vom muri toţi; ce încă să mai dăm războiu acelor spurcaţi păgâni".

Şi îndată s-au pedestrit cu toţii şi împreunându-să cu oastea, ce venisă mai mulţi în dobândă de cât în liafă, ce era ca 20.000, şi năvălind cu dânşii, singur Ion vodă au apucat puşcele de la turci cele uşoare; o puşcă de acelea singur Ion vodă o au apucat, că aşea era de tare Ion vodă, cât o au tras singur. Şi împlându puşcele acele de prav, le-au şi spart şi le-au lepădat şi, legând tabără, s-au tras cale de o zi, la un sat, de s-au îngropat; însă, de apă le era lipsă mare şi nevoe.

Iară turcii, dacă s-au strânsu cu toţii cu cei den goană, i-au încungiurat de mai-nainte de apusul soarelui. Şi era mulţi turci cu tătară, cât nu-i puteai cuprinde cu ochii, şi acolo toată noaptea i-au străjuit să nu scape dentr-acel loc şi au aprinsu casăle în sat ce era pustii, să să facă lumină să să vază turcilor. Iară, dacă s-au făcut zuă, început-au turcii cu toate puşcele a bate într-înşii, ce nu le putea străca nemic ca să îngropasă bine. De acolo, trei zile s-au apărat, făcând năvală cazacii în multe rânduri asupra turcilor. Văzind turcii că cu greu îi vor dobândi, au pus socotială să facă legătură cu Ion vodă, să li să închine.

Ion vodă, încă văzind că flămânzăscu şi leşină de sete • pravul încă împuţinasă, să fugă să scape loc nu era, că t locul cuprinsese turcii, au gândit că doar cu blândeţă şi giurământu făcând turcii, să va scoate den peire. Era j | mare lui Ion vodă de oastea ce vinisă în dobândă, măcar că cazacii toţi era gata să moară lângă Ion vodă; începu a trimit la turci că să va închina, de-i vor trimite om ca acela să-i gi la poftele lui Ion vodă. Turcii bucuroşi era la una ca aciasta decât cu arme şi cu vărsare de singe, mai bine cu înşălăciune să-l dobândiască. Şi trimisără un turcii la Ion vodă de-i giură într-acesta chip: întâi, pre cazaci să-i sloboază cu zile întregi să să ducă; a doa, să-l ducă pre Ion vod viu la stăpânul său, împăratul; iară pentru oastea de ţară nemic n-au pomenit, căci nu să îndoia, cum nu o vor erta, fiind raia, si pagubă împărăţiei s-a face de-i va omorî.

După ce au giurat turcul pentru acestea lui Ion vodă, au eşit den şanţu, luând cu sine pre toţi cazacii, şi aşea au zis cătră turcu: „De vreme ce iaste voia lui Dumnăzău să căzu eu astăzi în mânule voastre, mă răg să-mi arătaţi acele ce mi-aţi giurat, să sloboziţi pre aceşti oameni buni, iară de aveţi vreo mânie spre dânşii, de pre mine vă răsplătiţi, şi lor le daţi pace".

Şi aşea, împărţindu-şi Ion vodă tot al său între cazaci, ş-au luat ertăcine de la dânşii, zicând că până la moartea sa nu-i va uita. Auzind cazacii acestea, au început cu toţii a plânge şi a-l săruta. Şi dacă s-au depărtat ca trei pistrele de la cazaci, ş-au luat ertăciune de la ţară cu multe lacrămi şi iar ş-au întorşii la cazaci, de le-au împărţit aur, odoară ce-au avut la sine, zicând: „N-au vrut aciasta Dumnăzău, bunii miei voinici, ca să pot a vă avea mai mult pre voi, sau pre aciia deplin 1.200, că m-aş fi nevoit cu agiutoriul lui

pumnăzău, să nu îmbie aceştiia câini pre locul mieii, carii ini-au dat luat Dumnăzău pentru multe ale mele păcate. Ce, în zădar, acestea îmi caută a răbda ce au slobozit Dumnăzău iprâ-mi, să mă despartu de voi. Dumnăzău să vă ducă sănătoşi la casăle voastre! Iară pre mine, de mă va păzi pumnăzău dentru sângeroasă mâna acestor oameni răi şi mă ,or duce cu viaţă la stăpânul mieu, nu mă îndoescu nemic întru stăpânul mieu, că-mi va da iarăş domniia şi voi şti niulţănii crăiei leşăşti şi niamului leşăscu. Ce am avut pre lângă mine, mai bine voaă să rămâe, decât acestor câini, pentru priinţa şi slujbele ce am cunoscut de multe ori de la voi".

Clătit-au la multă curgere de lacrămi pre cazaci aciasta voroavă a lui Ion vodă şi ş-au lăsat şi sabiia la dânşii şi au purces însuş al doile numai cu un.liah, anume Osmonschii, ca un rob în tabăra turcească.

Dacă au dus pre Ion vodă la păşea, ce era sarascher pre oşti, l-au mustrat paşa ca la patru ceasuri. Ce ar fi râspunsu turcilor, să cunoaşte că au răspunsu cuvântu mare, l-au giungheat paşa cu hamgeriul în pântece şi în gură şi, scoţindu-l afară, i-au tăiat capul şi-l pusără într-o suliţă, iară trupul lui l-au legat de coadele a doaă cămile şi l-au ruptu bucăţi. Aşea scrie cronica lui Gvagnin istoricul.

Iară Ureche vornicul în letopisăţul ţărâi scrie că de viu l-au legat pre Ion vodă de coadele a doaă cămili de l-au sfărâmat, şi să fie zis atunce Ion vodă că: „Eu multe feliuri de munci şi morţi groaznice am făcut, iară moarte ca aciasta n-am ştiut să fiu făcut". - Vezi ce feliu de pocăinţă are tiranul! — Apoi turcii toţi îş ungea săbiile cu sângele lui Ion vodă.

Plata ş-au luat Ion vodă pentru cumplite morţi ce au făcut şi el. Mai scrie Gvagnin zicând că pentru aceia l-au pedepsit Dumnazău pe Ion vodă, căci să turcisă, ca, cu legea turcească, să poată scăpa de moarte.

După aceia s-au slobozit turcii la aceialaltă spuză de ţară de i-au snopit şi i-au sfărâmat. Iară cazacii, văzindu spre ce iaste lucrul, nelăsindu-sâ pre giurământul turcilor, au silit să între în şanţu să să apere până la moarte. Ce, n-au putut, că era şanţul cuprinsu de turcii. Ce, s-au slobozit cu toţii de au intrat în tabăra turcească, în grămadă, tăind şi omorând pre turci, până au perit şi ei până la unul. Iară pe Svirciovschii polcovnicul şi pre alţi sotnici au luat turcii în robie şi pre urmă au eşit den robie cu preţ de răscumpărare.

Domnit-au Ion vodă 3 ani; ce om au fostu nu trebue mai mult a-l tălmăci, că faptele lui l-au arătat.

După peirea lui Ion vodă şi răsipa oştii sale, slobozitu-s-au tătarâi în pradă în toată ţara şi au robit, cât mai mare pustiire decât atunce n-au mai fostu de cându-i ţara noastră, împresurându-i pre toţi fără de veste pre la casăle lor. Şi dentru aceia pradă de atunce, pre multe locuri până astăzi multe sate au rămas pustii, ales la câmpii, den Prut până la Nistru.

Turcii, după izbândă ce-au făcut asupra lui Ion vodă, s-au întorsu înnapoi, iară Patru vodă au trimis pre Bilăe vornicul înnainte, caimacam, la scaonul domniei, la Suceavă, dând veste de domnu nou, şi au scos bejeniile pre acasă; pre urmă au sosit şi Patru vodă la Iaşi, iuni 25.

DOMNIIA LUI PATRU VODĂ ŞCHIOPUL ÎN ANUL 7081 <= 1573>

CAP XXXVI

Leşii, după moartea lui Jicmont craiu, au fostu ales craiu [eşăscu pre Henric, frate craiului franţozesc. Iară Henric, pre urmă, oblicind de moartea frăţine-său lui Carol, craiului franţozesc, au eşit pre taină, neştiind leşii den Cracau, pre o portiţă, şi s-au dus în Ţara Franţozască, de l-au făcut acolo craiu franţozăscu în locul frăţine-său, lui Carol.

într-acest an, au murit sultan Selim, împăratul turcesc, Jupă ce luă veste de bucurie pentru doaă cetăţi în Africa, la Işpaniia, anume: Tunes şi Goleta; dacă făcu dunanma de bucurie, mai trăind doaă săptămâni, au murit şi au râdicat turcii împărat pre sultan Murat, ficiorul lui sultan Sălim cel mai mare. Acela Murat au omorât pre 5 fraţi ai săi mai mici. împăTâţit-au sultan Sălim ani 7 şi luni 5.

In anul de la Hristos Mântuitorul nostru 1575, în luna lui octomvri, mare pradă au făcut tătarâi în ţărâle rusăşti, în Volin şi în Podoliia. 55.000 de suflete au perit, cu mic cu mare; 340.000 au robit; cai, iape, vaci, boi, oi, fără samă au luat, fără alte prăzi ce au luat. Cu aceste oşti tătărăşti în Ţara Leşască, au fostu şeapte sultani.

Pre aceste vremi, murit-au Alexandru vodă, domnul muntenesc; domnit-au ani 9 şi lună 1 şi au rămas domniia fiiu-său, Mihnii vodă. Arătatu-s-au în văzduh stea cu coadă, ce să chiama cometa.

Scriu cronicarii leşăşti că acea pradă, ce am pomenit că au făcut tătarâi în Ţara Leşască, să fie fostu cu ştirea lui Patru vodă, şi zic, să fie fostu şi oamenii lui Patru vodă, şi zic că şi plianul ce-au adus tătarâi den Ţara Leşască să-l fie

împărţit cu Patru vodă. Ce, nu-i de crezut să-1 fie împărţit Poate să-şi fie având bănat Patru vodă pre Ieşi, pentru cazacii ce-au vinit agiutoriu lui Ion vodă, să fie fostu şi cu ştirea l,{. iară dobânda să o împartă cu Patru vodă, eu nu crezu.

Iară şi cazacii n-au şezut fără lucru pre acea vreme, că au lovit având povaţă pre un cazac anume Bogdan, de au făcu, multă pagubă tătarălor.

Leşii, părăsiţi de Henric, craiul lor, că numai şeapte luni crăisă, statură cu toţii după alesul craiului nou. S-au strânsu toţi la Varşav: unii poftiia pre Maximilian, sau pre fii-său Ernest, unde şi solii lui Maximilian, fiind în Varşav, tras-au cu daruri pre mulţi domni leşăşti în partea lui Maximilian. Craiul şvezăscu încă trăgea la sine crăiia leşască, având şi l soli în Varşav. Era şi fata lui craiu Jicmont, ce numai ia singură rămăsesă den săminţiia lui Iaghelo, iar parte bărbătiască să stânsese. Ştefan Bator, domnul de Ardial, iară trăsesă o samă de domni leşăşti în partea sa. Şi Alfonsu, domnul de Feraria, aşijdirea. Iară o samă de domni numai pre Anna, fata craiului celui mortu, socotiia să o aliagă să fie crăiasă şi să o mărite după Ştefan Bator, domnul de Ardial.

Maximilian avea parte mai tare şi făcusă şi giurământ înnaintea solilor leşăşti, la Beci. Ce, zăbăvindu-să Maximilian a vini în Ţara Leşască, ciia ce trăgea cu Ştefan Bator au nemerit mai curund den Ardial împreună cu Bator, lăsind în locul său pre frate-său, domnu în Ardial. Iară Maximilian rămasă fără crăie leşască.

Cu aceste legături şi tocmele s-au aşezat Ştefan Bator la crăie leşască: întâi sa giure că va ţine toate legile leşilor; a doa: datoriile crăiii să le plătiască; a triia: oricât loc de a leşilor au dobândit moscalii, să-1 răscumpere; a patra: cu turcii vecinică pace să aibă; a cincea: hotarăle să le păzască şi să aibă

Je eţrijă; a şeasea: mai-nainte de intrarea lui Ţara Leşască, să iniiţă 100.000 de zloţi, de răscumpărarea robilor den tătari; şeaptea: robii de la tătari să-i răscumpere.

Venit-au Ştefan Bator în luna lui april pen Moldova şi au mersu în Ţara Leşască. Eşitu-i-au în tâmpinare la marginea Ţărâi Leşeşti Ieronim, voevoda Ţărâi Rusăşti, şi $},evceştii, cu mare gloată şi slujitori. Şi mergând Bator în Cracau, fu ales craiu şi atunceş s-au cununat cu Anna, fata j,i Jicmont craiu, iară în treizăci de zile a lui maiu, fu coronit raiu. Noi să vinim la rândul istoriei noastre, lăsând la Ieşi, ¿1 să scrie de Ştefan Bator, craiul lor.

După ce trecu un an în domniia lui Patru vodă, la anul /082 <=1574>, s-au scociorât un cazac, anume Ivan potcoavă, dentre cazacii de la Praguri, făcându-să, cum zic nii, frate lui Ion vodă, răspunzindu-să de la Mazoviia de unde au fostu şi Ion vodă; iară Potcoava îi era poreclă, pentru ca frângea în mâini potcoave de cal. Acesta au tras o samă de cazaci la sine.

Scrie cronica leşască, că auzind o samă de boiari de ţară de acest cazac că să scrie şi să numeşte frate lui Ion vodă şi strânge cazaci lângă sine, au trimis pre taină la dânsul, den ţară, poftindu-1 să vie la moşie-şi, că pre urma frăţine-său, lui Ion vodă, lui să cuvine domniia ţărâi, şi ca acestea. Să jeluia şi pre Patru vodă, pentru mari strâmbătăţi şi nevoi cu dările peste putinţă ce le face lor, şi au mari asuprele de turci, întru carii mare dragoste avea Patru vodă şi-i avea în curte pre o samă de turci. Priimit-au Potcoavă pofta boiarilor şi le-au mulţămit şi-i întreba de sfat, în ce chip şi cu ce mijloace ari putea Potcoavă să vie la domnie să-i facă răspunsu acei boiari ce-1 poftiia.

Trimis-au acei boiari doaă cărți, scriind una la, c1)e^ Costantin, voevodul de Chiev, că pre atunce era Chievuj leşăscu, şi altă carte la starostea de Bar, cu peceţili a câţva boiari mai de frunte, în care cărţi ruga-i tare să dea agiu10r^ lui Potcoavă numai până la Nistru, iară acolo, la Nistru ,j îl vor tâmpina cu oaste. Luând Potcoavă cărţile acelea, au mărsu necunoscut la Bar şi le-au dat starostelui de Bar şi au avut cu dânsul multă voroavă cu taină.

Răspunsu-i-au starostele, bucuros i-ari da agiutoriu şi pre lesne ari putea face aciasta, ce, ştiind de legăturile ,[tocmelele, ce are craiul leşăscu cu împărăţiia turcului, a face aciasta, nu i să cade fără voia crăiască; însă, între alte trebi scriind la craiul starosteli, va pomeni şi pentru aciasta şi fiinc| cu voia craiului, nu să va apăra de acest lucru. Şi au zis lui Potcoavă, până-i va vini răspunsu de la craiul, să zăbăvască într-alt loc, căci şezind în Bar, să nu să sune, şi s-ari face spaimă la Moldova. Deci, mulţămind Potcoavă starostelui, s-au dus de acolo.

Iară un cazac, anume Copeţchii, ce nemerisă de curundu acolo în Bar, înţălegând aciasta, au mărsu la Potcoavă, bucurându-să de norocirea lui şi giuruindu-i agiutoriu după putinţa lui. Mulţămitu-i-au Potcoavă şi l-au rugat pentru ce-i adevereşte, să-i arete şi întru faptă, şi-i va mulţămi şi-i va plăti osteniala lui.

Copeţchii, având cunoştinţă între cazaci, cu carii au fostu vro doaăzăci de ai, mers-au la cazaci; având puţintei bani Copeţchii den agonisita sa, i-au împărţit cazacilor şi să găsi şi un moldovan, anume Ţopa, ce era însurat în Ţara Leşască şi trăia în ţinutul Braslavului, care şi acela sa amestecă cu Copeţchii. Şi cu nevoinţa lor s-au strânsu 330 de cazaci aleşi şi au au întrat în ţară. Iară, înţălegând cazacii

c11 potcoavă că Patru vodă vine cu oaste mare şi cu puşci în spinarea lor, ei au apucat ce au putut de la margine şi s-au ,itorsu înnapoi, păzindu-ş vreme pre altădată.

Patru vodă, având grijă de cazaci, ca să nu mai între şi a|ta dată în ţară să prade, trimis-au cărţi pre un ceauş la caştalianul de Halici, ce era mergător sol la împărăţiia turcului pentru legătura păcii, făcând jalobă, că peste legaturile păcii ce au leşii cu Poarta împărăţiei turcului, pustiescu cazacii ţara împăratului şi vor să aşează domnu ţărâi pre Potcoavă; pentru aceia dă ştire să scrie la craiul să opriască acea faptă a cazacilor şi să prinză pre Potcoavă să-l depsască, să facă dreptate despre toţi cazacii, ce sint cu potcoavă, că apoi, nevrând craiul să facă aciasta, să ştii că împăratul turcescu va străca pacea cu craiul.

Acestea toate deplin le-au scris caştelianul la craiul şi îndată, înţălegând craiul, au trimis la hatmanul şi la o samă de boiari de margine, să pue nevoinţă să prinză pre acel Potcoavă şi pre cazacii ce fac rocoşituri cu dânsul; şi nu l-au putut prinde. Ce încă mai bine s-au gătit Potcoavă cu mai mulţi cazaci şi au trecut Nistrul pre la Soroca; şi auzind oamenii de domn tânăr, mulţi i s-au închinat de pre margine.

Auzind Patru vodă că au întrat cazacii cu Ivan Potcoavă în ţară, îndată s-au gătit şi au eşit cu oaste împrotiva cazacilor, având turci 500, şi au luat şi puşcele cu sâne şi tocmind puşcele, şi după puşci pe acei beşlei turci în frunte, învăţându-i să sloboază puşcele în cazaci, şi dacă vor slobozi puşcele, să să sloboază ei cu năvală asupra cazacilor. Ce, cazacii, cumu-ş sintu învăţaţi la războiţi, dacă au văzut că slobod puşcele, ei toţi s-au plecat la pământii, de i-au covârşit focul. Iară turcii, părându-le că sintu ucişi cazacii

de puşci, s-au lăsat la dânşii. Atunce cazacii slobozîră f₀c u| în turci şi îndată căzură trei sute de cai şi ciialalţi au şi <| dos şi multă pagubă făcură în oastea lui Patru vodă.

Văzind Patru vodă nenorocirea sa, au dat dos şi lăsinj scaonul său, Iaşii, au trecut în Ţara Munteniască. I ^ Potcoavă Creţul au vinit cu cazacii domnu în locul lui Patru vodă, noemvri 23.

Iară Patru vodă, fiind în Ţara Munteniască, au trimis jalobă pre cazaci la împărăţie, că l-au gonit den ţară şi strică ţara; ce, să-i dea agiutor împărăţiia. Venit-au ponoslu lui Patru vodă de la împărăţie, pentru moi lucrurile lui, iară si poroncă au trimis la dobrogeni şi la tătarii bugegeni şi domnului muntenescu, să să oştască asupra lui Potcoavă Creţul.

Iară Potcoavă Creţul, dacă au vinit în Iaşi, întâi au slobozit temniţăle şi pre alţii, ce era închişi, apoi au făcut boiari: pre Ţopa l-au făcut vel postelnic, pre Copeţcfui, pârcălab de Hotin, iară în sama lui Şah au dat pre toţi moldovenii şi au răpezit şi la împărăţie să-ş scoată stiag de domnie. Ce, pre cine au trimis Potcoavă la Ţarigrad pentru domnie, l-au prinsu oamenii lui Patru vodă şi n-au agiunsu la Poartă. Patru vodă au întrat în ţară cu oaste, ce s-au pomenit mai sus, viindu-i şi moldoveni de Ţara de Gios agiutoriu.

înţălegând cazacii de vinirea lui Patru vodă, au svătuit pe domnul lor pe Potcoavă, cu nume ce-i pusese ei Ion vodă, de au eşit den Iaşi, şi s-au dus până la Docolina, în tâmpinarea lui Patru vodă. Mulţi era şi oameni de ţară între cazaci, ce să închinasă la domnu tânăr, Ion vodă. Au vrut Potcoavă să tocmască în frunte pre moldoveni la războiu, ce nu priimiia cazacii, necrezindu de tot pre moldoveni. Ce au

rânduit Şah pre o samă de cazaci, să ia aminte ce feliu de rânduire face Patru vodă oştilor sale, şi văzură că au ₁₀ᵣoncit Patru vodă de au pus înnainte herghelii de cai, cirezi j vaci, pentru să calce pedestrimea lui Potcoavă cu acel dobitoc, şi înnaintea cirezii au eşit turcii la harţu. Şi aşteptând cazacii până să mai apropie oastea lui Patru vodă,)obozîră focul şi acele dobitoace mai multă zăhăială făcură ircilor, că înturnându-să dobitoacele înnapoi, au dat peste ea lui Patru vodă; şi loviră cazacii în oastea lui Patru dă, cazacii den driapta şi Şah den stânga, şi înfrânsără pe patru vodă şi rămasă izbânda iar la cazaci.

Ivan Potcoavă, după ce birui pe Patru vodă, măcar că-i ergea cu năroc, iară nu să încrezu de tot, ca să să aşează la domnie, că Patru vodă iar strângea oaste turcească, şi ungurii i-au fostu venit într-agiutoriu. Ce, întorcându-să la Iaşi, nemic n-au zăbăvit, ce s-au grijit de hrană şi au luat cu }ne 14 puşci şi alte jacuri şi au eşit den Iaşi şi s-au dus dencătro au vinit. Şi pre urmă, pre Potcoavă cu înşelăciune |-aii dus la craiul şi, puindu-1 la închisoare, i-au tăiat capul, pentru aceste rocoşituri ce făcusă asupra lui Patru vodă.

Patru vodă, înţălegând că Potcoavă au lăsat scaonul domniei şi au trecut în Ţara Leşască, au vinit în Iaşi şi s-au aşezat cu pace al doile rând, fiind cursul ailor 7086 <=1578>. Atunce au pus mitropolit pre Theofan, care fugisă de frica lui Ion vodă, precum s-au pomenit la rândul său, şi fugisă pren munţi.

Cazacii, fiind scârbiţi pentru moartea lui Potcoavă, iară s-au râdicat cu Alexandru, fratele lui Potcoavă, tot într-acelaş an, fevruarie 9, au întrat în ţară asupra lui Patru vodă. Ce Patru vodă, ştiind poticala dentâi ce-au păţit cu cazacii, nu s-au apucat de războiu, ce întâi le-au dat cale. Iară Alexandru

au intrat în Iaşi, fevruarie 9. Patru vodă de sirgu au strânsu oaste turcească şi unguriască, şi fără veste, au lovit în Iaşi s* au încungiurat pre Alexandru în curtea domniască şi au bătu den Câşlegi până la Miiază-Părese. Iară întru o noapte, mart *12* zile, au eşit Alexandru cu cazacii den curte, că nu mai putură suferi, că şi iarba de puşcă sfârşisă şi bucatele li să înpuţinasă şi, nedejduind că vor scăpa, au fugit spre codru Iară, prinzind veste oastea lui Patru vodă, au sărit după dânşii şi, agiungându-i la iazerul Ciurbeştilor, au prinsu viu pre Alexandru, depreună cu boiarii lui.

Atunce Patru vodă, aşezându-să în scaon al treile rând au zidit mănăstirea Galata, în vale, care fără zăbavă vreme s-au răsipit.

De năroc era Patru vodă cu cazacii. Aşea ştie face tâmplari norocul omului, de nu-i lasă loc de odihnă; că bine de unii nemântuit, alţii viniia asupră-i; că într-acelaş an 7086 <=1578>, iulie 26, venit-au nişte cazaci cu un domnişor până la Nistru, ce, dintr-aciia nice unul nu s-au întorsu, toţi ş-au pus capetele.

Aşijdirea, curund după aceştiia cazaci, la anul 7087 <=1579>, octomvrie 12, un Costantin iară cu cazaci viniia în ţară şi toţi s-au înnecat în Nistru.

Pre acea vreme şi într-acel an şi într-acea lună, Zborovschii, cu oaste căzăcească, au lovit Daşovul de l-au arsu şi l-au prădat şi multe turcoae au robit şi cu multu duium s-au întorsu înnapoi fără de smintială.

Domnit-au Patru vodă Şchiopul 5 ani şi i-au vinit maziliia de la împărăţie; viind un agă împărătesei!, l-au luat den scaon şi l-au trimis la Halep, la pază, iară în locul lui au pus domnii pre Iancul vodă.

DOMNIIA IANCULUI VODÂ CE-I ZIC SASUL

CAP XXXVII

în anul 7088 <=1580>, fevruarie 17, venit-au Iancul vodâ în ţară şi s-au aşezat la domnie, carele de naştere au fostu sas, liutoran de lege; pravoslaviia nu iubiia. Şi, dacă s-au aşezat domnii ţărâi, toată eriticiia şi nedumnăzăriia ş-au aratat, că lăcomie de avuţie nespusă avea, pentru care pre mulţi au omorât, şi au trimis de au luat de-a-zecea den boi den toată ţara.

PENTRU ION LUNGUL CE S-AU RĂDICAT DOMNU

Iancul vodă, de multă lăcomie ce avea, scos-au în ţară zăciuială de boi, care obiceiu ţara n-au suferit. Ce s-au râdicat lapuşnenii să să dezbată de supt mâna Iancului vodă şi, oştindu-să, au râdicat dentre dânşii domnu pre Lungul şi l-au numit Ion vodă şi au purces pe Prut în sus.

Iancul vodă, prinzindu de veste că lapuşnenii s-au râdicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium vornicul cu oaste împrotiva lor, şi tâmpinându-să la Balota, s-au lovit de faţă şi dând războiu de îmbe părţi vitejeşte, pierdură lapuşnenii războiul şi pre domnişor încă l-au prinsu viu. Unii scriu că s-au înnecat în Prut domnişorul.

PRIBEGIREA BOIARILOR DE RÂUL IANCULUI VODĂ

Multe lucruri spurcate şi de Dumnăzău urâte făcea Iancu} vodă în domniia lui, cât de răutăţile lui, toată ţara şi boiajj să oţărâia; că legea criştiniască nu iubiia, la avuţie, laconi si prădătoriu, ţara cu dările îngreuia şi era curvariu peste samă că nu numai afară, ci nice de curtea sa nu să ferii, Ciupânesăle de la masa doamnii sale le scotea de le făcea silă

Aceste toate neputându-le suferi boiarii, mai vârtos Movileştii: vlădica Gheorghie, Irimiia vornicul şi frate-său Simion paharnicul şi Balica hatmanul s-au sfătuit pre taină să pribegiască; carii, întâi ş-au făcut prilej cu voia lui, că mărgu să svinţască mănăstirea Suceviţa, şi aşea au pribegit în Ţara Leşască cu toţii. Iară alţi boiari au fugit în Ţara Munteniască, alţii la turci şi în alte părţi.

Iară pe urmă, mărgând jalobă la împărăţie de rasipa ţărâi, au mazilit pre Iancul vodă şi au dat domniia lui Patru vodă Şchiopul.

în anul 7091 <=1583>, înţălegând Iancul vodă de mazilie de la împărăţie şi cunoscând la ce-i va vini mai apoi lucrul, gândi că, de va merge la turci, va avea pârâ multă şi cândai sa nu piiae. Ce s-au sfătuit sa triacă în Ţara Leşască şi de acolo să triacă în Ţara Unguriască, că prin ţară nu putea să triacă peste munţi, că să temea de ţărani. Şi aşea, au eşit den ţară şi au trecut în Ţara Leşască şi, trecând pre la Pocutiia, i-au ţinut calea Iazloveţchii şi l-au dus în Liov cu toată averea lui şi de sirgu au trimis la cariul de i-au dat ştire. Iară craiul au scris la Sinevschii hatmanul şi la Herbort, staroste de Liov, de au tăiat capul Iancului vodă, şi i-au luat

„verea în sama crăiască, numai o parte de avere au lăsat doamnii şi cuconilor lui, să le fíe de hrană.

Scrie Ureche vornicul că perirea Iancului vodă s-au făcut ‚u învăţătura împărăţiei turcului, de i-au tăiat capul.

Domnit-au Iancul vodă ani 3 şi luni 7. Zic, că acesta Jancul vodă îmbla vara cu sanie de os.

A DOA DOMNIE A LUI PATRU VODĂ ŞCHIOPUL CAP XXXVIII

în anul 7092 <=1583>, octomvrie 17, venit-au domnu târâi Patru vodă Şchiopul, pre carele toţi îl aştepta, şi auzind pribegii ce era fugiţi pentr-alte ţări de nevoe ce trăgea de Iancul vodă, cu dragoste s-au întorşii la domnul lor, la Patru vodă, şi i-au miluit iar cu boeriile lor.

PENTRU NIŞTE CAZACI CE VENIIA ÎN TARA

De năroc era Patru vodă cu cazacii, că în domniia dentâi numai avu odihnă de cazaci, şi acmu, la a doa domnie, bine nu să aşezasă la scaon, iată cazacii viniia să apuce scaonul, într-aciastă luna, octomvrie 27. Ce, prinzind veste Patru vodă, le-au eşit înnainte la Prut, la sat la Bogdăneşti şi acolo, încungiurându-i, le-au căutat cazacilor a să închina lui Patru vodă. Şi dentre acei cazaci au ales Patru vodă o samă, carii au socotit oameni mai de triabă, şi i-au oprit sa-i slujască; iară pre alţii cu giurământu i-au slobozit de s-au dus.

După aciasta, nu multă vreme trecând, au lovit alţi cazaci la Nistru de ceia parte, mai sus de Tighinea, nişte sate, ce descălecasă pre hotarul leşăscu, turci ciutaci şi moldoveni foarte mulţi, eşiţi den ţară de nevoi în zilele Iancului vodă şi mare perire au făcut într-înşii şi robie şi s-au întorsu cu dobândă la locurili sale cazacii.

într-acest an, Patru vodă, dacă s-au aşezat la domnie, nu lăsă în uitare pomana sa, mănăstirea Galata, ce o zidisă în vale şi să răsăpisă, ce cu oserdie au silit şi au zidit Galata în dial, care stă şi până astăzi.

în anul 7092 <=1584>, avgust 7, venit-au cazacii şi făr^ veste au lovit Tighinea, de o au arsu şi o au prădat, şi au robit pre cei tineri, copii şi fete, iară pe bătrâni până la unul i-au tăiat şi multă dobândă au luat.

în zilele acestui Patru vodă, în anul 7093 <1585>, mare secetă au fotu în ţară, cât au săcat toate izvoarăle, păraiale şi bălţile; şi unde mai-nainte prindea peşte, acolo ara cu plugul, şi piatră pre multe locuri au căzut şi copacii au săcat de secetă şi dobitoacele, neavând ce paşte, le dărâma frunză. Şi atâta pulbere era, cât, dacă bătea vântu, să strângea troiane în râpi şi pe la garduri, ca şi iarna de omăt. Iară despre toamnă, dacă s-au pornit ploi, au otrăvit câmpul şi s-au făcut mohor pen ţarini şi au strânsu de acel mohor de ş-au scos sărăcimea foamea, că să făcusă foamete în ţară.

în anul 7094 <1586>, avgust 15, adunatu-s-au Patru vodă cu nepotu-său, Mihnea vodă, domnul muntenesc, la sat, la Munteni pe Prut, amândoi cu curte multă şi gloate mari şi s-au ospătat împreună.

în anul 7095 <1587>, ghenarie 8, râdicatu-s-au o samă de cazaci, ca neşte lupi învăţaţi la prăzi, de au întrat în ţară şi au prădat în ţinutul Sorocii şi multe bucate au luat. Iară pârvul, pârcălabul de Soroca, au sărit cu hânsarii după dânşii j cu alţii cine au vrut; şi agiungându-i la Periiaslav, vrând ^ş scoată al său şi cazacii nevrând să-ş lasă dobânda, tare zboiu făcură şi în doaă zile abiia au spartu pre cazaci şi pre ţi i-au omorât; numai pre unul, lăsindu-l viu, l-au trimis [patru vodă.

într-acestaş an, în luna lui iunie, Patru vodă au făcut nuntă nepotu-său, lui Vlad vodă, ficiorul lui Milos vodă, şi au luat fata Mircii vodă, domnul muntenesc, şi au chemat | nuntă pre Mihnea vodă, domnul muntenescu, în târgu în Ţecuciu. Nuntă domniască cu multă cheltuială şi cu frumoasă podoabe şi giocuri şi mulţi den vecini au vinit de le-au înfrumuseţat masa.

în anul 7096 <1587>, noemvrie 23, venit-au cazacii în ţară cu un Ivan să-l râdice domnu. Ce, eşindu-le Patru vodă înnainte cu oaste den sus de Ţuţora, şi dând războiţi vitejeşte de îmbe părţile, mulţi au perit şi în noemvrie 26, birui Patru vodă pre cazaci şi-i sili de i-au dat pre cine avură mai mare, carele ş-au luat plată după vina sa. Iară mulţi să ascundea prin păduri şi pre unde putea şi moldovenii îi goniia. Mai apoi pen păduri fugând cazacii, care pre unde putea să scape, apărându-să până la Cirimuş, puţini întregi au scăpat, tot răniţi şi pedestri.

Domnind Patru vodă Ţara Moldovei ca un domnu cum se cade, cu de toate podoabele câte trebuescu unui domnu de cinste, că boiarilor era ca un părinte şi-i ţinea la mare cinste şi den svatul lor nu eşiia; ţărâi era apărare, săracilor milostiv, mănăstirile miluia şi întăriia; cu megiiaşii de pen pregiur bine petrecea, cât la toţi avea nume bun şi dragoste; la giudeţu blând şi fără făţărie era, cât nu era a zice că nu-i harnic de domnie.

Mai apoi, văzind nevoia țărâi, că turcii, precum iaste feliul lor cel păgânesc și nestâmpărat de lăcomie, trimis-au de cerea o somă de bani să dea peste adetiuî, ce era să dea țara, s-au svătuit cu boiarii țărâi, ce vor face și cum vor putea râdica și alte dări ce n-au mai fostu; că de acea dată nu-i era că nu va putea râdica acea somă de bani den țară, ce-i era sa nu să facă obiceiu, carele nu ari mai eși den țară, că și aciasta ari lua și altele vor izvodi, cum s-au și tâmplat.

Și au ales cu sfatul său Patru vodă să să ducă den țară să nu să facă de la dânsul începătură, ce de la altul; și s-au gătit de dus. Iară boiarii toți-1 apăra de acea cale, să nu să ducă den țară și den domnie, ce mai bine să dea acea somă de bani den țară, precum dă și alte dări obiciuite, și să-ș ție țara si domniia, că altul, ce va vini domnu în locul lui, va da și țara tot nu va hălădui. Ce, Patru vodă nice într-un chip nu vru să să apuce să dea acea dare, să ia asupră-ș domniia țărâi cu blăstăm de la țară, ce-ș tocmi lucrul înnainte și lăsă boiarii să ție scaunul țărâi, până le va vini domnu de la împărăție.

Iară el s-au râdicat cu o samă de boiari de frunte, carii să temură a rămâne, să nu petriacă ca mai-nainte cu Iancul vodă. Anume era Stroici vel logofăt, Irimiia vornicul, cu frate-său Simion paharnicul, Andrei hatmanul și alții mulți. Și trecând prin Țara Leșască la Țara Nemțască și acolo s-au așezat Patru vodă. Iară boiarii toți s-au întorsu în Țara Leșască și s-au așezat la târgu, la Podhaeț și pre aiurea.

Spun de Patru vodă că acolo, când da bani de cheltuială bucatelor, au fost lăcrămând și zicea: „Acestea sintu lacrămile săracilor!"

Deci, putem să-i zicem Patru vodă cel milostiv, că binele său l-au lepădat pentru țară, că altul ca acesta n-au mai făcut. Era domnu blînd, milostiv, la giudeț dreptu, nu bețiv, nu

curvariu, nu lacom, nu răsipitoriu; putem zice că toate pre izvod le-au ținut, ca să nu să smintiască.

Domnit-au în a doa domnie ani 7 și luni 6, și în domniia Jentâi ani 5 și luni 6, care fac toți doisprăzece ani și giumătate.

DOMNIIA LUI ARON VODÂ CEL CUMPLIT
CAP XXXIX

In anul 7099 <1591>, dacă au părăsit Patru vodă domniia și țara, înțălegând împărățiia că țara au rămas fără domnu, au cercat, pre cine vor trimite domnu în locul lui Patru vodă. Ce nărocul țărâi să schimbă, că după năroc bun, iată vini și rău, ca cum ar fi de Dumnăzâu însămnat, după vreme bună și sănin să vie vreme turburată, după domnie lină și blândă să vie cumplită și amară. Aflară turcii pre Aron, căruia i-au dat domniia cu multe datorii; fiind fără sulfet și îmblând și alții pentru domniia, pre toți i-au împlut Aron cu bani, luând bani cu camătă de la turci și de la alții, și au eșit la domnie.

Iară după ce au vinit în țară, nu-i era grijă de altă, fără numai afară de a prădare, iară den lontru, nu să sătura de curvie, de giocuri, de cimpoiași și de măscărici ce-i ținea. Așijdirea dabilele pren țară, ce îngreuiasă țara; nu îmbla numai dăbilarii singur, ce și turcii trimitea de îmbla pren țară cu dăbilarii, de nu-ș era biiații țărani volnici cu nemic; muiarile nu era a lor, fetile le rușina, ce vrea să facă, făcea. Pe dabilariu, pentru un potronic de-1 vrea pârî la dânsul, nu-1 giudeca ce trimitea acolo de-1 piiardea; pre boiari pentru

avuție îi omorâia, giupânesăle le siliia; și domnind, nu altă ce ciudesă și pozne făcea.

Acestea făcând, cunoscu că tuturor iaste urât și socoti ca să nu să încriază lefeciilor țărâi, ce au strânsu în liafă unguri călări și pedestri, și au făcut celor pedestri odăi în curtea domniască, în Iași, să-i aibă pururea lângă dânsul.

Apoi văzu că de datornici nu să va putea mântui, ce au orânduit de tot omul să ia câte un bou și au trimis în toată țara cu turci de strângea, și pentru care om nu avea bou, ei lua a cui găsiia în sat. De la unul lua boii toți, pentru alții, că mulți rămăsesă de răutăți și de dabile ce era în țară, săraci, fără boi de hrană.

Iară în anul 7100 <1592>, într-aceste răutăți și belituri ce făcea Aron vodă, neputând suferi țara, s-au râdicat orheianii și sorocenii cu un domnișor, ce-i zicea Ionașco, ce-l alesesă cap dentre dânșii și-i pusără nume Bogdan vodă.

Dacă înțăliasă Aron vodă de aciasta, au dat știre țărâi să să strângă și el fără zăbavă au eșit cu curtea și cu lefeciii săi; și până a eși den curte, au tăiat pre Bucium vel vornic și pe Bârladianul logofătul și pe Paos vornicul, dându-le vină de vicleșug, că-i cu știrea lor. Deci au purces împrotiva vrăjmașilor săi. Atunce mergând, au pus pe Ureche vornicul, logofăt mare; și tâmpinându-să ostile la Răut, ș-au dat războiți vitejește de îmbe părțile. Și izbândi Aron vodă și prinsă pe domnișorul acela și-i tăia nasul și l-au călugărit.

Iară, dacă au spartu Aron vodă pre viclenii săi, nice un loc n-au rămas să nu fie plin de vrăjmășiia lui, că nu numai pre cei vinovați ce au fostu într-acel războiu pierdea, ce și sâmințiile lor, și vinovați și nevinovați.

PENTRU MAZILIE

Gătindu-să Aron vodă să facă mai mari vrăjmășii, iată îi viniră călărași cu veste de mazilie, că înțălegând împărățiia *de* atâtea răutăți și morți și asuprele fără măsură ce făcea, l-au mazilit. Atunce Aron vodă tăinui acea veste, să nu o înțăliagă țara și slujitorii, temându-să să nu-l omoară, că mulți era bucuroși să auză veste ca aceia, că unora părinții, altora ficiorii și frații le perisă și alții rămăsesă săraci de multe răutăți a lui. Ce pre taină învăță pre acei călărași să nu scoată cuvântu afară și îndată au răpezit în Iași la doamna sa, să să încarce și să purciază în gios, iară pre boiari i-au învățat de au chemat gloatele, și le-au mulțămit de slujbă ce i-au făcut și le-au zis să margă cineș pre acasă, gândindu că să vor duce și el să ia drumul în gios, spre Galați.

A doa zi, părându-i că să vor fi dus curtenii și călărașii, au încălecat și au purces spre Iași, silind să agiungă el mai curund, să nu oblicească cineva, și iată gloatele mergea pe de toate părțile. Atunce au chemat pre boiari, zicând: „Crezi, eu am slobozit oastea să-ș margă pre acasă, dar cine-i oprește?" I-au spus boiarii că o samă s-au dus, iară celora, ce le iaste calea spre Iași și mai la munte, aciasta le iaste calea. Și așea depreună au mărsu, până au însărat; apoi noaptea au silit Aron vodă de au mersu, și nefăcând zăbavă în Iași, au purces în gios spre Țarigrad și pre cale l-au tâmpinat capegiu împărătesei!, ce viniia să-l ia den scaon, să-l ducă la împărăție.

Iară, dacă înțăliasără toți de maziliia lui Aron vodă, nu într-alt chip, ce cum după furtună și vremea rea, dacă văd oamenii sănin și liniște, să bucură toți, așea toată țara s-au bucurat.

INTORSU-S-AU ARON VODĂ DE PRE CALE CU DOMNIE NOAĂ

într-acesta chip s-au tâmplat întoarcerea lui Aron vodă cu domnie noaă, de pre cale, nesosit încă în Ţarigrad. Dacă au înţăles datornicii de maziliia lui Aron vodă, mai vârtos Edoard Barton, ce era pre atuncea sol de la crăiasa de Angli. la Poartă, că au fostu luat bani împrumut câtăva somă de l. alţi neguţitori greci şi englezi, de au dat lui Aron vodă, când au eşit domnu întâi, şi n-au fostu apucat Aron vodă să-i plătiască banii. Măcar că deodată aştepta acel sol să vază pre Aron vodă, sosit mai curund mazil în Ţarigrad, iară apoi, precepându că-ş va piiarde banii, adunat-au pre toţi datornicii neguţitorii, de la carii luasă bani pre chizăşiia sa, şi i-au învăţat de au mersu la viziriul şi au făcut jalobă asupra lui Aron vodă, că pentru scurtă domniia lui, n-au putut plăti banii ce-au împrumutat pentru domnie. Alţii, de altă parte, zicea că n-au fostu vreme aşea curund să să maziliască Aron vodă; că agiunsesă de mai-nainte Aron vodă la priiatinii săi; dat-au ştire şi împărăţiei şi încă neîntrat în Ţarigrad, l-au tâmpinat caftan de domniia ţărâi.

Dumnăzău încă nu-ş plinisă certarea deasupra ţărâi, că Aron vodă, după obiceiul lui cel rău şi cumplit, dacă au înţăles că i-au dat domniia, îndată au răpezit pe crezută slugă a sa, pre Oprea, armaşul cel mare, cu cărţi în ţară, să ţie scaunul şi să poată prinde pre cine i-au scris într-un izvod, că să apucasă Aron vodă, nu de altă, ce tot de răutăţi să facă. Şi ce n-au plinit cu rău în domniia dentâi, să pliniască acmu, să-i ţie pre toţi Oprea armaşul la închisoare, până va vini el să-i piarză.

PRIBEGIT-AU URECHE LOGOFĂTUL DE GRIJA LUI ARON VODĂ

Oprea armaşul, după învăţătura domnu-său, lui Aron .oda, viind de olac, au întrat în Iaşi sara şi s-au dus în curte j.u descălecat la odăile darabanilor ungureşti şi noaptea au venit la gazda lui Ureche logofătul, ce era caimacam la scaon, până va vini domnu în ţară, şi arătându-i poronca donmu-său; iară Ureche, auzind de numele domnu-său, lui Aron vodă, numai ce s-au întristat şi, vrând să hălăduiască, .a nu-i fie a-l mai videa, zis-au cătră Oprea armaşul: „Cu bucurie priimăscu şi gata sintu bucuros să slujăscu domnului nostru acestea ce-mi poronceşte măriia sa. Numai să fie cu taină, nime să nu ştie şi bine ai vinit dumnita, să şezi la taină, până îi vom oblici pre toţi, să-i ştim, cine unde sintu; că pre .âţi-i scrie în izvod, să-i putem prinde, să nu cumva prinză veste să fugă, şi ne va fi cu smintială." Mers-au Oprea armaşul de au şezut la taină, cum au zis Ureche logofătul, la odăile darabanilor într-aceia noapte şi a doa zi, până au însărat.

Iară Ureche logofătul numai ce să mira încătro va duce, de urâtul lui Aron vodă, să nu-i fie a-l mai videa, ştiind câtă groază şi răutăţi făcusă mai-nainte în domniia sa, şi acmu mai de mari cazne să va apuca. Aflând vreme şi cale deschisă Ureche logofătul, de a să depărtare să iasă den ţară, s-au gătit şi purcezind, au învăţat pre gazdă-ş, cine-l va întreba a doa zi, să spue că s-au dus acasă, în Cârligătură. Şi aşea, au purces şi, mergând cu sirguire într-aceia noapte şi a doa zi toată zua, au trecut pre la Soroca în Ţara Leşască.

A doa zi sara, Oprea armaşul au mersu la gazda lui Ureche logofătul să sfătuiască şi, neaflându-l, atunce au văzut

că l-au însălat într-acesta chip si îndată au trimis cărţi . la margini să păzască să prinză marginile. Iară, dacă au înţil că Ureche au trecut în Ţara Leşască şi s-au depărtat, el s-au aşezat şi au ţinut scaonul, până au vinit Aron vodă.

Ureche logofătul, dacă au trecut Nistrul, au mersu un<j era şi ciialalţi boiari pribegi strânşi, unde aştepta ţ j sfârşitul lucrului.

Scrie Ureche vornicul, în anul 7101 <1593>, încă pâ - a sosi Aron vodă în ţară cu domniia, s-au rădicat un Patru cazac din Ţara Leşască cu puţintei pribegi, înţălegând că ţara iaste fără domnu. Şi întrând în ţară, au vinit în Iaşi, l scaonul domniei şi au domnit doaă luni. Iară, dacă au vinit Aron vodă, au prinsu pe Patru cazacul şi l-au trimis la împărăţie.

Aron vodă, dacă s-au aşăzat al doile rând în domnie, cumu-ş era vrăjmaş, să apucă tot asuprele să facă ţărâi şi punea dabile mari. Şi întâi, cu voia lui îmbla turcii prin ţară, de strângea dabilele cu oamenii domneşti, iară mai apoi, nu-i putea opri şi silă mare tuturor făcea, bucatele fără preţ le istoviia şi fără de bani le lua.

Insă, apoi, cunoscând Aron vodă că nu va fi bine până la sfârşit, că ţara scârşca, pribegii sta întinaţi, gândi, după toată răutatea ce făcusă, să arete şi vreun lucru bun, ca să să curăţască de strigare şi să zică ţărâi, că nu-i den voia lui ce s-au lucrat în ţară, ce-i de nevoe şi de sila turcilor. Şi socoti să să agiungă cu Mihai vodă, domnul muntenesc, ca să să dezbată de supt stăpâniia turcilor. Şi întâi să apucă de zâdi mănăstire în ţarina Iaşilor, care să chiamă până astăzi Aron vodă, pre numele lui, unde iaste hramul svintului Nicolae, în anul 7102 <1594>.

Iară în anul 7103 <1595>> au intrat în ţară Lobodă cu oaste căzăcească şi au gonit pre Aron vodă den scaon şi au arsu târgul Iaşii.

Scris-am de aicea înnainte mai pre largii domniia lui ^ron vodă, precum scrie în istorii streini.

Aron vodă, viind în ţară cu a doa domnie, cum am pomenit mai sus, şi mântuindu-să de Patru, părându-i-să a fî mai slobod, vrut-au să-ş aşează domniia mai fără grijă. Şi îndată, pre o samă de boiari ce-i avea în prepus, i-au omorât; j n carii unul era anume Brut, iară ce boiarie au avut, nu putem şti, fără cât că era arbănaş de niam, om ştiind câteva limbi şi sosit la mare avere, ştiut şi la Poarta împărăţiei. Pre acesta, încă pentru avere l-au omorât; şi alte greutăţi cu dabile îngreuia ţara. Văzindu-să Aron vodă în ura tuturor, şi den casă şi de afară, şi la împărăţie sunasă pentru moartea lui Brut, fiind cunoscut la Poartă acel Brut, că era rudă cu Sinan paşa, vestit pre atunce acel paşă la împărăţie.

Faptele lui Aron vodă oblicindu-să la împărăţie, întâi poronci la Bator Jicmond, craiul Ardialului, prin Ahmet păşea, ce era cu oşti în părţile Ţărâi Ungureşti, să trimită la Aron vodă să-ş râdice oamenii ce-i în liafă, ce-i trăsese Aron vodă pre lângă sine den Ardial, şi să ia aminte să nu-ş mai lasă oamenii să marga să slujască în Moldova.

Edoard, solul crăiasei de Angliia, aşijdirea pârâia pre Aron vodă pentru banii ce-l îndatorisă şi nu-i putea scoate şi siliia să-l poată aduce la Ţarigrad pentru acea datorie, căci să făcusă veste de Aron vodă, cum să ciarcă să fugă în părţile creştineşti. Pârât-au pre Aron vodă şi pentru Oprea logofătul - care au fost şi armaş - şi pentru Răzvan hatmanul, pentru că acestea ar hi svetnici lui Aron vodă la toate răutăţile.

Acestea săpându-1 den zi în zi, văzind că nu va fi bine de dânsu, s-au agiunsu cu Mihai vodă, domnul muntenescu, să să dezbată de supt mâna turcului; să agiunsă cu Mihai vodă Bator Jicmontu, craiul Ardialului, şi cu Aron vodă îndemnându-i să să râdice pre turci, nepriiatinii creştinătăţii şi să să uniască toţi cu împăratul nemţăscu.

Iară acestea îmblând pre taină, iată vini veste lui Bator Jicmond de la capichihaia lui de la Poartă, dându-i ştire precum Sinan paşa să gătiază cu tătarâi să între în Ardial, să pue supt sabie şi copiii de opt ani.

Iară dacă s-au dezvărat, întrat-au tătarâi în Ţ... Unguriască, de s-au împreunat hanul cu Sinan paşa. Intrând hanul pen ţară, pe poronca împărăţiei, i-au grijit conace Aron vodă şi Mihai vodă. Iară hanul au fostu dat ştire la Ieşi precum merge pren Moldova şi pren Ţara Munteniască la Beligrad să să împreune cu Sinan paşa; aciasta au făcut să nu aibă grijă leşii de tătari.

Ce hanul, dacă au trecut Nistrul, au lăsatu-ş calea pen Ţara Munteniască şi au mărsu dreptu la Hotin, la marginea Ţărâi Leşăşti, şi de acolo, măcar că era şi alte căi, ce au ales trei căi de mersu: pre la Haliciu şi pre la Căluş, fiind şi mai largu locul şi sate mai dese pentru prada lor, pre acea cale au mărsu până la Sambor o samă; altă oaste, pe Nistru, pînă la Striiu şi au trecut la Muncaci: iară a triia oaste pre la Pocutiia şi au lovit la Maramoroş.

Acestea înţălegând Zamoschii, canţileriul crăiii leşăşti, au strânsu oaste ce au putut în grabă, să apuce pe tătari la strâmtori; ce nemic n-au isprăvit, că trecusă tătarâi peste munţi, cu mare pradă pen Ţara Leşască. Iară ce au făcut tătarâi la unguri, dacă au trecut pen Maramoroş, să scrie ei, iar noi ne întoarcem la rândul nostru.

Lucrându-să acestea, iară cazacii, ce trăia pe lângă nistru în Podoliia, supărându-să de prăzile tătarălor, înţălegând precum Bator Jicmontu stăpâneşte Ţara Moldovei ,{ Ţara Munteniască, au trimis sol la dânsul şi viind la $eligrad, la Bator Jicmontu, au cerşut să-i priimască la slujba „ şi, de le va da liafă de doaă luni şi să-i lasă să triacă prin Ţara Munteniască, vor sta nevoitori de vor merge până la Odriiu cu armele sali. Aciasta solie de la acei cazaci o au priimit Bator Jicmont, fiind agiunsu şi cu Aron vodă şi cu Mihai vodă, cu îndemnarea lui Rodolfu, împăratul nemţăscu, şi i-au întorşii cu mari daruri.

Iară aice în Moldova şi în Ţara Munteniască, mare sunet de arme să afla; că Aron vodă, înţălegându de vinirea hanului den poronca împărăţiei, să între într-aceste ţări, într-amândoaă, să le prade, îndată au răpezit la Mihai vodă şi la Bator Jicmontu; şi îndată Bator Jicmond au trimis cu oşti pre Albertu Chiral şi cu oşti munteneşti; şi, lovind pre tătari, i-au înfrântu; şi dobânda ce luasă tătarâi de la unguri, în anul trecut, o au luat-o înnapoi Aron vodă şi cu Mihai vodă, cu ungurii. Şi au luat câteva cetăţi mici pe Dunăre. - Nu le scriu anume istoricii unguri.

Iară oarecare Iancul, ficior a unui domnu muntenescu, având oaste turcească şi cu tătari, au întrat în Ţara Munteniască asupra lui Mihai vodă. Ce, eşindu-i mai curund înnainte Mihai vodă, cu ostile sale, şi cu ungurii lui Bator Jicmontu şi cu moldovenii lui Aron vodă, avînd şi oarece cazaci, înfrânt-au pre acel domnişor şi multă vărsare de singe au făcut în turci şi în tătari şi au mersu în goană de au încungiurat Cetatea Albă şi au aprinsu târgul de afară de au arsu.

După acea izbândă, au dat ştire lui Bator Jicrriont cerşind Aron vodă şi Mihai vodă să-i trimită mai mult' agiutor, să stăpâniască Dunărea toată. Trimis-au câtey tunuri lui'Bator Jicmontu, dobândite de la turci, den car puşci era pe doaă puşci scrisă stiagurile şi numele l -Ferdinand, împăratului nemţăscu, şi pre alte doaă, nunele şi stiagurile lui Huniiad Ioan, tatul lui Matiiaş, craiu] unguresc. - Aceste puşci socotescu că sintu dobândite d Ştefan vodă cel Bun, când au bătut pre Matiiaş craiu la Bae

AICEA SĂ VEDEM ŞI SVÂRŞITUL
LUI ARON VODÂ

Bator Jicmontu să ţinea stăpân aşea Ţărâi Moldovei, cum şi Ţărâi Munteneşti, măcar că uric pe aceste doaă ţări nu-s făcusă. Iară acestea lucrându-să, iată Ştefan Răzvan hatmanul lui Aron vodă, au scris pre taină la Bator Jicmontu precum Aron vodă să ciarcă să-ş facă pace iar la turci, să-s tocmască lucrurile despre dânşii. Şi îndată trimisă oşteni de ai săi într-ales Bator Jicmontu asupra lui Aron vodă şi l-au prinsu şi legat l-au dus în Ţara Unguriască şi l-au închis cu toată casa lui în cetate în Alvinciu în anul 1595, în luna lui mai, şi acolo ş-au sfârşit viaţa, pedepsit la închisoare.

Iară în locul lui au pus domnu Bator Jicmontu pre Ştefan Răzvan hatmanul.

Iară după acestea, să făcură legături între Bator Jicmontu cu Ştefan Răzvan vodă şi cu Mihai vodă, după ce au pus la închisoare pre Aron vodă, într-acestu chip:

„Noi, Jicmont, den darul lui Dumnăzău a ţărâlor Ardialului, a Moldovei, a Ţărâi Munteneşti şi a împărăţiei

0nului domn, a părţilor crăiei ungureşti stăpânitoriu şi a puilor oblăduitoriu.

Dăm în ştiinţă cu cartea aciasta, tuturor celor ce să cade, a den bună facerea lui Dumnăzău celui prea bun, după ce dobândit cârma crăiei Ardialului şi după ce au început j groaza tiraniei turcului şi a tătarului a să arăta în Ţara Jngiiriască, nemic altă n-am avut în cuget, fără cât lepădându şi depărtându prieteşugul nesuferitului vrăjmaş, pentru a lor nestătătorie şi necredinţă republicii creştineşti. Si fiindu crăiia unguriască de multă lipsă încungiurată şi mai ţ cele de pre urmă primejdii aflată, câte ni s-ar cădea, după pumnăzău a agiutori şi a apăra, şi crăiile şi ţărâle asuprite J giugul turcilor, den cumplita a lor robie a le râdica şi în veche şi de oarecândbeen poftită volnicie a le înturna să putem. Şi acestui prea bun svat, decât care nemic lui Dumnăzău mai drag şi noaă nice un lucru mai lăudat că va fi, şi nice un liac spre agonisita numelui nostru nemuritorie si mai de folos nu să va putea afla. Pentru aceia, ca să râdicăm den robiia turcilor crăiia noastră, adunându ostile noastre şi toată gătirea oşteniască măritului domnu Mihai vodă - carele lâsindu necredinţa turcilor, pre sine împreună cu toată boiarimea mai-nainte s-au fostu închinat - am nevoit şi cu norocite lucruri, cu multe războae biruind vrăjmaşii şi scoţindu-să den ţară, s-au aşezat ţara în volniciia sa cea veche. Şi încă ostaşii noştri, văzindu asupra răul norodului de la marginile Bolgariei, biruind pre turci în Ţara Bolgariei, cu multe războae şi cu mare peire într-înşii, prădându târgurile şi satele şi olaturile turceşti în Ţara Bolgariei, s-au întorsu întregi la hotarăle sale. Şi acea ţară, care s-au aşezat de nu-i în volnicie, pentru să să poată mai bine otcârmui în legea creştiniască şi să să poată apăra de vrăjmaşi, viindu la noi dentru acea ţară cu plină poroncă şi volnicie a lui Mihai vodă

şi a tuturor staturilor acei ţări, să aliagă şi să închee ponturile şi legăturile întru amândoaă părţile."

PONTURILE ŞI LEGATURILE ÎNTRE MIHAI VODĂ ŞI ÎNTRE BATOR JICMONT CRAIUL UNGURESCU

Den partea lui Jicmont craiu au fostu boiari, anume: Ştefan losica logofătul cel mare, Gheorghie Ravazdi svetnicul a lui Jicmont şi starostele cetăţii Uivarului-Şamos. Iară den partea lui Mihai vodă şi a statului Ţărâi Româneşti era: Eftimie, mitropolitul Târgoviştii, Theofil episcopul de Râmnic, Luca episcopul de Buzău, Mitrul vel vornic, Cârstea vornicul, Dimitrie logofătul, Danul visternicul, Theodosie vistiernicul, Radul cluciariul, Radul postelnicul, Bordur logofătu, Vintilă cluciarul, Stamati postelnicul şi Preda; în Beligrad, în luna lui mai, în 9 zile pe calendariul papistaşilor, în anii 1595 aşezate şi încheiate, dentru amândoaă părţile fără vătămare păzite şi ţinute.

întâi, noi, episcopii şi boiarii, stăpâniia, priiateşugul şi robiia toată a turcilor, ca unor necredincioşi şi călcători de lege, o vom lepăda şi toţi cu o inemă şi cu un cuget, aşea noi, carii ne aflăm aicea, cum cei mai mari şi mai mici a moşiei noastre nărod, împreună cu Mihai vodă, aşijderea cu tot clirosul besericii şi toţi boiarii, pre noi singuri, săninatului domnului Jicmont, den darul lui Dumnăzău, ţărâlor Ardialului, a Moldovei, a Ţărâi Româneşti, a ţărâlor peste munte şi a slăvitei împărăţiei Ramului, domnului, a părţilor crăiei ungureşti stăpânitoriu şi a săcuilor oblăduitoriu i proci, stăpânului nostru milostiv ne supunem; şi aciasta împreună cu noi şi a tot nărodului ţărâi noastre, a lăcuitorilor supt puterea lui o dăm, cu toată deplin giudecata priitoarei şi amestecate împărăţii; şi pre dânsul îl aşezăm, îl înnăiţăm cu o inemă şi cu un glas a toată ţara domnii noaă şi ţărâi noastre stăpân şi craiu de moşie, luând întru dânsul aceia nădejde, ca măriia sa pre noi şi moşiia noastră, împrotiva tuturor goazălor turceşti şi a altor vrăjmaşi, ne va apăra şi ne va acoperi; şi pre noi în volniciia cea veche, că ne va păzi întru adevăr; că ne va giudeca, precum pre alte ţări şi domnii a mării sale supusă supt poronca sa, după aşezământurile şi legăturile acestea, care pre adastă vreme le aşezăm dentru amândoaă părţile, întru tăriia acestui lucru şi întru mărturie.

întâi, noi, carii cu chipurile ne aflăm credinţii măriei sale, cu numele domnului nostru, lui Mihai vodă, şi a toată ţara lui, nărodului, facem giurământu noi şi toată ţara, lui şi urmaşilor lui, cum vor fi credincioşi până la moarte. Aciasta cu iscălitura, mânule noastre întărind. Aşea şi Mihai vodă, acmu aşezat domn, şi cei pre urma lui domni şi tot statul Ţărâi Româneşti, vor fi datori a păzi. Şi de vreme ce săninatul domnu, stăpânul nostru milostiv, în ţara noastră nu poate sta şi lăcui pururea, noaă, în locul său, ne va pune domnu, pre care staturile ţărâi, cu socotială de obşte şi părere de la măriia sa, vom pofti; care să fie ştiutor limbii moşii noastre şi care ari cârmui după orânduială ţara aceia şi care pricinele noastre, drept şi cu orânduială, după veche volnicie şi deprindere, şi după legăturile acestea şi aşezământuri, şi cu poronca săninatului domnului nostru şi aceluia ce va fi în urmă, să giudece şi să aliagă. Şi pentru ca acestea mai bine şi mai drept să să poată a isprăvi şi a urma, măriia sa, supt numele şi norocirea sa, după Dumnăzău, stiag oştesc, buzdugan şi sabie domnului de ţară, ca unui namesnic al său

îi va trimite, den care să cunoască toţi, că iaste în locul său pus şi toţi de la cel dentâi până la acel de pre urmă, după aceste legături şi aşezământ, să fie ascultători domnului, întru tot ce va poronci măriia sa craiul.

Aşijdirea, domnii de ţară, pentru să poată plini mai bine datoriia şi slujba sa, dată după voia mării sale craiului şi după folosul staturilor, 12 boiari, ştiuţi lucrurilor cu vârsta şi cu ispita şi isteţi, să să adaogă către dânsul, cu a cărora svat, aşea întru pricinele giudecătoare, a le alege, cum şi întru isprava altor lucruri. După aceste legături şi aşezământuri, singur domnul ţărâi să păzască, ca să nu să facă nemărui strâmbătate peste direptatea şi putinţa. Şi aciia boiari precum cu socotiala numai şi voia şi cu ştirea mării sale craiului şi a lor săi urmaşi, să vor pune; aşea şi cu aceiaş ştire şi voe, să fie depărtaţi de slujba şi locul lor.

Aşijdirea, ce să atinge de viniturile ţărâi, de acelea, aşea aşezăm, cum, de câte ori să vor faci de măriia sa, stăpânul nostru, în ţara sa în Ardial comisie, să să trimită boiari şi den Ţara Munteniască la acea adunare, carii ari socoti după voia mării sale şi a urmaşilor săi, după trebuinţă a pune dări pre ţară. Şi la acele adunări şi de obşte a ţărâi împreunări, să aibă loc deosăbit, ca şi alţi trimişi, cu slobodă voe a-ş da părere şi socotiala, să fie cei întâi cu locul şi cu voroava şi domnul şi boiarii den Moldova. Şi birul aşezat, îl vor spune numai domnului. Şi acei 12 boiari şi boiarii vor cunoaşte, de la măriia sa, carii vor fi aleşi şi orânduiţi, carii în toţi anii depline şi îndestulate same de cuprinse cheltuiale şi veniturile să fie datori a da samă.

Toate hărăziturile, uricile şi întăriturile a domnilor celor dentâi a ţărâi, măriia sa craiul şi urmaşii lui să le lasă neclintite, precum stau; şi pe urmă, supt numele şi pecetea fliâriii sale şi a urmaşilor lui, toate acele cărţi şi direse să iasă şj preţul tuturor scrisorilor, făcut după lege şi obiciaiul acei ţări, să să pue, iară moşiile să nu să poată hărăzi altora, fără lăcuitorilor acei ţări.

Domnilor puşi până la vreme, de viniturile ţărâi aceiia, Jupă datoriile slujbelor lor, măriia sa craiul le va orândui vinit pe pofta ţărâi şi a boiarilor.

Toate pricinele, după veche legi şi obiceiu a ţărâi, înnaintea giudecătorilor orânduiţi să să înceapă să să giudece, şi înnaintea domnului şi a 12 boiari; după giudecată, să să obârşască osăbit de toate. Şi orice feliu de pricini de pediapsă, atingându-să de viaţa şi averile boiarilor, carii sâvai că den giudecată de cap s-ari pune în oprială, însă să să lasă loc de milă şi de ertare, şi nice viaţa, nice averea boiarilor ce-s de pediapsă, fără ştirea craiului şi a urmaşilor săi, să nu să poată lua.

Iară, de s-ari pedepsi cineva cu moarte, averea lui, după obiceiul ţărâi aceiia, să margă la rude şi la urmaşii lui.

Şi întru aciasta orânduială şi ispravă să să închiză toată Ţara Munteniască suptu hotarăle şi marginile ei vechi, despre partea Moldovei şi a munţior, despre Dunăre până la mijlocul matcii Dunării, de la Ruşava până la Brăila şi după vechile hotară şi margini să să ia vinitul ţărâi.

Toată orânduială besericii şi a preoţilor sau a călugărilor, să o lasă măriia sa în veche ţinere şi obiceiu, pravile, ţeremonii şi volniciile, să fie slobozi a-ş lua obiciuite viniturile sale. Aşijdirea şi toate bisericele munteneşti, care să află în ţărâle măriii sale sau a urmaşilor, vor fi supt giudecată aşezământului mitropolitului de Târgovişte, după aşezarea legii besericii şi orânduialei ţărâi aceiia, şi viniturile sale să-ş poată lua pre obiceiu.

Tituluş va avea măriia sa şi urmaşii lui de la domnu, de la toată orânduiala ţărâi, aşea: Prea săninatul domnu stăpânul Jicmond, den darul lui Dumnăzău, a ArdialuJui a Ţărâi Moldovei, a Târâi Româneşti şi a svintei împărăţiei Ramului domn, a părţilor crăiei ungureşti stăpân şi săcuilor oblăduitoriu i proci, stăpânul nostru milostiv.

Iară domnul de ţară: Dumnealui măritul domnu Mihai vodă a Ţărâi noastre Româneşti, credinciosul noaă iubit

Iară însuş domnul, la tituluşul său, pe urmă să nu să p cu mila lui Dumnăzău, nice târgul sau locul de unde va trimite cărţiii sale la măriia sa, la urmaşii lui, să nu să pomeniască.

Domnul ţărâi să aibă pecetea niamului său, iară nu cea de obşte a domnilor Ţărâi Munteneşti, iară cu ceară roşie Iară pecetea ţărâi să fie la măriia sa şi la urmaşii lui.

Boiarii toţi să vor chema a domnului de Ardial, nu a domnului ţărâi şi fieştecare va avea într-acela chip tiutiulus.

Domnul muntenesc să va scrie între svetnicii de Ardial.

Domnul ţărâi prin soli sau cu altă socotială, cu nime den nărodul strein sau den domni, fără slobozăniia şi voia de la domnul Ardialului şi de la urmaşii lui, - şi lor le va fi - nice de tine lucruri să nu poată socoti şi a isprăvi. Ce, când va fi trebuinţă ca aceia, să întrebe de măriia sa domnul Ardialului şi de urmaşii lui şi lor le va fi a isprăvi pricina domnului şi a toată ţara a le isprăvi şi a le urni.

Iară de ostaşii ungureşti sau de alt niam, de va face strâmbătate vreunuia den lăcuitorii ţărâi, den partea aceluia, căpitanul domnului de Ardial, care va fi acolo pus pentru cercătura vinii şi faptii. Aşijdirea de va face vro silă cinevaş den lăcuitorii domnului sau a ţărâi vreunui ostaş a domnului Ardialului, den partea aceluia, singur domnul prin vornicul să cerce giudeţul fără de nice o zăbavă. Iară care, ori chipurilor boiarilor, ori curţii, va face silă împrotiva legii şi dreptăţii, să i să facă certare de cap.

între cei 12 boiari giuraţi, să nu poată fi niam de grec şi nice o slujbă sau rându care razimă de cârmuirea acei ţări, a avea să nu poată.

Ospeţăle şi hărăziturile ce sint obiciuite la Paşti şi la Botezul Domnului nostru Iisus Hristos, să să facă den vinitul ţărâi.

Aşijdirea domnul ţărâi şi toţi boiarii, făcând giurământ cu încredinţarea sa măriii sale, domnului de Ardial, şi urmaşilor lui, să vor lega cu tainele credinţăi.

După aceste ponturi şi aşezământuri, atunce când să va trimite stiagul oştescu domnului ţărâi, aşijdirea măriia sa, domnu Ardialului, să făgăduiaşte cu toate puterile, cu bani, cu puşci, cu iarbă de puşcă şi cu altă gătire de oaste, în Ţara Munteniască, împrotiva tuturor vrăjmaşilor a o apăra şi a o sprijeni şi a o cârmui. După aceste legături şi aşezământuri şi urmaşii lui vor face. Pentru a cărui lucru, încredinţasă şi vecinica pomenire măriia sa, domnul Ardialului, întâi, şi noi, chipurile ce ne-am pomenit mai sus, dentru amândoaă părţile, spre a obârşi aceste ponturi şi aşezământuri cu iscălitura de mânuie noastre şi cu peceţili noastre obiciuite le vom întări şi întemeia. Lucratu-s-au acestea în Beligrad.

Şi iată îndată singur Jicmont, craiul şi domnul de Ardial, toate cele mai de sus scrisă ponturi şi aşezământuri dentru amândoaă părţile prefăcute şi încheiate, priimindu-le, şi neschimbate şi tare avându-le, cu iscălitura mânii şi cu pecetea inelului nostru adevărat, a le întări au vrut; şi spre acelea a le ţinea şi neclătite a le păzi, aşea şi cu a urmaşilor

noştri nume - când vor sta ei stăpânitori, - credința si cuvântul nostru domnescu ne legăm. Lucratu-s-au acestea în oraş, în Beligrad, mai în 20 de zile, anul de la Hristos 1595.

Acestea isprăvindu-le, solii munteneşti s-au întorsu în țara sa. După dânşii au mărsu Palatiție cu buzdugan şi cu stiag de au întemeiat pre Mihai vodă domnul Țărâi Munteneşti. Giurat-au acolo pre loc aşea Mihai vodă, cum şi toți boiarii, după ponturi înnaintea lui Palatiție.

După aciasta, în luna lui iunie, în zi întâi, trimis-au boiarii şi Ştefan Răzvan vodă, domnul Moldovei, la fXeligrad, de s-au legat şi ei, după aşezământul lui Mihai vodă, cu Jicmontu craiu.

Iară la sfârşitul lui mai, au întrat tătarâi în Moldova şi în Țara Munteniască cu multă oaste şi, lovindu-i muntenii cu ungurii şi cu cazacii la marginea Țărâi Munteneşti, i-au bătut şi i-au tăiat; perit-au mulți tătari.

Curund după aciasta, lovit-au Mihai vodă la Nicopoe pre Ferhat păşea, pre carii biruindu-1, au aprinşii târgul de au arsu, puindu pre toți supt sabie; numai cetatea au rămas întriagă. Iară curund dup-aceia, au lovit în Bugiag şi mare pradă au făcut; luat-au şi şeapte bunciucuri tătărăşti de le-au închinat lui Jicmontu craiu şi mulți robi.

Aceste rocoşituri şi turburări înțălegând împărăției turcului, au şi orânduit pre Sinan paşa şi cât s-au dezvărat, au şi purces cu oşti den Țarigrad asupra lui Mihai vodă. înțălegând Mihai vodă de clătirea lui Sinan paşa că-i vine asupra, tras-au agiutoriu de la Bator Jicmond, craiul Ardialului, 2.000 de unguri călărime şi 500 de pedestrime cu Cvilarie; şi până a vini Sinan paşa, iară Mihai vodă şi cu Cvilarie au lovit pre turcii ce să afla la oraş, la Floci, şi pre

toți i-au pus în sabie. Lovit-au şi la Ruşava şi la Silistra şi la Dristor le-au dobândit şi le-au arsu. Lovit-au pe un Mehmet paşa Mihai vodă, care viniia cu un Bogdan vodă cu oaste turcească şi cu tătari şi cu 14.000 de sirbi şi l-au bătut Mihai vodă. Trecut-au Mihai vodă peste Dunăre pe ghiață de au prădat în Dobrogea şi au dobândit Lastova, Oblucița; râsipit-au Cernavodă, Azgradul, Rihova şi până la Chiliia şi la Cetatea Albă.

Sosit-au şi Sinan paşa în Dobrogea cu 100.000 de oaste turcească, şi, făcând pod peste Dunăre, au mersu dreptu la Bucureşti şi la Târgovişte; nefiind nice o oaste, pre lesne le-au luat, că Mihai vodă nu să nedejdui în ostile ce avea. Ce ş-au trimis doamna şi cu fliu-său, Pătraşco vodă, în Sibiiu, în Țara Ardialului, şi el cu Cviralie au întrat cu ostile sale în munți, la o cetățue ce-i zic Cernavoda, cetate veche şi stricată de turci mai de mult, iară în loc tare pietros.

Iară Sinan paşa, strângând den toată țara oameni, au încungiurat Bucureştii şi Târgovişte cu şanțu şi cu părcani, iară oastea o au împărțit în doaă părți: o parte cu Aii paşa au lăsat în Târgovişte să isprăvască lucrul cetății, iară cu alta au mărsu Sinan paşa după Mihai vodă. Şi, dacă s-au apropiiat de unde era Mihai vodă, au orânduit 12.000 de turci într-ales să margă să lovască pre Mihai vodă peste acele locuri strâmte şi să nu să întoarcă până nu-1 vor birui.

Iară Mihai vodă cu Cviralie, nedejduindu întru Dumnăzău şi bizindu-să şi locului, au eşit în tâmpinarea turcilor la acele strâmtori, ce s-au pomenit mai sus, şi stătu un războiu mare între dânşii cu multă vărsare de singe, până au dat dos turcii; şi-i goniia oştenii lui Mihai vodă până în tabăra turcească, şi de acolo, iar lua înnapoi a goni pre oamenii lui Mihai vodă; şi tot îmblară într-acea zi până în

desară tot hărățindu-să, şi să goniia unii pre alții neputându-ş alege.

Iar într-apusul soarelui, nemerisă trei sute de unguri pedestrime, ce era eşiți den tabără pentru păşune, şi sosind în războiți, îndată den poronca lui Mihai vodă statură şi ei bărbăteşte la războiu. Iară turcii, înțălegând că au vinit agiutoriu proaspăt lui Mihai vodă, neştiind numărul lor, ş-au făcut spaimă şi au dat dos şi i-au luat oştenii lui Mihai vodă în goană după turci şi pre mulți au agiunsu şi i-au omorât Apucat-au şi patru tunuri şi câteva stiaguri; şi fugând Sinan paşa, zic, că au căzut cu calul de pre un pod în apă şi abiia au eşit, întinat. Şi după acest războiu, nezăbăvind Sinan paşa, iară s-au gătit cu oaste şi au mărsu asupra lui Mihai vodă. Iară Mihai vodă s-au dus în munți şi să gătiia mai cu mare gătire împrotiva lui Sinan paşa şi au dat ştire lui Bator Jicmontu de vinirea lui Sinan paşa.

Pornit-au Bator Jicmontu pre Binedectu Mindițintie, otcârmuitoriul săcuilor, şi pre Valtazar Bogasie şi pre Nicolae Comisie cu oşti să să adune în câmpii Bardului, la un târgu săsăscu ce să chiamă Valea Niagră; şi singur Jicmontu au purces den Beligrad la Săbeş. Şi acolo i-au nemerit veşti bune: întâi, că au dobândit oamenii lui cetatea Lipa; a doa, de biruința lui Mihai vodă asupra lui Sinan paşa; a triia, Cazi-Chirii han, eşind den Crâm să vie în Moldova cu oaste să prade, iară viind moscalii peste Nipru, au lovit în Crâm de au prădat şi au arsu; care veste înțălegând hanul, s-au întorsu iar în Crâm.

Venit-au lui Jicmontu agiutoriu den Țara Leşască Ian Vihernii cu trei sute de cazaci; aşijdirea şi oaste nemțască, călărime 1500, de la împăratul nemțăscu cu Albert ghenărariul, iară osâbit oastea Ardialului 24.000. Mers-au poronca lui Jicmontu şi la Răzvan vodă den Moldova, de au îjitrat de grijea tătarâlor pre la săcui cu 2300 de pedestrime și 800 de călărime şi cu 22 de puşci şi s-au tăbărât la cetatea Tohvara între munți, ce era făcută de Ludovic craiul unguresc şi mai apoi lărgită de Ian Huniad craiu, care o stăpâniia pre atunce braşovenii.

Şi acolo vini veste lui Răzvan vodă, că au întrat în țară şi oaste leşască Ieremiia Moghila cu Zamoskii, hatmanul leşăscu. Văzindu leşii că au pus Bator Jicmontu de la sine domnu în Moldova, şi pre atunce leşii o scriia pe Moldova ca iaste soție crăiei leşăşti, încă de pe legăturile ce făcusă leşii cu Ştefan vodă cel Bun şi mai apoi cu Bogdan vodă, cum s-au pomenit la rândul acelor domnii, n-au suferit pre Răzvan vodă.

De unde au luat Miron logofătul de scrie în letopisățul său de Ştefan Radul vornicul, să-l fie pus domnu târâi în locul lui Aron vodă, eu nu poci afla; nice iaste alt Ştefan, fără Ştefan Răzvan vodă, că şi cronicarii streini, Nicolae Isfanfii şi Volfgang de Betleen, carii în istoriile sale pomenescu de domniile Moldovei, scriu că pre urma lui Aron vodă au stătut domnu Ştefan Răzvan, pus de Bator Jicmontu, craiul Ardialului, precum s-au pomenit mai sus, că au mărsu Răzvan vodă pe poronca lui Bator Jicmontu într-agiutoriu lui Mihai vodă.

Iară Movileştii, precum scrie Ureche vornicul, încă cu Patru vodă Şchiopul trecusă în Țara Leşască. Au pus domnu leşii pre Irimiia Moghila vornicul cu alesul boiarilor de țară, puind deodată şi pren cetățile țărâi slujitorii săi leşii, în anul 7103 <=1595>.

Impărățiia turcului pre atunce lupta pentru crăiia unguriască cu nemții, pentru Buda, pentru astrogon şi

pentru Elnicul. Iară văzind că cuprind leşii Ţara Moldovii au orânduit pre Cazi-Chirii soltan, hanul Craniului trimiţându-i şi 2.000 de eniceri, cătră 70.000 de tătari ce era Trimis-au împărăţiia şi stiag şi tuiuri de domnii a Moldovii se aşează pre cine ari socoti el la domnie, să fie den partea împărăţiei.

Prinzind veste leşii de clătirea hanului la Moldova, cu ruşini socotind a lăsa la smintială pre domnul pus de dânşii, au orânduit şi ei pre Zamoschii hatmanul cu zece mii de oaste. - De nu să laudă. - In anul 7104 (=1595), octomvrie 9, au sosit leşii la Ţuţora, iară a doa zi să văzură şi străjile tătărăşti, iară a triia zi, octomvrie 11, au sosit şi hanul cu tătărâme. Iară leşii, văzindu atâta tătărâme, n-au putut răbda fără şanţuri, ce ş-au întărit tabăra cu şanţuri pe împregiur. Făcut-au şi băşti de pământii denafară de şanţul taberii aşea de departe, cât agiungea glonţul puşcii, şi au pus oaste în băşti şi de acolo da den tunuri. Şi într-acea zi, au stătut războiul toată zua, năvălindu tătarâi spre tabăra leşilor den faţă, iară dosul nu putea să-1 ia tătarâi, că leşii sta neclătiţi. Iară a doa zi, socotisă hanul cu meşterşug să depărteză pre Ieşi de la şanţuri; au orânduit pre o samă de tătară de făcea năvală asupra leşilor, apoi se făcea a fugi. Ce leşii, pricepând meşterşugul, sta între băşti neclătiţi până în desară. Atunce, deprinzind leşii pe tătari, văzind că să tem de foc tătarâi, luat-au leşii în goană până la oastea cea supusă, apoi s-au întorsu leşii încet, sprijenindu-să de năvala tătarălor până între băşti.

Nu dormiia Irimiia vodă; că, deşi avea nădejde în Ieşi, iară îndată au agiunsu cu daruri la hanul şi au dat cele 7 sate de ţară hanului, ce să zic hăneşti până astăzi; au legat atunce şi miiarea ce să dă în toţi aii balcibaşlâc şi alte daruri; şi cu nevoinţa Irimii vodă, au stătut legături de pace între hanul tâtârăscu şi între Zamoschii, dând şi hanul zălog la Ieşi şi leşii [a hanul, până să va închide tocmala.

Capetele de pace au fostu acestea: Irimiia vodă să fie domnu ţărâi birnic împărăţiei den an în an după obiciaiu, [ară hanului să-i dea acele sate şi alte daruri, cum s-au pomenit mai sus; şi ostile leşăşti să nu mai între în Ţara Jvloldovii; şi să margă sol de la Ieşi la împărăţiia turcului, pentru întăritura păcii. Iară hanul să dea stiag şi tuiuri de domnie Ieremiei vodă şi să-i scoată atşiref sau uric de domnie vecinică de la împărăţie.

Şi aşea s-au împăcat; şi s-au dus hanul la locurile sale cu tătarâi şi Zamoschii cu leşii la ţara lor, lăsindu lângă Irimiia vodă pre Albert Hanschii şi pre Iani Potoţchii cu trei mii de oşteni, că să temea Ierimiia vodă de unguri. Şi au purces şi Irimiia vodă şi s-au aşezat la Suceavă, la scaunul domniei.

Aciasta veste, dacă au agiunsu la Bator Jicmont, craiul Ardialului, au adunat svat, cum vor face să scoată pre Irimiia vodă den ţară, ţiind Moldova a lui; au ales cu svatul să îngăduiască până li să va alege cu turcii, cu Sinan paşa, cum s-au pomenit mai sus, ce viniia cu mare putere de oşti asupra lui Mihai vodă, domnul muntenesc.

Făcând căutare oştii sale Jicmont craiu, care era împărţită în noaă polcuri: 20.000 călărime cu suliţă şi 32.000 pedestrime, avea şi puşci pe roate 53 şi câteva cară cu iarbă de puşcă şi alte trebuitoare de războiţi; şi au trecut peste munţi în Ţara Munteniască la Rucal. Acolo viind şi Mihai vodă cu cviralii, cu 8.000 de oşteni într-ales. Vinit-au acolo şi Ştefan Răzvan vodă cu moldovenii şi de acolo, pornindu-să Jicmont cu tabără, au mărsu unde era tăbărât Mihai vodă, o milă de loc de la Târgovişte şi au şezut pre loc zece zile.

Iară Sinan paşa cu turcii era în Târgoviste, unde o întărisă cu şanţuri şi cu părcane şi cu spini îngrădit. Şi mergea Sinan paşa de prăviia oastea lui Jicmont dentru un dial; şi poate fi cunoscut că nu-i va putea sta împrotivă. S-au svătuit cu ai săi să nu aştepte acolo pre Jicmond craiu; ce, au lăsat la Târgoviste pre Aii păşea cu o samă de oaste şi pre Mehmet beiu, iară Sinan paşa s-au tras cu altă oaste de sirgu la Bucureşti.

Iară Jicmont cu tocmala oştilor sale, cu Mihai vodă şi cu Răzvan vodă au încungiurat Târgoviştea: înnainte era Mihai vodă cu 4.000 de călărime într-ales, cu suliţă, şi Cviralie cu câteva polcuri, den driapta şi den stânga, câte cinci mii de suliţaşi călări; iară în mijloc era pedestrime şi săcui, cu suliţă, cu coasă; după aceia, carăle cu pive de aramă; pe urmă roate nemţăşti; iară după nemţi, singur Bator Jicmont cu 12.000 de călărime, cu suliţă; şi pe urmă, ceialaltă oaste. Precum scriu istoricii streini, au fostu de toată oastea ca 60.000; şi au sosit în locul unde stătusă Sinan paşa.

Şi înţălegându că au fugit Sinan paşa, să temea Jicmont de vicleşug şi poronci de stătu oastea în tocmala sa toată noaptea şi a doa zi până amiazăzi, până au vinit cercătorii ce-i trimisese Jicmontu de au cercat să ştie de oastea lui Sinan paşa ce s-au făcut. Şi, dacă ştiură că s-au tras la Bucureşti Sinan paşa, s-au sfătuit Jicmont craiu; merge-vor în goană după Sinan paşa? Şi au ales cu sfatul să nu rămâe nepriiatinii în urmă şi s-au apucat a bate Târgoviste de trei părţi cu metereză şi cu coşuri.

Răzvan vodă cu săcuii era orânduit despre răsărit cu zece tunuri, iară Mihai vodă şi Jicmont cu Cviralii despre munte şi despre apa Ialomiţii cu doaâzăci de puşti. Să apăra tare turcii den lontru şi împingea pe ciia ce pusese acmu loitre pe zâdiurile cetăţii; nepărăsit da den tunuri şi cumbarale arunca. Iară săcuii strânsesă lemne uscate şi catran şi răşină şi altele de aprinsu foc şi au aruncat în cetate; ce nu s-au putut aprinde îndată. Iară a doa zi săcuii, vrând să se arete rnulţămitori pentru volniciia ce le făcusă atunce de curund Jicmontu, au şi mai strânsu grămezi de lemne uscate şi au aruncat în şanţu, unde era turcii, şi aprinzându-să, au dat navală săcui cu loitre peste zidiuri şi s-au suit pe o parte de zid şi iară au dat foc cu acele vriascuri şi pe altă parte de zid. Atunce turcii, văzindu-să aprinşi şi încungiuraţi de foc, nu să mai putură apăra şi eşiră pe o portiţă ce era neştiută de ostile lui Jicmontu. Ce n-au scăpat, că era călărime împregiurul cetăţii, mai la câmpu. Incăput-au viu în mantile lui Jicmontu Aii păşea şi Mehmet bei. Dat-au în pradă cetatea, den carii mai multă dobândă au luat săcuii, că ei au sărit întâi în cetate. Aflat-au şi doaă puşci mai mari; era glonţul câte de 56 de ocă.

Sinan păşea, dacă au înţăles că au dobândit cetatea Târgoviste, mare frică l-au cuprinsu. Lăsat-au şi Bucureştii şi au fugit la Dunăre. Deodată întărisă Sinan paşa o beserică în Bucureşti cu şanţuri şi cu băşti, ce era zidită de Mihai vodă şi de Alexandru vodă, domnul Ţărâi Munteneşti. Ce nime nice acolo n-au cutezat să aştepte pre Jicmontu craiu. Au fostu pus lagumuri împregiurul acei beserici şi lăsasă o ceată de oameni ca, de ari vini Jicmont pre aproape, să aprinză lagumurile asupra oştii lui Jicmont.

Ce s-au înşălat în svat Sinan paşa, că Jicmont, după ce au dobândit Târgoviste, n-au vinit dreptu pe şliavul turcilor, că pre unde mersesă turcii, au fostu rămas numai pământul; ce, pre altu loc au mersu, rămâind Bucureşti di-a-stânga.

Apropiindu-să Jicmont de Dunăre spre Giurgev, „u înțăles că Sinan păşea au trecut peste Dunăre cu o samă d oaste, iară altă samă de oaste au rămas dencoace de Dună,c Pornit-au îndată Jicmont o samă de oşteni într-ales, de „u cercat să afle iaste aşea, şi pre mulţi turci au aflat pre ca], mergând să agiungă la cetatea Giurgevului. Ce, puţini au scăpat, iară mai mulţi i-au tăiat şi i-au prinsu vii; gonît„_i_ au până la Giurgev.

Apucasă Sinan păşea de trecusă pestă Dunăre într-un ghecet. Iară mulţime de turci trecea peste pod, cât nu nui încăpea pe pod; ce, să sloboziia unii şi înnot şi mai mulţi sa înneca. Sosit-au atunci şi Jicmont cu ostile şi mare moarte să făcu în turci de oştenii lui Jicmontu, mai ales de săcui, ce arătară mare vitejie. Perit-au mulţi turci, cât să amestecasâ apa cu sângele lor, de să facusă roşie de singe; iară den ceia parte, Sinan paşa nu înceta a bate den puşci în oastea lui Jicmont; ce, nice o scădere făcea.

Iară pedestrimea, ce era în liafă la Răzvan vodă, au dat năvală la podul despre cetate de au apucat podul şi acolo mare şi cea de pre urmă frică în turci era, carii trecusă Dunărea, de au tăiat şi au strâcat podul, temându-să să nu triască oastea lui Jicmontu şi în ceia parte de Dunăre.

Dobândit-au Jicmontu şi cetatea Giurgevul şi o au arsu şi omorî pre toţi cetăţenii şi au strâcat podul şi au arsu vasale, pre carele era făcut podul. Intorsu-s-au Jicmont, petrecut de Mihai vodă până la Gherghiţă, şi îndată au gătit pre Răzvan vodă cu oşti să margă asupra Irimiii vodă şi i-au dat 12.000 de oaste unguriască.

Şi înţălegând Irimiia vodă de vinirea lui Răzvan vodă cu ungurii, au strânsu şi el oaste de ţară, câtă au putut, şi s-au gătit să stea cu războiu împrotiva lui Răzvan vodă. Era într-o

j,,,ninecă, când s-au apropiiat Răzvan vodă cu ungurii de târg'^ Sucevii; era eşit şi Irimiia vodă la sat la Areni. Iară „astea leşască, ce era la Irimiia vodă lăsată de Zamoschii, o „, tocmit mai Ia câmpu, despre Şcheia, pe supt un mal ce j„te alăturea pre lângă drumul Băii.

Irimiia Vodă era în beserică la svinta slujbă, când să ciungea hărăţii den oastea lui Răzvan vodă cu ostile ţărâi. 5i când au eşit Irimiia vodă den beserică, să tâmpinară ostile de îmbe părţile şi, după câtăva luptă între oşti, au lovit leşii |„ oastea unguriască den aripa despre Schee şi îndată au înfrânţii pe unguri.

Iară supt Răzvan vodă, precum scrie Istvanfu, doi cai au căzut în războiu atunce; şi, încălecând pre al triiie cal, au silit de au îmbărbătat oastea sa şi au tocmit războiul la loc. Ce, curund purceasără în răsipă oastea Iui Răzvan vodă. Părăsit de toţi, Răzvan vodă fugind, l-au prinsu oştenii Irimiii vodă; scrie Isfanfîe că era rănit Răzvan vodă. Şi întâi au poroncit Irimiia vodă de l-au sluţit de nas şi de buză şi după câtăva mustrare i-au tăiat capul şi I-au pus într-un par împrotiva cetăţii. Să pomeneşte şi astăzi movila lui Răzvan vodă pe drumul Băii ce merge de la Suceavă. Iară pre unguri i-au gonit până în munţi, tăindu-i şi ucigându-i oştenii Irimiei vodă cu mare vărsare de singe.

Fost-au acest războiu în anul 7104 <=1595> decemvrie 5 zile. Aşea s-au plătit lui Răzvan răul ce făcusă şi el lui Aron vodă, de la carele au avut milă şi cinste.

Iară săcuii, cum cei ce scăpasă den războiul de la Suceavă, aşea şi acei de pre loc, văzindu-să în volniciia sa ce le dedesă de curund Bator Jicmont craiu, au început a face goană asupra nemişilor de le-au prădat casăle şi multe

nebunii au făcut. Acestea înţălegând Jicmont, au strânsu svaţ şi le-au strâcat volniciia ce dedesă săcuilor.

După acest războiţi şi perire a lui Răzvan, s-au aşezat domniia Irimiii vodă fără grijă; nice Bator Jicmont, domnul Ardialului, nu s-au mai ispitit să mai trimită oşti î. Moldova.

Aciasta perire a lui Ştefan Răzvan, cum şi răsipa oştilor lui Jicmont craiu deodată, şi dezbaterea Ţărâi Moldovii de supt ascultarea crăiei ungureşti, nu numai împăratului nemţăscu, - ca unui craiu unguresc, de care răzimasâ şi d. mai-nainte vreme Moldova, încă de mai-nainte de ce. au luat turcii Ţarigradul era şi întovărăşită - i-au părut rău, ce şi lui Climentie, papa Ramului, mare părere de rău, pentru căci crăiia leşască <se unia cu turcul, când craiul Jicmond>, luptând el să dezbată ţara de supt mâna turcului, să cuprinzâ Ţara Moldovii, să împreune şi pre moldoveni cu sâne, împrotiva turcilor; căci trimisesă Jicmontu craiu sol la cumnatu-său Rudolfu, împăratul nemţăscu, şi la Climentie, papa de Râm, jeluindu de mare pagubă, ce i-au făcut leşii în oastea lui, şi leşii au împiedicat lucrul spre scăderea creştinătăţii, de au aşezat Ţara Moldovii iară supt birul turcilor, de supt care bir era eşită ţara cu nevoinţa lui. Iară şi papa mare ponoslu au trimis leşilor şi osăbire de beserica lor craiului leşăscu, ca unui împiedecător binelui creştinilor.

Trimis-au şi craiul sol la papa, făcându-i ştire, că are el de grijea Ţărâi Moldovii; fiind mai aproape, vecini Târâi Leşeşti şi mai înhotârâtă, mai cu cale au socotit a fi să razime de crăiia leşască şi de republica leşască, decât de crăiia ungurească. Acea grije o poartă el, să nu fie Moldova cu turcii, şi de mai-nainte vreme fiind supt grijea sa, cum şi acmu de curund cu puterea sa au scos den Moldova pre Jianul Craniului. Iară craiul unguresc, neavând putere să să .pere pre sine, cum poate să apere pe Moldova de turci şi je tătari, mai având prilej fiecând crăiia leşască de oaste.

Aceste pricini avea ei între sine, pentru Moldova.

DOMNIIA IERIMIII MOGHILA VODĂ
CAP XL

Irimiia vodă domniia cu pace şi cu lucruri aşezate şi întemeiate că ţinea şi oşti streine şi păziia şi datoriia despre împărăţie.

Iară nu multă vreme după aciasta, Bator Jicmont, vâzindu-să îmbătrânit şi fără cuconi şi văzind că turcii den .n în an să întărescu şi cască să cuprinză Ardialul şi el obosit de vârtute, alegându-şi bătrâneţălor viaţă cu odihnă, au socotit că fraţii săi nice unul nu va putea să ţie Ardialul de răul turcilor şi au făcut tocmală cu cumnatul său, cu împăratul nemţăscu, să fie pre sama împăratului nemţăscu Ardialul; iară lui i-au dat cumnatu-său, împăratul nemţăscu, doaă olate, anume: Ratişbor şi Opoliia, la Ţara Sileziia, care să chiamă Slonsca, ce să hotăreşte cu leşii.

Şi după aceia Jicmont, după legăturile ce făcusă cu cumnatu-său Rodolfu, împăratul nemţăscu, pentru Ardial, lăsat-au deodată Ardialul pe sama lui Caspar Comisie, pe care îl avea credincios Jicmontu, şi, chemâdu-l în taină, i-au zis: „Aşea iaste voia mea, ca după ce voiu eşi eu den Ardial, nemărui să nu laşi domniia Ardialului, ce să o tragi la tine. Pentru aceia ti-am făcut hatman pre ostili Ardialului".

A doa zi, iară au chemat pre Ştefan Boţeai, unchiu-său, şi-i zisă: „Aşea te sfătuescu că, de-ţi va trebui domniia

Ardialului, să nu rabzi pe vr-un muntian, arătând pre Iosic. să ţie domniia". După aceia, nezăbăvind vreme, toamna, au dat domniia Ardialului lui Ştefan Iosica, logofătul său căruia svat nu numai în cele de obşte, ce şi în cele deosăbite le ţinea Jicmontu. Aceste sămănături, de netocmală şi j. neiubire între acei trei, au aruncat Jicmontu.

Iară Rudolfu, împăratul nemţăscu, nezăbavă vreme, au trimis sol la Jicmont de l-au întrebat de ţine tocniala cu dânsul, făgăduindu-i prin solii săi multe vinituri den an în an lui Jicmontu. Şi să despărţisă Jicmontu şi de fămeia-ş alegându-şi viaţa singuratecă. Iară, după ce au înţăles papa cum s-au despărţit Jicmontu de fămeia-ş şi va să petriacâ viaţa călugăriască, i-au giuruit episcopiia de la Olom sau de la Vratislav, în Slonsca, să-i dea. Cu acestu feliu de făgăduinţă sau părându-să lui Jicmontu, au răspunsu solilor, că să va lăsa în tăriia acelora, carii aşea de cele de cinste, cum şi de cele de folos, îl vor sfătui.

Iară, căindu-să Jicmontu de legăturile sale ce făcusă cu împăratul nemţăscu, socoti pre taină să trimită sol la împărăţiia turcului, să facă craiu în locul său pre Ştefan Iosica, să-i trimită împărăţiia stiag şi buzdugan. Aceste aşăzându-să într-acesta chip, pentru să obârşască deplin lucrurile, au răpezit Iosica den poronca lui Jicmontu cărţi la namesnicul Cassovei, să nu să grăbască nice el, nice comisarii împăratului nemţăscu a întră în Ardial, căci încă de purcesul lui Jicmontu den Ardial, nemic adevărat nu s-au aşăzat şi statul Ardialului spre aceia să pliacă, ca să nu rămâe Ardialul în mâniile streinilor.

Aceste cărţi de sirgu le trimite Iosica la Cassovie, iară namesnicul Cassoviei îndată le trimite la Rudolfu, împăratul nemţăscu. După aceia, Jicmontu au poroncit să să strângă

..ţi la Beligrad şi acolo viind Jicmontu, au zis cătră toţi să p.. într-o tocmală şi să să bată cu Rodolfu, împăratul nemţăscu, şi pentru să nu înmulţim povestea, lăsăm de aice .ltele la unguri să scrie mai pre larg.

Iară Jicmontu, după legăturile ce făcură cu Rodolfu ţ..păratul, pentru Ardial, au lăsat Ardialul pre sama oamenilor lui Rodolfu.

Atunce, Mihai vodă au fostu trimis sol la Jicmontu, poftind agiutoriu să margă asupra înmiii vodă, să-l scoată den domnie, să apuce el şi domniia Moldovii. Ce Jicmontu .u răspunsu lui Mihai vodă, precum mai bine să stea în pace, de vreme ce şi papa de Râm şi Rodolfu, împăratul nemţăscu, poroncescu să nu scociorască arme asupra leşilor şi a moldovenilor; că aşea papa, cum şi Rodolfu, arătând că veţi afla pre urmă liac, să fie toşi megiiaşii în pace. Apoi Jicmontu, părăsind Ardialul şi femeia-ş, au purces spre Opoliia.

Iară Mihai vodă, înţălegând de Jicmontu că au lăsat Ardialul în sama lui Rodolfu, împăratului nemţăscu, de sirgu au trimis la solii lui Rodolfu împăratului, la Ardial, cerşind svat ce va face şi de ce să va apuca, de vreme ce Jicmontu au părăsit Ardialul, şi de unde-i va vini agiutoriu împotriva turcilor, că nişte oşti, nice bani nu are; şi pentru zăloage ce au pus pentru plata oştii, pe poronca lui Jicmontu, să-i arete solii împărăteşti de unde le va putea scoate, şi pentru altă plată oştilor ce le-ari trebui, de unde să va da? Răspuns-au solii să nu poarte grijă Mihai vodă, ce să fie cu inemă bună, că în scurtă vreme poftele i să vor plini.

Mai trimis-au Mihai vodă pre Radul cluceriul şi pre Mierăşte logofătul la comisarii lui Rodolfu cu solie, în care era mari lucruri a le descoperi, şi-i pofti de viniră comisarii

lui Rodolfu cu o samă den boiarii Ardialului în Târgovişt, şi au sfătuit cu Mihai vodă pentru grijea oştilor. Şi îndată au dat bani lui Mihai vodă, 10.000 galbeni de aur şi au făcut aşezământuri între dânşii. Mihai vodă, domnul muntenesc să aibă stăpân pre Rodolfu, împăratul nemţăscu şi craiul unguresc, iar Rodolfu, ca pre o tară de moşie să o dea lui Mihai vodă şi fuu-său, lui Pătraşco vodă, fără de nice o dare, numai Mihai vodă să trimită daruri împăratului, cum să cade unui domnii, şi pre acea alegere să stea Rodolfu i proci.

Purces-au Mihai vodă, după aceia, trecând Dunărea la Nicopoe, în ţărâle Bolgariei, de au prădat şi au arsu şi au adus robi în Ţara Munteniască 15.000 de bărbaţi cu femei, de i-au aşezat în Ţara Româniască.

Peste voe era ardelenilor tocmala ce făcusă Jicmontu cu Rodolfu, împăratul nemţăscu, temându-să pre urmă de supunere de niamţu. Ce, nezăbăvind vreme, după ce au purces la Slonsca Bator Jicmontu, s-au strânsu toşi boiarii Ardialului şi au ales craiu pe Bator Andriiaş, carele era arunce în Ţara Prusiii.

Improtivă era acestu lucru, tocmelii ce făcusă împăratul nemţăscu cu Jicmontu pentru Ardial, preum am pomenit mai sus. Ce, nelăsând în voia căpeteniilor de Ardial, împăratul nemţăscu au socotit şi cu sabiia să-i supue, având tocmaiă cu Bator; şi au orânduit pre un ghenăral al său, anume Başta Giurgia, şi au trimis şi la Mihai vodă de l-au îndemnat să vie asupra lui Bator Andriiaş, pentru mai pre lesne supunerea ardelenilor de doaă părţi, că Mihai vodă pururea avea cu împăratul niamţului răspunsuri.

Pre lesne au priimit Mihai vodă acestu lucru şi fără zăbavă au strânsu oaste den ţara sa, ca 30.000, şî au întrat

j. Ardial până la Sibiiu şi acolo, tăbărând, au aşteptat pre $aşta Giurgi cu ostile nemţăşti.

Trimis-au Bator Andriiaş la împăratul nemţăscu solie, cu ,igăminte să nu facă asuprială să-l scoată den crăie, ce-i i de moşie de atâtea veci a Batoreştilor; ce, acele oşti gătite asupra [.i, mai bine împreună cu dânsul să să orânduiască asupra turcilor, arătând că ei nu den sine, ce den voia tuturor svetnicilor şi a boiarilor Ardialului, au priimit crăiia Ardialului; rugându-să împăratului nemţăscu să-l priimiască supt mila ,a i proci. Şi cu aciastă solie au fostu trimis Bator Andriiaş pre Volfungu şi deodată l-au fostu pus la oprială în Beciu şi jar l-au slobozit.

Pre urmă au trimis sol şi aicea, la Ieremiia vodă, legând prieteşug cu Irimiia vodă, poftindu-i şi fata să-ş dea Ierimiia vodă după frate-său Ian, socotind Bator Andriiaş că încuscrindu-să cu Irimiia vodă, să să poată lăţi şi la domniia jMoldovii, puindu pe frate-său domnu.

Ştiind Bator Andriiaş de prieteşugul ce-au avut frate-său, Bator Jicmont, cu Mihai vodă, domnul muntenescu, au trimis sol la Mihai vodă pentru prieteşug; şi cine au fostu cu acea solie, în loc de prietenie între dânşii, au aţiţat pre Mihai vodă cu mare vrajbă spre Bator Andriiaş.

Ce, Mihai vodă, îndemnat de împăratul nemţăscu asupra lui Bator Andriiaş, au făcut veste că au gătit oastea aceia împrotiva turcilor. Iară pe urmă, simţind Bator Andriiaş că merge Mihai vodă asupra lui cu oaste, au trimis sol la Baştea Giurgia să afle de lucrurile lui Mihai vodă. Ce Başta Giurgea au răspunsu că gândul lui Mihai vodă nu-l ştie. Trimis-au Mihai vodă de au iscodit; ce vrând Mihai vodă să înşele pre Bator Andriiaş, au făcut giurământu că el nu uită binele şi mila lui Bator Jicmontu, frăţine-sâu, care

l-au agiutorit împrotiva turcilor, şi precum au fostu în bună megieşie, aşea şi acmu, cu Bator Andriiaş. Pre urmă s-au descoperit vicleşugul lui Mihai vodă, după multe solii înţ,. Mihai vodă şi între Bator Andriiaş.

Poronci Mihai vodă să să găteazâ de războiu ostili sale-aşidirea şi Bator Andriiaş. Iară, să scurtăm voroava, au rămas izbânda la Mihai vodă, înfrângând oastea lui Mihai vodă p,. oastea lui Bator Andriiaş, şi purciasără în răsipă den războiu lăsind toată tabăra cu toată gătirea oştească, în mâna lui Mihai vodă, că singur Mihai vodă, văzind că sta războiul neales, au dat năvală în ardeleni de i-au şpârcuit. l?erit-au multe capete în războiu, fugit-au Bator Andriiaş cu puţini boiari de ai săi.

Iară, după izbândă, Mihai vodă au purces cu oaste la Beligrad, trimiţând înnainte la cetăţeni să le vază socotiala. Insă, după ce s-au făcut zuă, îndată au răpezit gonaşi după Bator Andriiaş. Iară cetăţenii den Beligrad, înţălegând de răsipa ardelenilor cu Bator Andriiaş şi de Mihai vodă că le veni asupra, trimisără sol cu daruri la Mihai vodă şi-l tâmpinară nu departe de Sibiiu cu tabăra şi i să rugară beligrădenii să le Fie milă i proci.

Iară Bator Andriiaş, părăsit de toşi, simţind că-! gonescu săcuii să-l prinză, au fugit şi, rătăcind pedestru numai cu Nicolae Mica, au nemerit la nişte păstori şi, fiindu însătat, au cerşut apă; iară pastorii, neavând apă, i-au dat zăr de lapte. Şi dând la Nicolai Mica să guste, zisă Bator Andriiaş: „Să bem aceste mişelii, care ne-au dires şi ne-au închinat vânzătorii şi hiclenii noştri". Şi bându puţin dentr-acel ţiţiiu, au trimis pe un păstoriu să-i aducă apă şi-i dede un galbăn de aur. Şi ieşind Andriiaş den coliba ciobanului, s-au lăsat supt un brad să odihniască puşintel şi au zis lui Nicolae să-l

,,ajuiască. Şi neştiind Bator Andriiaş că-i sintu nepriiatinii ,proapi, luându-l pe urmă, pen frânturi, pen locuri grele, şi nemurind gonaşii la ciobani, i-au întrebat. Şi auzind Nicolae jvlica de unde era de păziia pre Bator Andriiaş, l-au deşteptat; şi nemerindu-i săcuii, au eşit la dânşii Nicolae, doar îi va îmblânzi. Ce, nemic isprăvind, ca nişte oameni ,,rbaţi, au năvălit cu arme şi l-au omorât. Apoi, găsind şi pre 3ator Andriiaş, au năvălit ca nişte hiiari sălbatece asupră-i şj în loc l-au omorât.

Vesel şi îndrăzneţii Mihai vodă, după izbândă, pre jesne cuprinde oraşele pre sama sa şi i să închina şi cetăţile, numindu-l domnii lor, priimind pren cetăţi oşteni de a lui. _ De pre atunce are nume de-i zic Mihai craiu. -

După ce-i dusără gonaşii capul lui Bator Andriiaş la Mihai vodă, au trimis Mihai vodă de au adus şi trupul, gol de toate hainele lui, a noa zi după ce perisă, şi cosindu-i capul la trup, l-au îngropat în Beligrad, îmbrăcat cu haine scumpe.

Stând Mihai vodă după aşezarea Ardialului, iară de aicea den ţară s-au rădicat Irimiia vodă, îndemnat de turci, şi au mărsu cu oaste în Ţara Munteniască; şi neavând cu nime nice un războiu, au mersu în Bucureşti şi au pus domnu pe frate-său, Simion paharnicul, şi, lăsind oaste de a sa pre lângă dânsu, s-au întorsu la scaunul său, la Suceavă.

înţălegând Mihai vodă de cuprinsul scaunului Ţărâi Munteneşti de Irimiia vodă, îndată au purces cu oaste den Beligrad, de au mărsu asupra lui Simion vodă. N-au aşteptat Simion vodă să stea împotriva lui Mihai vodă, ce s-au dat spre marginea ţărâi, spre Focşeani, pentru agiutoriul de la frate-său, Irimiia vodă. Şi strângând câtăva samă de oaste la margine, au aşteptat pre Mihai vodă la Milcovul cel Mare, - are

şi altu nume grozav acea apă, de atunci, spun muntenii -j ţinu războiul câtva ceas. Apoi pierdu Simion vodă războiul şi s-au dus în răsipă oştenii lui Simion vodă, cine încătro au putut; iară Simion vodă au năzuit la frate-său, Irimiia vodă la Suceavă.

Iară Mihai vodă, după izbândă asupra lui Simion vodă n-au zăbovit; ce, strângând oaste ce-au avut şi săcui, şi au mărsu asupra Irimiii vodă, care să afla la Trotuş, nuntind nepurtând grijă aşea în grabă să-i fie oaspe Mihai vodă.

Iară, dacă înţăliasă că Mihai vodă trece munţii şi-l vine asupra cu multe oşti, nefiind gata Irimiia vodă să poată sta împrotiva lui Mihai vodă, au mărsu spre Suceavă. Mihai vodă, nemic zăbăvind, s-au pornit după Irimiia vodă, cu mare sirguială; şi lăsind Irimiia vodă oaste leşască ce avea lângă dânsu, să poată lua limbă den oastea lui Mihai vodă, supuindu-să acei oşteni Ieşi, au lovit pre nişte munteni şi sirbi dentr-o aripă a oştii lui Mihai vodă, în laturi de tabără, şi-i înfrânsără şi-i goniră până în tabără, cât să îngrijească şi însuşi Mihai vodă deodată. Iară stând ungurii, au înfrântu pre leşii Irimiii vodă şi acolo pre loc au perit o sută dentr-înşii.

Inţălegând Irimiia vodă de perirea oştenilor săi, au năzuit la Hotin; aşea îl pripisă Mihai vodă de aproape pre Irimiia vodă, cât şi pre nişte haiduci pedestri cu oarecâte cară, mergând pre urma oştii Irimiii vodă, i-au agiunsu fruntea oştii lui Mihai vodă şi au stătut haiducii la războiu, apărându-să câtva ceas. Ce, înglotindu-să oastea lui Mihai vodă, i-au înfrântu la sat, la Verbiia, pre Jijiia, unde stă movilă, făcută de Irimiia vodă deasupra acelor trupuri.

Şi atâta era de groaznic Mihai vodă şi vestit de răboae în toate aceste părţi, cât, îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat cetatea şi a Sucevii şi a Niamţului şi au pus oşteni

de ai săi de pază la cetăţi, pedestraşi. Şi nice cu atâta nu s-au lăsat Mihai vodă, ce au purces de la Suceavă spre Hotin, de au gonit pre Irimiia vodă şi pre Simion vodă până la Hotin.

Cetatea Hotinului era bine grijită de Irimiia vodă, cu slujiori nemţi de ai săi; iară Irimiia vodă au trecut peste isfistru la Ieşi pentru agiutoriul. Pusese Mihai vodă şi un domnii de la sine aicea în ţară, anume Marcul, a căruia nume nu să povesteşte, pentru scurta vreme ce-au avut acel domnişor; nice la letopisăţăle streine nu să află numele acei domnii. Şi socotind Mihai vodă că va domni şi Ţara Jvloldovii, poroncisă la oastea sa să nu facă stricăciune pen ţară.

Era leşii pre aceia vreme strânşi toţi la săim, la Varşav, sfătuind de oaste împrotiva şvedului; că craiul leşăscu Jicmontu, Fiind moşan acei craii, ce încă viu tată-său, Ian craiu, au ales leşii pre Jicmontu la crăie şi după moartea tătâne-său, neavând alt fecior fără Jicmont, cuprinsese crăiia şvezască un frate a craiului şvezăscu, anume Gustav. Deci, fiind mai aproape Jicmontu, ficiorul craiului şvezăscu, de acea crăie, decât unchiu-său Gustav, siliia pre Ieşi la acela săim numai să pozvoliască să facă oşti împrotiva lui Gustav.

Iară socotind leşii că nice într-un chip acele doaă craii să să facă una nu vor putea, fiind una dencoace şi alta dencolo de Marea Balticum şi prilejindu-să aciastă tâmplare Irimiei vodă cu Mihai vodă, au dat leşii nădejde craiului lor pre altă dată asupra şvedului, arătându mare triabâ aciasta şi cu grijă crăiii leşăşti, să lasă cuprinsă ţărâle aceste de Mihai vodă: Ardialul, Moldova şi Ţara Munteniască. Ce, au stătut săimul după triaba aciasta: să să facă oşti împrotiva lui Mihai vodă, având Irimiia vodă gineri, oameni mari, domni la Ieşi.

Istoriile ungureşti scriu că Irimiia vodă au întrat în cetatea Hotinului şi de acolo s-au apărat câteva zile de Mihai vodă.

Iară după spartul săimului leşăscu, îndată au purces Bator Jicmontu, fratele lui Bator Andriiaş, care să afla atunce Ţara Leşască, den alesul săimului svatului, împreună cu Zamoischii, canţileriul crăiii leşăşti, la tabără în Podolii şi fără zăbavă s-au pornit împrotiva lui Mihai vodă. Vestit era acela hatman la Ieşi, a cărui fapte nice Conețpolschii hatmanul n-au aginsu.

Inţălegând ungurii de clătirea lui Bator Jicmontu cu Zamoischii, îndată au trimis sol la dânsul den svatul boiarilor de Ardial, arătând nevoia ce au despre Mihai vodă şi rugându-sâ lui Bator Jicmond să să întoarcă la crăiia Ardialului i proci. - Scrie Volfgangu de Betleen.

Acestea înţălegând Jicmontu, au răspunsu solului zicând: „Dumnezău iaste unul stăpân, care au făcut toate şi carele, luându domniia unuia, o mută şi o dă la altul. Pentru ce, nice o nevoinţă nu-i trebue, nu numai în cele mari, ce nice în cele mici lucruri, de nu-l va noroci Dumnăzâu pre dânsul; măcar că cneziia Ardialului iaste în primejdie, ce de va plăcea lui Dumnăzău şi de-l va chema la acea sarcină, nu să va pune împrotiva lui Dumnăzău".

Iară Zamoischii, văzind acea solie la Bator Jicmontu, au priimit. Iară Irimiia vodă, apărându-să de Mihai vodă den cetatea Hotinului, prins-au veste că vin ostile leşăşti asupra lui. Lăsat-au Mihai vodă o samă de oaste, călărime şi pedestrime, cu Mârzea, cu 6.000, şi cu Moiseiu, care era pus mai mare căpitan pre unguri. Iară Mihai vodă cu ceialaltă oaste, lăsându Hotinul, s-au dus pre Oituz în Ardial. Iară Zamoischii cu Irimiia vodă, încă dacă au înţăles de purcesul

Şi Mihai vodă, au trecut Nistrul pre la Colodrubca, la ţinutul Cernăuţilor, şi Prutul pre la Cernăuţi şi au trecut codrul Cozminului şi au mărsu la Suceavă. Mihai vodă întârisă cetatea cu oamenii săi, iară el singur, cum s-au pomenit mai sus, au trecut la Ardial, pentru să-ş înglotiască oastea şi să mai obosască oastea leşilor.

Aflat-au Zamoischii şi Irimiia vodă bine grijită cetatea Sucevii de oamenii lui Mihai vodă şi au ales cu sfatul să nu facă zăbavă la cetate, ce să margă întinsu după Mihai vodă.

împărăţiia turcului, avându războae cu nemţii pentru crăiia unguriască, era bucuroasă că să sfădeşte Irimiia vodă cu Mihai vodă; şi s-au tras cuvântul până astăzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Irimiia vodă, să facă oaste asupra lui Mihai vodă, şi hrisov sau uric de domnie vecinică, lui şi săminţiei lui.

Simţind Mihai vodă că-i vin asupra leşii cu Irimiia vodă, au purces den Ardial şi au ales loc să-ş dea războiu cu leşii pe Teleajin. Era la Mihai vodă 60.000 slujitori la acel războiu: munteni, unguri, sirbi şi nemţi puţintei şi au tocmit oastea pre malul dencolo; călărime au pus de îmbe părţile la aripi, iară pedestrime au tocmit asupra vadului. Şi au aşteptat pre Ieşi, puind apa ca o piiadecă între oşti, până ar deprinde oştenii lui acel fel de oaste şi să vază până încât sintu de simeţi leşii la războiu.

Oastea lui Zamoischii era 30.000 Ieşi aleşi şi la Irimiia vodă 5.000 oşteni de ţară. Dacă au sosit leşii la vad, precum era oastea lui Mihai vodă tocmită, aşea au tocmit şi Zamoischii oastea sa, dreptu împotriva oştii lui Mihai vodă.

Cu atâta era mai meşter Zamoischii decât Mihai vodă, că îndată cât au sosit la vad, au făcut cu pedestrimea sa băşti

de pământu înnalte şi acolo au suit puşcele; şi aşea, toata z aceia au stătut, dându numai den tunuri şi den sineţă p apă, unii spre alţii. A doa zi, Zamoischii au trecut niai su într-altu vad, apa mai despre munte, oastea călărime şi îndată bulucuri au purces la vad, unde era oastea lui Mihai vodă- iară singur Zamoischii cu pedestrime au stătut mai tare cu focul asupra vadului.

Mihai vodă, văzind că trec leşii pentr-altu vad, au mai întărit pedestrimea şi el cu şanţuri, iară el singur cu toata călărimea să ţie vadul pe unde trecea leşii. S-au mirat Mihai vodă de simeţiia leşilor, cu ce sirguială au apucat vadul; si să făcu un războiu mare pentru vad. Singur Mihai vodă, ca un leu, în fruntea oştii îmbărbătând pre ai săi, şi au ţinut războiul câteva ceasuri, până au vinit husarii.

Nedeprinsă oastea lui Mihai vodă cu acel fel de oaste husari: că sintu tot în hier, numai ochii şi buzăle să văd; mulţi pun şi aripi tocmite de vultur sau de alte pasiri mari şi cei mai de-a-firea cu pardosi peste platoşe; iară slugile care nu au pardos, pun scoarţă turceşti; iară în fruntea cailor, câte o tablă de hier; mulţi pun şi la piiaptul cailor pentru feriala de glonţuri. Nice fiece cal încalică, ce tot cai groşi, mari, să poată purta tarul şi tot cai frije nemţăşti sau cai turceşti, la cei mai de firea. Nu aliargă la războae niciodată, rar dau în triapădul cailor, când ari sări asupra vreunii pedestrimi sau a taberii, iară asupra oştii sprintene, cumu-s tătarâi, niceodată nu aliargă, că tătarâi să răşchira şi nu fac nice o izbândă cu suliţa. Suliţăle lor sintu de optu coţi de lungi şi cu prapore până în pământu; stau ca un zid la războiu.

Şi cum au sosit leşii peste vad şi au mârsu asupra oştii lui Mihai vodă, îndată, de la celalaltu vad, au înfrântu cu focul Zamoischii pe pedestrimea lui Mihai vodă den şanţurile lor,

i câtă pedestrime era, toată au încăput în mâniile lui Zamoischii cu armata lor, cuprinzindu-i călărimea ce mai era airiasă la acela vad cu Zamoischii.

pat-au ştire lui Mihai vodă de înfrângerea pedestrimei lui> $i acolo, unde era el cu călărime, nu avea putere să stea jmprotiva leşilor. Numai ce i-au căutat a da dos lui Mihai vodă; însă nu de tot în răsipă, ce cu tocmală, întorcându-să singur Mihai vodă, unde era grije, şi tot apărându-să au mărsu până la Târgşor.

Ştiindu Zamoischii cine iaste la războae Mihai vodă, să nu sa mai depărteză oastea lui cea călăreaţă, să nu aibă vro smintială, au trimis trâmbacii, de au zis de întorşii oştii. Căzut-au la acel războiu 1.000 de trupuri de îmbe părţile, iar prinşi vii, mulţi de a lui Mihai vodă şi pedestrimea cu totul. Fost-au acestu războiu în anul de la zidirea lumii 7108 <1600>.

Să urâsă muntenilor cu Mihai vodă, cu atâta oştire. Ce, după fuga lui Mihai vodă, trei zile după războiu, au stătut pre loc Irimiia vodă şi Simion vodă cu Zamoischii, până au vinit toţi boiarii acei ţări şi slujitorii, primind pre Simion vodă, domnu cu giurământu. Mers-au cu toţii până în Bucureşti şi au aşezat la scaon pre Simion vodă şi i-au lăsat Zamoischii trei mii de Ieşi cu Ian Potoţchii, starostele de Cameniţă: apoi s-au întorşii Ierimiia vodă cu Zamoischii la Suceavă.

Iară Mihai vodă, după ce au pierdut războiul la Teleajin, au strânsu oaste prin munţi, de ai săi şi den Ţara Unguriască cunoscuţi şi den săcui, vro 7000 de oşteni, cum scrie hronograful, şi pornisă pe Udrea spătariul cu patru mii de oşteni să fie de straje, iară el tot să mai gătiia în munţi, să iasă odată cu puşci şi gătit mai bine.

Munteniască şi Ardialul, fiind străcate de oşti, ce să marga înnapoi de une au vinit; şi Başta Giorgi va sta la mijl₀c lipsind pre Mihai vodă, şi să aducă pre Bator Jicniontu l₀ mila chesariului, numai de va fi nevoitoriu să întoarcă p₁c Zamoischii cu ostile leşăşti.

Deci, viind Ştefan Ciachi cu soliia la Zamoischii, dupa câtăva voroavă, au eşit Zamoischii den Ţara Munteniască l₀ Moldova. Iară şi slujitorii lui Mihai vodă, carii i-au f₀₅t₀ adus Moisi Şecheli den Ţara Leşască au trecut den Ardial p₁c la Ciuc, la Moldova, la Zamoischii. Iară Başta Giorgi strângând toată boiarimea şi nemişii Ardialului den poronca împărâtiască, i-au făcut de au giurat toţi, eum vor fl credincioşi împăratului.

Nu peste multă vreme, Bator Jicmontu, văzindu perirea frăţine-său, lui Bator Andriiaş, pogorât de la cumnatu-său împăratul nemţăscu, s-au căit de tocmala ce-au făcut, cum s-au scris mai sus, şi lăsindu olatele, carii dedese cumnatu-său, au trecut în Ţara Leşască, că-i era Zamoischii ginere, fiindu doamna lui Zamoischii fată lui Bator Andriiaş.

Iară între atâtea amestecăuri între ardeleni, întrat-au Ibraim paşa cu oşti turceşti în Ţara Unguriască, de au dobândit cetatea Baboţiia, iară tătarâi au prădat pre la Canejul.

Iară înţălegând ardelenii că Mihai vodă, cum să află la împăratul nemţăscu, la Beciu, intrară în grijă să nu-ş isprăvască deregătoriia Ardialului de la împărăţiia Niamţului; avea grijă şi de oaste turcească, ce era acmu la Bolgariia cu Mehmet paşa; şi atunce făcură ghiuliuş acolo la Cluj şi aflară o samă de boiari să aducă iar pre Bator Jicmontu, la care socotială era şi Ştefan Ciachi şi Moisi Şecheli; şi alţii sta împrotivă, zicând să nu întărâte pe împăratul nemţăscu, căci

₁₁₀g pre Bator Jicmontu şi să liapădă de Rodolfu, împăratul ₀emţâscu.

Şi după aceia, lăsară toate giurământurile ce făcusâ către Başta Giorgi, şi trimisărâ sol la Bator Jicmontu cu 300 de slujitori, carele era în Botăşeani, în ţară la noi, în curtea dom-niască, supt paza Irimiei vodă; căci, măcar că-1 avea priiaten Irimua vodă pre Bator Jicmontu ce având grijă să nu să facă nescari amestecături pentru dânsul, îl ţinea în Botăşeani cu pază de slujitorii săi, împregiur. Iară ungurii au scos pre o feriastră, den curtea domniască den Botoşeani, pre Bator Jicmontu, şi au năzuit de olac spre Ardial, cum au putut mai de sirgu. Iară, dacă obliciră slujitorii înmiii vodă, ce era de pază, purciasără a-i goni pre unguri şi nu i-au mai agiunsu.

Şi trecându Bator Jicmontu peste munţi, au mersu în cetatea Bistriţii şi, priimindu-1 toţi cu bucurie, i-au vinit slujitori înnainte şi au mărsu la Cluj. Şi îndată au trimis sol la împărăţiia turcului şi capichihae au trimis să să afle pururea pre lângă împărăţie, supuindu-să la împărăţiia turcului. Trimis-au soli şi la Rodolfu, împăratul nemţăscu.

Ce, împăratul nemţăscu, mâniindu-să pre solii Ardialului, au poroncit solilor să iasă den Praga, că acolo găsiră solii aciia pre împăratul. Şi îndată au şi pornit pre Mihai vodă, dăruit bine de Rodolfu împăratul, să margă să să împreune cu Başta Giorgi Mihai vodă şi să să sfătuiască pentru răscumpărarea Ardialului de supt Jicmontu Bator, cu nevoinţă să-1 aducă iar supt ascultarea sa, poroncind şi la Başta Giorgi să să împreune cu Mihai vodă şi cu alte căpetenii.

Iară Jicmontu Bator întâi au trimis asupra săcuilor, vrând să-ş răscumpere pentru moartea frăţine-său, lui Andrei Bator. Iară solii ardelenilor, după ce spusără lui Jicmontu,

cum nu i-au priimit Rodolfu, împăratul nemţăscu, şi cum. au pornit pre Mihai vodă asupră-i, îndată începu a face oşti călărime şi pedestrime, şi puind căpitani crezuţi de ai săi

Insă, nelăsindu-să Jicmontu Bator în nădejdea oştenil₀, săi, ca să poată sta împrotiva aşea de puternic nepriiatinului său, au trimis sol la paşa de Buda şi la paşa de Beligrad şi l, beiul de Timiş-var şi aicea la Ierimiia vodă, poftindu-i de agiutoriu. Ce, paşii i-au făgăduit că la vreme îi vor trimite agiutoriu; iară Irimiia vodă i-au trimis 3.000 de oşteni Strâns-au şi de la sirbi agiutoriu.

Iară Başta Giorgi au pus de au sunat, precum el nu asupra Ardialului strânge oaste, ce pentru să ducă pre Mihai vodă, în Ţara Munteniască, domnu.

Iară de la împărăţiia turcului au vinit lui Bator Jicmontu râspunsu, precum cu bucurie au priimit împărăţiia pofta lui, şi nezăbavă vreme, îi va trimite agiutoriu. De aceste veşti de la Poartă, mare bucurie au avut ardelenii împreună cu Jicmontu Bator.

Ce, gătindu-să Jicmontu den Cluj să iasă în tabără, s-au războlit şi au trimis la Başta Giorgi sol, precum au înţăles Jicmont Bator de bănatul cumnatu-său, lui Rodolfu împăratul, asupra sa. Ce, el nu pentru altă s-au întorsu la moşiia sa, cum să fie împrotivnic împăratului, ce pentru să-ş poată apăra moşiia sa despre varvari; şi el, nu den voia sa, ce cu pofta a tuturor ardelenilor, au vinit la Ardial i proci.

Răspuns-au Başta Giorgi solului, precum el nu pofteşte vărsare de singele creştinesc, măcar că ari şti voia lui Jicmontu, şi Rodolfu împăratul nu iaste chip prostii, ca acela, să să poată împăca cu un ospăţu, ce i se cuvine mai mare cinste şi ascultare decât tuturor domnilor. Şi cu aceste cuvinte au slobozit de la sine pre solul lui Jicmontu.

Şi iară au mai trimis sol Jicmontu la Başta Giorgi cu giurământu, de i-au spus că el nu pentru scăderea, ce mai mult pentru adaogerea şi creşterea între creştini, au vinit. Ce, vreme că Jicmontu au cunoscut pe Başta Giorgi că vine asupra lui, el încă iaste gata a sta împotrivă-i.

La aceste au răspunsu Başta Giorgi, precum el iaste slugă, ,i ce i-au poroncit, are datorie a le face şi să ştie Jicmontu adastă poveste: să înduplece nuiaoa, iară să nu o frângă şi la înduplecatul nuialii, mulţii să socotiască în cuget; adâogând şi aciasta: mujicul, când se vede aproape de stăpânire, şi hainele sale a cheltui pentru dânsa iaste gata; iară craiul Jicmontu den stăpâniia care o are va să să dezbrace şi altuia să o dea. Cu aceste cuvinte, Başta Giorgi au vrut să înştiinţeze pre Jicmontu că, cu acele pricini ce îmbla împrotiva lui Rodolfu, îş va piiarde stăpâniia, care ari putea să o ţie, de ari fi cu credinţă lui Rodolfu.

Şi aşea, den iscoade înţălegând Jicmontu Bator, precum Başta Giorgi şi cu Mihai vodă s-au pornit cu oşti asupră-i, au tras şi el toate ostile de prin toate locurile Ia un sat aproape de Cluj, anume Şamos Falva, şi el încă au purces din Cluj cu 43 de stiaguri făcute de curund.

Iară Başta Giorgi, clătind de la Dobriţin, s-au tăbărât la Maetin, făcând împregiur şanţu.

Până aicea acest letopisăţ iaste scris de pre izvodul ce-au scris răpâosatul Nicolae Costau, ce-au fostu vel logofătu.